

Solmaz Abdullayeva
Rafiq İsmayilov
Dilruba Cəfərova
Gülşən Orucova

AZƏRBAYCAN DİLİ

1

Ümumtəhsil məktəblərinin
1-ci sinfi üçün "Azərbaycan dili"
(tədris dili kimi) fənni üzrə
müəllim üçün metodik vəsait

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
24.05.2016-cı il tarixli 354 №-li əmri ilə
təsdiq edilmişdir.

Bakı – 2016

Solmaz Abdullayeva
Rafiq İsmayilov
Dilrüba Cəfərova
Gülşən Orucova

**Ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinfi üçün “Azərbaycan dili” (tədris dili kimi)
fənni üzrə müəllim üçün metodik vəsait.**

Bakı: “Altun kitab”, 2016. 168 səh.

Redaktor: *Nigar Həbibova*

Müəllim üçün metodik vəsaitlə bağlı rəy, irad və təkliflərin altunkitab2004@gmail.com və derslik@edu.gov.az elektron ünvanlara göndərilməsi xahiş olunur. Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2016

İÇİNDƏKİLƏR

GİRİŞ

1. Məzmun konsepsiyası və planlaşdırma	4
2. Məzmun standartlarının şərhı və reallaşma mexanizmləri	5
2.1. Dinləmə	5
2.2. Danışma	5-6
2.3. Oxu	6-8
2.4. Yazı	8-10
2.5. Dil qaydaları	10
3. Məzmun standartlarının reallaşma cədvəli	11
4. Səs və hərfin tanındılması	12-13
5. Dərs strukturunun idrak taksonomiyasının mərhələlərinə uyğunluğu	14
6. Dərslərin şərhində materialların məzmun xətləri üzrə qruplaşdırılması	14
7. Tədris materiallarının sadədən mürəkkəbə doğru ardıcılığı	14-15
8. Fəndaxili və fənlərarası integrasiya	15
9. Çalışma modellərinin müxtəlifliyi	15
10. Diferensial təlim üçün materiallar	15
11. Ətraf mühitə qayğı, milli-mənəvi dəyərlər, həssaslıq və inklüzivlik	15-16
12. İnnovativ metodların tətbiqi və interaktiv təlim üçün zəmin yaradılması ...	16
13. Əlavə vəsaitlərdən istifadə	16-18
14. Qiymətləndirmə	19-22
15. Mənbələr	22

DƏRSLƏRİN SAATLAR ÜZRƏ BÖLGÜSÜ

(bu hissədə hər bölmənin əvvəlində dərslik komplekti
üzrə ümumi mündəricat əks olunur).....

I bölmə. A, N, Ə, L, M, İ, T, B hərfləri	23-50
II bölmə. R, I, D, Y, O, S, U, K hərfləri	51-68
III bölmə. P, Ş, E, V, Z, Ü, Ö, G hərfləri	69-86
IV bölmə. Q, X, Ğ, C, Ç, H, F, J hərfləri	87-104
V bölmə. Ailə və məktəb	105-125
VI bölmə. Nağıllar aləmində	126-149
VII bölmə. Yaxşı nədir, pis nədir	150-167

Məzmun konsepsiyası və planlaşdırma

1-ci sinifdə Azərbaycan dilinin həftədə 9 saat olmaqla 33 həftə, yəni 297 saat ərzində tədrisi nəzərdə tutulur. Məlumdur ki, kiçik summativ qiymətləndirmələr 4-6 həftədən bir aparılır və bu dövrü əhatə edən hər bir tədris mərhələsi dərslərdə əks olunmuş müəyyən bir bölməyə (mövzuya) uyğun gəlməlidir.

Təqdim olunan dərslər üzrə 1-ci sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisinin 7 mərhələdə keçilməsi nəzərdə tutulur. Burada mərhələlər aşağıdakı bölmələr şəklində təqdim olunmuşdur.

Ümumi illik planlaşdırma

Bölmə	Mövzu	Saat sayı
I	Hərf təliminə hazırlıq (19 saat)	58
	A, N, Ə, L, M, İ, T, B hərfləri (39 saat)	
II	R, I, D, Y, O, S, U, K hərfləri	39
III	P, Ş, E, V, Z, Ü, Ö, G hərfləri	39
IV	Q, X, Ğ, C, Ç, H, F, J hərfləri	39
V	Ailə və məktəb	37
VI	Nağıllar aləmində	48
VII	Yaxşı nədir, pis nədir	37
Cəmi		297 (33 həftə)

Cədvəldən göründüyü kimi, Azərbaycan əlifbasına daxil olan 32 hərf dərslərdə səkkizliklərə bölünmüş, hər səkkiz hərfin tədrisi üçün 39 saat, yəni bir dərslər ayı ayrılmışdır. Beləliklə, müəllimlər hər səkkiz həftədən sonra kiçik summativ qiymətləndirmə aparmalıdırlar.

Hərflərin tanınması dövründə hər hərfə 4 saat (2 qoşa saat) ayrıldığından şərti dərslər həftəsi ərzində 2 hərfin tədrisi nəzərdə tutulur. 9-cu saat həftə ərzində öyrədilən 2 hərf üzrə təkrara həsr olunur. Təkrar dərslər üçün materiallar (çalışma nümunələri) MMV-də verilir.

Hərf təlimindən sonrakı bölmələrdə planlaşdırma 9 saatdan (2+2+2+2+1) ibarət şərti dərslər həftələri üzrə aparılır. Lakin dərslər 4 il müddətində istifadə edildiyindən hər il üçün təqvim planının MMV-də verilən ümumi planlaşdırmaya uyğunlaşdırılması müəllimlərin öhdəsinə buraxılır.

Vəsaitdə verilmiş hər dərslər müəyyən bir mövzunun tədrisinə həsr edilir və bir neçə saatı əhatə edə bilər. Burada şərh edilmiş fəaliyyətlərin saatlar üzrə bölgüsü də müəllimin ixtiyarına verilir. Sınıfın səviyyəsindən asılı olaraq dərslər üzrə təqdim edilmiş materiallar bəzi müəllimlərə az, digərlərinə çox görünə bilər. Belə olduqda müəllimlər seçim edə və ya analoji tapşırıqlar hazırlaya bilərlər.

Dərslərin şərhində istifadə olunan dizayn elementləri

- Müəyyən mövzuya həsr olunmuş hər bir dərslər bu dərslərə aid məzmun standartları və təlim məqsədlərini əks etdirən cədvəllə başlanır.
- Motivasiya və qiymətləndirmə də daxil olmaqla dərslərin hər bir mərhələsini bildirən başlıq altından xətt çəkilmiş göy rəngli şriftlə fərqləndirilir.
- Dinləmə üçün nəzərdə tutulmuş mətnlər göy rənglə verilir.
- Müəllimin sözləri və sualları kursivlə verilir.
- Tapşırıqların cavabları və şagirdlərin təxmin edilən cavabları qırmızı rəngli şriftlə verilir.
- Təvsiyə olunan təlim üsulları və fənlərarası inteqrasiya qara, qalın şriftlə fərqləndirilir.
- Hər bir dərslərin şərhində müəyyən məzmun standartının hansı məqamda reallaşdığını bildirmək üçün müvafiq abzasın qarşısında göy şriftlə standartın nömrəsi verilir.

Məzmun standartlarının şərh və reallaşma mexanizmləri

Vəsəitdə hər bir bölmənin əvvəlində verilmiş cədvəldə məzmun standartlarının mövzular üzrə reallaşdırılması öz əksini tapır. Oxu, yazı və dil qaydaları üzrə elə məzmun standartları var ki, bütün hərflər tanındılana qədər onların reallaşdırılması qeyri-mümkündür. Ona görə də ilk bölmələrdə bəzi məzmun standartlarına yer verilməməsini təbii qəbul etmək lazımdır.

Aşağıda hər bir məzmun standartının mahiyyəti şərh olunur və alt-standartların tədris prosesində reallaşdırılması yolları açıqlanır. Bu təlim məqsədləri (gözlənilən şagird nailiyyətləri) məzmun standartlarına doğru aparən addımlardır. Onların əksəriyyəti dərs nümunələrində öz əksini tapır.

Vəsəitdə şərh olunan hər bir dərs bir neçə alt-standartın reallaşdırılmasına xidmət edir.

Dinləmə

Dinləmə şifahi nitqin qavranılması, beyində mənalandırılmasıdır. Məktəbə gedənə qədər şagirdə fiziki vərdiş şəklində mövcud olan bu bacarıq dərs şəraitində sistemli şəkildə inkişaf etdirilir. Hərflərin təliminə qədər və təlimi prosesində istənilən sözlü məlumat uşaqlara, əsasən, şifahi nitq yolu ilə çatdırılır, odur ki 1-ci sinif şagirdində dinləmə bacarığının formalaşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Buna vaxtaşırı dinləmə mətnləri üzrə iş aparmaqla nail olmaq mümkündür. Bu zaman müəllim bəzi məqamları nəzərə almalıdır:

- Mətni səsləndirən müəllim elə yerdə dayanmalıdır ki, bütün uşaqlar onu görə bilsinlər.
 - Mətn aramla və intonasiya ilə oxunmalıdır. Natiqin səsi sinfin hər bir guşəsində eşidilməlidir.
 - Mətn çox uzun olmamalı, ən çoxu 2 dəqiqədən bir fasilə verilməlidir.
 - Fasilələrdə verilən suallar uşaqların diqqətini mətn üzərində cəmləməli, onları mətnin davamına daha diqqətlə qulaq asmağa stimullaşdırmalıdır.
 - Şagirdlər hər an mətn üzrə sual verməyə həvəsləndirilməlidir.
 - Müəllim mətnə səslənən hər hansı bir sözün uşaqlar üçün tanış olmadığını ehtimal edərsə, nitqə fasilə verməli və yeni sözün mənasını uşaqlarla birlikdə açıqlamalıdır.
- İlk günlərdən şagirdlərə dinləmə qaydalarını başa salmaq və onlara əməl olunmasına nəzarət etmək lazımdır.
- Şagirdlər öz yerlərində rahat oturmali, partaların üstündə və ümumiyyətlə, sinifdə onların diqqətini yayındıracaq heç bir şey olmamalıdır.
 - Müəllim danışarkən (oxuyarkən) şagirdlər onun jest və mimikalarını izləməlidirlər.
 - Şagird bilməlidir ki, şifahi nitq bitdikdən sonra o, nitqi dinlədiyini sübut etməlidir.

Şagird:

1.1. Dinlədiyi fikri anladığını nümayiş etdirir.

1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.

Təlim məqsədləri:

- Dinlədiyi mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.
- Dinlədiyi fikirdəki əsas məqamları yadda saxlayır və açıqlayır.
- Dinlədiyi mətndəki hadisələrin ardıcılığını şəkillərin köməyi ilə müəyyən edir.
- Şəklə baxaraq dinlədiyi mətni genişləndirir və şərh edir.

1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.

Təlim məqsədləri:

- Mənəvi dəyərlərə söykənərək dinlədiyi fikirlə razılaşıb-razılaşmadığını bildirir.
- Dinlədiyi mətndəki obraza və ya onun hərəkətinə münasibət bildirir.
- Bildiyi faktlara əsaslanaraq dinlədiyi məlumata münasibət bildirir.

Danışma

Danışma da dinləmə kimi şifahi nitq bacarığıdır. Lakin dinləmədən fərqli olaraq danışma qavrama, anlama deyil, bildiklərini və düşüncələrini şifahi nitq vasitəsilə ifadə etmək bacarığıdır.

Danışma bacarığının inkişafında üç mərhələni qeyd etmək olar:

1. Gördüyünü (şekli) sözlə təsvir etmək.
2. Dinlədiyini öz sözləri ilə təkrar etmək.
3. Düşündüyünü danışmaq.

İbtidai təhsil pilləsində danışma bacarığının inkişafına şəkillərin təsvirindən başlamaq məqsəduyğundur. Bunun üçün dərslikdə müxtəlif kompozisiyalı şəkillər verilmişdir. İlk mərhələdə bu şəkillər üzrə iş konkret suallar ətrafında getməlidir ("Şəkilə nə görürsən?", "Oğlan nə edir?", "Top nə rəngdədir?" və s.). Daha sonra uşaqlar rəbətli nitq quraraq şekli bütövlükdə təsvir edirlər.

Sonrakı mərhələdə uşaqlar mətni dinləməklə yanaşı, həmin mətnə çəkilmiş illüstrasiyaları da izləyirlər. Təqdim olunan dərslik komplektində (əlifba mərhələsində) bir çox mətnlər MMV-də, şəkillər isə dərslikdə verilmişdir.

Düşündüyünü danışmaq şifahi nitq bacarığının inkişafında daha ali mərhələdir. Bunun üçün şagirdin mənavi dəyərlər haqqında təsəvvürləri, müəyyən bilik dairəsi və kifayət qədər söz ehtiyatı olmalıdır. Bununla belə, bu bacarıq da ilk günlərdən formalaşdırılmalı və inkişaf etdirilməlidir.

Danışma bacarığını inkişaf etdirmək üçün sinifdə müzakirələr zamanı hər bir şagirdin özünüifadəsi üçün dəstəkləyici şərait yaradılmalıdır. Bunun üçün aşağıdakılar tövsiyə olunur:

- Uşaqlara tez-tez "Sən olsaydın, nə edərdin?" sualı verilməlidir. Belə olduqda problem uşağın şəxsi müstəvisinə keçir və onda danışmaq həvəsi yaranır.
- Daha çox açıqtipli düşündürücü suallar verilməlidir. Bu suallar "Səncə, ..." ifadəsi ilə başlasa, yaxşı olar. Hər bir uşaq hiss etməlidir ki, onun fikri ətrafdakılar üçün əhəmiyyətlidir.
- Hər bir şagirdin fikrinə, yanlış olsa belə, hörmətlə yanaşılmalıdır. Yanlış danışmaq yox, heç danışmamaq pislənməlidir.
- Verilən suallar müvafiq yaş qrupunun maraq dairəsinə yaxın olmalıdır.
- Suala cavab vermək üçün şagirdə fürsət, cəsarət və kifayət qədər vaxt verilməlidir. Nə qədər ki danışmaq istəyir, onun sözü kəsilməməlidir.

Şagird:

1.2. Şifahi nitq bacarıqlarına malik olduğunu nümayiş etdirir.

1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.

Təlim məqsədləri:

- Şahidi olduğu hadisə haqqında danışır.
- Şəkilə və ya həyatda gördüyü əşyanı təsvir edir.
- Yaxın qohumları və dostları haqqında danışır.
- Bildiyi məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətni şəkil əsasında davam etdirərək danışır.
- Aldığı məlumatları mətn halına salaraq şifahi təqdim edir.
- Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
- Şəkillər üzrə təxəyyülünə uyğun kiçik dialoq qurub danışır.
- Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışır.
- Həyatda gördükləri və təəssüratları haqqında danışır.
- Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.

1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.

- Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.

1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.

- Mimika və jestin ifadə etdiyi emosianı (hiss, duyğunu) müəyyən edir.
- Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
- Mimika və jestlərdən istifadə etməklə əzbərdən şeir deyir.

Oxu

Məktəbdə təhsil almağa başlayan uşaqların çoxu müəyyən qədər dinləmə və danışma bacarıqlarına malik olsa da, hərfləri tanımır və əlbəttə ki, oxuya və yaza bilmir. Cümlənin sözlərdən, sözün isə səslərdən ibarət olması haqda uşağın təsəvvürü olmur.

1-ci sinifdə “Oxu” məzmun xəttinin inkişafını üç mərhələyə bölmək olar: 1) hərf təliminə hazırlıq; 2) hərf təlimi və oxu texnikasına yiyələnmə; 3) oxu texnikasının inkişafı və şüurlu oxu (oxu).

İlk gündən uşaqlara kitabla davranış qaydaları aşılmalıdır. Uşaq kitabı baxarkən partada düzgün oturmali, belini əyməməli, kitabla göz arasındakı məsafə 30–35 sm olmalıdır.

Hərf təliminə hazırlıq mərhələsində şagirdlər səs və hecalarla sxemlər vasitəsilə tanış olurlar. Azərbaycan dilində də hər hərf bir səsi işarə edir (yalnız “k” hərfi iki səsi ifadə edir). Bu, eşidilən səsle onun yazıda işarəsinin – hərfin eyniləşdirilməsi prosesini asanlaşdırır. Ona görə də hərflərin tanınmasına səslərin tanınmasından başlamaq daha məqsədəuyğundur. Bu prosesi bir neçə mərhələyə bölmək olar:

1. Söz şəkil vasitəsilə tanınır.
2. Sözdəki səslər ayrılıqda tələffüz edilir. Səslər yazıda kvadratla təqdim olunur.
3. Uşaqlar sözlərdə səslərin sayını tapır, təkrarlanan eyni səsləri ayırd edirlər.
4. Söz hecalara bölünərək tələffüz olunur. Hecalar yazıda düzbucaqla işarə olunur.
5. Uşaqlar sözlərdə hecaların sayını, müxtəlif sözlərdə eyni hecaları tapırlar.

“Bir hərf – bir səs” fonetik sistemi bu metodikanın tətbiqinə imkan yaradır. Bu sxemlərdən hərf təlimi mərhələsində də istifadə olunur.

Beləliklə, ilkin mərhələlərdə oxumaq üçün sözlər seçərkən şəkillə təsvir oluna bilən konkret isimlərə (heyvan, bitki, məişət əşyaları və s.) üstünlük verilir. Lakin çalışmaq lazımdır ki: 1) şəkildə təsvir edilən varlıq şagirdə tanış olan müəyyən bir sözlə ifadə olunsun (adı sinonim sözlərlə ifadə edilən şəkillərdən istifadə olunmasın); 2) şəkilləri ifadə edən sözlərin səs və hərf tərkibi eyni olsun.

Şüurlu oxu mərhələsində verilən mətnlər vasitəsilə şagirdin oxu texnikası təkmilləşdirilir və oxuyub-anlama bacarığı formalaşdırılır. Təcrübə göstərir ki, uşaqlar sözləri hecalarla oxuyarkən çətinlik çəkəndə bir çox sinif müəllimləri və valideynlər dərslərdə karandaş və ya qələmlə sözləri hecalara ayırırlar. Bunun qarşısını almaq və uşaqların sözləri hecalarla rahat oxumasını təmin etmək məqsədilə əlifba mərhələsində verilmiş mətnlərdə sözlər aşağıdan qövşəşəkilli işarələrlə hecalara ayrılmışdır.

1-ci sinifdə oxu zamanı orfoepik normalara əməl etməyi tələb kimi qoymaq hələ tezdir. Bu, oxu texnikasına və şüurlu oxu bacarığına yiyələnmənin sürətinə mənfi təsir göstərə bilər.

Şagirdlərdə 1-ci sinifdən etibarən mütaliə vərdişi yaradılmalı, bunun üçün “Oxu” məzmun xətti, sadəcə, oxu texnikasının inkişafı ilə məhdudlaşmamalıdır. Şagirdləri oxuduqları mətnlərlə bağlı araşdırmalar aparmağa, mövzu üzrə daha çox məlumat toplamağa, bildiklərini başqaları ilə bölüşməyə, ətrafdakıların bu haqda fikirlərini öyrənməyə sövq etmək lazımdır. Mütaliə edən sinif üçün daim diskussiya mühiti yaratmaq, ona düşüncələrini müzakirəyə çıxarmaq imkanı vermək lazımdır.

“Oxu” məzmun xətti kurikulumda iki məzmun standartına ayrılır:

1. Söz ehtiyatı (2.1).
2. Oxu texnikası və oxuyub-anlama (2.2).

Şagird:

2.1. Qarşılaşdığı yeni sözlərin mənasını başa düşdüyünü nümayiş etdirir.

2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.

Təlim məqsədləri:

- Mətnə rast gəldiyi yeni əşyanı illüstrasiyada tapır və adlandırır.
- Mətnə təsvir olunmuş əşya və ya hadisənin nəyə aid olduğunu müəyyən edir və həmin varlığın adını deyir.

- Mətnin mövzusunı təşkil edən anlayışın (mənəvi dəyərin, keyfiyyətin) adını müəyyənləşdirir.

2.1.2. Mətnəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.

Təlim məqsədləri:

- Mətnəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.

2.1.3. Mətnə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.

Təlim məqsədləri:

- Nitqində yaxınmənalı sözlərdən istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.

2.1.4. Mətnə sadə bədii ifadələri seçir.

Təlim məqsədləri:

- Mətnə rast gəldiyi bədii ifadələri izah edir.
- Mətnə məcazi mənada işlənmiş sözün həqiqi və məcazi mənasını izah edir.

Şagird:

2.2. Oxu texnikası və ilkin oxu bacarıqlarına yiyələndiyini nümayiş etdirir.

2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.

** Bu standart oxu texnikasının inkişafı üzrə 1-ci sinfin sonu üçün qoyulan son məqsədi nəzərdə tutur. Sözsüz ki, hər fəsil dövründə bu standartla əhatə olunan addımlar olmalıdır. Odur ki müəyyən mərhələyə qədər oxu texnikasına yiyələnmək üzrə qoyulan təlim məqsədləri bu standartla bağlıdır.*

Təlim məqsədləri:

- Nitq səslərini ayrıca və heca daxilində tələffüz edir.
- Sözləri hecalarla oxuyur.
- Sözləri bütöv oxuyur.
- Sözləri düzgün tələffüz etməklə cümlələri oxuyur.
- Sözləri düzgün tələffüz etməklə yanıtmac oxuyur.

2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.

Təlim məqsədləri:

- Şeirənin əsas struktur elementlərini (bənd, misra) fərqləndirir, qafiyəli sözləri seçir.
- Nəsrə yazılmış mətnin əsas struktur elementlərini (abzasları, yarımabzasları) fərqləndirir.

2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.

Təlim məqsədləri:

- Mətnin müxtəlif hissələrinə aid olan illüstrasiyaları müəyyən edir.
- Verilmiş illüstrasiyanın mətnin hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyən edir.
- Mətnə hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.
- Mətnin süjet xəttinə əsasən illüstrasiyaların ardıcılığını müəyyən edir.

2.2.4. Mətnə əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.

Təlim məqsədləri:

- Oxuduğu cümlənin ifadə etdiyi fikri müəyyənləşdirir.
- Tapmacanın cavabına uyğun gələn şəkli (sözü) müəyyən edir.
- Mətnə əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
- Mətnə yeni öyrəndiyi məlumatı öz sözləri ilə ifadə edir.
- Mətnə şəkil arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.
- Tanış atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir.
- Mətnə əsas fikri müəyyənləşdirən cümləni seçir.
- Dinlədiyi və oxuduğu mətnlər arasındakı ideya yaxınlığını müəyyən edir.

2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.

Təlim məqsədləri:

- Mətnin məzmununu şəkillər əsasında nəql edir.
- Mətnin məzmununu hadisələrin ardıcılığına uyğun olaraq nəql edir.
- Dialoji mətni səhnələşdirərkən obrazların nitqini öz sözləri ilə ifadə edir.
- Şeiri nəsrə çevirərək nəql edir.

Yazı

Müşahidələr göstərir ki, əlinə təzəcə qələm alan uşaqlar, adətən, bir qədər sağa əyilmiş cizgilər çəkirlər. Pedaqoqlar uşaqların bu təbii (fizioloji) vərdişlərinə əks getməmək üçün 1-ci sinif üçün dərsliklərdə əlyazısı şəklində olan hərfləri soldan sağa əyilmiş şəkildə verməyi məsləhət görürlər. İbtidai siniflər üçün yazı dəftərlərində də düz üfüqi xətləri müəyyən bucaq altında kəsən maili xətlər verilir ki, bu, yazı vərdişlərinə yeni alışan uşaqların işini asanlaşdırmaq məqsədi güdür.

Hərflərin təliminə qədərki dövrdə şagirdlər sadəcədən mürəkkəbə doğru müxtəlif cizgi işləri icra edirlər ki, bu da onların əlini qələmə alışdırmaq və yazı verdiyi yaratmaq məqsədi daşıyır. Dərslərdə bu cür cizgilərin nümunələri verilir. Müəllim yazı taxtasında cizgi işlərini icra etməklə əlin yuxarı və aşağı, sağa və sola hərəkətini nümayiş etdirməlidir.

İlk məşğələlərdən şagirdlərə partada oturmaq, dəftəri qoymaq, qələmi tutmaq qaydaları öyrədilməlidir. Şagird yazarkən bədəni çox qabağa əyməməli, döşü partaya dirəməməlidir. Əllər partanın üstündə olmalı, sağ qolun dirşeyi partadan azca kənara çıxmalı, baş azca aşağı əyilməli, dəftərlə göz arasında təxminən 25–30 sm məsafə saxlanmalıdır. Qələm bərk sıxılmamalı, qələmin ucu ilə barmaq arasında 3 sm məsafə saxlanmalıdır. Bütün bu qaydalar ilk günlərdən başlayaraq hərflərin təlimi dövründə hər yazı yazarkən təkrar edilməlidir.

1-ci sinif şagirdlərində bilək əzələlərinin möhkəmləndirilməsini təmin etmək məqsədilə aşağıdakı təmrinlərə dərslərin prosesində 1–2 dəqiqə ayırmaq məqsəduyğun olar:

- 1) barmaqları ovucun içində yumub-açmaq;
- 2) barmaqları növbə ilə yumub bir neçə dəfə yumruq düzəltmək;
- 3) əllərin barmaqlarını çarpazlaşdırıb birlikdə yumruq düzəltmək;
- 4) əlləri qabağa uzadıb gah sağ, gah sol əl ilə bir neçə dəfə yumruq düzəltmək;
- 5) əvvəl sağ, sonra sol əli qabağa uzadıb barmaqları qeyri-ahəngdar şəkildə oynatmaq;
- 6) əlləri açıb partanın üstünə qoymaq, barmaqları növbə ilə partaya vurmaq;
- 7) dirşeyi partaya qoyub qolu dik tutmaq, yumulmuş əli biləkdən gah sağa, gah da sola fırlatmaq.

Dərslərdə əlyazısı nümunəsində verilmiş hərfin başlanğıc nöqtəsi və qələmin hərəkət istiqaməti oxlarla göstərilir. Şagirdlər bu təsvirə baxaraq əvvəlcə barmaqları ilə havada hərfləri çəkməyi öyrənirlər. Sonra dəftərdə həmin hərfin elementlərini və hərfin özünü yazırlar. Daha sonra dərslərdə əlyazısı ilə verilmiş hecalar, sözlər, cümlələr üzündən köçürülür.

Hərflərin təlimi mərhələsindən başlayaraq şagird yalnız gördüyünü deyil, dinlədiyini və düşündüyünü də yazmağa alışdırılır. Oxu texnikasının inkişafı mərhələsində artıq onlar şəkllə uyğun cümlələr qurub yazmaq, eləcə də rəbitəli mətn yazmaq bacarıqlarını nümayiş etdirməlidirlər.

Şagird:

3.1. Yazı texnikasına və ilkin yazı bacarıqlarına yiyələndiyini nümayiş etdirir.

3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.

** Bu standart hər bir hərfin böyük və kiçik əlyazısı şəklinə aid edilir.*

Təlim məqsədləri:

- Müəyyən olunmuş xətt boyunca təkrarlanan cizgilər çəkir.

3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.

Təlim məqsədləri:

- Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
- Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.

3.1.3. Şəkllə uyğun cümlələr qurub yazır.

Təlim məqsədləri:

- Şəkildə gördüyü varlığın adını yazır.
- Şəkildə gördüyünü cümlə ilə ifadə edərək yazır.

3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rəbitəli mətn yazır.

Təlim məqsədləri:

- Dinlədiyi cümləni yazır.
- Dinlədiyi kiçikhəcmli rəbitəli mətni yazır.
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin məzmununu əsasında bir neçə cümlə qurub yazır.
- Sualları cavablandırmaqda kiçikhəcmli rəbitəli mətn yazır.

3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (açıqca) yazır.

Təlim məqsədləri:

- Müəyyən bayramla bağlı yaxınlarına açıqca yazır.

Dil qaydaları

Linqvistik qaydalar nitq verişlərinin inkişafına kömək edən vasitədir. Bununla yanaşı, dilçilik özü də inkişafda olan bir elmdir və digər elmlər kimi onun da əsasları orta məktəbdə tədris edilməlidir. Dilçilik qaydaları real nitqdən təcrid olunmuş şəkildə əzbərlənməməli, şifahi və yazılı nitqdə müvafiq situasiyalarda tətbiq edilmək üçün öyrənilməlidir.

Şagird:

4.1. Zəruri dil qaydalarını mənimsədiyini nümayiş etdirir.

4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.

- Eşitdiyi sözdə ilk (son) səsi müəyyənləşdirir və ayrılıqda tələffüz edir.
- Səsin şifahi, hərfin isə yazılı nitqə aid olduğunu müəyyənləşdirir.
- Eşitdiyi səsin yazıda hansı hərflə işarə olunduğunu müəyyən edir.
- Hərfləri öz adı ilə (*be, ke, ka, el, em* və s.) adlandırır.
- Verilmiş sözdə “k” hərfinin hansı səsi bildirdiyini müəyyən edir.
- Tələffüzü oxşar olan müxtəlif səsləri müvafiq hərflərlə işarə edir.
- Sözü yaranmasında hərfin rolunu müəyyənləşdirir.

4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.

- Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
- Hecaları dəyişməklə müxtəlif sözlər yaradır.

4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.

- Xüsusi adların böyük hərflə yazılma səbəbini izah edir.
- Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir.

4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.

- Sözləri əlifba sırası ilə düzür.
- Hərfin əlifba sırasındakı yerini müəyyən edir.

4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.

- Məndən ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri seçib qruplaşdırır.
- Verilmiş əlamət və hərəkət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
- Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət və hərəkət bildirən sözlərdən istifadə edir.
- Adıçəkilən varlıqlara xas olan hərəkətləri sadalayır.
- Məndən çıxış edərək eyni sözün ad və əlamət bildirən mənalarını fərqləndirir.

4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.

- Verilmiş sözlərin düzgün ardıcılığını müəyyən edərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə düzəldir.
- Cümləni sözdən və söz birləşməsindən fərqləndirir.

4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.

- Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
- Nəqli cümlənin intonasiyasını dəyişərək sual cümləsi kimi tələffüz edir.
- Nida cümləsinin ifadə etdiyi hiss və duyğunu (sevinc, qəzəb, həyəcan) müəyyən edir.

MƏZMUN STANDARTLARININ REALLAŞMA CƏDVƏLİ

Alt-standartlar	Bölmələr üzrə reallaşdırılması							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	Cəmi
1.1.1	7	3	2	2	2	1		17
1.1.2	3	3			1	2	6	15
1.2.1	11	7	3	2	13	13	13	61
1.2.2	2				1	4	3	10
1.2.3	3	1			2	6	1	13
2.1.1		1	2	2	2	1		8
2.1.2	1	1		2	2	6	6	18
2.1.3				1	3	4		8
2.1.4					4	3	2	9
2.2.1	8	8	8	8	3	2	1	38
2.2.2			2	1	1	3	1	8
2.2.3	3		2	1	1	1	2	10
2.2.4		2	5	7	13	15	13	55
2.2.5		1			2	3	3	9
3.1.1	14	8	8	8				38
3.1.2	5	8	8	8	13	11	11	64
3.1.3			1	1		2	3	7
3.1.4		2			5	5	3	15
3.1.5					2			2
4.1.1	3	1	1	4				9
4.1.2	4	2	2	4	1	4		17
4.1.3	1	1	2		3	1	3	11
4.1.4				1	4	3		8
4.1.5	5	2	3	1	3	10	2	26
4.1.6		2	1	1	1		3	8
4.1.7		2			6	4	5	17

Şərhlər:

● Bəzi standartların çox, digərlərinin daha az reallaşdırılması 1-ci sinifdə Azərbaycan dili təliminin xüsusiyyətləri ilə bağlıdır. Belə ki, "Oxu" və "Yazı" məzmun xətləri üzrə elə standartlar var ki, onların reallaşdırılması yalnız hərflərin tanılma mərhələsindən sonra mümkündür. Əksinə, oxu və yazı texnikasını ehtiva edən 2.2.1 və 3.1.2 standartlarının bütün tədris boyu reallaşdırılması vacibdir.

Səs və hərfin tanınması

Dərslikdə və vəsaitdə hər bir hərfin tanınmasına 2 səhifə (1 qoşa səhifə) ayrılmışdır. Hər hərf 4 saat ərzində tədris olunduğuna görə 2 qoşa saat bir dərs kimi qəbul olunur. Bu müddət ərzində bir neçə məzmun standartı əhatə edildiyindən dərsə 5-6 təlim məqsədi qoyulur.

Səhifənin sol yuxarı küncündə müvafiq hərfin çap şəklə verilir. Burada əks olunan şəklə adında həmin səs iştirak edir. Bu şəkil hərfin tanınması üçün motivasiya rolunu oynaya bilər. Məlumdur ki, 1-ci sinif üçün nəzərdə tutulmuş standartlarda sait və samitlər haqqında biliklər öz əksini tapmayıb. Dərsliyin əlifba mərhələsində saitlərin qırmızı şriftlə verilməsində məqsəd onların heca yaradan səs olduğunu şagirdlərin nəzərinə çatdırmaqdır.

Şerti yazı lövhəsində müvafiq hərfin iştirak etdiyi hecalar və hecalara ayrılmış sözlər verilir. Bu hissədə sözlər hecalara defis vasitəsilə ayrılıb.

Şagirdlər hərfin əlyazısı şəklini müəyyən edən oxların istiqamətinə baxaraq barmaqları ilə havada müvafiq hərfi çəkirlər. Yazıya hazırlıq üçün bu, vacib mərhələdir.

“Hər fə qatari” indiyə qədər keçilmiş hərfləri əks etdirir. Bu, hərflərin ardıcılıqla tanınması prosesini asanlaşdırır. Belə ki, istənilən hərfi keçərkən müəllim “qatar”a nəzər salmaqla indiyə kimi hansı hərflərin keçildiyini xatırladır. Əgər şagird müəyyən hərfi unudubsa, müəllim hərfin parovozdan başlayaraq sıra nömrəsini bildirməklə həmin hərfi şagirdin yadına salır.

Rəngli haşiyə ilə ayrılmış sol sütunda adının tərkibində müvafiq hər fə olan şəkillər və şəkil adlarının heca sxemləri verilir. Sxemdə dərsin mövzusu olan hər fə tünd fonda ağ rənglə verilmişdir. Keçilməmiş hərflərin xanaları boş saxlanılmışdır. Əksər hallarda 1-ci şəklə adı müvafiq hərflə başlanır, 2-ci şəklə adında hərfin yeri sözün ortalarında olur, 3-cü şəklə adı isə müvafiq hərflə bitir. Bu təqdimat hərfin daha yaxşı tanınmasını, şagirdin şüurunda səsle müvafiq hərfin eyniləşdirilməsini asanlaşdırır, hərfin sözdəki yerini tapmaq bacarığını inkişaf etdirir.

1 Hecalardan sözlər düzəlt.

i	man
li	la
im	lan

2 Şekillərin adlarında neçənci səs fərqlidir?

i	man
li	la
im	lan

Şerti yazı lövhəsindən aşağıda tətbiqetmə mərhələsinə uyğun tapşırıqlar verilir:

1. Tərkibində müvafiq hər fə olan sözlər, cümlələr, tapmacalar, yanıltmaclar verilir.
2. Şekillər verilir. Adı müvafiq hərflə başlanan və ya bitən şekilləri tapmaq tələb olunur.
3. Səsləri və hecaları düzgün birləşdirərək sözlər yaratmaq tələb olunur. Bunun üçün müxtəlif fiqurlu leqolardan istifadə olunur ki, şagirdlərin özünü yoxlamaq imkanı olsun.
4. Sözlərdə buraxılmış hecanı tapmaq tələb olunur.
5. Müəyyən hecaya başqa hecalar artırmaqla sözlər yaratmaq tələb olunur.
6. Məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirən rebuslar verilir; məsələn: keçilmiş hərflər həndəsi fiqurlarla işarə olunur. Sonra şagirdlər müəyyən ardıcılıqla düzülmüş həndəsi fiqurlardan yaranan sözlü oxuyurlar.
7. Bəzi sözlərin deyilişi ilə yazılışı arasındakı fərq sxematik şəkildə göstərilir ki, bu da şagirdlərdə fonetik qaydalar haqqında ilkin təsəvvürlərin formalaşmasına xidmət edir.

Səs və hərfin tanınması ilə bağlı qoşa səhifənin ikinci səhifəsində dinləmə və danışma üçün illüstrativ material və ya oxu üçün nəzərdə tutulmuş mətn, mənimsəməni və ya məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirən çalışma, yazı (üzündən köçürmə) bacarıqlarının inkişafı üçün nəzərdə tutulmuş nümunələr verilir.

Sözsüz ki, ilk dərslərdə uşaqların oxu bacarığı tam formalaşmadığına görə kompozisiyalı şəkillərə üstünlük verilir. Şagirdlər şəkillər əsasında mətn qurub danışmalıdır. Bəzi dərslərdə bu hissədə verilmiş şəkil dinləmə mətninə çəkilmiş illüstrasiyadan ibarətdir. Bu halda dinləmə üçün nəzərdə tutulmuş mətn MMV-də verilir.

LİMAN

3 Şəkil üzrə danış.

4 Uşaqların adlarını tap.

I N A M

i j in il im ni li mi İm
ailə maili əmi alim ilan
İman, mənə inan.

31

Mətn oxunduqdan sonra tərkibində keçilən hərflər olan sözlər bir daha xatırlanır və müvafiq hərflə bağlı müxtəlif tapşırıqlar verilir. Bir sıra hallarda bu səhifənin aşağısında möhkəmləndirici tapşırıqlar verilir:

- adının tərkibində müvafiq hərflər olan şəkilləri müəyyənləşdirmək;
- şəkil adlarının heca sxemində hecaların yerini müəyyənləşdirmək;
- verilmiş hərflərdən istifadə etməklə mümkün qədər çox söz yaratmaq və s.

Şagirdlər daha çox hərflər tanıdıqca kompozisiyalı şəkillər mətnlər və onlara çəkilmiş illüstrasiyalarla əvəz olunur. Əlifba mərhələsində sözlərin aşağıdan qövşəşəkilli işarələrlə hecalara ayrılması şagirdlər üçün oxu prosesini asanlaşdırır.

AD GÜNÜNDƏ

Noyabrın biri idi. Şəlalənin altı yaşı tamam olurdu. Şakir ona şokolad, Ayişə yaşıl şar aldı. Şəbnəm isə şəkilli kitab almışdı. Şirin nənə Şəlaləyə əla paltar tikdi. Anası dadlı tort bişirmişdi. Torta altı şam batırdılar. Səmləri yandırdılar. Dostları şənəndilər. Şəlalə şad oldu.

3 Mətnə göy rənglə verilmiş sözlərə diqqət yetir və şəkillərlə mətn arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən et.

Hərflər təlimi dövründə verilmiş tapşırıqların şərtləri, mətnlərin adları müəllim və valideynlər tərəfindən oxunması üçün nəzərdə tutulur. İstər dinləmə, istərsə də oxu üçün verilmiş mətn şagirdlər tərəfindən tam mənimsənilməlidir. Buna görə də mətnlə bağlı müxtəlif növlü tapşırıqlar verilir:

- buraxılmış yerlərə müvafiq sözlər qoymaq;
- mətnə çıxış edərək şəkillərdəki obrazları adlandırmaq;
- şəkillərdən çıxış edərək mətni tamamlamaq;
- mətnlə şəkil arasındakı uyğunsuzluğu tapmaq;
- mətnlə bağlı faktoloji, məntiqi və düşündürücü suallara cavab vermək.

Səhifənin sonunda müvafiq hərflərlə bağlı yazı bacarıqlarının inkişafına yönəlmiş əlyazması şəklində nümunələr verilir.

Dərs strukturunun idrak taksonomiyasının mərhələlərinə uyğunluğu

Azərbaycan dili üzrə məzmun standartlarının mahiyyətində idrak taksonomiyasının mərhələli prinsipi öz əksini tapır. Belə ki, “Oxu” və “Dinləmə” məzmun standartları anlamağa, mənimləməyə, dərk etməyə yönəlmişdirsə, “Danışma” və “Yazı” məzmun xətləri özünüifadəni, tətbiqetməni nəzərdə tutur. Odur ki dərsləkdə və müəllim üçün vəsaitdə bu ardıcılığa riayət olunmuşdur: oxu, sonra danışma, yazı və ya dil qaydaları, yaxud dinləmə, sonra danışma, yazı və ya dil qaydaları.

Dərslərin şərhində materialların məzmun xətləri üzrə qruplaşdırılması

Yuxarıda deyildiyi kimi, dərslərdə müvafiq fənn kurikulumunda nəzərdə tutulan məzmun standartları **anlama**→**dərkətmə**→**tətbiqetmə** prinsipi üzrə integrasiya olunur. Hər bir dərslin şərhli motivasiya ilə başlanıb qiymətləndirmə ilə bitir. Bununla yanaşı, əsas hissə də mərhələlərə bölünür ki, hər bir mərhələ müəyyən məzmun xətti üzrə fəaliyyəti nəzərdə tutur. Bir mərhələ daxilində müvafiq məzmun xəttinə aid olan bir və ya bir neçə məzmun standartı reallaşdırıla bilər və ya əsas məzmun standartı digər məzmun xətlərinə aid standartlarla integrasiya oluna bilər.

Hər fəaliyyət dövründəki dərslərin bir çoxunda “Oxu” məzmun xətti iki dəfə təkrar olunur. Birinci mərhələdə müvafiq hərfin tanınması və oxu texnikasının inkişafı (st. 2.2.1), 2-ci mərhələdə isə oxuyub-anlama və oxu bacarıqlarının inkişafı (st. 2.2.2–2.2.5) nəzərdə tutulur. Bu mərhələlərdən hər biri özündən sonra tətbiqetməni (danışma və ya yazını) nəzərdə tutduğundan onları bir mərhələ daxilində birləşdirmək qeyri-mümkündür.

Hər bir hərfin təliminə ayrılmış 4 saati bir dərsl kimi nəzərdən keçirmək lazımdır. Müəllimlər həmin dərslə bağlı təqdim olunan materialları öz tələblərinə uyğun saatlar üzrə bölə bilərlər. 2-ci qoşa saat üçün motivasiya materialını müəyyən etmək də müəllimin öhdəsinə buraxılır.

Tədris materiallarının sadədən mürəkkəbə doğru ardıcılığı

Dərsləkdə “sadədən mürəkkəbə” prinsipi iki istiqamətdə həyata keçirilir:

1. Eyni çalışma modeli əvvəlcə sadə, sonra isə daha mürəkkəb formada verilir:

4.1.2. Sözləri hecalara ayırır standartını reallaşdırmaq üçün əvvəlcə ikihecalı sözlər verilir. Sonradan eyni tapşırıq üçhecalı sözlər əsasında yerinə yetirilir.

Hecaları birləşdirməklə sözlər yarat.	Hecaları birləşdirməklə sözlər yarat.
bə bər	poç pan dan
ma la	ta yirt ça
bi ral	ça tal kə
tar bir	çə ma yon

2. Eyni məzmun standartını reallaşdırmaq üçün əvvəlcə sadə, sonra isə daha mürəkkəb çalışma modelindən istifadə olunur; məsələn:

2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur standartı aşağıdakı mərhələlərdə reallaşdırılır:

1. Mətnin müxtəlif hissələrinə aid olan illüstrasiyaları müəyyən edir.

Mətni oxuduqdan sonra verilmiş illüstrasiyaların mətnin hansı hissələrinə aid olduğunu müəyyən edir.

2. Verilmiş illüstrasiyanın mətnin hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyən edir.

Şagirdlər mətni tam oxuduqdan sonra çəkilmiş illüstrasiyanın mətnin hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyən edirlər.

3. Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.

Mətnə verilmiş müəyyən tapşırıq əsasən şagirdlər mətndəki hadisələr ardıcılığını müəyyən edirlər.

4. Mətnin süjet xəttinə əsasən illüstrasiyaların ardıcılığını müəyyən edir.

Mətndəki hadisələri əks etdirən illüstrasiyalar qeyri-ardıcıl verilir. Şagirdlər şəkillərin mətnə uyğun ardıcılığını müəyyən edirlər.

Fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya

Dərslikdə və MMV-də verilmiş istənilən tapşırığın məqsədi müvafiq fənn (Azərbaycan dili) üzrə müəyyən məzmun standartını reallaşdırmaqdır. Lakin bu məqsədi həyata keçirmək üçün bəzən başqa fənnin məzmun standartı vasitə kimi çıxış edir və bu zaman **fənlərarası inteqrasiya** baş verir; məsələn, 44-cü dərstdə toplama və çıxma əməllərini yerinə yetirməklə sözün tapmaq tələb olunur: **mağara – ra + za = ?** Bu tapşırıq **4.1.2. Sözləri hecalara ayırır** altstandartını reallaşdırmaq üçün qoyulur. Lakin onu yerinə yetirmək üçün şagird riyaziyyat fənnində qazandığı biliklərdən istifadə etməlidir.

Yuxarıda deyildiyi kimi, Azərbaycan dili üzrə məzmun standartlarından bəzilərinin dərkətmə, digərlərinin tətbiqəmə mərhələsinə aid olması bir çox hallarda **fəndaxili inteqrasiyaya** yol açır; məsələn, verilmiş mətnə əlamət bildirən bir neçə söz buraxılır və onları yerində işlətməklə mətni oxumaq tələb olunur. Bu tapşırığı yerinə yetirməklə şagird həm oxuyub-anlama bacarığını nümayiş etdirir, həm də əlamət bildirən sözün hansı varlığa aid olduğunu müəyyən edir (st. 4.1.5).

Dərs nümunələrində fəndaxili inteqrasiya zamanı inteqrasiya olunan altstandartlar bəzən epizodik xarakter daşıdığından təlim məqsədi səviyyəsinə çıxarılmır.

Çalışma modellərinin müxtəlifliyi

Kurikulumda təsbit olunmuş məzmun standartlarını reallaşdırmaq üçün dərslikdə və müəllim üçün vəsaitdə onlarca müxtəlif çalışma modelindən istifadə olunur. Dərslik və müəllim üçün vəsaitdə mətnlərə qoyulan rəngarəng tapşırıqlar şagirdlərdə oxu bacarığının, məntiqi, analitik və tənqidi təfəkkürün inkişafına xidmət edir:

- **Uyğunluğu müəyyən et.** (İki sütunda sözlər verilir, müəyyən uyğunluğa görə sözləri cütləşdirmək tələb olunur)
- **Doğru, yoxsa yanlış?** (Mətn oxunduqdan sonra cümlələr verilir, şagirdlər mətnin məzmunundan çıxış edərək doğru və yanlış fikirləri fərqləndirməlidirlər)
- **Biri fərqlidir.** (Daha çox dil qaydalarının mənimsənilməsi üçün istifadə olunmaqla yanaşı, şagirdlərdə məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirir)
- **Ardıcılığı müəyyən et.** (Şagirdlər şəkillərə əsasən mətnin və ya mətnə əsasən şəkillərin ardıcılığını müəyyən etməlidirlər)
- **Açar sözləri seç.** (Şagirdlər mətnin məzmununun açılmasına daha çox xidmət edən sözləri seçməlidirlər)
- **Əsas fikri atalar sözü ilə ifadə et.** (Verilmiş atalar sözlərindən mətnin ideyasına uyğun gələnlər seçilməlidir)
- **Mətni davam etdir.** (Mətnin oxunmasına fasilə verilir və şagirdlər hadisələrin davamını təxəyyüllərinə uyğun təxmin edirlər)
- **Mətni adlandır.** (Şagirdlər məzmunundan çıxış edərək mətnə fərqli başlıq seçirlər və s.)

Diferensial təlim üçün materiallar

Dərslik və müəllim üçün vəsaitdəki tapşırıqlar tərtib olunarkən müəlliflər müvafiq yaş səviyyəsini nəzərə almağa çalışmışlar. Çətinlik dərəcəsi yüksək olan bəzi tapşırıqlar vəsaitdə qırmızı ulduz (*) işarəsi ilə qeyd olunmuşdur.

Ətraf mühitə qayğı, milli-mənəvi dəyərlər, həssaslıq və inklüzivlik

Hələ hər fənnin dövründə bir sıra hərflərin tanınması ilə bağlı verilən sözlər arasında işğal olunmuş bölgələrimizin adları, vəsaitdə isə həmin bölgələrlə bağlı məlumatlar verilir.

“Nurlan” (dərs 28), “Etibar inam deməkdir” (dərs 33), “Göygöldə” (dərs 40), “Qayğı” (dərs 44), “Çörək bəreketdir” (dərs 47), “Himnimiz” (dərs 58), “Anam işdən gələcək” (dərs 63), “Ana yurdu” (dərs 69), “Qarabağ” (dərs 70), “Novruz bayramı” (dərs 71) və digər bu kimi mətnlər

vasitəsilə uşaqlara böyüklərə hörmət, anaya, ana vətənə məhəbbət, dövlət atributlarımızla bağlı qürur hissi aşılanır.

“Yardım” (dərs 25), “Baba və nəvə” (dərs 34), “Dənizdə” (dərs 36), “Quşların dostları” (dərs 41), “Cabir babanın bağında” (dərs 45) və bir sıra başqa mətnlərin əsas qayəsini ətraf mühitə qayğı, ana təbiətə məhəbbət təşkil edir. Vəsaitdə bu dərslərin şərh zamanı sözügedən mövzu dəfələrlə vurğulanır və onun vacibliyi müəllimlərin diqqətinə çatdırılır.

İnklüzivliyi təmin etmək məqsədilə bəzi mətnlərdə və şəkillərdə fiziki qüsuru olan uşaq obrazlarına yer verilmişdir; məsələn, “Quşların dostları” mətninə çəkilmiş illüstrasiyada quşlar üçün dənlik düzəldən uşaqlar arasında əlil arabasında uşaq təsvir olunmuş və bu cür insanların cəmiyyətimizə integrasiyası, onlara qarşı həssas münasibətlə bağlı vəsaitdə müəllimə tövsiyələr verilmişdir.

Dərslərin sonuncu bölməsində verilmiş “Yoldaşlıq köməyi” hekayəsinin baş qəhrəmanı isə Xocalıdan qaçqın düşmüş bir uşaqdır. Keçirdiyi stress nəticəsində onun nitqində qüsurlar yaranmış, kəkələməyə başlamışdır. Lakin dostlarının həssas münasibəti nəticəsində onun bu qüsuru zaman keçdikcə aradan qalxır.

Gender məsələlərinə həssas yanaşmanın təmin olunması məqsədilə istər mətnlərdəki, istərsə də şəkillərdəki obrazlar arasında oğlan və qızların bərabər nisbətinə əməl olunmuşdur.

İnnovativ metodların tətbiqi və interaktiv təlim üçün zəmin yaradılması

Dərsin məqsədinə uyğun olaraq metodun seçilməsi ən vacib məsələlərdən biridir. Bu, standartların daha səmərəli şəkildə reallaşdırılmasına imkan yaradır. Kurikulumda da qeyd olunduğu kimi, interaktiv təlimə zəmin yaradan innovativ metodlar təlim məqsədlərinə daha effektiv şəkildə çatmağa kömək edir.

İlk dərslərdən etibarən ən sadə tapşırıqlar yolu ilə şagirdlər qruplarla və cütlərlə işləməyə alışdırılırlar. Sonradan “Auksion”, “Karusel”, “Şəxələndirmə”, “Anlayışın çıxarılması”, BİBÖ, Venn diaqramı, “Tez, cəld”, “Beyin həmləsi” kimi metod və üsullarla şagirdlərdə əməkdaşlıq, rəqabət, cəld düşünmək, sərbəstlik kimi keyfiyyətlər inkişaf etdirilir. Şagirdlərdən yüksək səviyyədə mühakimə yürütmək və birlikdə işləmək bacarığı tələb edən bir sıra metodlar (debat, akvarium) da var ki, onlardan ən sadə şəkildə yalnız dərs ilinin sonuna yaxın istifadə olunur.

Əlavə vəsaitlərdən istifadə

Proyektor. Əlifba təlimi dövründə kompüterdə hərflərin böyük və kiçik çap yazılışının hazırlanıb proyektor vasitəsilə göstərilməsi şagirdlər üçün daha cəlbedicidir. Müvafiq hərflərə aid müxtəlif şəkillərin, həmin şəkil adlarında hərflərin sxeminin çəkilib proyektor vasitəsilə nümayiş etdirilməsi təlim məqsədinin daha effektiv şəkildə reallaşdırılmasına kömək edir. Sözdəki hərfləri həmin sözün hərfləri sxemindəki xanalarla düzmək də şagirdlərdə kompüter bacarıqlarına yiyələnməkdə maraqlı oyandır.

Hərflərin böyük və kiçik çap yazılışı müəllimin özü tərəfindən həm *Power Point*, həm də *Makromedia Flash8* proqramında hazırlanıb nümayiş etdirilə bilər. *Makromedia Flash8* proqramında hərflərin animasiyalı yazılışının kompakt diskləri (CD) də var ki, bu disklərdə hərflərin elementləri və konfigurasiyası, müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazılışı əks olunub.

İnteraktiv lövhə. Bəzən “Ağıllı lövhə” və ya “Mimio qurğusu” da adlanan interaktiv lövhədən fəal təlim metodlarına əsaslanan dərslərin təşkili üçün istifadə olunur. *MimioStudio* proqramı ilə təchiz olunmuş interaktiv lövhə müəllimin özü tərəfindən hazırlanmış materiallarla yanaşı, əlavə mənbələrdən, o cümlədən internet resurslarından istifadə etməyə imkan verir. Projektor işə salınıb dərs elektron lövhə vasitəsilə başladığı andan müəllim müşahidəçi mövqeyi seçib yalnız zəruri hallarda şagirdlərin sərbəst işinə müdaxilə edə bilər.

Əlifba lotosu. Bu oyunu cütələrlə və ya qruplarla təşkil etmək olar. Əlifba lotosu üzərində 8 şəkil (hər şəkilin adı fərqli hərfə başlanmaq şərti ilə) təsvir olunmuş karton lövhələrdən və plastik şəkil-lövhəciklərdən ibarətdir. Oyun təqribən adi lotoda olduğu kimi keçirilir. Şagirdlərə karton lövhələr paylanır. Daha sonra loto torbasının içindən bir-bir şəkil-lövhəciklər çıxarılır. Müəllim, yaxud şagirdlərdən biri həmin şəkilin adını deyir. Lövhəsində həmin şəkilin təsviri olan şagird plastik lövhəciyi alaraq onunla müvafiq şəkilin üstünü örtür. Lövhəsindəki şəkillərin hamısı ilk olaraq örtülən şagird qalib sayılır.

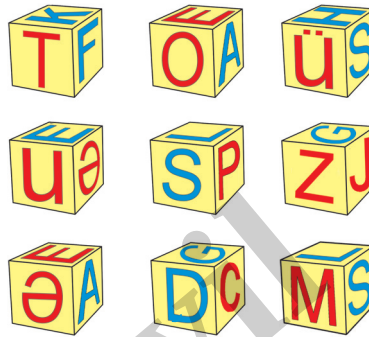

Doqquzdaş. Bu oyunu yalnız məktəbdə deyil, evdə, valideynlərin iştirakı ilə də oynamaq olar. “Doqquzdaş” sinif şəraitində oynanılarkən şagirdlər iki və daha artıq qrupa bölünürlər.

Oyunda tərəflərinə hərflər yazılmış kiçik kublardan – zərlərdən istifadə olunur. Zərin altı tərəfi olduğundan burada 54 (9x6) hərf iştirak edir. Azərbaycan dilində 32 hərf olduğundan dilimizdə daha çox işlənən hərflər (əsasən, saitlər) bir neçə zərdə təkrarlanır. Müəllim və ya şagirdlərdən biri zərləri müəllim masasının üstünə atır. Üstə düşən hərfər yazı taxtasına yazılır. Bu hərfərin köməyi ilə daha çox söz düzəldən qrup oyunda qalib gəlir.

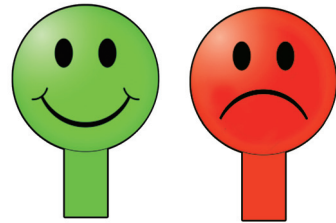
Bu zərləri şagirdlər özləri müəllimin köməyi ilə karton və ya qalın kağızdan düzəldə bilərlər. Hərfərin zərlər üzrə aşağıdakı şəkildə paylanması tövsiyə olunur:

1. B, Ş, D, T, K, F
2. A, O, E, U, Ə, İ
3. Ü, H, S, A, K, T
4. U, E, Ə, İ, O, A
5. S, P, L, M, N, R
6. Z, J, G, O, Y, V
7. A, Ə, E, Ö, I, İ
8. D, C, Ğ, Q, X, B
9. S, M, L, N, Ç, R

Smayliklər

Asan seçilməsi üçün yaşıl və qırmızı rəngdə hazırlanmış smayliklərdən “Doğru, yoxsa yanlış?” və test tipli tapşırıqların şifahi şəkildə yerinə yetirilməsi zamanı istifadə olunur. Müəllim tapşırığın şərtini səsləndirir, sonra bir-bir cavab variantlarını deyir. Düzgün cavab səsləndikdə şagirdlər yaşıl rəngli “gülən” smayliki, yanlış cavab səsləndikdə isə qırmızı rəngli “küsən” smayliki qaldırırlar.

Şəkilli kartlar

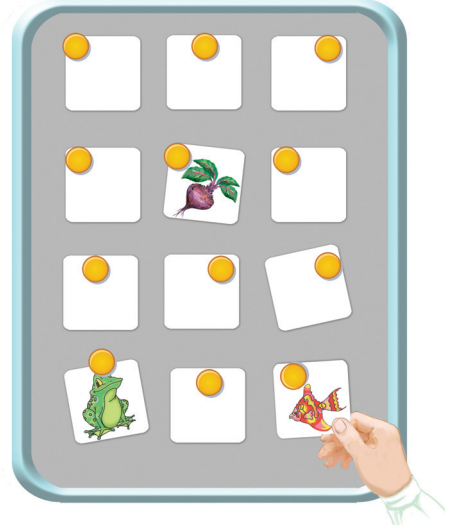
Belə kartlardan daha çox hərf təlimi dövründə istifadə olunur. Şəkilli kartlardan müxtəlif məqsədlər üçün yararlanmaq olar:

• Kartlar maqnit lövhəyə bərkidilir, şagirdlər adı müvafiq səsle başlanan, ya bitən və yaxud içərisində işlənən şəkil kartlarını seçirlər.

• Şagirdlər şəkilləri maqnit lövhədə aşağıdakı şəkildə qruplaşdırırlar:

- 1) adı müvafiq səsle başlanan;
- 2) adı müvafiq səsle bitən;
- 3) müvafiq səsin ortada işləndiyi şəkil adları.

Təcrübə göstərir ki, bu yaşda bir çox uşaqlar nitqdə bəzi səs və hərfləri ("q" və "g", "k" və "ç", "h" və "x") səhv salırlar. Müəllim maqnit lövhəyə adının tərkibində həmin hərflər olan şəkilləri üzə arxaya bərkidir. Şagirdlər bir-bir lövhəyə yaxınlaşıb şəkli götürür, sinfə göstərir, adını deyir və bu sözdə hansı səsin və hərfin olduğunu müəyyən etdikdən sonra şəkli üzə sinfə sarı bərkidirlər.

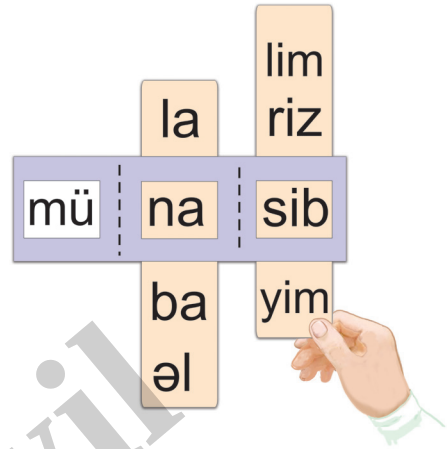
Abak

Abak hərflərdən və hecalardan sözlər düzəltmək üçün didaktik vasitədir.

Şəkildə görüldüyü kimi, iki karton vərəq müəyyən hissələrdə şaquli istiqamətdə tikilməklə bir-birinə elə bərkidilir ki, tikişlər arasında üç arakəsmə alınır. Hər arakəsmədə üstdəki karton kəsilməklə kiçik ekran yaradılır. Kartonlar elə tikilməlidir ki, arakəsmələrin içi ilə şaquli istiqamətdə qalın kağız və ya karton lent (zolaq) asanlıqla hərəkət edə bilsin.

Abakda ekranlardan biri statik, ikisi isə dinamik olur. Statik ekranda hərf və ya heca görünür. Dinamik arakəsmələr boyu üstündə hərflər və ya hecalar yazılmış lent hərəkət etdirilir. Əvvəlcə 1-ci dinamik ekrana lentdəki hərflərdən (hecalardan) biri gətirilir. Sonra ikinci dinamik arakəsmədəki lent hərəkət etdirilir. Digər iki hərf (heca ilə) söz yaradan hərf (heca) ekrana gəldikdə həmin söz oxunur. Sonra 1-ci dinamik ekrandakı hərf (heca) dəyişdirilir və lent yenidən aşağı-yuxarı hərəkət etdirilir. Beləliklə, tapşırıqdakı sözlər oxunur.

Şəkildə gördüyünüz abak üçhərfləli və ya üçhecalı sözlərlə işləmək üçündür. Lakin daha mürəkkəb və sadə abaklar da düzəltmək olar.

Qiymətləndirmə

Qiymətləndirmə nəticəyönümlü təhsilin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Müntəzəm qiymətləndirmə olmadan tədrisi səmərəli qurmaq mümkün deyil.

Vəsaitdə hər bölmədən sonra keçirilən kiçik summativ qiymətləndirmələr (KSQ) üçün materiallar verilmişdir. Müəllimlər bu materiallardan, onların analoqlarından istifadə edə və ya özləri KSQ materialları hazırlaya bilərlər. Lakin bu zaman nəzərə almaq lazımdır ki, hər bölmə üzrə qiymətləndirmə materialları həmin bölmədə reallaşdırılmış əsas məzmun standartlarını əhatə etməlidir. Vəsaitdə 1-ci bölmənin KSQ materiallarından sonra (səh. 50) tapşırıqlara görə balların və ballar əsasında şagirdin qiymətinin müəyyənləşdirilməsi mexanizmi göstərilmişdir.

Məlumdur ki, formativ qiymətləndirmə tədris prosesində şagird nailiyyətlərinin monitorinqini aparmaq məqsədi güdür və ənənəvi qaydada gündəliyə qiymət qoymağı istisna edir. Odur ki bu qiymətləndirmə müəyyən meyarları və ölçüləri (indikatorları) özündə əks etdirən cədvəllər əsasında aparılmalıdır. Məqsəddən, tədris mərhələsindən və qiymətləndirilən bacarıqdan asılı olaraq bu cədvəllərin onlarca və yüzlərcə növü ola bilər. Aşağıda onların bəzi nümunələri verilir ki, vəsaitdə şərh edilən dərslərin qiymətləndirmə mərhələsində bu cədvəllərə istinad olunur.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 1

SƏS, HƏRF VƏ HECANIN MƏNİMSƏNİLMƏSİ

Bu cədvəl hərf təlimi dövründə şagirdlərin ilkin oxu bacarıqlarını həftələr üzrə qiymətləndirməyə və onların bu sahədə inkişaf dinamikasını izləməyə imkan verir.

Şagirdin adı, soyadı, atasının adı _____

Nö	Meyarlar	həftə	həftə	həftə	həftə	həftə	həftə
1.	Sözdəki ilk səsi ayırd edir.						
2.	Sözdəki son səsi ayırd edir.						
3.	Sadə sözdəki səsləri bir-bir tələffüz edir.						
4.	Sözün hərf sxemində hər bir səsin yerini müəyyən edir.						
5.	Sözü hecalarla tələffüz edir.						
6.	Sadə sözdəki səslərin sayını müəyyən edir.						
7.	Sözdəki hecaların sayını müəyyən edir.						
8.	Gördüyü hərfin ifadə etdiyi səsi tələffüz edir.						
9.	Eşitdiyi səsi işarə edən hərfi müəyyən edir.						
10.	Sözü hecalarla oxuyur.						
11.	Sözü bütöv oxuyur.						

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 2

DİNLƏMƏ BACARIĞININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Həm gündəlik müşahidə, həm də dinləmə mətni üzrə sual və tapşırıqlar əsasında aparılır.

Şagirdin adı, soyadı, atasının adı _____

Nö	Meyarlar	Bəli	Qismən	Xeyr
1.	Dinləmə qaydalarına riayət edir.			
2.	Dinlədiyi mövzuya dair suallar verir.			
3.	Danışanın sözünü kəsmir.			
4.	Dinlədiyi mətnlə bağlı faktoloji suallara cavab verir.			
5.	Dinləyərkən səhv hesab etdiyi fikrə reaksiya verir.			
6.	Dinlədiyi mətnin mövzusunı müəyyən edir.			
7.	Dinlədiyi mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.			
8.	Dinlədiyi mətndəki əsas fikri müəyyən edir.			
9.	Mənasını bilmədiyi sözləri aydınlaşdırmağa çalışır.			

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 3**DANIŞMA BACARIĞININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ**

Gündəlik müşahidə əsasında aparılır.

Şagirdin adı, soyadı, atasının adı _____

Şagirdin qüsurlu tələffüz etdiyi səslər: _____

Nö	Meyarlar	Bəli	Qismən	Xeyr
1.	Aydın səsle danışır.			
2.	Danışarkən özünü sərbəst hiss edir.			
3.	Cümlələri anlaşıqlı qurur.			
4.	Mövzudan kənara çıxmır.			
5.	Nitq etiketlərindən yerli-yerində istifadə edir.			
6.	Nitq situasiyasına uyğun jest və mimikalardan istifadə edir.			
7.	Öyrəndiyi yeni sözlərdən yerində istifadə edir.			
8.	Təkrar olunan yersiz sözlərdən ("şey...", "adı nədir...") istifadə etmir.			

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 4**OXU BACARIĞININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ**

Hərflərin 3-cü və 4-cü mərhələlərində, eləcə də hərflərin təlimindən sonrakı dövrdə müşahidə və sual-tapşırıqlar yolu ilə aparılır.

Şagirdin adı, soyadı, atasının adı _____

Nö	Meyarlar	Bəli	Qismən	Xeyr
1.	Sözləri bütöv tələffüz etməklə cümlələri oxuyur.			
2.	Cümlədəki məntiqi vurğunu düzgün müəyyən etməklə oxuyub anladığını nümayiş etdirir.			
3.	Şeiri intonasiya ilə oxuyur.			
4.	Şeiri nəsr əsərlərindən fərqləndirir.			
5.	Mətnə yeni sözün mənasını kontekstə əsasən izah edir.			
6.	Oxuduğu mətni düzgün ardıcılıqla nəql edir.			
7.	Mətnə əsas fikri müəyyənləşdirən cümləni seçir.			

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 5**YAZI BACARIĞININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ**

Gündəlik müşahidə və şagirdlərin yazı işləri əsasında aparılır.

Şagirdin adı, soyadı, atasının adı _____

Şagirdin qüsurlu yazdığı hərflər: _____

Nö	Meyarlar	Bəli	Qismən	Xeyr
1.	Yazarkən qələmi düzgün tutur.			
2.	Müəyyən olunmuş xətt boyunca yazır, bordürdən kənara çıxmır.			
3.	Hərfləri hüsnxət normalarına uyğun yazır.			
4.	Hərfləri hüsnxət normalarına uyğun bitişdirir.			
5.	Hərflər və sözlər arasında lazımi məsafə saxlayır.			
6.	Dinlədiyi söz və cümlələri müəyyən olunmuş sürətlə yazır.			
7.	Fikrini yazılı şəkildə anlaşıqlı ifadə edir.			

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 6**QRUPDA FƏALİYYƏTİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ**

Hər bir şagirdin qrup işində fəallığını və sosial bacarıqlarını qiymətləndirmək məqsədilə aparılır.

Şagirdin adı, soyadı, atasının adı _____

Nö	Meyarlar	Bəli	Qismən	Xeyr
1.	Başqalarını dinləyir.			
2.	Kollektivin rəyinə hörmətlə yanaşır.			
3.	Problemin həllində iştirak edir.			
4.	Müzakirələrə qatılır.			
5.	Fərqli təklifini verməkdən çəkinmir.			
6.	Başqalarının fərqli təklifinə tolerant yanaşır.			
7.	Qrupda vəzifə almağa və öz vəzifəsini dəqiqləşdirməyə çalışır.			

Hələ hərf təlimi dövründə şagirdləri **bir-birini qiymətləndirməyə** alışdırmaq olar. Bunun üçün onlar danışanı və ya oxuyanı qiymətləndirmək üçün yaşıl (bəyəndim) və qırmızı (bəyənmədim) və ya 1-dən 5-ə kimi ballar yazılmış kartlardan istifadə edə bilərlər.

Hərf təlimi bitdikdən və şagirdlərdə oxu bacarığı formalaşıqdan sonra onların bir-birini və özünü qiymətləndirməsi üçün müxtəlif cədvəllər tərtib etmək olar.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 7**DANIŞMA BACARIĞI ÜZRƏ ŞAGİRLƏRİN BİR-BİRİNİ QIYMƏTLƏNDİRMƏSİ**

Qiymətləndirən şagirdin adı, soyadı _____

Qiymətləndirilən şagirdin adı, soyadı _____

Nö	Meyarlar	Bəli	Qismən	Xeyr
1.	Aydın səsle danışır, mən onu rahat eşidirdim.			
2.	Cümlələri anlaşıqlı idi, danışığını başa düşürdüm.			
3.	Mimika və jestlərdən istifadə edirdi.			
4.	Mövzudan kənara çıxmırdı.			
5.	"Adı nədir...", "şey..." kimi yersiz sözlərdən istifadə etmirdi.			

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 8**NİTQ BACARIQLARI ÜZRƏ ÖZÜNÜ QIYMƏTLƏNDİRMƏ**

Şagirdin adı, soyadı, atasının adı _____

Nö	Meyarlar	Bəli	Xeyr
1.	Dinləyərkən diqqətimi cəmləyirəm.		
2.	Başə düşmədiyimi soruşuram.		
3.	Aydın və uca səsle danışram.		
4.	Fikrimi başqalarına çatdırı bilərəm.		
5.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə oxuyuram.		
6.	Oxuyarkən fikrimi mətn üzərində cəmləyirəm.		
7.	Mətni üzündən köçürə bilərəm.		
8.	Dinlədiyim söz və cümlələri yazı bilərəm.		
9.	Fikrimi yazılı şəkildə ifadə edə bilərəm.		

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ 9

KİÇİK QRUPDA İŞ ÜZRƏ ÖZÜNÜQIYMƏTLƏNDİRMƏ

Şagirdin adı, soyadı, atasının adı _____

No	Meyarlar	Bəli	Xeyr
1.	Qrupa verilmiş tapşırığı aydınlaşdırmağa çalışıram.		
2.	Qrupda üzərimə düşən vəzifəmi aydınlaşdırmağa çalışıram.		
3.	Qrup yoldaşlarımı həvəsləndirirəm.		
4.	Qrupun ümumi qərarına qarşı çıxmıram.		
5.	Qrupu təmsil etməyə, qrup işini təqdim etməyə həvəs göstərirəm.		
6.	Qrup lideri olmaqdan çəkinmirəm.		
7.	Qrup liderinin göstərişlərinə sözsüz əməl edirəm.		

Şagirdin müntəzəm olaraq **özünü qiymətləndirməsi** tədris prosesində maraqlı psixoloji məqamlardan biridir. Bu, şagirdin özünüidarə bacarığını inkişaf etdirir, öz zəif və üstün cəhətlərini daha dərinlən duymağa imkan verir, müəllim qiymətləndirməsinə etibar yaradır. Bunun üçün şagirdlər nümunədə verilmiş qiymətləndirmə cədvəllərindən istifadə edə bilərlər.

Yuxarıda deyildiyi kimi, müəllimlər bu cədvəllərdə qeyd olunan və özlərinin tərtib etdiyi digər meyarlardan istifadə etməklə formativ qiymətləndirməni həyata keçirə bilərlər. Vəsaitdə şərh edilən dərslərin "Qiymətləndirmə" rubrikasında bu cədvəllərə istinad olunur. Lakin bu zaman şagirdləri müəyyən cədvəldə verilmiş bütün meyarlar üzrə qiymətləndirməyə ehtiyac yoxdur. Müəllim bu meyarlar arasından dərslərdə reallaşdırılmış məzmun standartlarına uyğun gələnləri seçib şagirdləri yalnız həmin meyarlar üzrə qiymətləndirməlidir.

Mənbələr:

- 1. Təhsil lüğəti.** Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi. Bakı, 2011.
Kitabda müasir təhsildə istifadə olunan terminlər və onların izahı öz əksini tapmışdır.
- 2. www.readinga-z.com**
İngilis dilində olan bu sayt oxu bacarığının inkişafı üçün materiallar (müxtəlif səviyyələr üçün mətnlər, suallar, tapşırıqlar, qiymətləndirmə testləri və metodik göstərişlər) baxımından çox zəngin mənbədir.
- 3. www.youtube.com "Bahar əyləncələri"** (cizgi filmi, 1989, Azərbaycan dilində).
Novruz bayramı günlərində şagirdlərə bu filmi nümayiş etdirmək tövsiyə olunur.
- 4. İnteraktiv təlim (müəllimlər üçün tədris vəsaiti).** Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi. Bakı, 2010.
- 5. VEYSOVA Z.A. Fəal interaktiv təlim. Müəllimlər üçün vəsait.** Bakı, 2007.
- 6. A.KROUFORD və b. Düşünən sinif üçün öyrətmə və öyrənmə üsulları.** Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi. Bakı, 2012.
"Tənqidi tefəkkürün inkişafı üçün mütaliə və yazı" layihəsi çərçivəsində nəşr edilmiş bu kitabda, əsasən, oxuyub-anlama bacarığını inkişaf etdirmək üçün metod və üsullar əks olunur.
- 7. KƏRİMOV Y.Ş. İmla mətnləri məcmuəsi** (I-IV siniflər üçün). Bakı, 2007.
- 8. İ.ƏSƏDOVA. "Oxu bacarıqlarının qiymətləndirilməsi".** Kurikulum jurnalı. 2008. №2 (səh. 96-97)
- 9. A.DADAŞOVA. "Əlifba ağacı".** Kurikulum jurnalı. 2010. №2 (səh. 125-126)
- 10. S.ABDULLAYEVA. "Ana dili kurikulumu və "Azərbaycan dili – 2" dərslik komplekti".** Kurikulum jurnalı. 2010. №1 (səh. 98-101)

DƏRSLƏRİN SAATLAR ÜZRƏ BÖLGÜSÜ

I BÖLMƏ

HƏRF TƏLİMİNƏ HAZIRLIQ

A, N, Ə, L, M, İ, T, B hərfləri

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	MMV səh.
1.	Mən məktəbə gedirəm	1.1.1, 1.2.1, 3.1.1	4	10-11	24-25
2.	Ailə	1.1.2, 1.2.2, 3.1.1	4	12-13	26-27
3.	Zooparkda	2.1.2, 1.2.1, 1.2.3, 4.1.5, 4.1.1, 3.1.1	3	14-15	27-29
4.	Turp	1.2.1, 4.1.5, 4.1.2, 3.1.1	2	16-17	29-30
5.	Dərslərimiz	1.2.1, 4.1.2, 3.1.1	2	18	31
6.	Hərflərlə tanışlıq	1.2.1, 1.2.2, 4.1.1, 3.1.1	2	19	32
7.	Ümumiləşdirici dərs		2		33
8.	“A a” hərfi. Ağaclar	2.2.1, 1.2.1, 3.1.1	4	20-21	34-35
9.	“N n” hərfi. Meşədə	2.2.1, 1.1.2, 1.2.1, 3.1.1	4	22-23	36-37
10.	Ümumiləşdirici dərs		2		37
11.	“Ə ə” hərfi. Əsmərin gəlinciyi	2.2.1, 4.1.5, 1.2.3, 1.2.1, 1.1.1, 3.1.1	4	24-25	38-39
12.	“L l” hərfi. Göbəlek	2.2.1, 4.1.5, 4.1.3, 1.2.1, 1.1.1, 2.2.3, 3.1.1, 3.1.2	4	26-27	40-41
13.	Ümumiləşdirici dərs		2		41
14.	“M m” hərfi. Bazarda	2.2.1, 1.1.1, 1.2.1, 2.2.3, 3.1.1, 3.1.2	4	28-29	42-43
15.	“İ i” hərfi. Liman	2.2.1, 4.1.2, 4.1.1, 1.1.1, 1.2.1, 3.1.1, 3.1.2	4	30-31	44-45
16.	Ümumiləşdirici dərs		2		45
17.	“T t” hərfi. Gəzinti	2.2.1, 4.1.2, 4.1.5, 1.1.1, 2.2.3, 1.2.3, 3.1.1, 3.1.2	4	32-33	46-47
18.	“B b” hərfi. Bakı	2.2.1, 1.1.2, 1.1.1, 3.1.1, 3.1.2	4	34-35	48-49
KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ			1		50
Yekun			58 saat	26 səh.	27 səh.

Dərs 1. MƏN MƏKTƏBƏ GEDİRƏM (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Şəklə baxaraq dinlədiyi mətni genişləndirir və şərh edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Həyatda gördükləri və təəssüratları haqqında danışır.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Müəyyən olunmuş xətt boyunca təkrarlanan cizgilər çəkir.

Diagnostik qiymətləndirmə

İlk dərs günü müəllimin uşaqlarla, uşaqların bir-biri ilə, müəllimlə, məktəb aləmi ilə tanışlığına həsr olunur.

Müəllim çalışmalıdır ki, ilk saatlarda hər bir şagirdi danışdırsın, hər çıxışdan sonra danışan şagirdin fikirlərinin önəmli olduğunu vurğulasın. Bu onların məktəbə, təhsilə həvəsini artırma bilər. Eyni zamanda bu yolla müəllim “Dinləyib-anlama” və “Şifahi nitq” məzmun standartları üzrə şagirdlərin diaqnostik qiymətləndirilməsini həyata keçirə bilər.

Tanışlıq üçün aşağıda verilmiş üsuldən istifadə etmək olar.

Şagirdlər dairə şəklində dayanırlar. Tanışlığa daha çox fəal görünən şagirdədən başlanılır. Müəllim ona bir gül təqdim edir. Həmin şagird gülü alır, öz adını, soyadını söyləyir və özü, ailəsi barədə qısaca danışır. Sonra gülü yanındakı yoldaşına ötürür. Beləliklə, tanışlıq davam edir.

Tanışlıqdan sonra müəllim şagirdlərin Bilik günü, məktəb haqqında biliklərini yoxlayır, lazım gələrsə, bəzi məlumatları özü verir. (Məktəb üzrə kiçik ekskursiya təşkil edib müəllimlər otağının, direktor kabinetinin, sanitariya qovşağının, yeməxananın yerini göstərmək olar.)

Müəllim “Azərbaycan dili” dərslisinin üz qabığını şagirdlərə nümayiş etdirir:

– *Artıq məktəb yaşına çatmış oğlan və qız sevimli oyuncaqlarından ayrılıb yeni dostları ilə – hərflərlə tanış olurlar. Bu hərflərin köməyi*

ilə onlar üçün yeni dünya açılacaq. Uşaqlar indiyə kimi valideynlərinin və bağça müəllimlərinin oxuduqları kitabları indi özləri oxuya biləcəklər.

Ola bilsin ki, sinifdə bəzi uşaqlar artıq müəyyən hərflərlə tanışdırlar. Müəllim: “*Kim bu hərfləri tanıyır?*” – sualını verməklə şagirdlərin oxu üzrə diaqnostik qiymətləndirilməsini keçirə bilər.

Dinləmə

(St. 1.1.1) Müəllimin köməyi ilə şagirdlər dərslərin **9-cu səhifəsini** açırırlar. Müəllim şəkildə təsvir olunanlar haqqında kiçik mətn səsləndirir:

“Balaca Aygünün səbirsizliklə gözlədiyi gün yetişdi. Sentyabrın 15-dir. Aygün məktəbli forması geyinib. O, məktəbə tələsir. Aygünün atası ilə anasının üzündən sevinc və fərəh yağır. Axı onların övladı artıq böyüyüb məktəbə gedir. Hər bir ailədə bu, böyük bir hadisədir. İllər keçəcək, lakin Aygün bu günü heç vaxt unutmayacaq”.

Müəllim şagirdlərə müraciət edir:

– *Şəklə diqqətlə baxın. Mənim dediklərimə nə əlavə edə bilərsiniz?*

Aygünün atasının əlində çanta var.

Aygün oyuncaqları ilə sağollaşır.

Sevimli Topları da onu məktəbə yola salır.

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllimin yönəldici suallarına cavab verməklə şagirdlər ilk dərs günündə nələrə baş verdiyini danışır və təəssüratlarını bölüşürlər.

Dərslərin 10-cu səhifəsi nümayiş olunur. Şagirdlər şəklə baxaraq aşağıdakı suallara cavab verirlər:

– *Sizcə, nəyə görə səhifənin yuxarisində bu qızın şəkli verilmişdir? Gəlin bu qıza ad qoyaq.*

– *Səhifənin ortasındakı şəkillərdə təsvir olunan hadisələr günün hansı vaxtı baş verir?*

– *Səhifənin aşağısındakı şəkildə təsvir olunan hadisələr harada baş verir? Məktəblilər nə üçün sıra ilə düzülüblər?*

11-ci səhifənin yuxarisində sinifdə qruplarla iş təsvir olunub. Müəllim şagirdlərin diqqətini bu

şəklə yönəldərək qruplarla işin nə demək olduğunu onlara başa salır və qruplarla işləməyi təklif edir.

Qruplarla iş. Şagirdlər qruplara bölünüb “Məktəbdə ilk gün” mövzusunda şəkil çəkirlər. Bunun üçün əvvəlcə hər bir qrup çəkiləcək şəkli müzakirə edir. Aşağıdakı təsvirlər ola bilər:

- məktəb binasının şəkli;
 - məktəbə gedən şagird və anası;
 - müəllimə gül dəstəsi verən şagird və s.
- Hər bir qrupda şifahi təsvir müzakirə olun-

dınız?

Şagirdlər danışdıqca müəllim yönəldici suallar verməklə onları daha çox danışmağa həvəsləndirir:

- İlk dərs günündə ən çox yadınızda qalan hansı hadisə haqqında danışdınız?
- Müəlliminiz haqqında nə danışdınız?
- Sınıf yoldaşlarınızdan hansının adını çəkdiniz?..

Bundan sonra şagirdlər 11-ci səhifədə verilmiş son iki şəkil üzrə danışirlər.

duqdan sonra bir nəfər şəkil çəkir, qalanları öz əlavələrini və korreksiyalarını edirlər. Daha sonra qrup nümayəndəsi (bu, lider də ola bilər) öz qrupunun çəkdiyi şəkli nümayiş etdirir və şifahi təqdim edir. Müəllimin tapşırığı ilə hər bir spiker (çıxış edən qrup nümayəndəsi) öz çıxışında, əsasən, iki suala cavab verməlidir:

1. Biz nəyi təsvir etməyə çalışmışıq?
2. Nəyə görə məhz bunu təsvir etməyə çalışmışıq?

“Mən məktəbə gedirəm” şəkil kompozisiyasına daxil olan son iki şəkil üzrə işi ikinci qoşa saatda, yəni növbəti dərs günündə təşkil etmək tövsiyə olunur. Müəllim bu işə aşağıdakı suallarla başlaya bilər:

- Dünən məktəbdən qayıtdıqdan sonra evdəkilərə məktəbdə ilk gününüz barədə nə danış-

Yazı

(St. 3.1.1) Şagirdlər 11-ci səhifənin aşağısında verilmiş cizgi nümunəsini dəftərə köçürürlər.

Qiymətləndirmə

Şagirdlərin “məktəb”, “təhsil” anlayışlarını qavradıqlarını yoxlamaq üçün 11-ci səhifədə verilmiş tapşırıqdan istifadə olunur. Bundan sonra şagirdlər bildikləri başqa məktəb ləvazimatlarını sadalayır və onların hansı məqsədlə istifadə olunduğunu deyirlər.

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 2. AİLƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Dinlədiyi mətndəki obraza və ya onun hərəkətinə münasibət bildirir.
1.2.2. Dialoglarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Müəyyən olunmuş xətt boyunca təkrarlanan cizgilər çəkir.

Dərsə hazırlıq

Əvvəlki dərsdə şagirdlərə tapşırıqlar ki, valideynləri, baba və nənələri haqqında mümkün qədər çox məlumat toplusınlar və istirahət günlərində onlarla birgə çəkirdikləri şəkilləri (əgər varsa) özləri ilə dərsə gətirsinlər.

Motivasiya

Müəllim: – Kimləri qohum sayırsınız? (Qohumluq əlaqəsi bildiren hansı sözləri tanıyırsınız?)

“Baba, nənə, əmi, dayı, xala, bibi” sözləri sadalandıqdan sonra müəllim bir-bir: – Əmi kimə deyilir? Xala kimə deyilir? Nəyə görə çoxunuzun iki babası və iki nənəsi var? – deyər soruşaraq şagirdlərin qohumluq əlaqələri barədə biliklərini yoxlayır.

Dinləmə

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirməzdən qabaq uşaqlara dinləmə qaydalarını (MMV, səh.

5) izah edir, diqqətli olmağı və mənasını bilmədikləri sözləri soruşmağı tapşırır.

Mənim babam

Bir dəfə görməmişəm
Babam işsiz dayana.
Xoruzlar banladımı,
Gərək o da oyana.
Yorulmaq bilmir əsla,
Lap çox da olsa yaşı.
Hələ eşitməmişəm
Desin ağrıyır başı.
Bir yerdə dayanmır o:
Gah baş çəkir bağçaya,
Su verir ağaclara,
Nara, tuta, alçaya...

Gah da beli götürüb
Tez ləkləri düzəldir.
Onun əkdirdi güllər
Bilsəniz nə gözəldir!
Bir gün atam babama
Söylədi: – Dincəl bir az.
Təqaüdə çıxmısan,
Sənə işləmək olmaz.
Babam güldü: – Ay oğul,
Əlim ayrılıs işdən,
İnan, elə bilərəm
Daha yaşamıram mən.

Hikmət Ziya

“Əsla” (heç, qətiyyən), “lək”, “təqaüd” sözlərinin mənaları soruşulur və izah edilir.

Suallar:

– Şeirdə hansı meyvə ağaclarının adları çəkildi? (*Diqqəti yoxlamağa xidmət edir*)

– Şeir kimin dilindən yazılıb? (*Test kimi də ifadə etmək olar: A) nəvənin; B) atanın; C) babanın*)

– Bu şeirdə hansı obrazlar var? (“Obraz” sözünün mənası açıqlanır)

(*St. 1.1.2*) – Babanın xarakterindəki əsas xüsusiyyət hansıdır? (*zəhmətkeşlik*) Bəs ata haqqında nə demək olar? (*qayğıkeşdir*)

Uşaqlardan baba, nənə, ana, ata haqqında bildikləri şeirlər soruşulur.

Danışma

(*St. 1.2.2*) Dərsləyin 12-13-cü səhifələrində verilmiş “Ailə” şəkil kompozisiyası üzrə iş aparılır. Sonuncu şəklə (“Ailə masa arxasında”) xüsusi diqqət yetirilir və şagirdlərə aşağıdakı suallar verilir:

– Süfrə arxasında hansı qaydalara riayət etmək lazımdır?

– Yemək masası arxasında əyləşərkən əlin

çatmadığı yeməyi istəyəndə nə etmək lazımdır?

Hansı nəzakətli sözlərdən istifadə edilməlidir?

Səhifənin sonunda verilmiş hər situasiyaya uyğun nitq etiketi seçilir.

Cütlərlə iş. Şagirdlər cütlərlə işləyərək gətirdikləri ailə şəkillərini bir-birinə göstərir və ailə üzvləri haqqında məlumat verirlər. Sonra hər bir şagird öz parta yoldaşının ailə şeklini sinfə nümayiş etdirir və onun ailəsi, şəklən nə vaxt və harada çəkildiyi haqqında məlumat verir.

Yazı

(*St. 3.1.1*) Şagirdlər 13-cü səhifənin aşağısında verilmiş cizgi nümunələrini dəftərə köçürürlər.

Qiymətləndirmə

13-cü səhifədə verilmiş tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin nitq etiketləri ilə bağlı söz ehtiyatı qiymətləndirilir.

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 3. ZOOPARKDA (3 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Bildiyi məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Mimika və jestin ifadə etdiyi emosiyanı (hiss, duyğunu) müəyyən edir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət və hərəkət bildiren sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Eşitdiyi sözdə ilk (son) səsi müəyyənləşdirir və ayrılıqda tələffüz edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Müəyyən olunmuş xətt boyunca təkrarlanan cizgilər çəkir.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərə vəhşi heyvan şəkilləri göstərir. Şagirdlər heyvanların adlarını deyirlər, yırtıcı və otqeyənləri müəyyən edirlər, onların harada (meşədə, cəngəllikdə, səhrada və s.) yaşadığını söyləyirlər. Quşlar və heyvanların fərqli və oxşar cəhətləri Venn diaqramı vasitəsilə müəyyən olunur.

Müəllim şagirdlərdən heyvanlarla bağlı tapmacalar soruşa və özü də söyləyə bilər.

(Yaşadığınız yerdə zoopark varsa, bu dərslə bağlı zooparka səyahət təşkil etmək tövsiyə olunur.)

Dinləmə

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Heyvanxanada

Çoxlu heyvan var:

Fil, hacıləylək,

Tülkü, canavar.

Hər bir heyvanın

Vardır öz rəngi.

Çox hirsli gördüm

Xallı pələngi.

Timsah yatmışdı,

Boynu tükü şir

Yorulmaq bilmir,

Hey gəzişirdi.

Cahangir Məmmədov

Suallar:

– Şeirdə hansı heyvanların adı çəkildi?

(Bu zaman kiçik auksion təşkil etmək olar. Heyvanların adı çəkildikcə müəllim onların şəkillərini lövhədən asır. Sonuncu heyvan adını deyən şagird simvolik “Ən diqqətli dinləyici” medalı ilə mükafatlandırılır. Bu cür mükafatlandırma şagirdləri dinləmə zamanı daha diqqətli olmağa stimullaşdırır bilər.)

– Adıçəkilən heyvanlar haqqında nə bilirsiniz?

– Şeirdə bir neçə heyvan adı ilə yanaşı, bir quş adı da çəkilir. Bu hansı quşdur? Onun haqqında nə bilirsiniz?

(St.2.1.2) Sual: – “Heyvanxana” sözünü hansı sözlə əvəz etmək olar?

Daha sonra müəllim “heyvanxana” və “zoo-park” sözləri təmsalında yaxınmənalı sözlər haqqında məlumat verir. Şeirdən bir neçə söz səsləndirilir və şagirdlər onların yaxınmənalı qarşılığını tapırlar: **çoxlu (xeyli)**, **canavar (qurd)**, **hirsli (acıqlı)**, **şir (aslan)**.

Danışma

(St. 1.2.1) Dərsləyin 14-15-ci səhifələrində verilmiş “Zooparkda” mövzusunda şəkillərlə iş kiçik qruplar şəklində təşkil oluna bilər.

I qrup: Tovuz quşu haqqında bildiklərini danışmaq və müvafiq şəkli şərh etmək.

II qrup: Fil haqqında bildiklərini danışmaq və müvafiq şəkli şərh etmək.

III qrup: Zürafə haqqında bildiklərini danışmaq və müvafiq şəkli şərh etmək.

IV qrup: Şir haqqında bildiklərini danışmaq və müvafiq şəkli şərh etmək.

V qrup: Meymun haqqında bildiklərini danışmaq və müvafiq şəkli şərh etmək.

Bu, ilk qrup işlərindən olduğundan müəllim qrup liderinin seçilməsi, qrupda birgə iş, müzakirənin təşkili, təqdimatçının seçilməsi və s. haqqında şagirdləri təlimatlandırmalı, lazım gələrsə, bu işlərdə onlara kömək etməlidir. Heyvanlar haqqında məlumatları aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmaq tövsiyə olunur: yaşadığı yer, ölçüləri, xarici görünüşü, yırtıcı və ya otlayan olması, digər xüsusiyyətləri.

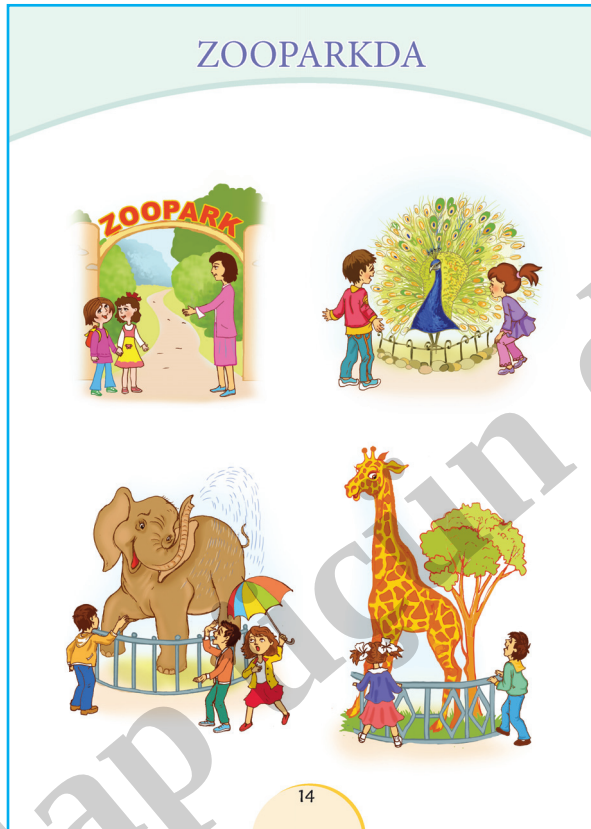
Hər bir qrupun təqdimatından sonra digər şagirdlər öz əlavələrini edə bilərlər.

(St. 1.2.3) Müəllim mimika və jestlər haqqında məlumat verir: – *İnsanın hisləri çox zaman onun sifətində və əl-qol hərəkətlərində əks olunur. Buna mimika və jestlər deyilir.*

Bundan sonra şəkildə təsvir olunan bəzi uşaqların mimika və jestləri barədə suallar verilir:

– *Tovuz quşuna baxan oğlan və qızın jest və mimikalarını təsvir edin. Onlar nə ifadə edir? (Heyranlıq)*

– *Şirə baxan qızın sifəti və əl hərəkəti nə ifadə edir? (Qorxu)*

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Müəllim ad, əlamət və hərəkət bildiren sözlər haqqında məlumat verdikdən sonra deyir: – *İndi mən əlamət və hərəkət bildiren sözlər deyəcəyəm. Siz onların hansı heyvana aid olduğunu tapmalısınız.*

Əlamət bildiren sözlər: *hündür, uzun (zürəfə), dəcəl, məzəli (meymun), gözəl, rəngarəng (tovuz quşu), çox böyük, iri (fil), qorxunc, zəhmli (şir).*

Hərəkət bildiren sözlər: *nəriləyir (şir), xortumu ilə su çiləyir (fil), lələklərini qabardır (tovuz quşu), atılıb-düşür (meymun), ağacın yarpaqlarını yeyir (zürəfə).*

(St. 4.1.1) Müəllim danışdığı səsleri barədə məlumat verir: – *Tələffüz etdiyimiz sözlər ayrı-ayrı səslərdən yaranır; məsələn, “fil” sözündə 3 səs var: [f], [i], [l]. Deyə bilərsinizmi, “şir” sözündə neçə səs var? Bunlar hansı səslərdir? Bu iki sözdə hansı səs eynidir?*

Bundan sonra 3-4 səsdən ibarət sözlər sadalanır və onların ilk və son səsini müəyyən-ləşdirib tələffüz etmək tapşırılır. Sözdə səsi müəyyən etməklə bağlı başqa tapşırıqlar da verilə bilər; məsələn, “a” səsi ilə başlayan və bitən sözlər deyir (*alma, alça, ayna, asta, araba*).

Yazı

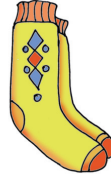
(St. 3.1.1.) Şagirdlər 15-ci səhifənin aşağısında verilmiş cizgi nümunələrini dəftərə köçürürlər.

Qiymətləndirmə

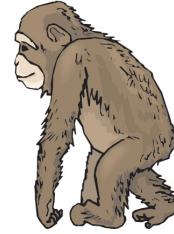
15-ci səhifədə verilmiş 1-ci tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin həm məntiqi təfəkkür səviyyəsi, həm də canlılarla bağlı bilikləri yoxlanılır. Şagirdlər öz cavablarını əsaslandırmağa çalışırlar: “Dəvəquşu fərqlidir, çünki o, quş, qalanları heyvandır”.

2-ci tapşırıq 4.1.1 standartının nə dərəcədə reallaşdığını yoxlayır. Bu tipli başqa tapşırıqlar da tərtib edib iş vərəqlərində uşaqlara paylamaq olar:

1. Hər bir şəklın adındakı səslərin sayı qədər xanaları rənglə.

2. Hər bir şəklın adında eyni səsi göstərən xanaları rənglə.

Dərs 4. TURP (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Bildiği məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət və hərəkət bildiren sözlərdən istifadə edir.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Müəyyən olunmuş xətt boyunca təkrarlanan cizgilər çəkir.

Motivasiya

Suallar: – *Hansı əsərlər “Biri var idi, biri yox idi” cümləsi ilə başlayır? (nağıllar) Bəs nağılın sonluğu hansı ifadə ilə bitir? Nağıl qəhrəmanlarından kimləri tanıyırsınız? Hansı nağılları bilirsiniz?*

Şagirdlər bildikləri, eşitdikləri nağılların adlarını çəkirlər. Müəllim müxtəlif suallar vasitəsilə həmin nağılların məzmununu xatırladır:

– *Hansı nağılda div obrazı var? (Cırdan)*

– *Hansı nağılda canavar keçinin iki balasını yeyir? Bu keçiyə balalarının adlarını kim deyər? (Şəngülüm, Şüngülüm, Məngülüm)*

– *Hansı nağıllarda əsas qəhrəmanlardan biri siçandır? (“Tıq-tıq xanım”, “Tom və Cerri” və s.)*

“Turp” nağılının adı çəkiləndə müəllim sinfə bir daha müraciət edir: – *Kim “Turp” nağılını bilir?*

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim nağılı bilənlərdən 6 nəfəri qarşıya dəvət edir. Dərsləyin 16-17-ci səhifələrində nağıldakı epizodları əks etdirən 4 süjetli şəkil verilmişdir. 1-ci şagird I şəkil üzrə danışır. 2-ci şagird II şəkildən III şəkildə baş verən və

dərslərdə əksini tapmamış hissələri (babanın nənəni, nənənin isə nəvəni çağırması hissəsini) danışır. 3-cü şagird II şəkil üzrə, 4-cü şagird III şəkil üzrə danışır. 5-ci şagird III şəkildən IV şəkildə aralıq hissəni, 6-cı şagird isə sonuncu epizodu şəkil üzrə danışır.

İnteqrasiya (Riy.)

– Turpdan yapışanların sayı neçədir?
– Turpdan ikinci tutan kimdir?
– Bəs üçüncü?
– Pişik axırdan neçəncidir?
– Turpun yerdən çıxmasına daha çox adam, yoxsa heyvan kömək etdi?

Sual: – Nağıldan hansı nəticəni çıxarmaq olar?

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Müəllim bu yerdə atalar sözləri haqqında məlumat verə, nağılın ideyasını atalar sözləri ilə əlaqələndirə bilər: – “Tək əldən səs çıxmaz”, “Güc birlikdədir”.

“Nağılı dəyiş” oyunu keçirilə bilər. Şagirdlər 4 qrupa ayrılır və hər qrupa tapşırıqlar verilir:

IV qrup: Köməkləşib turpu çıxarırlar, amma sən demə, turp adi turp deyilmiş...

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Sonra müəllim suallar verir: – Nağılda işlənmiş ad bildirən sözləri sadalayın (*baba, nənə, nəvə, it, pişik, siçan, turp*). Turpun əlamətlərini bildirmək üçün hansı sözlərdən istifadə edirik? (*böyük, qırmızı*) Nağılda ən çox rast gəldiyimiz hərəkət bildirən söz hansı oldu? (*dartmaq*)

(St. 4.1.2) Daha sonra müəllim heca haqqında məlumat verir: – Bir çox sözləri tələffüz zamanı asanlıqla hissələrə ayırmaq olur. Bu hissələrə heca deyilir; məsələn, “nəvə” sözündə iki heca var: nə-və. İndi gəlin hərə öz adını hecalara bölməklə tələffüz etsin. Kimin adında heca daha çoxdur?

Yazı

(St. 3.1.1) Şagirdlər 17-ci səhifənin aşağısında verilmiş cizgi nümunələrini dəftərə köçürürlər.

I qrup: Baba nənəni çağırır, nənə xəstə olduğundan babanın çağırışına hay vermir...

II qrup: Köməkləşib turpu çıxarırlar, birdən turpun çıxdığı yerdə bir küp qızıl görürlər...

III qrup: Baba turpu çıxara bilmir. Bu zaman yoldan keçən nağıl qəhrəmanları (Cırdan, Qoğal, Qırmızıpapaq, Buratino...) bir-bir onun köməyinə gəlirlər.

Qiymətləndirmə

17-ci səhifədə verilmiş tapşırıqlar vasitəsilə 4.1.2 standartının nə dərəcədə reallaşdığı yoxlanılır.

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 5. DƏRSLƏRİMİZ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Bildiyi məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Müəyyən olunmuş xətt boyunca təkrarlanan cizgilər çəkir.

Motivasiya

Müəllim: – *Artıq iki həftəyə yaxındır ki, məktəbə gəlirsiniz, elmin sirlərinə yiyələnməyə başlamısınız. Hər gün dörd və ya beş dərs keçirsiniz. Gəlin dərslərin adlarını sadalayaq.*

Şagirdlər dərslərin adlarını söyləyirlər.

Danışma

Tədqiqat sualı:

– *Müxtəlif fənlər üzrə dərslərdə nə öyrənirik?*

Tədqiqatın aparılması

Müəllim şagirdləri qruplara bölür:

1. “Riyaziyyat” qrupu
2. “İnformatika” qrupu
3. “Həyat bilgisi” qrupu
4. “Musiqi” qrupu
5. “Təsviri incəsənət” qrupu
6. “Fiziki tərbiyə” qrupu

(St. 1.2.1) Hər bir qrupa dərslərdəki müvafiq dərslə bağlı şəkil üzrə danışmaq və həmin fənlə

bağlı düşündüklərini söyləmək tapşırılır.

Müəllim yönəldici suallarla tədqiqatın səmərəli aparılmasına kömək edə bilər:

– *Bu dərslərdə qazandığınız bilik və bacarıqlar həyatda sizə necə kömək edə bilər?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi

Hər qrupun bir nümayəndəsi yazı taxtasının qarşısına çıxır və qrupun işini təqdim edir. Müəllim suallarla müraciət edir:

– *Bu fəndən indiyədək nələri öyrənmişsiniz? Daha nələri öyrənmək istəyərdiniz? Dərslərdəki şəkillərdə göstərilmiş dərslərdən başqa, hansı dərsləri keçirsiniz? (texnologiya, xarici dil və s.). Bu dərslərdən öyrəndikləriniz gələcəkdə sizə necə kömək edəcək?*

Ümumiləşdirmə və nəticə

Məktəbdə keçilən bütün dərslər şagirdlərin gələcəkdə şəxsiyyət kimi formalaşmasına zəmin yaradır. Hər bir dərs yeni biliklərə yiyələnməyə, yeni bacarıq və vərdişlər qazanmağa kömək edir. Keçilən bütün dərslərə məsuliyyətlə yanaşmalı, sevvə-sevvə öyrənməliyik.

Yaradıcı tətbiqetmə

Müəllim qruplara belə bir tapşırıq verir: – *Hər qrup adı ilə bağlı kiçik bir təqdimat hazırlasın.*

Müəllim qruplara istiqamət verə bilər; məsələn, “Musiqi” qrupu mahnı oxuya və ya rəqs edə bilər; “Riyaziyyat” qrupunun üzvləri bir-birinə misal söyləyib cavablarını deyə bilərlər və s.

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Sual: – *Hansı fənnin adında hecaların sayı daha çoxdur:*

- A) Riyaziyyat
- B) Musiqi
- C) İnformatika

Yazı

(St. 3.1.1) Şagirdlər 18-ci səhifənin aşağısında verilmiş cizgi nümunələrini dəftərə köçürürlər.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 6. HƏRFLƏRLƏ TANIŞLIQ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şəkillər üzrə təxəyyülünə uyğun kiçik dialoq qurub danışır.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Səsin şifahi, hərfin isə yazılı nitqə aid olduğunu müəyyənləşdirir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Müəyyən olunmuş xətt boyunca təkrarlanan cizgilər çəkir.

Motivasiya

Müəllim: – *Bəzən şəkilli bir kitabı baxırsınız. Onun içində nə yazıldığını bilmək istəyirsiniz. Bu zaman nə edirsiniz? (Kimə müraciət edirsiniz?)*

Şagirdlərin cavabları dinlənir. “*Anama*”, “*Atama*”, yaxud “*Özümdən böyük bacı və ya qardaşıma müraciət edirəm*” kimi cavablar səslənə bilər.

Müəllim: – *Bəs onların vaxtı olmayanda?.. Gəl belə vəziyyətdən çıxış yolunu fikirləşib tapaq.*

Şagirdlər cütlərlə işləyirlər. Bu tapşırıqda 3-4 dəqiqə vaxt ayırmaq olar. Ehtimal ki, cavablar təxminən eyni olacaq: “*Hərfləri öyrənib kitabı özün oxumaq*”.

Danışma

(St. 1.2.1) Şagirdlər dərsliyin 19-cu səhifəsindəki şəkilləri nəzərdən keçirirlər. Müəllim:

– *Babası Rəşidə şəkilli kitab hədiyyə etmişdi. Bir dəfə Rəşid kitabı götürüb vərəqlədi, şəkillərə baxdı, orada nə yazıldığını bilmək istədi...*

Rollu oyun. Şagirdlər 4 qrupa bölünürlər. Hər qrup şəkillərdən biri üzrə dialoq qurub rollu oyun

şəklində təqdim edir. Müəllimin köməyi ilə şagirdlər müxtəlif hərflərlə roluna da girə bilərlər.

(St. 1.2.2) Müəllim şagirdlərə tapşır ki, obrazların nitqini səsləndirərkən nitq etiketlərindən, jest və mimikalardan istifadə etməyi unutmasınlar.

Dialoq nümunəsi:

– *Anacan, bu kitabı mənə oxu da.*

– *Əziz balam, axı mən xərk bişirirəm.*

– *Atacan.*

– *Nədir, Rəşid?*

– *Ata, zəhmət olmasa, bu kitabı mənə oxu.*

– *Oğlum, mən məşğulam. Get, bacına de, oxusun.*

– *Nəmin, bu kitabı mənə oxuyarsan?*

– *Rəşid, vaxtım yoxdur. Dərsə hazırlaşıram.*

Hərflər:

– *Salam, Rəşid. Heç ürəyini sıxma. İndi bizimlə tanış olarsan və kitabı özün oxuyarsan.*

– *Mən “A” hərfiyəm. Hərflər sırasında birinci gəlirəm....*

– *Mənim adım isə “Be”dir. “A” ilə mən “baba” sözü yaradırıq.*

Dil qaydaları

(St. 4.1.1) Müəllim: – *Nəyə görə oğlan kitabı oxuya bilmirdi? Yönləndirici suallarla şagirdlər bunun səbəbini aydınlaşdırırlar. (Kitabı oxumaq üçün hərfləri bilmək lazımdır)*

Nəticə olaraq müəllim şagirdlərə aşağıdakı məlumatı verə bilər:

– *Biz danışarkən sözləri səslər vasitəsilə ifadə edirik. Yazıda isə həmin səslər hərflərlə işarə olunur. Ona görə də kitabları oxumaq üçün hərfləri öyrənmək lazımdır.*

Yazı

(St. 3.1.1) Şagirdlər 19-cu səhifədə verilmiş cizgi nümunəsini dəftərə köçürürlər.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

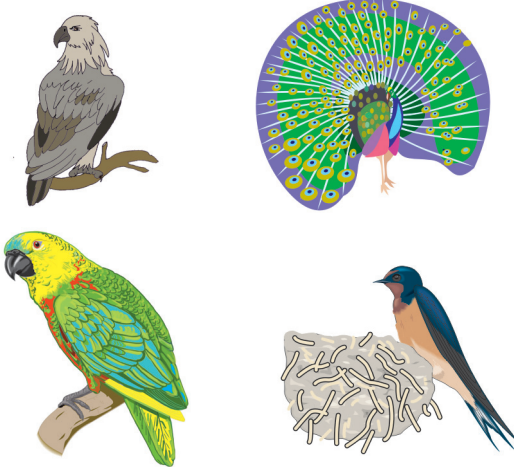

Dərs 7. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Hərflər təlimindən əvvəlki hissədə dinləmə, danışma, yazı, dil qaydaları üzrə müəyyən alt-standartlar reallaşdırılır. Şagirdlər bu hissədə məktəb, ailə, canlılar aləmi, nağıllar aləmi, müxtəlif fənlər üzrə biliklərə və söz ehtiyatına yiyələnirlər. Təkrar dərslərində həmin mövzular üzrə müsahibə təşkil etmək tövsiyə olunur.

Daha sonra aşağıda verilmiş nümunələr əsasında tapşırıqlar tərtib edib şagirdlərin dil qaydaları və yazı üzrə bacarıqlarını möhkəmləndirmək və qiymətləndirmək olar. Bu işi proyektor və ya iş vərəqləri vasitəsilə həyata keçirmək olar.

1. Hansı quşların adları eyni səsle başlanır?

2. Şəkil adlarını heca sxeminə görə tələffüz et.

3. Bu şəkilin adı hansı sxemə uyğun gəlir?

- 1) ■-■■
2) ■■-■
3) ■■-■■■

4. Şəkil adlarında təkrar olunan səslərin xanalarını eyni rənglə.

□□□-□□

□□-□□□

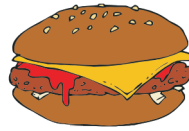
5. Hansı əşya əlamətinə görə fərqlidir?

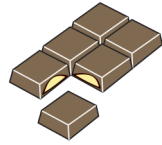
1 □

2 □

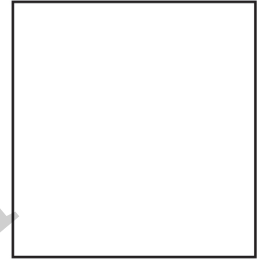
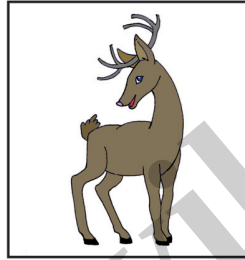

3 □

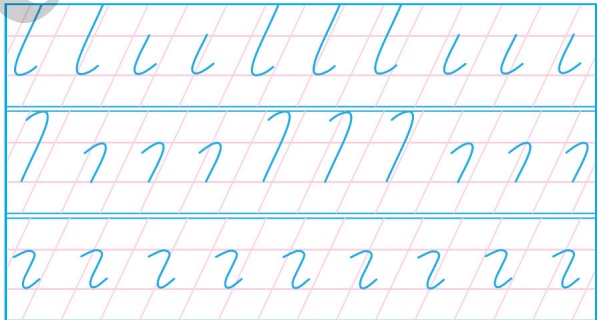

4 □

6. * Boş çərçivədə nəyin şəkli olmalıdır?

7. Cizgiləri dəftərinə köçür.

Dərs 8. “A a” HƏRFİ. AĞACLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Nitq səslərini ayrıca və heca daxilində tələffüz edir. Sözləri hecalarla oxuyur.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “A a” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.

Motivasiya

Müəllim Səməd Vurğunun “Azərbaycan” şeirindən bir bənd söyləyir:

El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənimdən.
Anam, doğma vətənimdən,
Ayrılarımı könül candan?

Uşaqların əksəriyyəti bu şeiri əzbər bildiyindən son misranı demək onlara tapşırıqlıdır.

Suallar:

– Azərbaycan bizim vətənimizdir (müəllim bu cümlənin birinci sözünün ilk səsinə xüsusi vurğulayır). Bu söz hansı səsə başlanır?

– “Vətən”, “yurd” sözlərinin əvvəlində, adətən, hansı kəlməni işlədirik? (“ana”)

– Sizin ilk öyrəndiyiniz hərf hamımıza əziz və müqəddəs olan “ana” və “Azərbaycan” sözlərinin ilk hərfidir. Gəlin tərkibində “a” səsi olan sözlər deyək.

Şagirdlər bir neçə söz söyləyirlər.

Müəllim “kağız”, “məktəb”, “səma”, “soğan”, “dəsmal”, “hörümçək”, “oyun”, “qoğal” sözlərini səsləndirir və bu sözlərin tərkibində “a” səsinin olub-olmadığını soruşur.

İnteqrasiya (T.i.). Şagirdlərə ətrafdakı varlıqlardan adının tərkibində “a” səsi olan hər hansı birinin şəklini çəkmək tapşırığı verilir (*parta, kitab*).

Oxu

Şagirdlərin diqqəti 20-ci səhifənin yuxarı sol küncündəki ağac şəklinə, “A” hərfinə, daha sonra “hərf qatırı”na yönəldilir.

– Görürsünüz, hərf qatırı bizə ilk hərfini gətirir. Bu, “A” hərfidir. Gəlin onu elə qarşılayaq ki, sonradan qatar bizə başqa hərfləri də gətirsin.

İnteqrasiya (Riy.). Səhifənin sol tərəfindəki şəkillərin adları deyilir. “A” hərfinin sözdəki yeri müəyyənləşdirilir. Şagirdlər şəkil adlarının hərf sxeminə baxaraq “a” hərfinin sözdəki sıra nömrəsini müəyyən edirlər.

Bundan sonra “**Tez, cəld**” oyunu da keçirilə bilər. Bu oyuna 5-7 dəqiqə vaxt ayırmaq kifayətdir.

dir. Müəllim 3 şagirdi yazı lövhəsinin qarşısına çıxarır. Onlardan biri “a” hərfinin əvvəldə, digəri ortasında, üçüncü şagird isə axırında işləndiyi sözlər deyir. Şagirdlərdən daha çox fikirləşənlər digərləri ilə əvəz edirlər. Sona qalan şagird qalib elan olunur.

(St. 2.2.1) Dərslik üzərində iş oğlan adlarından ibarət rebusların oxunması ilə davam edir. Oğlanların adlarının Anar və Azər olduğu müəyyən edilir. Bunun üçün müəllim əvvəlcə hecanın nə olduğunu və yazıda sözləri hecalara bölmək üçün defis işarəsindən istifadə olunduğunu bildirir.

“Hansı şəkilin adında “a” səsi daha çoxdur?” tapşırığı **qruplarla iş** şəklində yerinə yetirilir. Dörd qrupdan hərəsi şəkillərdən biri ilə işləyərək aşağıdakı tapşırıqları yerinə yetirir:

- Şəkilin adını müəyyənləşdirin.
- Vərəqdə şəkil adının heca sxemini çəkin.
- Heca sxemində “a” səsi olan xanaları qırmızı rəngləyin.

Gözlənilən nəticə:

1. – – (tısbağa)
2. – – (ay)
3. – – – (ayaqqabı)
4. – – – (ağcaqanad)

AĞACLAR

3 Şəkil üzrə danış.

4 Qızların adlarını tap.

21

Beləliklə, şagirdlər “ağcaqanad” sözündə “a” səsinin daha çox olduğunu müəyyən edirlər və bunu vizual olaraq görürlər.

Sinfin hazırlığından asılı olaraq müəllim qruplarla işdən əvvəl kollektivlə işləyərək yazı lövhəsində “a” səsi olan bir neçə sözün heca sxemini çəkdirə və bu sxemin hansı xanasında (sözün hecasında) “a” səsinin olduğunu müəyyənləşdirə bilər.

Auksion. Lövhədən insan sifətini əks etdirən şəkil asılır. Şagirdlər tərkibində “a” səsi olan bədən üzvlərinin adlarını sadalayirlər: *baş, saç, qaş, alın, yanaq, qulaq, ağız, dodaq*. Müəllim löv-

hədə həmin sözlərin hərflərini çəkir. Sonuncu sözü deyən şagird qalib sayılır.

Bundan sonra şagirdlər sxemlərə əsasən hər bir sözdə “a” səsinin yerini müəyyən edirlər.

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim şagirdlərə bir alma ağacı şəklini göstərir və deyir:

– Bu şəkillə bağlı elə sözlər deyin ki, tərkibində “a” səsi olsun (*alma, ağac, budaq, yarpaq, yaşıl yarpaq, sarımtıl-qırmızı alma, saplaq*).

– Gəlin bu sözləri cümlə içərisində işlədək (*Ağacda alma var. Almaların çoxu sarımtıl-qırmızı rəngdədir. Almalar budaqlardan sallanır. Alma saplağından qopdu. Almalar yaşıl yarpaqların arasında gizlənib*).

Müəllim hər cümləni ayrıca səsləndirir. Cümlələrdəki sözdə “a” səsi işlənirsə, müəllim həmin sözü xüsusi vurğu ilə deyir.

Qruplarla iş. Sınıf 4 qrupa ayrılır. Onlar 21-ci səhifədə 3-cü tapşırıqda verilmiş “Ağaclar” şəklində müvafiq mətn qurub danışmalıdırlar. Hər qrup çalışmalıdır ki, tərkibində “a” səsi olan sözlərdən mümkün qədər çox istifadə etsin. Müəllim bildirir ki, onlar şəkildə gördükləri adamları, ağacları, gülləri və iti də tərkibində “a” səsi olan adlarla adlandıra bilərlər (*Arif, Azər, Anar, şam, küknar, ağcaqayın, çobanyastığı, Alabaş, Toplan* və s.).

Təqdimat zamanı müəllim tərkibində “a” səsi olan sözləri özü üçün qeydə alır və qrup işlərini qiymətləndirərkən bu siyahıdan istifadə edir.

Qruplarla işdən sonra “Ağaclar” şəklində aşağıdakı 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər şəkil adlarını birləşdirməklə qızların adlarını deyirlər: *Gülnar, Aytac, Günay, Gözəl*. “Gözəl” adında “a” səsinin olmadığı müəyyən edilir.

* Sual: – Hansı şəkil adları qız adlarının hecalarını təşkil edir? (*Gülnar, Aytac*) Bəs hansı şəkil adları qız adlarını hecalara düzgün bölmür? (*Günay, Gözəl*)

Şəkildəki qızların adları müxtəlif şəkil adlarının birləşməsindən alınıb.

Yazı

(St. 3.1.1) Böyük və kiçik “A a” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. Şagirdlər 21-ci səhifədə verilmiş hərflər elementləri və hərfləri dəftərə köçürürlər.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 9. “N n” HƏRFİ. MEŞƏDƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmlı mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Nitq səslərini ayrıca və heca daxilində tələffüz edir.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Dinlədiyi mətndəki obraza və ya onun hərəkətinə münasibət bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “N n” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

*Əziz anam, can anam,
Mənim mehriban anam!
Arzum budur, hər səhər
Səndən əvvəl oyanam.*

*Gecələr oyaq anam,
Ömrümə dayaq anam.
İstəmə tez böyüyüb
Qulluğunda dayanam.*

Mirvarid Dilbazi

Sual: – Şeirdə kimdən danışılır?

Şagirdlər “ana” kəlməsini səsləndirirlər və müəllimin tapşırığı ilə bu sözün tərkibindəki səsləri müəyyən edirlər.

Sual: – Hansı səsi artıq tanıyırsınız? Bu səs yazıda hansı hərflə işarə olunur? (*Şagirdlər vərəqdə böyük və kiçik “A a” hərfini yazıb göstərirlər*) Bəs bu sözdə tanımadığınız səs hansıdır? (“n” səsi) Deməli, bu hərfi də tanısaq, biz müqəddəs “ana” sözünü yaza bilərik.

Oxu

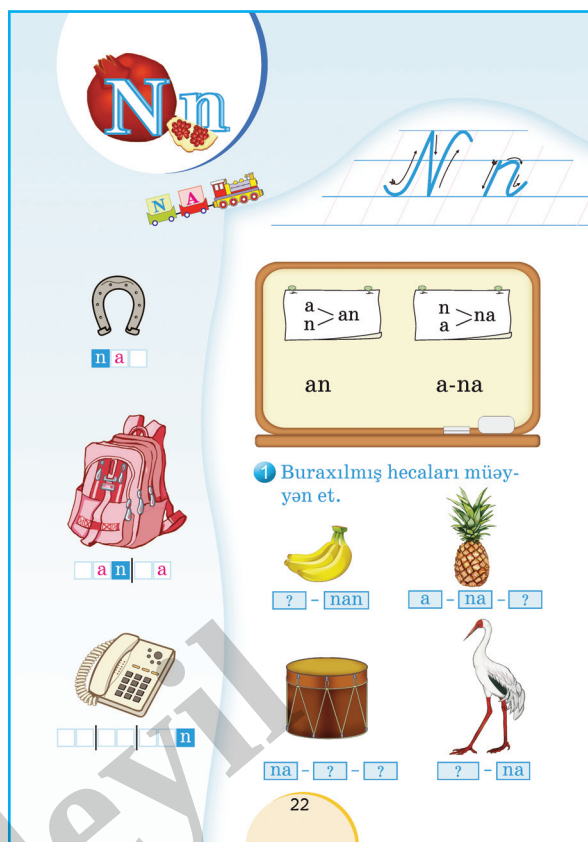
Şagirdlərin diqqəti 22-ci səhifənin yuxarı sol küncündəki nar şəklinə, “n” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə, daha sonra “hərflər qatarı”na yönəldilir. Müəllim: – Görürsünüz, hərflər qatarına yeni vagon qoşulub. Bu vagon hansı hərfi daşıyır?

(St. 2.2.1) Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduqdan və “n” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunduqdan sonra müəllim **cütlərlə iş** təşkil edir. Hər cüt əvvəlində, ortasında, axırında “n” səsi işlənən sözlər tapır. Bu sözləri səsləndirməklə yanaşı, onların heca sxemini çəkib göstərir.

“A” və “n” hərfləri ayrılıqda tələffüz olunur, sonra birlikdə tələffüz olunmaqla “an” hecası oxunur. Eyni qaydada “na” hecası oxunur. “Na” hecasına “n” səsi artırılaraq “nan” hecası oxunur.

“Ana” sözündə birinci hecanın bir, ikincinin iki səsdən ibarət olduğunu şagirdlərin nəzərinə çat-

dırmaqla onların heca haqqında təsəvvürləri genişləndirilir (heca bir səsdən də ibarət ola bilər).

Növbəti tapşırıq “a” və “n” hərfləri ilə yaranan hecaların iştirak etdiyi şəkil adlarını oxumaqdır. Şagirdlər tərkibində “a” və “n” hərfləri olan hecaları oxuduqdan sonra şəkil adlarındakı digər hecaları da səsləndirirlər.

Müəllim şagirdlərə belə bir tapşırıq da verə bilər:

– Elə söz deyir ki, tərkibində “a” və “n” səsləri ilə yaranan hecalar olsun (*na-zik, na-ğil, na-nə, So-na, ay-na...*)

Dinləmə və danışma

(St. 1.1.2, 1.2.1) Dərsləyin 23-cü səhifəsindəki

2-ci tapşırıqda “Meşədə” şəkil kompozisiyası üzrə iş aparılır. Övvəlcə şagirdlər şəkildə gördüklerini təsvir edirlər. Daha sonra müəllim fasilələrdə suallar verməklə aşağıdakı mətni səsləndirir.

Dovşan və kirpi

Dovşanla kirpi dostluq edirdi. Onlar çox zaman bir yerdə oynayırdılar. Amma dovşan hər dəfə kirpiyə toxunanda pəncəsinə tikan batırdı. O, dostundan xahiş etmişdi ki, tikanlarını qırırsın. Amma kirpi onun xahişinə əməl etmirdi.

Sual: – Dovşan nə üçün kirpidən tikanlarını qırıxdırmağı xahiş edirdi?

MEŞƏDƏ

2 Şəkil üzrə danış.

3 Aşağıdakı şəkillərin adlarında “n” hərfinin yerini müəyyən et.

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

23

Bir dəfə dovşan meşədə gəzəndə gördü ki, meymun ağacda banan dərir. Xahiş etdi ki, ona da banan versin. Meymun dərdiyi bananlardan birini ona atdı.

Sual: – Nəyə görə dovşan özü bananları dərmirdi? (Dovşan ağaca çıxma bilmir)

Bu zaman otların arasından yekə bir ilan peyda oldu. İlan dovşana yaxınlaşıb onu sancmaq istədi.

Sizə kimdən deyim, kirpidən. Kirpi meşədə gəzirdi. Birdən dostunun səsinə eşitdi. Bildi ki, dovşan təhlükədədir. Tez özünü yetirib ilanın qarşısını kəsdi. İlan kirpidən qorxub qaçdı.

Sual: – Niyə ilan kirpidən qorxdu?

Dovşan xilaskar dostuna təşəkkür etdi. Kirpi ona dedi:

– Dovşan qardaş, indi bildin nəyə görə tikanlarımı qırıxdırmıram?

Sual: – Dinlədiyiniz mətnə şəkildə gördüyünüz hansı canlının və bitkinin adı çəkilmədi?

Sonuncu sualın məqsədi şagirdlərin dinləmə bacarıqlarını yoxlamaqdır. Şagirdlərin cavabından sonra yazı lövhəsində “a” və “n” hərfləri göstərilməklə “ağacdələ” və “ananas” sözlərinin hərflər sxemi çəkilir.

Yazı

(St. 3.1.1) Böyük və kiçik “N n” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 23-cü səhifədə verilmiş yazı nümunələri dəftərə köçürülür.

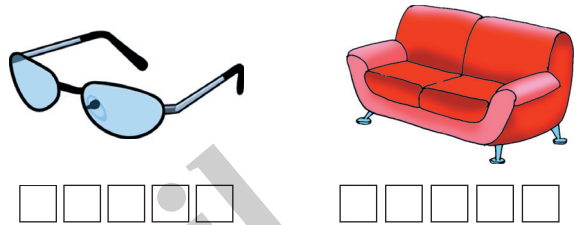
Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 10. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə “a” və “n” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər.

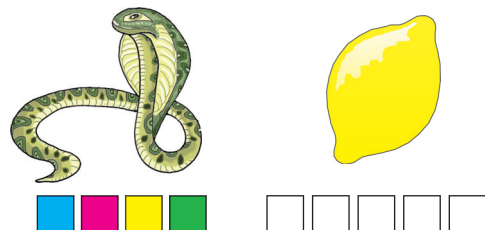
1. Hərflər sxeminin müvafiq xanasında “a” və “n” hərflərini yaz.

2. Adı “n” hərfi ilə bitən şəklə rənglə.

3*. “İlan” sözünün hərflər sxeminə bax və “limon” sözünün hərflər sxemində birinci və sonuncu xanaları müvafiq rənglərlə rənglə.

Dərs 11. “Ə ə” HƏRFİ. ƏSMƏRİN GƏLİNCİYİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri hecalarla oxuyur.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət və hərəkət bildirən sözlərdən istifadə edir.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Bildiyi məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır. Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışır.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Ə ə” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.

Motivasiya

Müəllimin tapşırığı ilə şagirdlər sevimli oyun adlarını deyir və həmin oyunların qaydalarını təsvir edirlər. Əgər “Əl üstə kimin əli” oyununun adı çəkilməzsə, müəllim belə bir oyunun olduğunu deyir və Xəlil Rza Ulutürkün aşağıdakı şeirini söyləyir:

- Əl üstə kimin əli?
- Qaragözlü ceyranın.
- Götürün, götürün, vurağın.
- Əl üstə kimin əli?
- Kələm yeyən dovşanın.
- Götürün, götürün, vurağın.
- Əl üstə kimin əli?
- Mənim bacım Aydanın.
- Tapdı, buraxın, dursun,
- İndi Aydan buyursun.

Daha sonra müəllim oyunun mahiyyəti haqqında məlumat verir və uşaqlar qruplara bölünərək 5-8 dəqiqə bu oyunu oynayırlar.

Müəllim: – *Oyunda daha çox hansı sözdən istifadə olunur? “Əl” sözü hansı səsle başlanır?*

Şagirdlər “ə” səsini tələffüz edirlər və bu səsle başlayan sözlər deyirlər.

Oxu

Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduqdan və “ə” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunduqdan sonra şagirdlər “ə” səsinin işləndiyi sözlər tapır və bu sözləri cümlədə işlədirlər. (*Dələ tələyə düşdü. Nənə un ələyir. Ədilə və Səbinə əl-ələ tutdular. Rəna dərslərindən əla qiymət alır. Əncirin şirəsi axırdı. Səhər əla hava vardı*)

Lövhdə verilmiş hecalar və sözün oxunması:

(St. 2.2.1) “Nə” və “ən” hecalarının yaranma sxemləri təhlil olunur. Tərkibində bu hecalar olan sözlər deyilir (*əncir, Əntiqə, dənə, yenə*).

Müəllim: – “N” səsinə hansı səsler artırmaqla sözlər yaratmaq olar? (*an, on, un, ön, en, ən*)

(St. 4.1.5) Alınmış sözlər izah olunur. Müəllim “ən” sözünün üzərində dayanır, müxtəlif heyvan və quş şəkillərini göstərməklə bu sözün mənasının açıqlanmasına nail olur:

– *Ən böyük heyvan hansıdır? Ən gözəl quş hansıdır?.. “Ən” sözü hansı sözlərin əvvəlinə artırılır – ad, əlamət, yoxsa hərəkət bildirən sözlərin?*

Bundan sonra müəllim özü sual-cavaba yekun vura bilər:

– “Ən” sözü əlamət bildiren sözlərin əvvəlinə artırılır. Bununla da həmin əlamətin təsir gücünün başqalarından daha çox olduğu bildirilir.

Danışma

24-cü səhifədəki 1-ci tapşırıqda verilmiş “Çempion” şəklində iş aparılır:

– İdman yarışlarında 1-ci yeri tutmuş iştirakçını necə adlandırırlar? (**çempion**) Bu şəkildə çempionun sinəsindəki medalda nə yazılıb? Nəyə görə “ən” sözü yazılıb? Onun əlində nə var? (**kubok**)

(**St. 1.2.3**) Şagirdlər şəkildə təsvir olunmuş idmançıların jest və mimikalarını izah edir, bu jestləri onların hiss və duyğuları ilə əlaqələndirirlər.

ƏSMƏRİN GƏLİNCİYİ

2 Şəkil üzrə danış.

a ə na ən Ən Nəna nəna

25

(**St. 1.2.1**) Dərsləyin 25-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıqda “Əsmərin gəlinciyi” şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışirlər.

Dinləmə

Dinləmə qaydaları yada salındıqdan sonra müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir.

ƏSMƏRİN GƏLİNCİYİ

Əsmər, Səbinə və Validə qonşudurlar. Bir dəfə Səbinə ilə Validə Əsmərgilə qonaq gəldilər. Səbinə gəlinciyini də gətirmişdi. Rəfiqələr birlikdə

oynayıb əylənirdilər. Bu zaman Əsmər anasına yaxınlaşıb dedi:

– Ana, gör Səbinənin necə gözəl gəlinciyi var. Mən də istəyirəm öz gəlinciyim olsun.

Ana telefonu götürüb ataya zəng etdi. Xahiş etdi ki, axşam işdən qayıdanda Əsmərə gəlincik alsın. Əsmərin nənəsi bu söhbəti eşidib nəvəsini öz otağına çağırırdı və dedi:

– Gəl bir yerdə elə bir gəlincik düzəldək ki, dünyada tayı-bərabəri olmasın.

Nənə ilə nəvə işə başladılar. Nənə sandığından rəngbərəng parçalar çıxardı, köhnə bir döşəkçə götürüb içindəki yunu boşaltdı, iynəni sapladı, qayçıyı götürüb parçaları kəsməyə başladı. Əsmər də nənəsinə kömək edirdi.

Axşama artıq gəlincik hazır idi. Bu zaman qapı döyüldü. Ata əlində gəlincik otağa daxil oldu.

İndi Əsmərin iki gəlinciyi var. Amma o daha çox nənəsi ilə düzəltdiyi gəlinciklə oynayır.

(**St. 1.1.1**) Müəllim mətni oxuduqca fasilələr edir və bu fasilələr zamanı şagirdlərin diqqətini daim mətn üzərində saxlamaq üçün suallar verir:

- Əsmər anasından nə istədi?
- Ana telefonla zəng edib ataya nə dedi?
- Nənə nə təklif etdi?
- Nənə ilə Əsmər gəlincik düzəltmək üçün nədən istifadə etdilər?

Dinləmə mətni bitdikdən sonra hansı şagirdin şəkil üzrə qurduğu mətnin müəllimin səsləndirdiyi mətnin məzmununa daha yaxın olduğu qeyd olunur.

(**St. 1.2.1**) Qruplarla iş. Mətn dinləndikdən sonra şagirdlər 4 qrupa bölünürlər. Hər qrup dinlədiyi mətn və dərsləyin 25-ci səhifəsindəki bir şəkil əsasında “Əsmərin gəlinciyi” adlı hekayənin bir hissəsini qurmalıdır. Qrupların işi hazır olduqdan sonra onlar hekayənin ardıcılığına uyğun olaraq təqdimat edirlər.

İntegrasiya (Tex.). Şagirdlər evdə və ya texnologiya dərslində gəlincik düzəldə bilirlər.

Yazı

(**St. 3.1.1**) Böyük və kiçik “Ə ə” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 25-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 12. “L I” HƏRFİ. GÖBƏLƏK (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə cümlələri oxuyur.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət və hərəkət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Xüsusi adların böyük hərflə yazılma səbəbini izah edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışır.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi fikirdəki əsas məqamları yadda saxlayır və açıqlayır.
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Mətnin süjet xəttinə əsasən illüstrasiyaların ardıcılığını müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “L I” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Resurslar: limon, çətir, adının tərkibində “I” səsi olan müxtəlif kiçik əşyalar.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

*Ləçəyi yel apardı,
Ləyəni sel apardı.
Yel bərk əsib budaqdan
Limonları qopardı.*

Daha sonra uşaqlara limon göstərilib soruşur:

– Bu meyvənin adı nədir? “Limon” sözünün ilk səsi hansıdır?

Oyun. Müəllim uşaqlara bildirir ki, əlindəki torbanın içində müxtəlif kiçik oyuncaqlar və əşyalar var. Onlar bir-bir yaxınlaşıb, torbadan bir əşya çıxarıb hamıya göstərməli, adını deməli, həmin sözdə “I” hərfinin olub-olmadığını söyləməli, varsa, sözün əvvəlində, ortasında və ya axırında işləndiyini deməlidirlər. Torbaya yaylıq (dəsmal), qələm, albom, qıfıl, konfet, lələk, giləs, butulka, telefon, açar, şabalıd və s. qoyula bilər.

Oxu

Şagirdlərin diqqəti 26-cı səhifənin yuxarı sol küncündəki lampa şəklinə, “I” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə və “hərflər qatı”na yönəldilir.

(St. 2.2.1) Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduqdan və “I” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunduqdan sonra şagirdlər lövhədə verilmiş hecaları və sözləri oxuyurlar. Hər bir hecanı oxuduqdan sonra həmin hecanın işləndiyi sözlər tapılır (*Laçın, lazım, lavaş, ləyən, ləçək, alça, alma, altı*).

(St. 4.1.5) “Al” sözünün mənaları aydınlaşdırılır. “Al lələ” birləşməsində “al” sözünün əlamət

(parlaq qırmızı rəng), “Al, Lalə” cümləsində isə bu sözün hərəkət bildirən söz olduğu bildirilir. Bu ifadələr tələffüz edilərkən vurğu və intonasiyaya diqqət yetirilir.

(St. 4.1.3) “Lələ” sözünün ifadələrdən birində böyük, digərində kiçik hərflə yazılmasına diqqət yetirilir. Müəllim ikinci ifadədə “Lələ” sözünün insan adı bildirdiyini və buna görə də böyük hərflə yazıldığını bildirir. Növbəti cümlədə “nənə” sözünün böyük hərflə yazılmasının səbəbi aydınlaşdırılır, cümlədə ilk sözün həmişə böyük hərflə yazıldığı bildirilir.

Danışma

(St. 1.2.1.) Müəllim tapmaca səsləndirir:

Bir damım var,

Tək dirəkli. (Göbələk)

Şagirdlər çətinlik çəksələr, müəllim lövhədə dirək, üstündə dairəvi dam şəklini çəkə bilər.

BİBÖ üsulundan şifahi şəkildə istifadə etmək-lə şagirdlərin göbələk haqqında bilikləri yoxla-nılır. Sonra 1-ci tapşırıqda əsasən "Göbələk" şəkil kompozisiyası üzrə nağıl qurub danışirlar.

Dinləmə

(St. 1.1.1.) Müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir.

GÖBƏLƏK

Payız gəlmişdi. Yağış yağırdı. Kəpənəyin qa-nadları tamam islanmışdı. O, balaca bir göbələk görüb öz-özünə dedi: "Yaxşısı budur, yağış kəsənə kimi bu göbələyin altında gizlənim".

GÖBƏLƏK

1 Şəkil üzrə danış.

2 Nağıla əsasən şəkillərin ardıcılığını müəyyən et.

l L la ls al ə La Ls
ala nal nals əla Ə Lals
Ana, lals al. Lals, al.

27

Kəpənək göbələyin altına girib gözləməyə başladı. Birdən haradansa bir ilbiz gəlib çıxdı. Göbələyin altında kəpənəyi görüb dedi:

– Olar, mən də sənənin yanında yağışdan gizlə-nim?

Kəpənək dedi:

– Axı bura dardır.

– Eybi yoxdur. Birtəhər yerləşərik.

Bir azdan bir bülbül uçub gəldi:

– İcazə verin, mən də göbələyin altına girim.

– Yox, biz ikimiz güclə yerləşirik.

– Qorxmayın, yerləşərik.

Bülbül də göbələyin altında özünə yer elədi.

Yaxınlıqdan keçən dovşan ayaq saxlayıb dedi:

– Tamam islanmışam. Qoyun mən də sizin yanınızda yağışdan gizlənim.

– Sən nə danışırısan?! – deyə kəpənək qışqırdı. – Daha yerimiz yoxdur.

– Tapılar, – deyib dovşan da göbələyin altına girdi.

Bir azdan hava açıldı. Günəş buludların ara-sından boylandı. Hamı göbələyin altından çıxdı. Kəpənək təəccüblə dedi:

– Mən göbələyin altında özümə güclə yer elə-mişdim. Necə oldu ki, biz hamımız bura yerləşdik?

Bayaqdan onlara baxan qurbağa dedi:

– Bəs bilmirsən ki, yağış yağanda göbələk tez böyüyür...

(St. 2.2.3) Müəllim mətni oxuduqca fasilələr edib suallar verir. 27-ci səhifədəki 2-ci tapşırıq yerinə yeritildikdən sonra müəllim mətn əsasında rollu oyun keçirə bilər.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik "L" hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yerilir. 27-ci səhifədə verilmiş yazı örnəkləri köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsəd-lərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 13. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə "ə" və "l" hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər.

1. Şəkillərin adlarını "ə" səsini sayına görə çoxdan azə doğru ardıcılıqla sadala.

2. "Nal" şəklə verilir. Tapşırıq:
Bu sözü uyğun gələn şəklə altında yaz.

3. Şagirdlərin dinləyib yazması üçün aşağıda-kı sözlər və cümlə səsləndirilir:

əla, ana, ala, ləl, nal

Nanə, anana lələ al.

Dərs 14. “M m” HƏRFİ. BAZARDA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi fikirdəki əsas məqamları yadda saxlayır və açıqlayır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Bildiği məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Verilmiş illüstrasiyanın mətnin hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “M m” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim şagirdləri əvvəlcədən xəbərdar edir ki, söyləyəcəyi şeirin son sözünü onlar səsləndirməlidirlər:

İlk dəfə sən tutdun Kamala çatanlar,
Körpə əlimdən. Yaşa dolanlar,
“Ana” kəlməsini Söylə, unudarmı
Dəftərə yazdım. İlk?

Şagirdlər “müəllimini” sözünü səsləndirdikdən sonra bu sözün hansı hərflə başladığı və bitdiyini müəyyən edirlər.

“M” səsinin və hərfinin tanınmasında motivasiya materialı kimi C.Məmmədov və A.Rzayevanın “Mişar” mahnısı da istifadə oluna bilər. Bunun üçün “Musiqi” dərində müəllimin uşaqlara “Mişar” mahnısını öyrətməsi tövsiyə olunur.

Oxu

Şagirdlərin diqqəti 28-ci səhifənin yuxarı sol küncündəki meymun şəklinə, “m” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə və “hərflər qatırı”na yönəldilir.

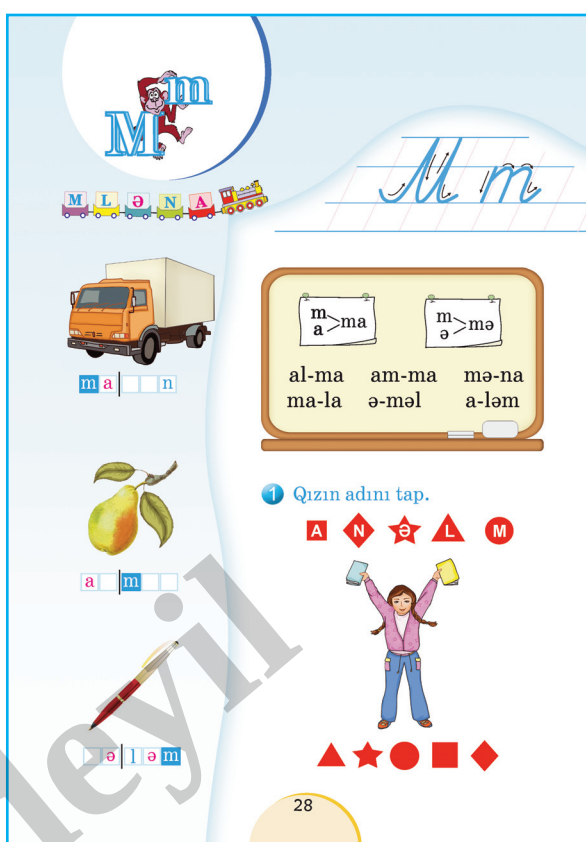
(St. 2.2.1) Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduqdan və “m” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunduqdan sonra şagirdlər lövhədə verilmiş hecalar və sözləri oxuyurlar. Hər bir hecanı oxuduqdan sonra həmin hecanın işləndiyi sözlər tapılır (mahir, mara, mənə, mədəni).

28-ci səhifədəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilərkən “Tez, cəld” oyunu keçirilə bilər. Şəkildəki qızın adını (Ləman) hamıdan tez tapan şagird qalib sayılır.

Dinləmə

(St. 1.1.1) Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirməzdən əvvəl uşaqlara tapşır ki, eşitdikləri meyvə adlarını yadda saxlasınlar.

Bizim qəşəng uşaqlar
Gərək yesin heyva, nar,

Alma, armud, albalı,
Fındıq, badam, şaftalı,
Əncir, üzüm, portağal,
Əzgil, gavalı, zoğal,
Alça, gilə, hər cür bar.
Bu dadlı meyvələrin
Uşaqlara xeyri var.

E.Məmmədov

Auksion. Müəllim şagirdlərə “Auksion” oyununun qaydalarını başa salır və dinlədikləri şeirdəki meyvə adlarını təkrar etməyi tapşır. Sonuncu meyvə adını deyən şagird qalib sayılır.

Daha sonra bu meyvə adlarından tərkibində “m” səsi olanlar müəyyən edilir. Sual: – *Bu meyvələrdən hansının adını yazə bilərsiniz?*
Şagirdlərdən biri lövhədə “alma” sözünü yazır.

Oxu və danışma

(St. 2.2.1) Şagirdlər 29-cu səhifədə verilmiş 2-ci tapşırıqə əsasən şəkillərin altındakı adları oxuyurlar. Həmin adlardan istifadə etməklə şəkil üzrə mətn qurulur.

(St. 1.2.1) Müəllim suallar verməklə onlara kömək edir:

- Şəkildəki hadisələr harada baş verir?
- Burada kimləri görürsünüz?
- Satıcı nə satır?
- Sizcə, qız quzuya nə deyir?

BAZARDA

2 Cümlələri və sözləri oxuyaraq şəkil üzrə danış.

Ləman mən alma ana

– Ana, mənə alma al.
– Ləman!

n r m l v b M mə Ma
mən əməl aləm mala amma
Mənə alma al, ana.

29

(St. 2.2.3) Şəklın altında verilmiş cümlələr oxunur və bu cümlələrin kimlər tərəfindən deyildi müəyyən olunur.

Qruplarla iş. Şagirdlər 4 və ya 5 qrupa bölünür. Hər qrupda “Bazarlıq” mövzusunda rollu oyun hazırlanır. Müəllim bildirir ki, onlar bunun üçün həm dərslikdəki şəkildən istifadə etməli, həm də valideynləri ilə birlikdə bazarda olarkən gördüklərini, eşitdiklərini xatırlamalıdır. Yaxşı olar ki, satıcı ilə alıcı arasında dialoq qurarkən nəzakətli sözlərdən (nitq etiketlərindən) istifadə etsinlər.

Rollu oyun nümunəsi:

– *Ətirli, dadlı alma satıram. Ay hörmətli analar, şirin-şəkər balalarınız üçün alma alın.*
– *Zəhmət olmasa, deyin, kiloqramı neçəyədir?*

– *Kiloqramı 1 manat 50 qəpiyədir.*

– *Əmi, zəhmət olmasa, o yekə almanı da mənim üçün çəkin.*

– *Baş üstə.*

– *Ləman, bura gəl, alma alıram, gör nə qəşəng almaldır.*

– *Anacan, burada quzu var, ona baxıram. Bu dəqiqə gəlirəm.*

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “M m” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 29-cu səhifədə əlyazısı ilə verilmiş sözlər və cümlə üzündən köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

* “M” hərfinin mənimsənilməsi, eləcə də şagirdlərin vizual yaddaş və məntiqi təfəkkür səviyyəsinin qiymətləndirilməsi üçün aşağıdakı çalışmadan da istifadə etmək olar.

Şagirdlərə aşağıdakı rebus təqdim olunur.

“Amal” sözünün mənası açıqlanır və şagirdlərə hər bir həflin yerləşdiyi xananın rəngini yadda saxlamaq tapşırılır. Sonra müəllim bir-bir aşağıdakı vərəqləri göstərir və bildirir ki, sözləri (alma, mala, lama) düzgün tapsalar, vərəqin arxasında müvafiq şəklı görə bilərlər.

Lama haqqında məlumat verilir.

Dərs 15. “İ” HƏRFİ. LİMAN (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri hecalarla oxuyur.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Sözün yaranmasında hərfin rolunu müəyyən-ləşdirir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Şəklə baxaraq dinlədiyi mətni genişləndirir və şərh edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışır.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiya-sını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “İ” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – *Bu gün öyrənəcəyiniz hərf haqqın-da belə bir şeir deyəcəyəm:*

Bu – ildir, ilbizdir,

Kirpidəki iynədir.

Meyvələrdən gilasda

O, ikinci yerdədir.

Müəllimin yönəldici sualları ilə şeirdə “i” hərfindən danışıldığı müəyyən edilir.

Oxu

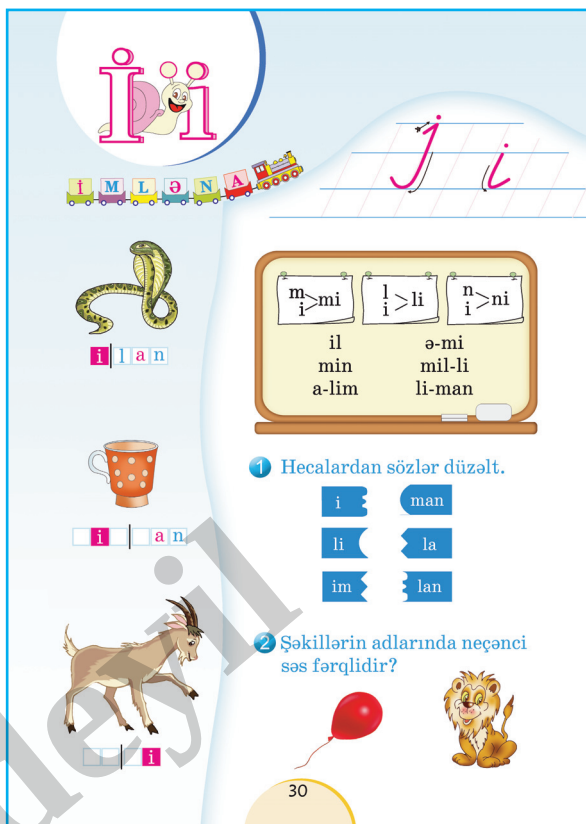
Şagirdlərin diqqəti 30-cu səhifənin yuxarı sol küncündəki ilbiz şəklinə, “i” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə və “hərflər qatı”na yönəldilir.

(St. 2.2.1) Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduq-dan və “i” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəy-yən olunduqdan sonra şagirdlər lövhədə verilmiş hecaları və sözləri oxuyurlar. Hər bir hecanı oxu-duqdan sonra həmin hecanın işləndiyi sözlər ta-pılır (*mi-şar, mi-na-rə, A-li-yə, Ni-za-mi*).

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Artıq bir neçə dərsdir ki, şagirdlər lövhədə yazılmış sözləri hecalarla oxuyurlar. Dərsliyin 30-cu səhifəsindəki 1-ci tapşırıqda ilk dəfə olaraq hecalar qarışıq şəkildə verilib. Şa-girdlər sol sütundan hər bir hecanın sağ sütun-da hansı heca ilə birləşib söz əmələ gətirdiyini müəyyən etməlidirlər. Hecaların pəzl şəklinə verilməsində məqsəd şagirdlərin işini asanlaşdır-maq və onlara öz nəticələrini yoxlamaq imkanı verməkdir.

(St. 4.1.1) Səhifənin aşağısında verilmiş şar və şir şəkilləri müəllimin verəcəyi tapşırıqlar üçün nü-munə rolunu oynayır. Müəllim əvvəlcə tapşırığı şərh edir: – *Bəzən sözdəki səslərdən yalnız birini dəyişməklə başqa söz yaratmaq olur.*

Bundan sonra müəllim dərslikdəki şar – şir dəyişməsinə misal gətirərək şagirdlərə bu cür nümunələr tapmağı təklif edir:

daş – diş – düş – duş – döş
baş – beş – boş – biş
tar – tor – tir – tər
saz – söz – siz – süz
kənd – bənd – qənd – fənd
nar – nur – nər
pay – piy
xal – xan

Bu cür tapşırıqları yerinə yetirməklə şagirdlər anlayırlar ki, sözdə hər hərfin öz yeri var. Bir hərflər öz yerini digər hərflərə verdikdə sözün mənası dəyişir. Buna görə həm oxuyanda və həm də yazanda diqqətli olmaq lazımdır.

Dinləmə və danışma

(St. 1.1.1) Sual: – Gəmilərin sahilə yan aldığı yer necə adlanır?

“Liman” sözü səsləndikdən sonra 31-ci səhifədə verilmiş 3-cü tapşırıqdakı şəkil üzrə iş aparılır. Müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir:

“İstirahət günü anam məni limana apardı. Gəmi limana yan almışdı. Biz kassaya yaxınlaşdıq. Anam iki bilet aldı. Gəminin yola düşməsinə hələ iyirmi dəqiqə var idi. Biz bir qədər sahilə gəzişdik. Dəniz çox sakit və dalğasız idi.

LİMAN

3 Şəkil üzrə danış.

4 Uşaqların adlarını tap.

I N A M

i j in il im ni li mi İm
ailə maili əmi alim ilan
İman, mənə inan.

31

Uzaqdan gəmilər, yelkənli qayıqlar görünürdü.

Mən anamdan pul alıb şarsatana yaxınlaşdım və ondan bir dəne şar aldım.

Birdən gəmidən fit səsi eşidildi. Anam məni çağırırdı:

– İlah, tez bura gəl. Gəmi yola düşür.

Biz gəmiyə yaxınlaşdıq. Gəmi kapitani bizi gülərlə qarşıladı. Biz biletləri ona verib gəmidə öz yerlərimizi tutduq. Gəzinti çox maraqlı keçdi”.

Sual: – Şəklə diqqətlə baxın. Sizcə, dinlədiyiniz mətn şəkiləki obrazlardan hansının dilindən

deyilir? Həmin oğlanın adı nədir? Burada başqa kimləri görürsünüz?

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. Şəkiləki başqa obrazlar müəyyənləşdirilir:

1. İtlə gəzən qadın
2. Dənizə baxan oğlan və qız
3. Baba və nənəsi ilə gəzən qız
4. Gəmiyə minən birinci sərnəşin

İnteqrasiya (T.i.). Şagirdlər dörd qrupa bölünür. Hər qrup müəyyən bir obrazın dilindən mətn qurur, mətnə uyğun şəkil çəkib təqdim edir.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “İ” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 31-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş sözlər və cümlə üzündən köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 16. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

“M” və “İ” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər:

1. Qruplarla iş.

1-ci qrup: “Nailə” sözünün tərkibindəki hərflərdən yeni sözlər düzəldin (nal, ailə, ilə, al, əl, an, ilan, il, Nail, ali, ən, əla, nə)

2-ci qrup: “Liman” sözünün tərkibindəki hərflərdən yeni sözlər düzəldin (an, il, iman, Nail, mil, Nil, nal, amin, min, Amil, inam, ali)

3-cü qrup: “Maili” sözünün tərkibindəki hərflərdən yeni sözlər düzəldin (il, ali, al, mil, Amil, imla, alim, mal)

4-cü qrup: “İlan” sözünün tərkibindəki hərflərdən yeni sözlər düzəldin (an, il, Nail, ani, nal, ali)

2. Bildiyin hərfləri müvafiq xanələrdə yaz.

3. Hərflərdən sözlər yarat və yaz.

M İ A L

Dərs 17. “T t” HƏRFİ. GƏZİNTİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri hecalarla oxuyur.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Hecaları dəyişməklə müxtəlif sözlər yaradır.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət və hərəkət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Şəklə baxaraq dinlədiyi mətni genişləndirir və şərh edir.
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Verilmiş illüstrasiyanın mətnin hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyən edir.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “T t” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Zahid Xəlilin “Tayalar” şeiri və ya açması “tısbağa” olan tapmaca deyilir:

Tayalar

Düzülüb qatar-qatar

Bir az gəndə tayalar.

Elə bil keşik çəkir

Bizim kəndə tayalar.

Səhər parlaq görünür,

Yanır gündə tayalar.

Dağ başından baxanda

Kündə-kündə tayalar.

“Taya”, “kündə” sözlərinin mənaları açıqlanır.

Tapmaca

Altı daşdı, daş deyil,

Üstü daşdı, daş deyil,

Heyvan kimi otlayır,

Heyvana yoldaş deyil. (Tısbağa)

“Taya”, “tısbağa” sözlərinin hansı səslə başlandığı müəyyən olunur və bundan sonra “t” hərfinin tanınması üçün dərsliklə iş aparılır.

Oxu

(St. 2.2.1) Səhifənin sol tərəfindəki şəkil adlarının hərflər sxemində əsasən sözlər oxunur, sözlərdə “t” hərfinin yeri müəyyənləşdirilir. Daha sonra lövhədə verilmiş hecalar və sözlər oxunur.

Oyun. Stolun üstünə nəqliyyat vasitələrinin (təyyarə, vertolyot, avtobus, metro, qatar, motosiklet, tramvay, taksi) şəkilləri arxası üstə qoyulur. Stola yaxınlaşan şagird bir şəklə götürür, şəkildə əks olunan nəqliyyat vasitəsinin adını deyir, tərkibindəki “t” hərfinin harada (sözün əvvəlində, ortasında, sonunda) gəldiyini müəyyən edir.

Dil qaydaları

“A”, “i”, “ə” hərflərinin hər birinin ayrılıqda “t” hərfi ilə birləşməsindən yaranan sözlərin oxunması əyani şəkildə düzüm lövhəsində də aparıla bilər.

(St. 4.1.2) 1-ci tapşırıqda müəllim düzüm lövhəsində “tə” hecasını düzdürür, şagirdlər ona yeni heca əlavə etməklə *tətil*, *təməl*, *tələ* sözlərini düzəldirlər.

(St. 4.1.5) 2-ci tapşırıqda keçməzdən əvvəl belə oyun keçirmək olar.

Uşaqlar dövrə vurub dayanırlar. Müəllim:

Oyundan sonra dərsliyin 32-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. “İti” sözünün bıçağın

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Daha sonra şagirdlərin diqqəti şəkildəki obrazların jest və mimikalarına yönəldilir:

Dərs 18. “B b” HƏRFİ. BAKI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri hecalarla oxuyur.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Bildiği faktlara əsaslanaraq dinlədiyi məlumata münasibət bildirir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Şəklə baxaraq dinlədiyi mətni genişləndirir və şərh edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “B b” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim açması “b” hərfi ilə başlayan bir neçə tapmaca deyir:

Bağlarda taqqıldar,

Məşədə şaqqıldar.

(Balta)

Qanadı var, uça bilməz,

Quru yerdə qaça bilməz.

(Baliq)

Tapmacanın açması tapılır, bu sözlərin ilk hərfinin “b” olduğu deyilir.

Şagirdlərin diqqəti 34-cü səhifənin yuxarı sol küncündəki banan şəklinə, “b” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə və “hərf qatarı”na yönəldilir:

– *Hərf qatarında artıq neçə hərf-vaqonumuz var? Gəlin bu hərfləri bir daha təkrarlayaq.*

“B” hərfi də daxil olmaqla keçilmiş hərflər sadalanır.

Müəllim şagirdlərə bildirir ki, indi “Ən diqqətli dinləyici” müsabiqəsi keçiriləcək və aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Bibimlə babam bağda

Badam ağacı əkib.

Bəhrüz isə barıda

Borani şəkli çekib.

Auksion. Şeirdə tərkibində “b” səsi işlənən sözlər sadalanır. Sonuncu sözü deyən şagird qalib gəlir.

Oxu

(St. 2.2.1) Sol tərəfdəki şəkil adları oxunur və “b” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunur. Şagirdlər tərkibində “b” hərfi olan başqa sözlər tapırlar və bu hərfin iştirak etdiyi hecaları ayırırlar.

Lövhdəki sözlər hecalarla oxunur. Burada “bant” sözü oxunarkən diqqət sonda iki samitin yanaşı gəlməsinə yönəldilir. Əvvəlki üç səsən

əmələ gətirdiyi söz oxunaraq dərhal sona “t” səsi əlavə edilməklə oxu davam etdirilir. Bu cür sözləri oxumaq uşaqların bəzilərinə çətin olsa da, proses bir neçə dəfə təkrar olunduqdan sonra çətinlik aradan qalxır.

1-ci tapşırığı yerinə yetirərkən şagirdlər verilmiş şəkllə əsasən heca sxemini tamamlamalı, bunun üçün tərkibində “b” hərfi olan müvafiq hecanı tapmalıdırlar. Yaxşı olar ki, həmin sözləri yazı fəaliyyəti zamanı dəftərlərinə yazdıqdan sonra tapdıqları hecanın altından xətt çəksinlər.

Dinləmə və danışma

(St. 1.1.2) Şagirdlərə dinləmə qaydaları xatırladılır, diqqətli olmaq tapşırılır və aşağıdakı şeir səsləndirilir:

Adın gəzir dodaqlarda,
Yaxınlarda, uzaqlarda.
Şöhrətin var hər diyarda,
Gözəl Bakı, gözəl Bakı.
Buruqların gəlməz saya,
Ucalırsan günə, aya.
Səs salırsan hər bir yana,
Gözəl Bakı, gözəl Bakı! (Z.Cabbarzadə)

- Şeirdə nədən danışılır?
- Yaxınlarda, uzaqlarda *Bakının* adının gəzməsi nə deməkdir?

BAKİ

2 Şəkil üzrə danış.

3 Hansı şəkilin adında “b” səsi yoxdur?

ba ba bi ab ab Ba
baba innab bala banna nabat
Bilal, mənə bal al.

35

- Şeirdə hansı buruqlardan danışılır?
- “Buruqların gəlməz saya” nə deməkdir?
- Şeirə son misraları ilə sair nə demək istəyir?

Şagirdlərin cavabları dinlənilir.

(St. 1.1.1) Müəllim şagirdlərin diqqətini dərsliyin 35-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıqda verilmiş “Bakı” şəklinə yönəldir.

Sual: – Şəklə diqqətlə baxın. Dinlədiyiniz şeir və dərslikdə verilmiş şəkil arasında hansı oxşar xüsusiyyətləri sadalaya bilərsiniz? Şəklə baxıb gözəl Bakımla bağlı daha nələri deyə bilərsiniz?

Müəllim şəkildə diqqətçəkən “Üç alov qül-ləsi” və digər memarlıq abidələri haqqında qısa məlumat da verir:

“Üç alov qülləsi” kompleksi Bakı şəhərində ən hündür binadır. Xarici görünüşü ilə bu tikinti alov dillərini xatırladan üç çoxmərtəbəli binadan ibarətdir. Bu da Azərbaycanın Odlar diyarı olduğuna bir işarədir.

“Alov qüllələri” Bakının yeni simvoludur, yeni onu bütün dünyada tanıdan bir tikilidir. Paytaxtımızın qədim simvolları da vardır ki, biz onlarla qürur duyuruq. Qız qalası, Şirvanşahlar sarayı, qədim qala divarları nadir memarlıq abidələridir.

Müstəqillik dövründə Bakının başqa yeni simvolları da yaradılmışdır: Heydər Əliyev Mərkəzi, Dövlət Bayrağı Meydanı və s.

Gözəl Bakı bulvarı yüz ildən çoxdur ki, bəkililərin sevimli istirahət yeridir. Son illərdə onun sahəsi daha da genişləndirilmişdir".

3-cü tapşırıq yerinə yetirilməzdən əvvəl burada verilən şəkillərin nə ilə bağlı olduğu soruşulur. “Dövlətimizin atributları” cavabı alınır.

– Buraya daha nə əlavə oluna bilər? (*Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni*)

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “B b” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 35-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş sözlər və cümlə üzündən köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Növbəti saatda kiçik summativ qiymətləndirmə keçiriləcəyini nəzərə alaraq bu dərsin sonuna yaxın vaxt ayıraraq ilk 8 hərfi təkrarlamaq üçün tapşırıqlar verilə bilər:

1. Çərçivədəki sözlərdən uyğun gələnini seçib aşağıdakı söz sırasını tamamla.

bænna

bibli

tele

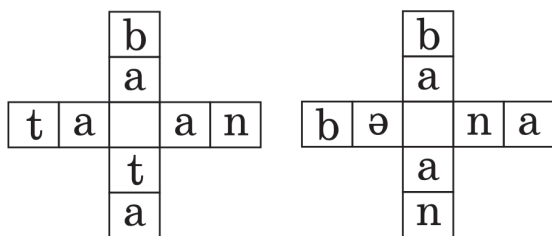
ana ata baba mu

- ## 2. Hərflərdən sözlər yarat və yaz.

M i A L T B

I BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

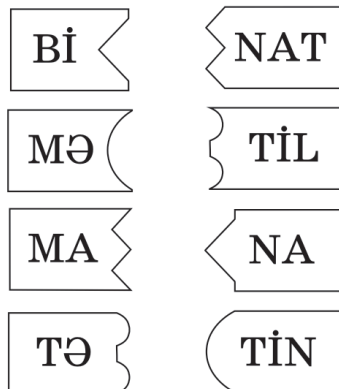
1. Boş xanalarda elə hərflər yaz ki, soldan sağa və yuxarıdan aşağı sözlər oxunsun.

2. Eyni hərfləri xətlə birləşdir.

b M T b
n B M t
m T B m
t A N l
l N L a
a L A n

3. Hecaları düzgün birləşdirməklə sözləri tap və yaz.

4.* Cədvəli tamamla.

	1	2
A		
B		

A1	alma
B2	
	tələ
A2	

* Müəllimlər öz meyarlarını hazırlayıb hər bir tapşırığı müəyyən balla qiymətləndirə və bundan çıxış edərək şagirdlərə qiymət qoya bilərlər; məsələn, 1-ci tapşırıqda ilk iki krossvordun hərəsini 5, 3-cü krossvord 10 balla qiymətləndirmək olar (cəmi 20 bal). 2-ci tapşırığı tam yerinə yetirən şagirdə 30 (6 x 5), 3-cü tapşırıqda görə 20 (4 x 5), 4-cü tapşırıqda görə 30 (3 x 10) bal vermək olar.

II BÖLMƏ

R, I, D, Y, O, S, U, K hərfləri

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	MMV səh.
19.	“R r” hərfi. Güc birlikdədir	2.2.1, 1.1.2, 1.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.7	4	36-37	52-53
20.	“I i” hərfi. Arılar	2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.2, 1.1.2, 4.1.7, 1.2.1	4	38-39	54-55
21.	Ümumiləşdirici dərs		2		55
22.	“D d” hərfi. Stolüstü idman oyunları	2.2.1, 4.1.5, 3.1.1, 3.1.2, 1.2.1, 2.2.4, 4.1.6	4	40-41	56-57
23.	“Y y” hərfi. İstirahət günü	2.2.1, 1.1.1, 4.1.6, 3.1.1, 3.1.2, 2.1.1, 1.2.1	4	42-43	58-59
24.	Ümumiləşdirici dərs		2		59
25.	“O o” hərfi. Yardım	2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 1.2.1, 2.2.5, 4.1.3	4	44-45	60-61
26.	“S s” hərfi. Ağıllı Samir	2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 1.1.1, 1.2.1, 2.2.4	4	46-47	62-63
27.	Ümumiləşdirici dərs		2		63
28.	“U u” hərfi. Nurlan	2.2.1, 1.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 1.1.2, 2.1.2, 4.1.2, 4.1.5	4	48-49	64-65
29.	“K k” hərfi. Tülkü və leylək	2.2.1, 3.1.1, 3.1.2, 1.2.3, 1.1.1, 4.1.1	4	50-51	66-67
KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ			1		68
Yekun			39 saat	16 səh.	17 səh.

Dərs 19. “R r” HƏRFİ. GÜC BİRLİKDƏDİR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Bildiyi faktlara əsaslanaraq dinlədiyi məlumata münasibət bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışır.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “R r” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.	Dinlədiyi cümləni yazır.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Dirrikdə çox turp, bibər var,
Bir yanda al pomidorlar,
Bir tərəfdə kəvər, reyhan,
Bir tərəfdə kartof, soğan.

(Qabilin şeirindən olan bu parça təlim məqsədinə uyğun dəyişdirilmişdir.)

Suallar:

- Dirrikdə nə yetişdirilir?
- Şeirdə bunlardan hansılarının adları çəkilir?
- Şeirdə adları çəkilən tərəvəzlərdən hansılarının tərkibində “r” səsi var?

“Dirrik” sözündəki iki “r” səsinin yanaşı gəldiyi bildirilir.

Oxu

Şagirdlərin diqqəti 36-cı səhifənin yuxarı sol küncündəki raket şəklinə, “r” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir.

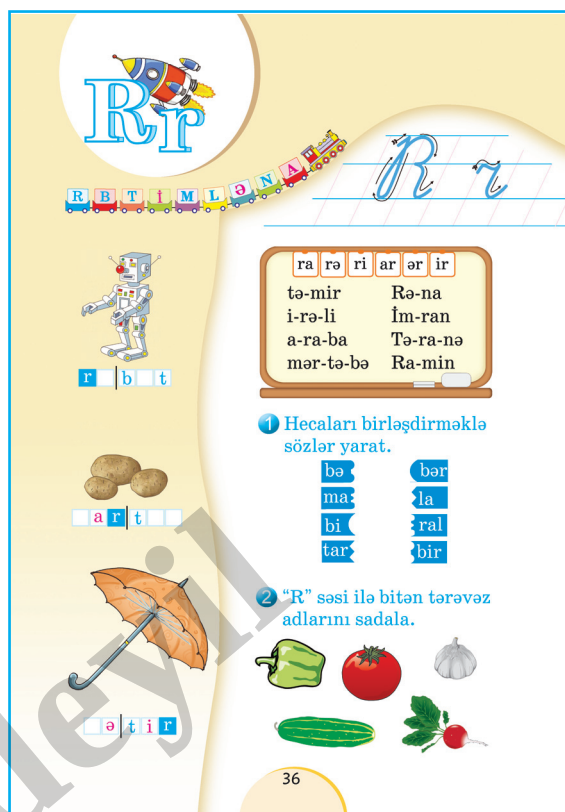
(St. 2.2.1) Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduqdan və “r” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunduqdan sonra lövhədə verilmiş hecalar oxunur. Sonra hecalardan aşağıda verilmiş sözləri əvvəlcə hecalarla, sonra bütöv oxuyurlar.

İnsan adlarının böyük hərflə yazılmasına diqqət yönəldilir.

2-ci tapşırıq üzərində iş aparılır. Tapşırığın şərti oxunur. Cavabın *bibər, pomidor, xiyar* olduğu tapılır.

Əlavə tapşırıq. “Turp” və “sarımsaq” sözlərinin hərflər sxemi çəkilir və “r” hərfinin sxemdəki yeri müəyyən olunur.

(St. 2.2.1) Cütlərlə iş. 36-cı səhifədəki 1-ci tapşırıq cütlər arasında “Tez, cold” oyunu keçirməklə yerinə yetirilir. Hər bir cüt pəzl şəklində verilmiş müvafiq hecaları birləşdirməklə sözlər

yaradır və dəftərə yazır. Sözləri birinci yazıb müəllimə təqdim edən cüt oyunun qalibi sayılır.

(Hecaları pəzl şəklində verməklə məqsəd şagirdin işini müəyyən qədər asanlaşdırmaqdır; məsələn, “bə” hecası “la” hecası ilə birləşib “bə-la” sözü yarada bilər. Lakin bu hecaların pəzləri bir-birinə uyğun gəlmir. “Bə” və “bir”, “tar” və “la” pəzləri isə bir-birinə uyğun gəlir.)

Dinləmə

(St. 1.1.2) Müəllim: – “Tək əldən səs çıxmaz” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

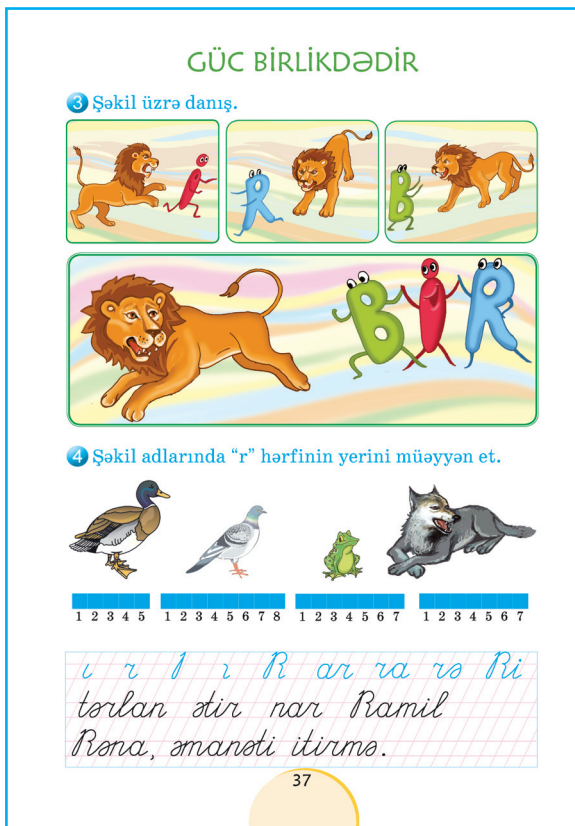
Atalar sözünün mənası açıqlandıqdan sonra birlik haqqında başqa atalar sözləri də xatırlanır: “Güc birlikdədir”, “Birlik dirilikdir”, “El gücü – sel gücü” və s. Şagirdlər həyatdan misal gətirməklə bu atalar sözlərinin doğruluğunu sübut etməyə çalışırlar.

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim yazı taxtasında “1” rəqəmini yazır. Sual: – “Şir” sözündə hansı hərfi dəyişək, bu rəqəmi ifadə edən söz alınar?

Sualın cavabı tapıldıqdan sonra şagirdlərdən biri yazı taxtasında “bir” sözünü yazır. Bundan sonra şagirdlər dərsləyin 37-ci səhifəsini açıb 3-cü tapşırıqda verilmiş “Güc birlikdədir” şəkil kompozisiyasına baxırlar.

Müəllim şəkil üzrə mətnə giriş verir:

– Bir gün şir “BİR” sözünə hücum etdi. BİR-in hərfləri pərən-pərən düşüb hərəsi bir tərəfə qaçdı...

Müəllim nitqini dayandıraraq şagirdlərə tapşırır ki, şəkillər əsasında mətni davam etdirdirsinlər. Bu işi qruplarla iş şəklində də yerinə yetirmək olar. Daha geniş və maraqlı mətn quran qrup qalib elan olunur.

Sonda müəllim sualla sinfə müraciət edir:

– Nə üçün şəkildə məhz “B”, “İ”, “R” hərfləri verilib? “BİR” sözünün alınması nəyə işarədir?

Bu sözdən hansı söz yaranır? (birlik)

37-ci səhifədəki 4-cü tapşırıqdan istifadə etməklə müəllim şagirdlərin indiyə kimi öyrəndikləri bir neçə hərfi təkrar edə bilər. Belə ki, şəkil adlarının hərflər sxemləri yazı taxtasında çəkilir və şagirdlər bir-bir qarşıya çıxaraq bildikləri hərfləri müvafiq xanalarda yazırlar. Müəllim tapşırığı genişləndirmək üçün başqa şəkillərdən də istifadə edə bilər.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “R r” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir.

(St. 3.1.4) Cütlərlə iş. Cütlər daxilində 1-ci və 2-ci şagirdlər müəyyən olunur (məsələn, hər parta arxasında sağda oturanlar 1-ci, solda oturanlar 2-ci ola bilərlər). Müəllim onlar üçün aşağıdakı cümlələri səsləndirir:

1-cilər üçün: **Əmir əmi təmiri bitirir.**

2-cilər üçün: **İmran əmi, mənə tar al.**

Şagirdlər cümlələri yazdıqdan sonra cüt daxilində bir-birinin yazısını qiymətləndirirlər. Müəllim qiymətləndirmə meyarlarını uşaqlara başa salır. (Bu mərhələdə hüsn xətt normaları və sözlərin düzgün yazılışı ilə kifayətlənmək olar.)

37-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş sözlər və cümlə üzündən köçürülür.

(St. 4.1.7) Müəllim yazılmış cümlələr əsasında məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növlərini başa salır. Bunu sual-cavab yolu ilə də etmək olar:

– Yazdığınız cümlələrdən hansında əmr və ya xahiş ifadə olunur? Əmr, tapşırıq və ya xahiş ifadə olunan başqa cümlələr deyın.

– Digər cümlədə nə haqda xəbər verilir? Siz də elə cümlələr deyın ki, orada nə haqda işə xəbər verəsiniz.

Daha sonra müəllim “Əmir əmi təmiri bitirir” cümləsini sual cümləsi kimi tələffüz edir:

– Bəs indi bu cümləni deməkdə mənim məqsədim nə idi: xəbər, yoxsa sual vermək?

Şagirdlərə bir neçə sual cümləsi qurmaq tapşırılır. Daha sonra müəllim yazı taxtasında sual işarəsi yazır və bildirir ki, yazıda sual cümlələrinin sonunda bu işarəni qoyurlar.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 20. “İ” HƏRFİ. ARILAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “İ” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Hecaları dəyişməklə müxtəlif sözlər yaradır.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Bildiyi faktlara əsaslanaraq dinlədiyi məlumata münasibət bildirir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Bildiyi məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.

Motivasiya

Müəllim indiyə qədər keçilən hərflərin böyük və kiçik çap yazılışlarını nümayiş etdirir:

Aa Nn Əə Ll Mm İi Tt Bb Rr

Müəllim hərfləri göstərdikcə şagirdlər müvafiq hərfin ifadə etdiyi səsi tələffüz edir və həmin səsle başlanan sözlər deyirlər.

Müəllim: – *Deməli, bu hərflərin hamısı sözün əvvəlində gələ bilər. Bu gün keçəcəyimiz hərf isə, keçdiyimiz hərflərdən fərqli olaraq, sözlərin əvvəlində gəlmir, yalnız ortasında və ya axırında gəlir.*

İnteqrasiya (T.i.). Müəllim uşaqlara partalarının üstünə rəngli karandaşları qoymağı təklif edir. O, rəng adlarını sadaladıqca şagirdlər həmin rəngdə olan karandaş yuxarı qaldırırlar:

– *Qırmızı, sarı, yaşıl, narıncı, çəhrayı.*

Müəllim bildirir ki, bu gün keçəcəkləri yeni səs və hərf həmin rənglərin adında işlənib. Şagirdlər bu səsin “İ” olduğunu müəyyən edirlər.

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti 38-ci səhifənin yuxarı sol küncündəki ayı şəklinə, “İ” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduqdan və “İ” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunduqdan sonra lövhədə verilmiş hecalar oxunur. Şagirdlər hecalardan aşağıda verilmiş sözləri əvvəlcə hecalarla, sonra bütöv oxuyurlar.

(Şagirdlərdə sual yarana bilər: əgər “İ” səsi heç vaxt sözün əvvəlində gəlmirsə, böyük “İ” hərfi nəyə lazımdır? Müəllim izah edir ki, bəzən mətn başlıqlarında bütün hərflər böyük hərflə yazılır. Buna misal olaraq 39-cu səhifədəki “Arılar” mətninin başlığı göstərilir.)

Fənlərarası inteqrasiya (Riy.). Müəllimin tapşırığı ilə şagirdlər 1-dən 10-a kimi sayıb han-

sı rəqəm adında “İ” səsinin olduğunu müəyyən edirlər (*altı*).

Əlavə tapşırıq. Düzüm lövhəsində “altı” və “atlı” sözləri düzülür, hərf tərkibi araşdırılır və fərq müəyyən olunur.

38-ci səhifədəki 1-ci və 2-ci tapşırıq yerinə yerilir.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “İ” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yerilir.

39-cu səhifədə əlyazısı ilə verilmiş sözlər və cümlə üzündən köçürülür.

Müəllim uşaqlara arı, qarışqa, ayı, cırcırma şəkillərini nümayiş etdirir və adlarını soruşur. Daha sonra şagirdlər yazı taxtasında bu sözlərin hərflərini çəkir və bildikləri hərfləri sxemin müvafiq xanalarında yazırlar.

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Şagirdlər 38-ci səhifədə yazılmış "ALBALI" sözünü hecalarla oxuduqdan sonra 1-ci, 2-ci və 3-cülərə bölünürlər. Müəllim "albalı" sözünün hər hecasını bir qrupa verərək bu hecaya başqa hecalar artırmaqla mümkün qədər çox söz düzəltməyi tapşırır.

1-cilər: *al (al-ma, al-ça, al-çaq, al-tı, al-qış);*

2-cilər: *ba (ba-cı, Ba-kı, ba-zar, a-ra-ba, so-ba, tor-ba, zor-ba, ba-lış, ba-ha, o-ba, ya-ba);*

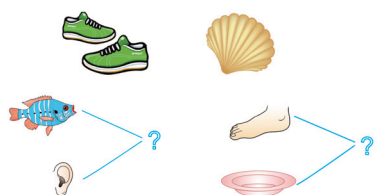
3-cülər: *lı (at-lı, ba-kı-lı, yal-lı, bal-lı, işıq-lı, savad-lı, a-zər-bay-can-lı, var-lı).*

ARILAR

- Nail, arılar!
- Mətanət, əlini mənə!
Mətanət irəli atılır.
Arılar aralanır.

3 Sual işarələrinin yerinə hansı şəkillər uyğun gəlir?

*i I n i l i m u t i b i r i v r i t
altı albalı baru tarum arı
Alı ilə Bilal atlanırlar.*

39

Dinləmə

(St. 1.1.2) Aşağıdakı mətn səsləndirilir:

"Şəhər parklarında yaşıllıq, gül-çiçək bol olur. Mən çiçəklərə qonub şirə çəkirəm. Bir də baxırsan ki, bir ana balaca uşağın əlindən tutub gəzdirir. Vızıldayıb yanından keçirəm, qorxub anasına qısıılır. Amma nahaq yerə. Mən ki onunla dost olmaq istəyirəm. Qəribədir, uşaqlar mənim düzəltdiyim balı xoşlayırlar, amma məni sevmirlər. Amma mən onlardan incimirəm".

Sual: – Sizcə, bu mətn kimin dilindən deyilir? (arının) Nə üçün arı uşaqların yanından vızıldayıb keçəndə onlar analarına qısıılırlar? Siz də

arından qorxursunuz? Bəs balı necə, sevirsiniz? Arının dedikləri haqqında nə düşünürsünüz?

Şagirdlərin arı haqqında bilikləri yoxlanılır. Müəllim uşaqlara çatdırır ki, arı heç vaxt birinci hücum etmir. O özünü müdafiə etmək üçün sancır.

Oxu. Dil qaydaları (fəndaxili integrasiya).

(St. 2.2.1, 4.1.7) Dərslikdəki mətn əvvəlcə sözləri hecalarla tələffüz etməklə oxunur. Sonra müəllim dialoqdakı cümlələrin sonunda qoyulmuş nida işarəsinin funksiyasını başa salır. Şagirdlər bir daha bu cümlələri həyəcan, qorxu ifadə etməklə oxuyurlar.

Danışma

(St. 1.2.1) Şagirdlər şəklə baxmaqla oxuduqları mətni genişləndirərək danışirlar. Şəkildə təsvir olunan qızın, yəqin ki, arı yuvasına (pətəyinə) toxunduğu vurğulanır.

39-cu səhifədəki 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

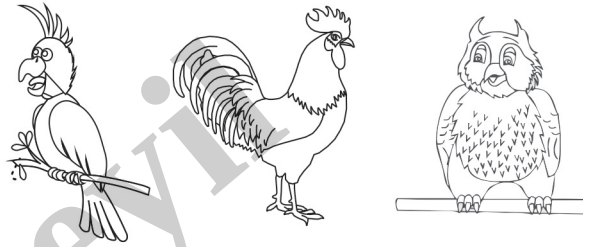
Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

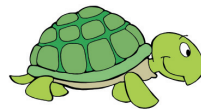
Dərs 21. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə "r" və "ı" hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər.

1. Adında "r" səsi olan quşun şəklini rənglə.

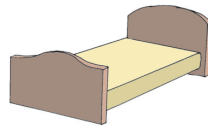

2. Müvafiq xanalarda "ı" hərfi yaz.

□□□-□□-□□

□□-□□□□

□□□-□□-□□

□□-□□□□

Dərs 22. “D d” HƏRFİ. STOLÜSTÜ İDMAN OYUNLARI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “D d” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Bildiyi məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Oxuduğu cümlənin ifadə etdiyi fikri müəyyənləşdirir.
4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.	Verilmiş sözlərin düzgün ardıcılığını müəyyən edərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə düzəldir.

Motivasiya

“Hansı səs itib?” oyunu təşkil edilir. Müəllim Abdulla Şaiqin “Dovşan” şeirini aramla oxuyur, lakin bu zaman “d” səsini tələffüz etmir:

...ovşan, ...ovşan, a ...ovşan,

Qaçma, ...ayan, a ...ovşan.

Sual: – Uşaqlar, hansı sözlərdə bir səs çatışmır? Bu hansı səsdir?

Uşaqlar şeirdə “d” səsinin tələffüz olunmadığını müəyyən edirlər və bu səsi də tələffüz etməklə şeiri söyləyirlər.

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 40-cı səhifəsində verilmiş “d” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir.

Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduqdan və “d” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunduqdan sonra lövhədə verilmiş hecalar oxunur. Şagirdlər hecalardan aşağıda verilmiş sözləri əvvəlcə hecalarla, sonra bütöv oxuyurlar.

Bu səhifədəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Fiqurların ifadə etdiyi hərflərdən düzəldilmiş oğlan adı oxunur.

* Əlavə tapşırıq. “Tez, cəld” oyunu.

Yazı taxtasında aşağıdakı hərflər yazılır:

A T D A B Ə T M İ R B

Bu hərfləri eyni ardıcılıqla dəftərinizə köçürün. İki dəfə təkrar olunan hərfləri silin. Yerdə qalan hərflərdən yaranan sözü deyın. (dəmir)

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) 2-ci tapşırıq da şagirdlər üçün yeni tipli çalışma modelidir. Müəllim əvvəlcə ad və əlamət bildirən sözləri xatırladır. Əlamət bildirən bir neçə söz deyib onlara hansı ad bildirən

sözlərin uyğun gəldiyini soruşur: dalğalı (dəniz), acı (bibər), qədim (şəhər) ...

Bundan sonra tapşırıqda verilmiş sol sütundakı sözlər bir-bir oxunur. Hər sözdən sonra sağ sütundan ona uyğun gələn söz tapılır.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “D d” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 41-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Danışma

(St. 1.2.1) Auksion (İnteqrasiya – F.t.). Şagirdlər tanıdıqları idman oyunlarını sadalayırlar. Sonuncu oyun adını deyən şagird qalib sayılır.

Dərsliyin 41-ci səhifəsindəki şəkil nəzərdən keçirilir. Şagirdlər 3-cü tapşırıqda qoyulmuş sualı cavablandırırlar (*şahmat*).

Qeyd. Azərbaycan dilində “dama” adlanan oyunu bəzən danışiq dilində “şaşki” adlandırırlar. Müəllim bildirməlidir ki, “şaşki” bu oyunun rus dilində olan adıdır.

Müəllim şagirdlərə müraciət edir:

- Kim bilyard oyununun qaydalarını bilir?
- Kim nərd oyununun qaydalarını bilir?
- Kim dama oyununun qaydalarını bilir?

STOLÜSTÜ İDMAN OYUNLARI

3 Hansı oyunun adında “d” səsi yoxdur?

4 Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözləri işlətməklə mətni oxu.

aldı dərdi atıldı

Nadir baba alma dərdi. Mən almanı babadan aldım.
Alma dadlı idi. Əli birdən irəli ... Almanı əlimdən ...
Nadir baba bir dənə də alma ...

o l d D di ad əd Di
idman darı dairə Dilbər
Dilərə biki badam aldı.

41

– Kim domino oyununun qaydalarını bilir?

Hər bir oyunun qaydaları ilə tanış olan şagirdlər bir qrupda toplaşırlar. Onlar oyun qaydalarını müzakirə etməklə müvafiq oyun haqqında təqdimat hazırlayırlar.

Təqdimatlar dinləndikdən sonra müəllim şagirdləri mövzu ilə bağlı sual verməyə həvəsləndirir.

Oxu

(St. 2.2.4) 4-cü tapşırıqda verilmiş mətn oxu-

nur. Natamam cümlələrdə fasilə verilir və şagirdlər göy rəngli hərflərlə verilmiş sözlərdən hansının müvafiq boşluğa uyğun gəldiyini müəyyən edirlər. Bundan sonra cümlə bir daha tam şəkildə oxunur. (*Əli birdən irəli atıldı. Almanı əlimdən aldı. Nadir baba bir dənə də alma dərdi.*)

Qeyd. Bu tapşırığı yerinə yetirmək üçün şagird oxuduğu cümlənin ifadə etdiyi fikri müəyyənləşdirməyi bacarmalıdır.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Mətn oxunduqdan sonra müəllim suallar verir: – Nöqtələrin yerinə əlavə etdiyiniz sözlər əşyanın nəyini bildirir? Mətnə hansı əlamət bildirən söz işlənib? (*dadlı*)

“Alma” sözünün qabağına daha hansı əlamət bildirən sözlər artırmaq olar? (*qırmızı, ləzzətli, sulu, böyük, balaca* və s.)

(St. 4.1.6) * Əlavə tapşırıq. Müəllim yazı taxtasında aşağıdakı sözləri yazır:

addım bir irəlidədir Adil

Şagirdlər sözlərin düzgün ardıcılığını taparaq cümlə qurub dəftərdə yazmalı və həmin cümləni səsləndirməlidirlər. (*Adil bir addım irəlidədir*)

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

“D” hərfinin daha dərinədən mənimsənilməsi, eləcə də şagirdlərin bu dərslə keçilmiş yeni çalışma modellərinə alışması üçün aşağıdakı çalışmalardan qiymətləndirmə materialı kimi istifadə etmək olar.

1. Sözlərdən cümlə yarat.

irəli Dilbər atıldı birdən

2. Uyğunluğu müəyyən et.

diri	balta
tənbəl	manat
iti	ilan
altı	adam

3. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri yerinə qoymaqla cümlələri köçür.

dadlı dərdi dərman
Mənim babam ... atır.
Dilərə mənə alma ...
Alma ... idi.

Dərs 23. “Y y” HƏRFİ. İSTİRAHƏT GÜNÜ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.
4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.	Verilmiş sözlərin düzgün ardıcılığını müəyyən edərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə düzəldir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Y y” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.	Mətnə rast gəldiyi yeni əşyanı illüstrasiyada tapır və adlandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Dinlədiyi və ya oxuduğu mətni şəkil əsasında davam etdirərək danışır.

Motivasiya

Sual: – İlin hansı fəsilləri var? (*yaz, yay, payız, qış*) Bu fəsillərdən hansının adı eyni səslə başlayır və bitir? (*yay*) Bu hansı səsdir?

Müəllim tapmaca deyir və bildirir ki, tapmacanın açması “y” səsi ilə başlayır.

*Bir yumruca daş idi,
Bişirsəydim, aş idi.
Bişirmədim, xoş oldu,
Daş çevrilib quş oldu. (yumurta)*

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 42-ci səhifəsində verilmiş “y” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir.

Sol tərəfdəki şəkil adları oxunduqdan və “y” hərfinin sözlərdəki sıra nömrəsi müəyyən olunduqdan sonra lövhədə verilmiş hecalar oxunur. Şagirdlər hecalardan aşağıda verilmiş sözləri əvvəlcə hecalarla, sonra bütöv oxuyurlar.

Bu səhifədəki 1-ci tapşırıq oyun şəklində yerinə yetirilə bilər:

Sütunlardakı hecalar iri vərəqdə yazılıb şagirdlərə paylanır. Əvvəlcə qarşıya “təy” və “rə” hecalarını tutan şagirdlər dəvət olunur. Onların hər biri vərəqi elə tutur ki, qalan şagirdlər hecanı görə bilsinlər. İl sütundakı hecaları tutan şagirdlər bir-bir onların önündən keçirlər. “Ya” hecası onların qarşısından keçəndə “təy” və “rə” hecaları” onun əlindən tutub öz aralarına salırlar. “Təy, ya, rə” hecaları sinfin qarşısında dayanır və uşaqlar xorla “təyyarə” deyirlər. Beləcə, qalan sözlər oxunana qədər oyun davam edir.

Dinləmə

(St. 1.1.1) Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Çoban
Göydəki göy buludlar
Yorğanıdır çobanın.

ya	yə	yi	ay	əy	iy
ya-ba	A-li-yə				
ay-na	Mər-yəm				
iy-nə	Yar-dım-lı				
yal-lı	Də-ya-nət				

1 Çatışmayan hecaları seç.

təy-...-rə lay

...-dım ya

...-la yar

2 Sözlərin düzgün ardıcılığını tap və cümlələri oxu.

1. limanda dayanıb Dayım

2. bibi yandırır təndiri Aliyə

Yastı-yastı təpələr
Yastığıdır çobanın.
Yumru-yumru qayalar
Yumruğudur çobanın.
Əlindəki dəyənək
Qalxanıdır çobanın.
Yanıdakı boz köpək
Yoldaşdır çobanın.
Ağzıqara canavar
Düşmənidir çobanın.

Müəllim mətn üzrə suallar verir:

– Buludlar çobanın nəyidir? (*Yorğanı*)

- Təpələr çobanın nəyidir? (Yastığı)
 - Təpələr necədir? (Yastı-yastı)
 - Qayalar çobanın nəyidir? (Yumruğudur)
 - Qayalar necədir? (Yumru-yumru)
 - Boz köpek çobanın nəyidir? (Yoldaşı)
- Cavablar bir daha təkrarlanır. Müəllim:
- Bu sözlərin ilk səsi hansıdır? (“Y” səsi)

Dil qaydaları

(St. 4.1.6) 42-ci səhifədəki 2-ci tapşırıq üzərində iş zamanı müəllim cümlə ilə söz toplusu arasındakı fərqi başa salır. Bir-biri ilə əlaqəsi olmayan sözlərdən fərqli olaraq cümlənin müəyyən fikir bildirdiyini deyir və əlavə edir ki, cümlədə sözlərin müəyyən sırası olur, bu sıra pozularsa, cümlə anlaşılmır, yəni onun ifadə et-

hansı günlərdə istirahət edilir?” sualı verilir (bayram günlərində). Bayram günləri ilə bağlı sual-cavab aparılır. May ayında hansı bayramların olduğu soruşulur. Bu ayın təqvim yazı taxtasından asılır.

Dərsliyin 43-cü səhifəsindəki mətn müəllim tərəfindən aramla oxunur. Bu zaman şagirdlər mətni kitabdan izləyirlər. Mətni oxuduqdan sonra müəllim soruşur: – Bu məndəki hansı sözlərin mənasını bilmirsiniz?

Şagirdlər “t” hərfini öyrənən zaman “tala”, “taya” sözləri ilə qarşılaşmışdılar. Lakin “yal” sözü onlar üçün yenidir. Müəllim bu sözlərin bildirdiyi varlıqları mətnə çəkilmiş illüstrasiyada tapmağı təklif edir. Daha sonra “yal” sözü izah olunur (atın və bəzi heyvanların boynunun üst hissəsində bitən uzun tüklər).

Danışma

(St. 1.2.1) Şagirdlər mətni oxuduqdan sonra onu şəklə əsasən davam etdirirlər. Oxuduqları və davam etdirdikləri mətni birləşdirib danışirlər.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 24. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

1. 43-cü səhifədəki 4-cü tapşırığın şərti izah olunduqdan sonra qruplarla “Karusel” üsulu tətbiq edilir. Dərslikdəki krossvordun surəti çıxarılaraq hər bir qrupa təqdim olunur. Əvvəlcə şagirdlər tapdıqları sözləri cədvəlin yanındakı boş hissədə yazırlar. Hər qrup müxtəlif rəngli qələmdən istifadə edir. Sonra hər qrupun vərəqi saat əqrəbi istiqamətində qonşu qruplara ötürülür. Vərəqi alan qrup sözləri yazmazdan qabaq əvvəlki qrupun sözlərinə baxmalıdır ki, təkrara yol verməsin. Oyuna ayrılmış vaxt bitdikdən sonra müəllim vərəqləri yazı taxtasından asır və ümumiləşdirmə aparır. Hansı qrup daha çox söz yazıb? (may, ay, yad, dairə, ari, ana, manat, ayı, rəy, iy, iynə, al, aləm, nənə)

“D” və “y” hərfləri aşağıdakı çalışma əsasında təkrarlana bilər.

2. Sözlərin düzgün ardıcılığını tap və cümlələri oxu.

- 1) altı dərdi nar Dəyanət dənə
 - 2) manat aldı Aydan atadan bir
 - 3) bəyəndi nənənin əmi ayrılanı Bayram
- Çalışmanı qruplarla iş şəklində yerinə yetirmək olar.

İSTİRAHƏT GÜNÜ

May ayıdır. Ailə taladadır. Bayram atın yalını dəyir. Aydın tayanın yanında yatır. Ayan ilə Maya da taladadırlar.

3 Şəklə əsasən mətni davam etdir.

4 Qruplarla iş. Soldan sağa və yuxarıdan aşağı oxumaqla sözlər tapıb dəftərinizdə yazın.

m	a	y	a	d
a	r	i	l	a
n	ə	n	ə	i
a	y	i	m	r
t	i	y	n	ə

İş yad təyyarə ayna Aliyə Yaba Bayram dayıdadır.

43

diyi fikir bilinmir. Müəllim dediklərinə aid misallar gətirir. Bundan sonra şagirdlər sözlərin düzgün ardıcılığını tapmaqla cümlələr qururlar.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “Y y” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 43-cü səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Oxu

(St. 2.1.1) Müəllim həftənin şənbə və bazar günlərinin necə adlandığı haqqında sual verir. “İstirahət günü” cavabı alındıqdan sonra “Daha

Dərs 25. “O o” HƏRFİ. YARDIM (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “O o” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.	Dinlədiyi cümləni yazır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Həyatda gördükləri və təəssüratları haqqında danışır.
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Mətnin məzmununu hadisələrin ardıcılığına uyğun olaraq nəql edir.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir.

Motivasiya

Müəllim Xanımına Əlibəylinin “Yol” şeirini səsləndirir:

Yollar dünyada çoxdur,
Sayı-hesabı yoxdur.
Bostan yolu, bağ yolu,
Aran yolu, dağ yolu...
Bir yol var ki, dünyada
Onu getmirsən hədə,
Həmişə düşür yada
Qoca olana qədər.
Bax, uşaqla doludur,
Bu yol məktəb yoludur.

Sual: – Sizcə, bu şeirin adı nə ola bilər?

“Yol” cavabı verildikdən sonra şagirdlərdən biri bu sözün hərflər sxemini lövhədə yazır. Keçilmiş hərflər sxemin müvafiq xanalarında yazılır.

Müəllim: – *Ortadakı xanada hansı səsi bildirən hərflər yazılmalıdır?*

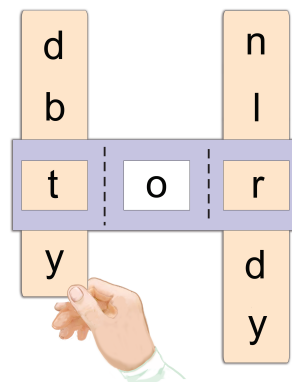
Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 44-cü səhifəsində verilmiş “o” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Odun”, “top”, “kreslo” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır, lövhədə verilmiş hecalar, sonra sözlər oxunur. “O” hərfinin başqa hərflərdən fərqli bir xüsusiyyəti qeyd olunur: bu hərflər təklidə bir söz kimi işləyə bilər:

O çox gözəl qızıdır. O kitabı mənə ver.

Şagirdlər hər rəngə uyğun gələn hərflərin ortasına “o” hərfini əlavə etməklə 1-ci tapşırıqda verilmiş sözləri oxuyurlar.

Fənlərarası inteqrasiya (Tex.). Müəllim bu tapşırığı abak vasitəsilə də həyata keçirə bilər (bax: s. 18). Bunun üçün şagirdlər müəllimin kö-

məyi ilə tapşırığa uyğun abak lenti hazırlamalıdır. (Evdə də hazırlana bilər.)

Karusel. Şagirdlər qruplara bölünür. Hər qrup müəllimin təyin etdiyi müddət ərzində tərkibində “o” səsinə ibarət heca olan sözlər deməlidir (o-dun, o-taq, ra-di-o, o-tur, o-yat, o-ruc-luq, o-raq, o-yun, o-caq). Daha çox söz yazan qrup qalib hesab olunur. (Bu tapşırığın yerinə yetirilməsində **auksion üsulundan** da istifadə etmək olar.)

Dərsləyin 44-cü səhifəsindəki **2-ci tapşırıqda** sözləri yerinə qoymaqla cümlələr oxunur, sonra şagirdlər tərkibində “o” hərfi olan sözləri seçirlər.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “O o” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 45-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

3 Şəklə əsasən mətni davam etdir.

YARDIM

Yay idi. Ramil Boran adlı iti ilə dərədə oynayırdı. Birdən Boran dayanıb otları iylədi, talaya boyladı.

– Nədir? – Ramil dilləndi.

Talada olan bala idi.

o O on ol ot to mo ro Oy
bol limon dolab orta boya
Obada bayram idi.

45

(St. 3.1.4) Müəllim şagirdlərin dinləyib yazması üçün aşağıdakı cümlələri oxuyur, sonra isə hecalarla diktə edir:

Dərədə on maral otlayırdı.
Tort limonla idi.

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim şagirdlərə “Küçədə və ya meşədə yaralı quş və ya balaca heyvan (sincab, dovşan, ceyran balası) görsəniz, nə edərsiniz?”

sualı ilə müraciət edir. Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər bu qənaətə gəlirlər ki, heyvanlar və quşlar bizi əhatə edən canlı təbiətin bir hissəsidir. Onları qorumaq və qayğı ilə yanaşmaq lazımdır.

Şagirdlərin cavabı dinləndikdən sonra müəllim tapşırıq verir:

– Kim həyatda yaralı heyvan və ya quş görübsə, bu haqda danışsın. Belə bir səhnə ilə heç vaxt qarşılaşmayanlar öz təxəyyüllərinə (fantaziyalarına) uyğun kiçik mətn hazırlayıb danışsınlar. Mətnə aşağıdakı sualların cavabları öz əksini tapmalıdır:

1. Mən yaralını harada gördüm?
2. Ona necə yardım etdim?
3. Sağaldan sonra yaralı hara getdi?

Şagirdlərin təqdimatından sonra ümumiləşdirmələr aparılır, bildirilir ki, balacalar bu zaman ehtiyatlı olmalı, böyüklərə kömək üçün müraciət etməlidirlər.

Oxu

(St. 2.2.5) “... haqqında anlayış”. Müəllim bağlamaya kiçik əşyalar (yod, pambıq, spirt, bint və s.) yığır. Növbə ilə bağlamadan müəyyən əşyanı çıxarmağı və bu əşya ilə dərslərin mövzusu arasındakı əlaqəni düşünüb tapmağı təklif edir.

Sonra dərsləkdəki şəkillə bağlamadan çıxarılan əşyalar arasındakı əlaqə tapılır.

Mətn oxunur və bir neçə şagird tərəfindən nəql olunur. Mətnin davamı şəklə əsasən davam etdirilir. (Dovşan yaralı idi. Ramil yaralını əlinə alıb Bayram babanın yanına yolladı. Baba dovşanın yarasını yodladı, dərmanladı.)

Dil qaydaları

(St. 4.1.3) Şagirdlər aşağıdakı sualları cavablandırırlar:

- Mətnə böyük hərflə yazılan hansı adlar çəkilir?
- Bu sözlərdən hansıları həm də kiçik hərflə yazılır? (Boran, Bayram)
- Həmin sözləri cümlə içərisində elə işlədin ki, yazıda kiçik hərflə yazılsın.
- Elə sözlər deyin ki, həm kiçik, həm də böyük hərflə yazılır.
- Mətnə hansı söz hərflə deyil, şəkillə verilib? Siz bu sözdəki hansı hərfləri hələ tanımırırsınız?

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 26. “S s” HƏRFİ. AĞILLI SAMİR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “S s” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi fikirdəki əsas məqamları yadda saxlayır və açıqlayır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şəkildə və ya həyatda gördüyü əşyanı təsvir edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Sərxanın və Samirin

Adında birincidir.

“Atlas” sözündə sonda,

“Osman”da ikincidir.

Sual: – Bu şeirdə söhbət hansı səsdən gedir?

Şagirdlər sualı cavablandırdıqdan sonra müəllim bildirir ki, daha bir şeir oxuyacaq. Onlar bu şeirdə “s” səsi ilə başlayan sözləri tapmalıdırlar:

Səhər-səhər bağçada

Bir sərcə dən yeyirdi;

Hərdən baxıb üzümə,

“Cik-cik, cik-cik” deyirdi.

Teymur Elçin

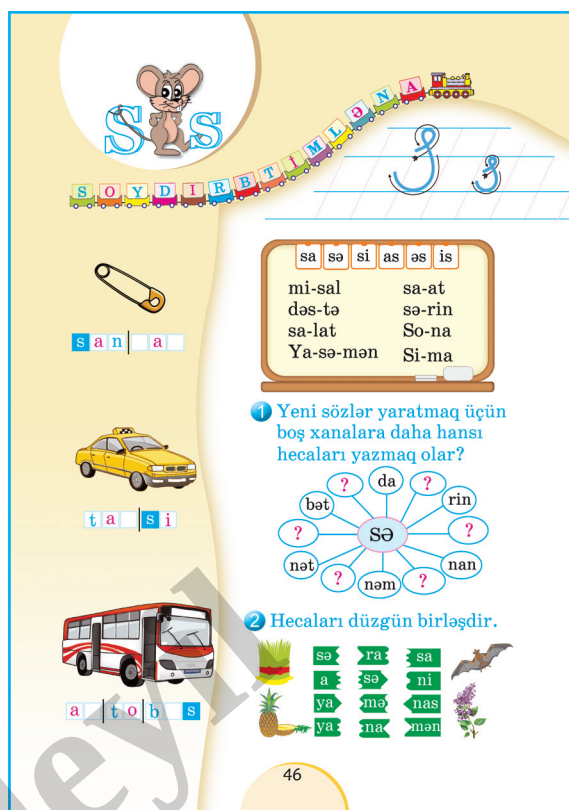
Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 46-cı səhifəsində verilmiş “s” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Sancaq”, “taksi”, “avtobus” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır, lövhədə verilmiş hecalar, sonra sözlər bütöv oxunur.

46-cı səhifədəki 1-ci tapşırığı da abakın köməyi ilə və ya səhnələşdirilmiş oyun şəklində yerinə yetirmək olar. Şagirdlərdən birinə “sə” hecası yazılmış vərəq verilir. O, sinfin qarşısında mərkəzdə dayanır. Digər hecaları tutmuş şagirdlər bir-bir “sə” hecasına yaxınlaşırlar və yerdə oturan şagirdlər alınan sözü oxuyurlar. Beləliklə, səda, sərin, Sənan, Sənəm, sənət, səbət, sözləri oxunur. Oturan şagirdlərin də qarşısında vərəq var. İndi onlar vərəqə elə hecalar yazmalıdırlar ki, söz alınsın: *lim, id, nəd, tir, bəb, ma* və s. hecalar artırıla bilər.

Fəndaxili integrasiya (dil qaydaları). Sual: – Alınan sözlərin hansıları böyük hərflə yazılır?

2-ci tapşırıq yerinə yetirilərkən nəzərə almaq lazımdır ki, şagirdlər bu çalışma modeli ilə tanışdırlar, lakin bu tapşırıq əvvəlkilərə nisbətən

çətin olduğu üçün (burada iki deyil, üçhecalı sözləri tapmaq lazım gəlir) şagirdlərə kömək məqsədilə alınan sözlərin şəkilləri də verilib.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “S s” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 47-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Dinləmə

(St. 1.1.1) Müəllim tapmaca səsləndirir:

Bir atım var dərinde,

Bağlamışam sərinde,

Gecə-gündüz yol gedir,

Yerindədi, yerində. (Saat)

Yönəldici sualların köməyi ilə şagirdlər tapmacanın cavabını tapırlar. Suallar:

- “Saat” sözünün ilk səsi hansıdır?
 - Saatin insanların həyatında rolu nədir?
 - Axşam saat neçədə yatmaq lazımdır?
 - Niyə gec yatmaq olmaz?
- Cavab variantları dinlənir.

Danışma

(St. 1.2.1) Şagirdlər dərsliyin 47-ci səhifəsindəki şəkllə əsasən mətn qurub danışirlar. Bu zaman onlar şəkildəki uşaq obrazlarını “s” səsi ilə başlayan adla adlandırmalıdırlar.

İnteqrasiya (Riy.). Müəllim şagirdlərin diqqətini şəkildə divardan asılmış saata yönəldir və saatin neçə olduğunu soruşur.

AĞILLI SAMİR

Səadət yatırdı. Samir isə masanın yanında oynayırdı.
Anası Samiri səslədi:
– Samir, asta oyna, səs salma. Səadət yatır, birdən oyadarsan.
Samir:
– Bildim, ana, səs salmaram.

3 3 sa se si is os as Sa
salat dərş misal Sona
Səmanla Səlim dost idilər.

47

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn müəllim tərəfindən jest və mimikalarla oxunur. Dərsliyin müvafiq səhifəsi proyektor vasitəsilə nümayiş olunur və şagirdlər mətni izləyirlər. Müəllim vaxtaşırı oxuya fasilə verib soruşur: – Mən indi mətnin hansı hissəsini oxuyuram? Şagirdlər ekranda müvafiq sözü və ya sətiri göstərirlər.

Mətn oxunduqdan sonra suallar verilir:

- Məndəki hadisə günün hansı vaxtında baş verirdi? (**günorta vaxtı**)
- Günorta vaxtı olduğu haradan bilinir? (**Şəkildə saat 3-ü göstərir**)

– Mətn nə üçün “Ağıllı Samir” adlanır? (**Samir anasına səs salmayacağını deyir.**)

Şagirdlər “Hər şeyi öz vaxtında etmək lazımdır” mövzusunda sual-cavab oyunu keçirirlər. Bunun üçün onlar iki qrupa bölünürlər və növbə ilə bir-birinə suallar verirlər; məsələn:

- Saat neçədə yuxudan durmaq lazımdır?
- Saat neçədə səhər yeməyi yeyilir?
- Məktəbə nə vaxt yollanmaq lazımdır?

Bu cür tapşırıqlar şagirdlərin vaxtı təxmini bilmək bacarıqlarını, gün rejiminə əməl etmək vərdişlərini formalaşdırmağa imkan yaradır.

Qruplarla iş. Qruplara belə bir səhnəcik hazırlanması tapşırılır: səhnəcik sinifdə iki şagirdin birinin yuxulu, digərinin isə fəal olduğunu əks etdirməlidir. Mətnin ideyası də tamaşada öz əksini tapmalıdır.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 27. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə “o” və “s” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər.

1. Sözləri düzgün birləşdir və oxu.

sərin	limon
dolu	ayran
sarı	aləm
sirli	torba

2. Hecaları sxemlərin müvafiq xanalarında yaz.

bay mon lo

□ - □

□ - □

□ - □

3. Cümlələrdə boş buraxılmış yerlərdə uyğun gələn sözləri yaz.

dəsmalı bir-bir dərslər

1. Nəşib mismarları □ saydı.
2. Saat altıda □ bitdi.
3. Rəssam □ mismardan asdı.

Dərs 28. “U u” HƏRFİ. NURLAN (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmlı mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Yaxın qohumları və dostları haqqında danışır.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfiqurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “U u” hərfinin elementlərini və konfiqurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Dinlədiyi mətndəki obraza və ya onun hərəkətinə münasibət bildirir.
2.1.2. Mətdəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətdəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Mətdən ad, hərəkət bildiren sözləri seçib qruplaşdırır.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Səmayənin arzusu

Ay nənə, böyüyəndə
Birbaşa ulduzların
Yanına uçacağam.
Niyə gecələr yanır,
Gündüzlər sönür onlar?
Mən göyə uçacağam,
Bu sirri açacağam.

R.İbrahimli

Suallar: – Səmayənin arzusu nə idi? Səmayə hansı sirri açmaq istəyirdi? “Ulduz” sözündə təkrarlanan səs hansıdır?

Aşağıdakı şeir də səsləndirilə bilər:

“U” ulduzdur, ucalıb
Hər sinif otağında.
Yurdumun rəmzi olan
Üçrəngli bayrağında!

Şeirdə “ulduz” sözündən başqa, tərkibində “u” səsi olan digər sözlər də müəyyən edilir.

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 48-ci səhifəsində verilmiş “u” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Ud”, “bayquş”, “quzu” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır, lövhədə verilmiş sözlər oxunduqdan sonra bu sözlərin hansılarının əlamət bildiren söz (ulu, nurani) olduğu qeyd edilir.

1-ci tapşırığı yerinə yerləşərək şagirdlər düzüm lövhəsində şəkil adlarının heca sxemini qurur, müvafiq xanalarda “u” hərfini yerinə qoyur və beləliklə, sualın cavabını tapırlar.

Kəsmə əlifba ilə iş. Şagirdlərdən biri “tur” sözünü düzəldir, bu sözün mənası açıqlanır. Müəllim bu sözün sonuncu hərfini dəyişməklə

yeni sözlər düzəltməyi təklif edir (tut, tum). “Tut” sözü sağdan sola, soldan sağa oxunur.

Digər şagird “ulu” sözünü düzəldir. Bu söz də sağdan sola, soldan sağa oxunur. Bu sözün əvvəlinə “s” hərfini artırmaqla “sulu” sözü düzəldilir və oxunur. Bu sözlərin əlamət bildiren sözlər olduğu qeyd edilir. Bunlara ad bildiren sözlər artırılır: ulu baba, sulu armud və s.

Düzüm lövhəsində hərflərin köməyi ilə “sus” sözü düzəldilir. Bu söz soldan sağa və sağdan sola oxunur. Daha sonra lövhədə hərflərin

köməyi ilə “sual” sözü düzəldilir. Şagirdlər bu sözdəki hərflərin yerini dəyişməklə yeni söz düzəldirlər: **sula**. Bu cür tapşırıqlar onların diqqətini möhkəmləndirir, eyni hərflərdən (səslərdən) müxtəlif sözlər yaratmaq bacarığı formalaşdırır.

“U” hərfi və səsinin daha dərinədən tanınması üçün **şəkilli kartlardan** da istifadə etmək olar. Kartların üzərində müxtəlif şəkillər (ulduz, qutu, qoyun, quzu, yumurta, uzunqulaq, meymun, toyuq, hinduşka, qulaq, stul və s.) təsvir olunub. Müəllim kartları bir-bir göstərir, şagirdlər şəkil adlarının sxemini çəkərək “u” səsinin sxemdəki yerini qeyd edirlər.

Danışma

(St. 1.2.1) Şagirdlərə babaları haqqında danışmaq tapşırılır. Müəllim: – *Babanızın sözüne*

Babam

Yaman sevirəm
Babamı yaman.
Ayrılmaram mən
Ondan bircə an.
Öpər üzümdən
O dönə-dönə.
Şirin nağıllar
Danışar mənə.

Sözü-söhbəti

Şəkərdir, şəkər.
Belə babadan
De, kim əl çəkər?
M.Namazov

Sual: – *Bu şeiri deyən uşaq babasının hansı xüsusiyyətləri ilə fəxr edir?*

Oxu

(St. 2.1.2) “Nurlan” mətni əvvəlcə müəllim, sonra şagirdlər tərəfindən oxunur. “Barı” sözü-nün izahı verilir, bu sözə yaxınmənalı sözlər deyilir (**hasar, çəpər**). “Əl tutmaq” ifadəsinin mənası izah olunur. Mətn tam mənimsəniləndikdən sonra rollar üzrə oxuna bilər.

Şagirdlər Nurlanın hərəkətinə münasibət bildirirlər.

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Dərsləyin 48-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıqda verilmiş cümlələr oxunur, sözlər hecalara bölünməklə dəftərə yazılır.

(St. 4.1.5) Tapşırıq 3. Məndən tərkibində “u” səsi olan sözlər seçilir, bu sözlərin ad, hərəkət bildirdiyi deyilir. Lövhədə bir sütunda ad bildirən sözlər (**Nuru, Nurlan**), digərində hərəkət bildirən sözlər (**sulayırdı, əl tutmursan, utandı**) yazılır.

Müəllim yazı taxtasından iri vərəq asır:

– *Uşaqlar, gəlin birlikdə ədəb qaydaları tərtib edək. Siz bu qaydaları mənə deyən, mən yazım. Dərs ilinin sonunadək, lazım gəldikcə bu siyahıya başqa qaydalar da əlavə edərik.*

Müəllimin yönəldici sualları ilə aşağıdakı qaydalar səsləndirilə və yazıla bilər:

- Böyüyün sözündən çıxırıq!
- Qapıdan keçəndə böyüklərə yol veririk!
- Yaşlılara kömək etməyə çalışırıq!
- Böyüyün sözünü kəsmirik!
- Avtobusda, metroda qocalara yer veririk!

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

NURLAN

Nuru baba bostanı sulayırdı. Birdən o dayanıb Nurlanı səslədi. Nurlan barının yanında oynayırdı. O, babasına sarı boylanmadı.

Anası Nurlana:

– Nurlan, baban səni səsləyir. Niyə ona əl tutmursan?

Nurlan bu əməlindən utandı. O saat babasının yanına yollandı.

3 Məndə tərkibində “u” hərfi olan ad, hərəkət bildirən sözləri seç və dəftərdə yaz.

*i u l l U us ur mu tu Uy
un armud odun ulu usta
Ura, Tural oyunu uddu!*

49

qulaq asırsınız? Babanıza kömək edirsiniz? sualları ilə şagirdləri danışmağa həvəsləndirir.

Baba haqqında şeir bilənlər söyləyirlər.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “U u” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 49-cu səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Dinləmə

(St. 1.1.2) Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Dərs 29. “K k” HƏRFİ. TÜLKÜ VƏ LEYLƏK (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “K k” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Mimika və jestin ifadə etdiyi emosianı (hiss, duyğunu) müəyyən edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi mətndəki hadisələrin ardıcılığını şəkillərin köməyi ilə müəyyən edir.
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Verilmiş sözdə “k” hərfinin hansı səsi bildirdiyini müəyyən edir.

Motivasiya

Müəllim yanıltmac deyir:

Körpüdən keçdi keçi,
Çaydan su içdi keçi.
Meşədə buynuzundan
Kola ilişdi keçi.

Mədinə Gülgün

(“Getdim, gördüm, bir dərədə iki kar, kor, kür-kü yırtıq kirpi var...” yanıltmacını da səsləndirmək olar)

Sual: – Yanıltmacda daha çox işlənən səs hansıdır? Bu səs hansı sözlərdə işləndi?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 50-ci səhifəsində verilmiş “k” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir.

Müəllim bu hərfin xüsusiyyətləri haqqında məlumat verir: – *İndiyədək keçdiyimiz hərflərin hər biri bir səsi işarə edirdi. Bu gün keçəcəyimiz hərflər isə iki səsi bildirir, ona görə də onun iki adı var: “ke” və “ka”.*

Bununla bağlı müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirə bilər:

“Ke” Kəmalə Kamrana
Şəkilli kitab aldı.
Kitabda tülkü, kirpi,
Kəpənək şəkli vardı.

“Ka” səsi də “ke” kimi
Bir qaydada yazılır.
“Kaktus”, “kanal” sözündə
Başqa səslə oxunur.

50-ci səhifədə verilmiş “kələm”, “traktor”, “köynək” şəkil adlarının hərflər sxemi araşdırılarkən “k” hərfinin **ka** kimi tələffüz edildiyi söz (traktor) müəyyən edilir. Lövhədə verilmiş hecalar, sonra sözlər oxunur.

İlk zamanlarda uşaqlar sözləri oxuyarkən “ke” və “ka” səslərinin tələffüzündə səhvə yol verə bilirlər, çünki onlarda sözü bütöv oxumaq bacarığı hələ ki formalaşma mərhələsindədir. 50-ci səhifədəki 1-ci tapşırıq da sözdən asılı olaraq “ke” və “ka” səslərini düzgün tələffüz etmək bacarığını formalaşdırmağa xidmət edir.

2-ci tapşırıqı yerinə yetirərkən şagirdlər verilmiş sözlərdə hərflər artırmaqla yeni sözlər düzəldir, bununla da söz ehtiyatlarını nümayiş etdirirlər.

Yazi

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “K k” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 51-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Danışma

(St. 1.2.3) Cütlərlə iş. Şagirdlər 1-ci və 2-ci cütlərə bölünürlər. Müəllim onlara atalar sözləri deyir və onu izah etməyi tapşırır.

1-cilər: *"Dost dostə tən gərək, tən olmasa, gen gərək"*.

2-cilər: *"Nə tökərsən aşına, o çıxar qaşığına"*.

Əvvəlcə 1-ci, sonra 2-ci atalar sözü izah olunur. Cütlərdən birinin izahına digər cütlər öz düzəlişlərini və əlavələrini edir.

Daha sonra şagirdlər 51-ci səhifədə verilmiş 3-cü tapşırığa əsasən “Tülkü və leylək” şəkil kompozisiyası üzrə danışır, burada baş verən

“Tülkü leyləklə dost olmuşdu. Bir gün o, leyləyi qonaq çağırırdı. Dovğa bişirib boşqaba tökdü və qonağın qabağına qoydu.

– Buyur, leylək qardaş.

Leylak nə qədər dimdiyini boşqaba döyəcələdisə, ağzına bir şey getmədi. Tülkü isə dili ilə dovğanı yaladı.

Səhəri gün leylək tülkünü qonaq çağırdı. O, südlüaş bişirib darboğazlı küpə tökdü. Küpü tülkünün qabağına qoyub dedi:

– Buyur, tülkü qardaş, doyunca ye.

Tülkü nə qədər çalışdı, ağzı yeməyə çatmadı.
Leylak isə öz küpündəki aşın hamısını yedi.

Tülkü ac-acına evə qayıtdı. Həmin gündən onların dostluğu pozuldu”.

Müəllim hərdən fasilə verib oxuduğu hissənin hansı şəkllə aid olduğunu soruşa bilər.

Şagirdlər dinlədikləri mətni öz sözləri ilə danışirlar.

Dil qaydaları

(St. 4.1.1) 51-ci səhifədəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirildikdən sonra **“Kim daha çox söz deyər”** oyunu keçirilir.

Şagirdlər iki qrupa bölünürlər. Qruplardan biri tərkibində “ke” səsi olan sözlər, digəri isə “ka” səsi olan sözlər deyir. Bu oyun şagirdlərin söz ehtiyatının artırılmasına və “ke” ilə “ka” səqli sözləri fərqləndirmələrinə xidmət edir.

Əlavə tapşırıq:

1. Sözləri “k” hərfinin səslənməsinə görə müvafiq sütunlarda yaz.

klub, bilik, kasa, aktyor, kələm, kran

<i>akrobat</i>	<i>məktub</i>

Növbəti saatda kiçik summativ qiymətləndirmə keçiriləcəyini nəzərə alaraq bu dərsin sonuna yaxın vaxt ayıraraq bu bölmədə öyrədilmiş 8 hərfi təkrar etmək üçün tapşırıqlar verilə bilər:

2. Sözlərin düzgün ardıcılığını tap və cümlələri oxu.

1) dabanını Baytar yodladı ayının

2) istədi kasa Nuru bir su

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

TÜLKÜ VƏ LEYLƏK

③ Şəkil üzrə danış.

4 Hansı şəklin adında “ka” hərfi var?

r r k R r K ka ki x Ki
kœlik kœmœr bœlœk Kamuran
Trantor kœndin kœnarundadır.

5

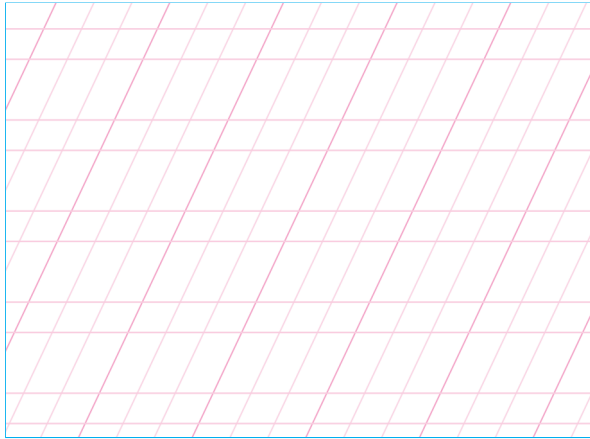
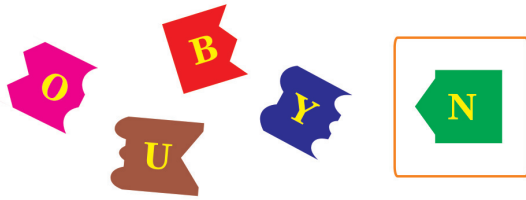
hadisələri müəyyən etməyə çalışırlar. Bu zaman müəllim onların diqqətini hər bir şəkildə tülkünün jest və mimikasına yönəldir, onun nə ifadə etdiyini soruşur. Ədəbiyyatda tülkü obrazı barədə suallar verilir: – *Tülkü obrazının iştirak etdiyi hansı nağılları tanıyırsınız? (“Qoğal”, “Tülkü həccə gedir”, “Tülkü və qarğa” və s.)* Bu obrazın əsas xüsusiyyəti nədir? (*hiyləgərlik*)

Dinlame

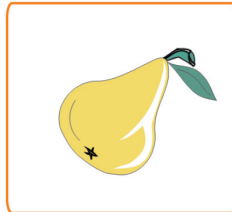
(St. 1.1.1) Müəllim bu mətni səsləndirir:

II BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat)

1. "N" hərfinə qalan hərfləri düzgün ardıcılıqla birləşdirsən, dörd söz alınar.

2. Şekillərə baxaraq söz sırasını tamamla.

- 1) albalı, alma, ananas, _____
2) tar, təbil, balaban, _____

3. Təkrar olunan hərfləri poz və alınmış sözü yaz.

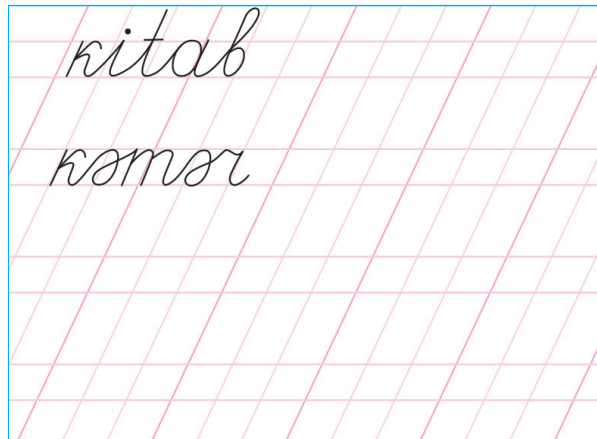
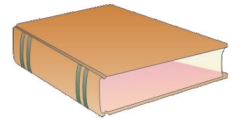
Ə K O İ S Ə T O A S B

4. İmla mətni diktə edilir.

Dostlar saat birdə dərsə yollandılar.
Mayın ikisində usta təmiri bitirdi.

5. Şəkil adlarının siyahısını tamamla.

6. Eyni hərfləri xətlə birləşdir.

d

R

ş

d

z

U

D

s

ə

D

ə

r

u

S

R

y

ş

Y

u

k

κ

Ə

y

u

y

K

κ

ə

III BÖLMƏ

P, Ş, E, V, Z, Ü, Ö, G hərfləri

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	MMV səh.
30.	“P p” hərfi. Polis və uşaqlar	2.2.1, 4.1.5, 3.1.1, 3.1.2, 1.2.1, 2.2.4, 3.1.3	4	52-53	70-71
31.	“Ş ş” hərfi. Ad günündə	2.2.1, 4.1.2, 3.1.1, 3.1.2, 2.2.4	4	54-55	72-73
32.	Ümumiləşdirici dərs		2		73
33.	“E e” hərfi. Etibar inam deməkdir	2.2.1, 2.2.4, 2.2.2, 2.1.1, 3.1.1, 3.1.2	4	56-57	74-75
34.	“V v” hərfi. Baba və nəvə	2.2.1, 1.2.1, 2.2.2, 2.2.3, 3.1.1, 3.1.2	4	58-59	76-77
35.	Ümumiləşdirici dərs		2		77
36.	“Z z” hərfi. Dənizdə	2.2.1, 2.1.1, 4.1.5, 2.2.4, 1.2.1, 3.1.1, 3.1.2	4	60-61	78-79
37.	“Ü ü” hərfi. Üzümlükdə	2.2.1, 2.2.4, 4.1.3, 4.1.6, 3.1.1, 3.1.2	4	62-63	80-81
38.	Ümumiləşdirici dərs		2		81
39.	“Ö ö” hərfi. Könülün ördəkləri	2.2.1, 4.1.2, 1.1.1, 2.2.3, 3.1.1, 3.1.2	4	64-65	82-83
40.	“G g” hərfi. Göygöldə	2.2.1, 4.1.5, 4.1.1, 1.1.1, 4.1.3, 3.1.1, 3.1.2	4	66-67	84-85
KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ			1		86
Yekun			39 saat	16 səh.	17 səh.

Dərs 30. “P p” HƏRFİ. POLİS VƏ UŞAQLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “P p” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətnlə şəkil arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.
3.1.3. Şəklə uyğun cümlələr qurub yazır.	Şəkilə gördüyü varlığın adını yazır.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeir parçalarını səsləndirir:

Yaraşıqlı yarpaqlar,
Atlas geyimli dağlar
Gündən-günə saralır,
Göylər tez-tez qaralır.

Solur güllər, çiçəklər,
Tez-tez çaxır şimşəklər.
Güclü yağışlar yağır,
Küçələrdən sel axır.

Mirmehdi Seyidzadə

Suallar: – *Bu şeirdə hansı fəslin əlamətləri təsvir olunub? “Payız” sözü hansı səslə başlayır?*

Şagirdlər ətraflarında tərkibində “p” səsi olan varlıqların adlarını deyir, sonra isə birinin şəklini çəkirlər.

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 52-ci səhifəsində verilmiş “p” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Papaq”, “kirpi”, “turp” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır.

Şagirdlərin bu mərhələdə sözləri hecalarla oxumaq bacarığının formalaşdığını nəzərə alaraq “p” hərfindən etibarən hərflərin iştirak etdiyi hecalar yalnız sözlər daxilində verilir.

Lövhədə verilmiş sözlər oxunur.

Oyun. Müəllim tərkibində “p” səsi olan bir söz deyir, şagirdlər bu sözün sonundakı hərflə başlayan söz deyirlər. Qaydaya əsasən, söz deyən şagird 1 bal qazanır. Tərkibində “p” səsi olan söz deyən şagird isə 3 bal qazanır.

Cütlərlə iş. 52-ci səhifədəki 1-ci tapşırıq yerinə yerilir. Şagirdlər bu tipli tapşırıqları əvvəlki dərslərdə yerinə yetiriblər. Lakin bu tapşırığın çətinlik dərəcəsi daha yüksəkdir, çünki üçhecalı sözləri tapmaq tələb olunur. Odur ki

şagirdlər cütlərlə işləsələr, daha tez nəticə əldə edə bilərlər.

Fəndaxili inteqrasiya. 2-ci tapşırığı yerinə yetirərkən şagirdlər oxu (st. 2.2.1) bacarığı ilə yanaşı, əlamət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən etmək (st. 4.1.5) bacarığını da nümayiş etdirirlər.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “P p” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yerilir. 53-cü səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. Şagirdlər 3 qrupa bölünüb müəllimin verdiyi suallar ətrafında şifahi təqdimatlar hazırlayırlar.

I qrup: Hansı peşələri tanıyırsınız? Həmin peşələr haqqında danışın.

II qrup: Böyüyəndə hansı peşəni seçmək istəyirsiniz? Nəyə görə? (Bu sual üzrə qrupun təqdimatı bir neçə şagird tərəfindən edilə bilər)

III qrup: Sizcə, polisın vəzifəsi nədir? Polis olmasa, nə olar?

Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur.

Oxu

(St. 2.2.4) “Polis və uşaqlar” mətni hər şagird tərəfindən bir cümlə deyilməklə oxunur. Suallar:

POLİS VƏ UŞAQLAR

Noyabr ayı idi. Pəri iti ilə parkda aylanırdı. O, dostu Poladı da səslədi. Onlar iplə tullanır, iri sarı topla oynayırdılar.

Birdən top yola diyirləndi. Polis topu tutdu. O, dostlara bildirdi ki, yolun kənarında topla oynamasınlar.

3 Mətnə göy rənglə verilmiş sözlə diqqət yetir və şəkillə mətn arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən et.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

– Hansı fəsil idi?

– Polis uşaqlara nə dedi?

Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnə “iri sarı topla” ifadəsinə yönəldir və şagirdlər mətnlə şəkil arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edirlər (3-cü tapşırıq).

Fənlərarası integrasiya (F.t.). Şagirdlər daire formasında dayanırlar. Müəllim topu uşaqlardan birinə atır, topu tutan şagird tərkibində “p” səsi olan söz deyir və müəllimə qaytarır. Müəllim topu başqa şagirdə atır. Bu qayda ilə oyun

davam edir (*hoppanır, portağal, pələng, palçıq, pinti, pomidor, palaz, pendir, palma, pipik, pişik, piano* və s. sözlər deyilə bilər).

Əlavə tapşırıqlar (**Yazı, st. 3.1.3**):

1. Şəkil adlarının siyahısını tamamla.

skripka
piano

2*. Hərflər sırasından müvafiq hərfləri seç və şəklın adını yaz.

p a s l a t o p

3. Artıq qalan hərflərdən yaranan sözləri aşağıda yaz.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 31. “Ş ş” HƏRFİ. AD GÜNÜNDƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Ş ş” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır. Mətnlə şəkil arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı yanılıtmacı aramla deyir:

Aşpaz Abbas aş asmış,

Asmışsa da, az asmış.

Bu cür çətin tələffüz olunan ədəbiyyat nümunələrinin “yanılıtmacı” adlandırıldığı şagirdlərin diqqətinə çatdırılır. Onlar yanılıtmacı səhsiz təkrar etməyə çalışırlar.

Qeyd. Yanılıtmacılar şagirdlərin diksiyasının formalaşmasında xüsusi rol oynayır. Ona görə də dərslikdə bu cür nümunələrdən bir neçə dəfə istifadə olunur.

Müəllim: – Hansı səslər yanılıtmacı deməyə çətinlik törədir? (“s” və “ş”) Bu səsləri işarə edən hərflərdən hansını tanıyırsınız? (“s”) Bəs hansını tanıyırsınız? (“ş”)

Müəllim şagirdlərin diqqətini “hərflər qatı”ndakı 14-cü hərflər – “s” hərfinə yönəldir. Şagirdlərdən biri bu hərfləri yazı taxtasında yazır. Müəllim bildirir ki, digər hərflər – “ş” də bu hərflər çox bənzəyir və “s”-nin “quyruğu”nu qoymaqla bunun “ş” hərfləri olduğunu deyir.

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 54-cü səhifəsində verilmiş “ş” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Şalvar”, “mişar”, “xətkeş” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır. Lövhədə verilmiş sözlər oxunarkən müəllim Şuşa haqqında kiçik məlumat verir və şəhərin hazırda Ermənistanın işğalı altında olduğunu qeyd edir:

“Şuşanı “Şərqi konservatoriyası” adlandırırlar – bu şəhər Azərbaycanın bir çox görkəmli musiqiçilərinin vətənidir. Cəbbar Qaryağdıoğlu, Bülbül, Xan Şuşinski, Rəşid Behbudov, Üzeyir Hacıbəyli, Niyazi, Fikrət Əmirov, Süleyman Ələsgərov əslən şuşalıdır. Tanınmış yazıçılar Süleyman Sani Axundov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Nəcəf bəy Vəzirov, Xurşidbanu

Natəvan, şair Qasım bəy Zakir, rəssam Toğrul Nərimanbəyov, heykəltəraş Cəlal Qaryağdı və başqaları da bu şəhərdə doğulmuşlar.

8 may 1992-ci ildə Şuşa Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin qurbanı oldu.

Azərbaycanın xəritəsi nümayiş etdirilir. Şuşanın yeri göstərilir.

1-ci tapşırığı yerinə yetirərkən şagirdlər sözlərin mənə əlaqəsini tapır və söz birləşmələri yaradırlar.

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Dərsliyin 54-cü səhifəsindəki 2-ci tapşırıqda verilmiş cümlələr oxunur, sözlər hecalara bölünməklə dəftərə yazılır.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “Ş ş” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 55-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Oxu

Müəllim: – Siz nə vaxt daha çox sevinirsiniz? Sizə nə vaxt daha çox xoş sözlər, arzular deyilir, çoxlu hədiyyə verilir?

(St. 2.2.4) “Ad günündə” mətni oxunur və şagirdlər mətnlə şəkil arasındakı uyğunsuzluqları müəyyən edirlər (tap. 3).

Mətnin qavranılmasını yoxlamaq məqsədilə aşağıdakı tapşırıq yerinə yetirilir:

Doğru (D), yoxsa yanlış (Y)?

Şəlalənin ad günü yaz fəslində idi.

☐ D ☐ Y

AD GÜNÜNDƏ

Noyabrın biri idi. Şəlalənin altı yaşı tamam olurdu. Şakir ona şokolad, Ayişə yaşıl şar aldı. Şəbnəm isə şəkilli kitab almışdı. Şirin nənə Şəlaləyə əla paltar tikdi. Anası dadlı tort bişirmişdi. Torta altı şam batırdılar. Şamları yandırdılar. Dostlar şənləndilər. Şəlalə şad oldu.

3 Mətnə göy rənglə verilmiş sözlərə diqqət yetir və şəkillə mətn arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən et.

Ş ş məşəl sərət tələs
Şakir Şəlalədən danışdı.

55

- Şakir Şəlaləyə şokolad almışdı. ☐ ☐
- Ayışə qırmızı şar almışdı. ☐ ☐
- Şəbnəm Şəlaləyə kitab hədiyyə etdi. ☐ ☐
- Anası meyvəli tort bişirmişdi. ☐ ☐
- Tortun üzərində beş şam yanırdı. ☐ ☐
- Nənəsi Şəlaləyə paltar tikmişdi. ☐ ☐
- Şəlalə ad günündən razı qaldı. ☐ ☐

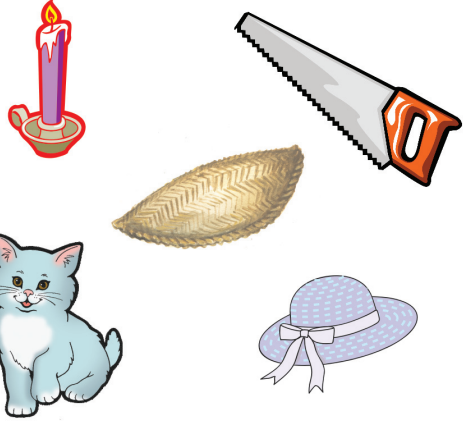
Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 32. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə “p” və “ş” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər:

1. Şəkil adlarının siyahısını tamamla.

şlyapa

2*. Sözlərdən uyğun gələnləri seçib söz sırasını tamamla.

lampa, skripka, parta, top, piano

tar balaban

3. Cümləni köçür.

Şakir oyun
səlsini apardı.

Dərs 33. “E e” HƏRFİ. ETİBAR İNAM DEMƏKDİR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Oxuduğu cümlənin ifadə etdiyi fikri müəyyənləşdirir.
2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.	Şeirə əsas struktur elementlərini (bənd, misra) fərqləndirir, qafiyəli sözləri seçir.
2.1.1. Məndə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.	Mətnin mövzusunı təşkil edən anlayışın (mənavi dəyər, keyfiyyətin) adını müəyyənləşdirir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “E e” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – *Sinfinizin hazırladığı hər hansı tədbir haqqında məlumat məktəbin müəllim və şagirdlərinə necə çatdırıla bilərsiniz? (elan asmaq)* Elan nədir?

Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Müəllim: – “Elan” sözünün ilk hərfi hansıdır?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 56-cı səhifəsində verilmiş “e” hərfinin çap və əlyazısı şəklində yönəldilir. “Eynək”, “ceyran”, “karate” sözlərinin hərf sxemi araşdırılır, lövhədə verilmiş sözlər oxunur.

Bu səhifədəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər ilk dəfədir ki, anaqramla rastlaşırlar. Bu dərstdə müəllim anaqram haqqında məlumat verir: – *Anaqramda sözün hərfləri qarışıq verilir. Həmin hərfləri düzgün ardıcılıqla düzüb sözü tapmaq lazımdır.*

Şagirdlərin işini asanlaşdırmaq üçün burada tapılacaq sözü əks etdirən şəkil də verilib.

(St. 2.2.4) 2-ci tapşırıq. Bu tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər cümlədə ifadə olunan fikri dərk etmək bacarığını nümayiş etdirirlər. Müəllim hər bir cümlədəki fikri genişləndirir və əlavə suallar verir:

- Bəs ilin birinci ayı hansıdır?
- Novruz bayramı hansı ayda keçirilir?

(St. 2.2.2) “Şeir misralardan ibarət olur” cümləsi tamamlandıqdan sonra müəllim şagirdlərə bildikləri hər hansı bir şeiri söyləməyi tapşırır. Şeir deyildikdən sonra onun neçə misradan ibarət olduğu müəyyən edilir. Müəllim eyni zamanda “qafiyə” anlayışı haqqında da uşaqlara məlumat verə bilər. Bu məqsədlə uşaqların bildiyi bir şeir oxunur; məsələn:

Şaxta baba, şaxtacı,
Hardasan bu vaxtacı?

Gözləyirik biz səni,

Oxu şirin nəğməni.

Bu şeirdə “şaxtacı” – “vaxtacı”, “səni” – “nəğməni” sözlərinin həmahəng olduğu bildirilir. Şagirdlər başqa şeirlər oxuyur və buradakı həmqafiyə sözləri müəyyən edirlər.

“Hörümçək toru”. Şagirdlər dövrə vurub dayanırlar. Müəllim izah edir ki, hər şagird öz adını söyləyəcək, sonra ya adının mənası, ya da özünün xüsusi keyfiyyəti haqqında danışacaq.

Şagirdlərin birinə ip yumağı verilir. O, məsələn, “Mənim adım Mübarizdir, adımın mənası qoçaq, cəsur deməkdir” deyir, ipin ucun-

dan yapışır, yumağı dairədə dayanan başqa şagirdə atır. Həmin şagird, məsələn, “Mənim adım Səbinədir, gözəl rəsm çəkə bilirəm” deyir və yumağı başqa yoldaşına atır. Şagirdlərin hamısı danışib qurtaranadək ip yumağından “hörümçək toru” alınır. Bu tapşırıq hamını əməkdaşlığa cəlb etməyə və birlik hissi yaratmağa imkan verir.

Müəllim: – *Uşaqlar, elə sözlər var ki, insana xas olan keyfiyyətlərdir. Həm də həmin sözlər müsbət keyfiyyətlər olduğu üçün insanlar övladlarının adını qoyanda onlardan istifadə edirlər. Gələn belə sözləri yadımıza salaq. (mehriban, sədaqət, etibar, mübariz...) Etibar nə deməkdir?*

Cavab variantları dinlənilir.

ETİBAR İNAM DEMƏKDİR

Elman atasından soruşdu:
– Ata, etibar nə deməkdir?
Ata dedi:
– Etibar inam deməkdir. Kimsə sənə bir iş tapşırırsa, sən bu işi yerinə yetirməlisən. Belə olsa, insanların sənə etibarı olar. “Yurdum etibarlı əllərdədir” deyirəmsə, deməli, onun keşiyində duranlara inanıram.

e E elm yemək ekran Emin
Eldar əmi yeni mebel dəsti aldı.

57

“Əsgər marşı” mahnısı səsləndirilir. Şagirdlər bu marşı bilirəmsə, oxuyurlar (26 iyunda keçirilən hərbi parad da nümayiş etdirilə bilər).

Sual: – *Bu marş sizdə hansı hissləri oyadır?*

(St. 2.1.1) “Etibar inam deməkdir” mətni oxunduqdan sonra Azərbaycanın xəritəsi nümayiş etdirilir. Yurdumuzun sərhədləri göstərilir. Hansı ölkələrlə həmsərhəd olduğu qeyd edilir.

Suallar: – *Bu mətn nə haqdadır? “Etibar” sözünü hansı sözlə əvəz etmək olar? “Yurdum etibarlı əllərdədir” fikrini necə başa düşürsünüz?*

Şagirdlər qruplara bölünürlər. Hər qrup kiçik

təqdimat hazırlayır. Müəllim qruplara yönəldici suallar verməklə ölkəmizin torpaq (I qrup), su (II qrup), hava (III qrup) sərhədlərinin necə qorunduğu barədə suallar verir və bu barədə öz fikirlərini söyləməyi tapşırır.

Araşdırma. Bu dərstdə şagirdlərə ilk araşdırma tapşırığı da vermək olar. Onlar evdə böyük-lərdən Azərbaycanın milli qəhrəmanları haqqında məlumat toplayıb təqdim etməlidirlər. Bunun üçün onlar qəhrəmanların adlarını öyrənməli, onların göstərdiyi qəhrəmanlıq haqqında məlumat əldə etməlidirlər.

Yazı

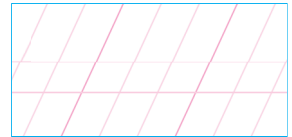
(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “E e” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 57-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Əlavə tapşırıqlar:

1. **Hərflərin düzgün ardıcılığını tap və şəkl-in adını yaz.**

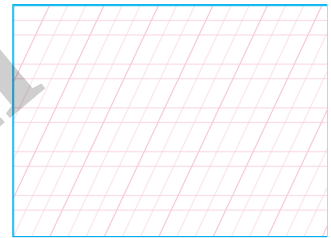

yəkne

2. **Hecaları düzgün birləşdirməklə alınan sözləri yaz.**

ye	pik
met	mək
ne	ro
yel	mət

3. **Boş buraxılmış yerə uyğun gələn sözü yazmaqla cümləni köçür.**

yemək

yelkən

yeşik

Elnur anbara yeddi nar apardı.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 34. “V v” HƏRFİ. BABA VƏ NƏVƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şahidi olduğu hadisə haqqında danışır.
2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.	Nəsrə yazılmış mətnin əsas struktur elementlərini (abzasları, yarımbaşlıqları) fərqləndirir.
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Mətnin müxtəlif hissələrinə aid olan illüstrasiyaları müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “V v” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Bizim vətən nəğməmiz

Uzaqlara yayılsın.

Səsimizdən hər tərəf

Yuxusundan ayılsın.

Gözəl Vətən, can Vətən,

Bizə mehriban Vətən.

Teymur Elçin

Suallar: – Səsləndirdiyim şeir nə haqqındadır? “Vətən” sözünün ilk səsi hansıdır?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 58-ci səhifəsində verilmiş “v” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Velosiped”, “dəvə”, “tilov” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır, lövhədə verilmiş sözlər oxunur. “Peyvənd”, “kvadrat” sözlərinin mənaları araşdırılır.

1-ci tapşırıq. Şagirdlər sözlərdə çatışmayan hecaları sağdakı sütundan seçir və sözü oxuyurlar. Bu tapşırığı yerinə yetirərkən “canlı abak” üsulundan da istifadə etmək olar (“y” hərfi dərsində (MMV, səh. 58) bu üsuldən istifadə olunmuşdu). Şagirdlər hecaları iri vərəqlərdə yazıb əllərində tuturlar. “Ley” və “bol” hecaları sinfin qarşısında dayanır, qalan hecalar bir-bir onların qarşısından keçir. “Vo” hecası keçərkən onlar bu hecanı tutub saxlayırlar. Bu qayda ilə tapşırığın icrası davam etdirilir.

2-ci tapşırıq. Şagirdlər şəkillərin adını (dəvə və quş) deməklə aşağıdakı şəkildə dəvəquşunun təsvir olunduğunu müəyyən edirlər.

Danışma

(St. 1.2.1) Dərsliyin 59-cu səhifəsində verilmiş mətni oxumazdan əvvəl müəllim şagirdlərə suallarla müraciət edir:

– Kim meşədə (dağda, çəməndə) olub? Orada gördüklərinizlə bağlı təəssüratlarınızı danışın. Meşədə bitən hansı bitkilərin adını çəkə bilərsiniz? Bu bitkiləri tanıyırsınız mı? Fərqləndirə bilərsiniz mi? Böyüklərdən bu bitkilər haqqında nə eşitmişiniz?

Qeyd. Bu mətnin mövzusu bitki aləmi ilə bağlıdır. Kənd uşaqları canlı təbiətlə daha yaxından təmasda olduqlarından şəhər və kənd məktəbliləri üçün bu suallar fərqli şəkildə qoyula bilər.

Müəllim təbiət mənzərəsini əks etdirən video-film nümayiş etdirir. Şagirdlər gördüklərini sözlə təsvir edirlər. Sual:

– Bitkilərin insan həyatında nə kimi rolu var?

Oxu

(St. 2.2.2) Şagirdlər “Baba və nəvə” mətnini oxuduqdan sonra müəllim abzas haqqında məlumat verir. Bildirir ki, abzas nəslə yazılmış mətnin bitkin bir hissəsidir. Mətdə hər bir abzas yeni sətirdən başlanır.

Sual: – “Baba və nəvə” mətnində neçə abzas var?

Oxu

(St. 2.2.3) Mətnlə bağlı 3-cü və 4-cü sual cavablandırılır. Müəllim “abzas” anlayışını daha dərinədən mənimsətmək üçün əlavə suallar verə bilər:

– 1-ci şəkil hansı abzasa aiddir?

BABA VƏ NƏVƏ

Veysel baba və Natəvan meşəyə yollandılar. Onlar meşədə itburnu, kəklikotu topladılar. Natəvan onları evə apardı. Nənəsinə verdi. Nənə sevindi.

Baba və nəvə evvanda əyləşdilər. Veysel baba nəvəsinə bitkilərdən danışdı. O dedi ki, bunlar dərman bitkiləridir.

3 Bu şəkillərdən hansı mətnə aid deyil?

4 Mətdəki hansı obraz şəkillərdə təsvir olunmayıb?

59

– 3-cü şəkil hansı abzasa aiddir?

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “V v” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 59-cu səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 35. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə “e” və “v” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər.

1. Hecaları düzgün birləşdirməklə alınan sözləri yaz.

si ve ped lo

va um ak ri

2. Boş buraxılmış yerə uyğun gələn sözü yazmaqla cümləni köçür.

keşik mane dava

Elmir dərsə _____ olurdu.

əvvəl meşə etibar

Esmira dostuna _____ edirdi.

3*. Məna yaxınlığına görə söz cütlüklərini müəyyən et.

dəvə	şəkil
karandaş	məktəb
opera	karvan
müəllim	bəstəkar

4. Çərçivədəki sözlər hansı şəkillərə aiddir?

neşlər akvarium pipik

5. Təkrar olunan hərfləri pozduqdan sonra alınan sözü yaz.

O M T E N S Y T O N V S Ə

Dərs 36. “Z z” HƏRFİ. DƏNİZDƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
2.1.1. Mətnə rast gəlidiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.	Mətnə təsvir olunmuş əşya və ya hadisənin nəyə aid olduğunu müəyyən edir və həmin varlığın adını deyir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət və hərəkət bildiren sözlərdən istifadə edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətnə əsas fikri müəyyənləşdirən cümləni seçir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Z z” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı atalar sözlərini söyləyir:

– Zəhmət torpaqda, nemət süfrədə.

– Zəhmət çəkən bal yeyər.

Sonra isə şagirdlərə suallar verir.

– Atalar sözləri nə haqqındadır?

– “Zəhmət” sözünün ilk səsi hansıdır?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 60-cı səhifəsində verilmiş “z” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Zəncir”, “üzüm”, “qarpız” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır, lövhədə verilmis sözlər oxunur.

Fəndaxili inteqrasiya (st. 2.1.1, 4.1.5). 1-ci tapşırıq. Bu tapşırığın icrasına keçməzdən əvvəl müəllim şeir səsləndirir:

Boynu uzun bu heyvan

Boylanır hər tərəfə.

Yarpaqları yeməkçün

Hündür-hündür ağacdən,

Nə pilləkən gərəkdir

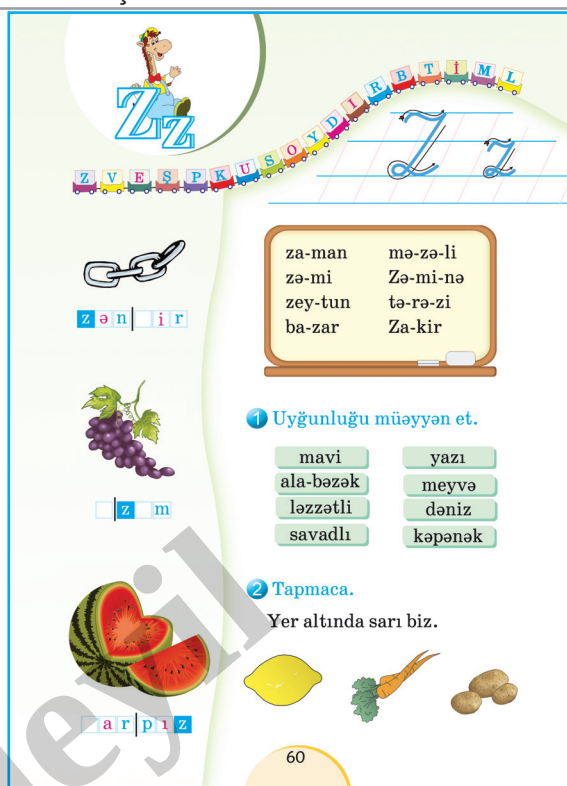
Ona, nə də nərdivan.

Sual: – Bu şeir hansı heyvan haqqındadır? (zürafə) Bunu necə müəyyən etdiniz? (uzunboyludur, ağacdən yarpaq yeyir)

Müəllim ad və əlamət bildiren sözlər haqqında məlumat verir: – Hər bir varlığın öz adı və ona xas olan əlamətləri var. Bayaq hərflər sxemlərini araşdırdığınız şəkillərə baxın. Mən əlamətləri söyləyəcəyəm, siz isə bu əlamətlərin hansı varlığa aid olduğunu müəyyən edin.

1. Qabığı yaşıl və zolaqlıdır. İçi qırmızıdır, qara tumları var. Dadı şirindir (qarpız).

2. Bir-biri ilə birləşmiş halqalardan ibarətdir (zəncir).

3. Salxım şəklindədir. Sarı, yaşıl və ya tünd-bənövşəyi rəngdə olur (üzüm).

Bundan sonra 1-ci tapşırıq üzərində iş gedir. Bu tapşırığı oyun şəklində də yerinə yetirmək olar. Sütunlardakı sözlər iri vərəqlərdə yazılır və şagirdlər onları sinələrinə bərkidirlər. Ad bildiren “söz”lərdən biri qarşıya çıxır. Əlamət bildiren “sözlər” onun qarşısından keçir. Müvafiq “söz” yaxınlaşanda ad bildiren “söz” onu tutub saxlayır. Onlar yanaşı dururlar və şagirdlər alınmış söz birləşməsinə oxuyurlar; məsələn: “mavi dəniz”.

Müəllim başqa üsuldən də istifadə edə bilər. Şagirdlərdən biri sol sütundakı birinci söz oxu-

yur: *mavi*. Şagirdlər **əqli həmlə** yolu ilə bu əlamətin daşıyıcısı olan varlıqların adını çəkirlər (*səma, don, top, karandaş, dəniz, ...*). “Dəniz” sözü səsləndikdən sonra müəllim bu sözləri sol sütunda axtarmağı təklif edir.

2-ci tapşırıqda verilmiş tapmaca şagirdlərin oxuduğu ilk tapmacalardan biri olduğundan müəllim bu janr haqqında qısa məlumat verir. Tapmacanın açmasını tapmaq üçün açar sözlərə diqqət yetirmək lazımdır. Şagirdlər müəllimin köməyi ilə tapmacanın mətnində tapılacaq varlığa aid üç əlamət müəyyən edirlər:

1. Yerin altında olur.
2. Sarı rəngdə olur.
3. Bizə oxşayır.

Verilmiş şəkillərdəki iki varlıq bu əlamətlərdən bəzilərinin daşıyıcısıdır. Limon sarı rəngdə olur,

DƏNİZDƏ

Zeynal dayı İzzətlə Zibani dənizə aparmışdı. Dəniz ləpəsiz idi. İzzət və Ziba suda oynayır, bundan ləzzət alırdılar.

Onlar dənizi seyr etdilər, zənbildəki yeməkdən yedilər. İzzət zibilləri dənizə atanda Zeynal dayı ona dedi:

– Dənizi zibilləmək olmaz! O, təmiz olmalıdır.

3 Nə üçün dənizi zibilləmək olmaz?

*z Z zəli dənizi bəzən Zibni
Zaur zəiri zibillədi.
Zanir bazardan zeytun aldı.*

61

kartof torpaq altında yetişir. Lakin hər üç əlaməti özündə birləşdirən, sözsüz ki, yerköküdür.

(St. 2.2.1) Müəllim: – Dənizi sevirsinizmi? Çimərlikdə ən çox xoşunuza gələn nədir?

Çimərlikdə olmuş şagirdlər təəssüratları barədə danışirlər.

“Dənizdə” mətni oxunur. “Z” hərfinin işləndiyi sözlər müəyyən olunur.

(St. 2.2.4) Müəllim: – Sizcə, bu mətni yazmaqda müəllifin məqsədi nə idi? O, oxuculara hansı fikri çatdırmaq istəyirdi?

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir. Müəllimin tapşırı

rığı ilə şagirdlər mətnə əsas fikri ifadə edən cümlələri tapırlar (“*Dənizi zibilləmək olmaz! O, təmiz olmalıdır*”).

Danışma

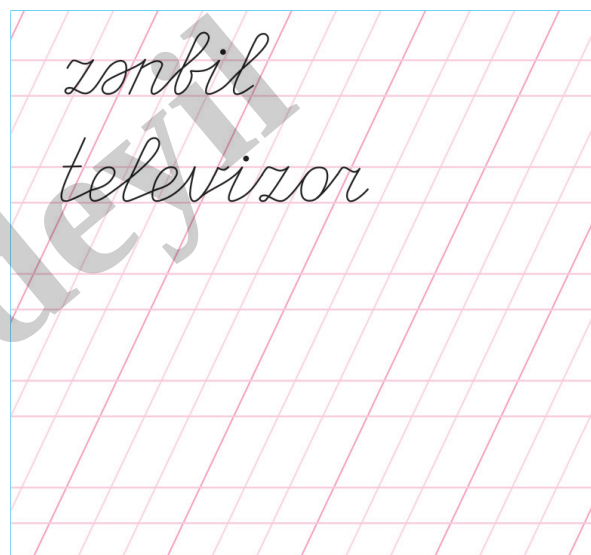
(St. 1.2.1) “Əgər mən dəniz olsaydım, insanlara nə deyərdim?” mövzusunda müzakirə təşkil olunur. Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər ətraf mühitə qayğı ilə bağlı fikirlərini söyləyirlər.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “Z z” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 61-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Əlavə tapşırıq.

Şəkil adlarının siyahısını tamamla.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 37. “Ü ü” HƏRFİ. ÜZÜMLÜKDƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Məndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Xüsusi adların böyük hərflə yazılma səbəbini izah edir.
4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.	Verilmiş sözlərin düzgün ardıcılığını müəyyən edərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə düzəldir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Ü ü” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim tapmaca deyir:

Üçü bizə yağdır,
Üçü cənnət bağdır,
Üçü yığıb gətirir,
Üçü vurub dağdır.

“Yağı” sözünün mənası açıqlanır. Tapmacanın açmasının “fəsillər” olduğu tapılır. Hər misranın hansı fəslə aid olduğu müəyyən edilir.

Sual: – *Tapmacanın hər misrasında işlənən söz hansıdır?* Bu sözün ilk səsi hansıdır?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 62-ci səhifəsində verilmiş “ü” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Üzük”, “cücə”, “tülkü” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır, lövhədə verilmiş sözlər oxunur.

Əvvəlki dərslərdə olduğu kimi, 1-ci tapşırığı da “canlı abak” üsulu ilə yerinə yetirmək olar.

“Mü” hecasını tutmuş şagird qarşıda dayanır. Əvvəlcə ona “ba” hecası yaxınlaşır. Qalan şagirdlər hecalarla “mü-ba” deyirlər. Daha sonra 3-cü sütundakı hecaları tutmuş şagirdlər bir-bir onlara yaxınlaşırlar. Növbə “riz” hecasına çatanda şagirdlər “mübariz” sözünü səsləndirirlər və həmin heca “mü” və “ba” hecalarından sonra öz yerini tutur. Qarşıda dayanan şagirdləri başqaları əvəz edir və oyun bu şəkildə bütün sözlər (mülayim, müəllim, münasib) oxunana qədər davam edir.

– *Bu sözlərdən hansı böyük hərflə də yazıla bilər?*

Müəllim tapşırığı zənginləşdirmək üçün mü-təkkə, müqəvva, müşəmbə, mürəkkəb, mürəbbə, mübarək sözlərindən də istifadə edə bilər.

(St. 2.2.4) Müəllim atalar sözü deyir:

– *Bağa bax, üzüm olsun, yeməyə üzün olsun.*

Şagirdlər atalar sözünün mənasını müzakirə edir və burada ifadə olunan fikri açıqlayırlar.

Qeyd. *Bu atalar sözü ilə bağlı “bax” və “üzün olsun” ifadələrinin açıqlanması tövsiyə olunur. Müəllim bildirir ki, burada “bax” seyr etmək mənasında deyil, qulluq etmək mənasında işlənmişdir. “Üzün olsun” ifadəsini isə “Ondan xahiş etməyə üzüm gəlmir” və ya “Adam arasına çıxmağa üzü yoxdur” cümlələrinin köməyi ilə izah etmək olar.*

Daha sonra müəllim tapmaca deyir:

Salxım-salxım sallanar,
Çox qaldıqda ballanar.
Göydə nərdivan olsa,
Çıxar ordan sallanar.

Tapmacanın açması (üzüm) tapıldıqdan sonra şagirdlərdən “Üzüm haqqında nə deyə bilərsiniz?” deyə soruşulur. Yönləndirici suallar vasitəsilə üzümün harada yetişməsi, rəngi, dadı, ondan nə hazırlandığı, ilin hansı fəslində dərilməsi haqqında şagirdlərin bilikləri yoxlanılır.

Dərslərdən “Üzümlükdə” mətni oxunur. Sual-cavab yolu ilə mətnin qavranılması yoxlanılır.

Dil qaydaları

(St. 4.1.6) 62-ci səhifədəki 2-ci tapşırıqda keçməzdən əvvəl şagirdlərin cümlə və cümlədə söz sırası barədə bilikləri yoxlanılır. Bundan sonra

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 38. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

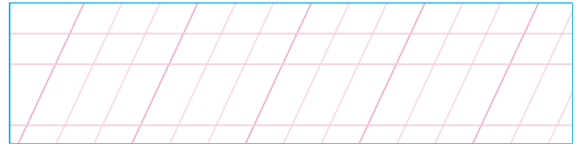
Bu dərsdə “z” və “ü” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər:

1. Hərflərin düzgün ardıcılığını tap və sözləri yaz.

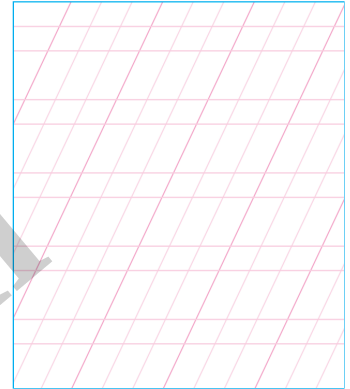
lüküt

büslün

2. Hecaları düzgün birləşdirməklə alınmış sözləri yaz.

ün mən
düy tü
düş van
tüs mə

3. Boş buraxılmış yerə uyğun gələn sözü yazmaqla cümləni köçür.

zavod

dolma

kitab

duzlu olsa da, ləzzətli idi.

zənbil

dəniz

zurna

Arzu bir zeytun aldı.

süd

müəllim

tütək

Sürü otlayan yerdən səsi eşidildi.

Dil qaydaları

(St. 4.1.6) 62-ci səhifədəki 2-ci tapşırıqda keçməzdən əvvəl şagirdlərin cümlə və cümlədə söz sırası barədə bilikləri yoxlanılır. Bundan sonra

ÜZÜMLÜKDƏ

Kəndimiz Kürün o tayında yerləşir. Orada üzümlük var. Dünən Ülker müəllimə bizi ora aparmışdı. Üzümlükdə adamlar üzüm dərir, yeşiklərə doldururdular. Sonra isə Ülvi dayının maşınına yükləyirdilər. Üzümdən sirkə, şirə düzəldirlər, mürəbbə bişirirlər. Abşeronun şanı üzümü bütün dünyada tanınır.

3. Mətnə yer adı bildirən hansı söz həmişə böyük hərflə yazılır?

Ü Ü ü ü külək Üzeyir
Zümrüd nənə düsbəne bəsirdi.
Dünən mülayim külək əsirdi.

63

şagirdlər sözlərin sırasını müəyyən edərək cümlələr düzəldir və həmin cümlələri oxuyurlar.

(St. 4.1.3) 3-cü tapşırıq. “Üzümlükdə” mətnində cümlənin ortasında böyük hərflə yazılmış sözlər seçilir (Kür, Ülker, Ülvi, Abşeron). Abşeron sözü yer adı bildirdiyinə görə həmişə böyük hərflə yazılır.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “Ü ü” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 63-cü səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Dərs 39. “Ö ö” HƏRFİ. KÖNÜLÜN ÖRDƏKLƏRİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi fikirdəki əsas məqamları yadda saxlayır və açıqlayır.
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Verilmiş illüstrasiyanın mətnin hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Ö ö” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim “ö” səsini vurğulamaqla şeir parçası deyir:

Özü özünü
Öyersə kimsə,
Ömründə onun
Adı yüksəlməz.

– Şeirdə daha çox hansı səsi eşitdiniz?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 64-cü səhifəsində verilmiş “ö” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Öküz”, “bənövşə”, “köstəbək” sözlərinin hərflər sxemi araşdırılır, lövhədə verilmiş sözlər oxunur. “Öndər” və “lövber” sözlərinin mənalı araşdırılır.

1-ci tapşırıq. “Kö” hecasına verilən hecaları artırmaqla *kösöv, köpük, kömür, kömək* sözləri oxunur. Şagirdlər sual işarələrinin yerinə *tək, pək, tük, nül* hecalarını qoyub müvafiq sözlər yarada bilirlər. Uşaqların söz ehtiyatını artırmaq məqsədilə müəllim *köşək* (dəvə balası) və *körük* (dəmirçi ocağını alovlandırmaq üçün qurğu) sözlərini də əlavə edə bilər.

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Şagirdlər dərsliyin 64-cü səhifəsindəki 2-ci tapşırıqda verilmiş atalar sözünü oxuyur, mənasını izah edirlər. Sözlər hecalara bölünməklə dəftərə yazılır.

Dinləmə

(St. 1.1.1) Müəllim Rəfiq Yusifoğlunun şeirini səsləndirə bilər:

– Bənövşə!
– Bəndə düşə!
– Bizdən sizə
Kim düşə?
Gülə-gülə söylədi

ö-yüd sö-yüd
ön-dər öl-kə
kör-pü bö-yürt-kən
löv-bər Ö-mər

1 Yeni sözlər yaratmaq üçün boş xanalarla daha hansı hecaları yazmaq olar?

söv ?
pük
kö ?
mür
mək ?

2 Sözləri hecalara bölməklə atalar sözünü dəftərinə köçür.

Bilməmək eyib deyil,
öyrənməmək eyibdir.

64

Dəstəbaşcımız Rövşən:

– Adı gözəl, özü gözəl

Bənövşə.

Yaman şeymiş bu şeytan,

Bəndə düşmək bir yana,

Bəndi qırdı, qopardı,

Üstəlik, Nərgizi də

Dəstəməzdən apardı.

Bu şeirdə “bəndə düşə”, “bəndi qırmaq” ifadələri açıqlanır və müvafiq oyunla bağlılığı aydın olur.

Fənlərarası integrasiya (F.t.). Yəqin ki, uşaqlar “Bənövşə” oyununun qaydaları ilə tanışdırlar. Məktəbin idman zalında uşaqların iştirakı ilə bu oyunu təşkil etmək olar.

Oxu

(St. 2.2.3) Müəllim yazı taxtasından üzü arxa-ya çevrilmiş iki şəkil asır:

– Bu şəkillərdən biri quş, biri isə heyvandır. Hər şəkə aid ya tapmaca, ya da cümlə deyəcəyəm. Siz bu şəkillərdə nələrin təsvir olunduğunu tapmalısınız.

Birinci şəkillə bağlı:

Əyri boyun, sarı dimdik,
Gödək ayaq, yaşıl papaq,
Suda gəzər yastı-yapalaq.

Şagirdlər cavab variantlarını söyləyirlər. Əgər tapmacanın açmasının “ördək” olduğunu tapa bilməsələr, müəllim yönəldici suallardan və ya şəkilli test üsulundan istifadə edə bilər.

M L Ö N A

KÖNÜLÜN ÖRDƏKLƏRİ

Ömər dayı Könülə səkkiz ördək almışdı. Amma onlardan dördü itmişdi. Sən demə, ördəkləri tülkü aparıbmış.

Tülkü özünü ölümlüyə vurub uzanırmış. Ördəklər yanından ötəndə tutub yeyirmiş. Tülkü ördək yeməkdən əməlli-başlı kökəlmişdi. Ömər dayı tələ düzəltdi, tülkünü tutdu.

3 Tülkü ördəkləri yeyəndən sonra Könülün neçə ördəyi qalmışdı?

Ö örnək növbə körpə
Ömər zənn olmuşdu.
O, tez-tez öskürürdü.

65

İkinci şəkillə bağlı:

– Toyuq-cücənin qanımı hansı heyvandır? Cavab tapıldıqdan sonra müəllim şəkilləri çevirir.

Mətn oxunur. Suallar verilir:

- Ömər dayı Könülə neçə ördək almışdı?
- Tülkü ördəkləri necə tuturdu?
- Ömər dayı tülkünü necə tutdu?

Fənlərarası integrasiya (Riy.). 3-cü tapşırıqdakı sualı cavablandırmaq üçün müəllim misal qurmağı tapşıra bilər ($8 - 4 = 4$).

Sual: – Gördüyünüz şəkil mətndəki hansı cümlələrə aiddir?

Bu şəkli hər iki abzasın birinci cümləsinə aid etmək olar. Müəllim mətndən müxtəlif cümlələri deməklə şagirdləri düzgün cavaba yönəldə bilər:

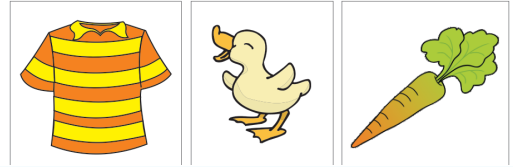
– Mətnin başqa cümlələrinə necə illüstrasiya çəkile bilərdi? Həmin illüstrasiyaları sözlə təsvir edin.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “Ö ö” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 65-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Əlavə tapşırıqlar:

1. Şəkillərin adlarını müvafiq sıraların sonunda yaz.

durna kəklik
don şalvar
turp kələm

2. Mavi rəngli boşluqlara uyğun gələn sözləri yaz.

söyüd

növbə

körpü

1. Meşə ilə kəndin arasında var idi.
2. Evimizin yanında bitmişdi.
3. Bayram tədbirində ilə şeir dedik.

3. Sözləri düzgün birləşdir və yaz.

Nümunə: öküz buynuzu

öküz yoldaş
atalar nömre
ömür kötük
söyüd buynuz
sıra söz

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 40. “G g” HƏRFİ. GÖYGÖLDƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Eşitdiyi səsin yazıda hansı hərflə işarə olunduğunu müəyyən edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi fikirdəki əsas məqamları yadda saxlayır və açıqlayır.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Xüsusi adların böyük hərflə yazılma səbəbini izah edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “G g” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Yazı taxtasından göz, günəş və göbələk şəkilləri görünməmək şərti ilə asılır.

Müəllim: – *Mən indi tapmacalar deyəcəyəm.*

Siz hər bir tapmacanın açmasını tapmalısınız.

O nədir ki,
Hər gözünü yumanda
Dünya zülmət görünür.
O, gözünü açanda
Aləm nura bürünür.

(Günəş)

İki fanar:
Gündüz yanar,
Gecə söner.

(Göz)

Meşədir, çəməndir oylağım mənim,
Özümdən yekədir papağım mənim.

(Göbələk)

Şagirdlər tapmacaların açmasını tapır, sözləri səsləndirir, müəllim şəkillərin üzünü çevirdikdən sonra isə həmin sözlərin hansı səsle başlandığını deyirlər.

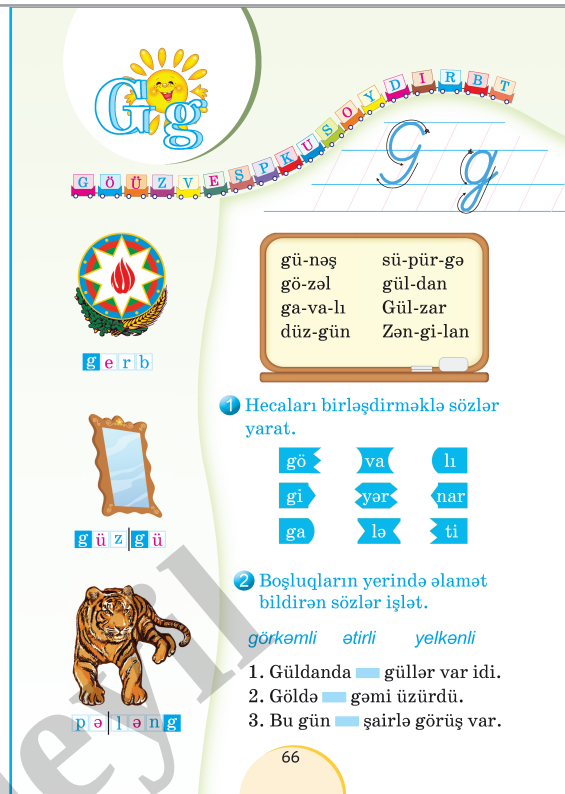
Fənlərarası integrasiya (H.b.).

Müəllim: – *Dövlət atributları hansılardır? Onlardan hansı “g” hərfi ilə başlayır?*

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 66-cı səhifəsində verilmiş “g” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. “Gerb”, “güzgü”, “pələng” sözləri, eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur. Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş Zəngilanın xəritədə yeri göstərilir. Bu haqda şagirdlərə məlumat verilir.

1-ci tapşırıq. Şagirdlər **cütlərlə işləyərək** hecaları birləşdirib sözləri oxuyurlar: *göyərzi, gilənar, gavalı*. (Müəllim cütlər arasında “Tez, cəld” oyunu təşkil edə bilər.)

Qruplarla iş. Müəllim yazı taxtasında qruplara veriləcək tapşırığın nümunəsini verir:

– *Bu meyvə adlarından biri fərqlidir: gavalı, əzgil, ərək, gilə (ərək, çünki tərkibində “g” hərfi yoxdur).*

Müəllim qruplar üçün mövzular təyin edir:

I qrup: *Bu rayon adlarından biri fərqlidir (Gədəbəy, Zəngilan, Lənkəran, Goranboy).*

II qrup: *Bu oğlan adlarından biri fərqlidir (Gəray, Gündüz, Elgiz, Elnur, Elgün).*

III qrup: *Bu qız adlarından biri fərqlidir (Gül-nar, Gülay, Günay, Gülzar, Südəbə, Günel).*

IV qrup: *Bu əlamət bildirən sözlərdən biri fərqlidir (gözəl, gonbul, kobud, gülərüz).*

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) 2-ci tapşırıq. Cümlələr boşluqlara müvafiq əlamət bildiren sözlər əlavə olunmaqla oxunur. Şagirdlər həmin sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu izah edirlər.

(St. 4.1.1) Qruplarla iş. Şagirdlər dörd qrupa bölünürlər. Hər qrup keçilmiş hərflərdən istifadə etməklə 3 söz düşünüb ayrıca vərəqdə qeyd edir. Daha sonra qruplar öz sözlərini növbə ilə aşağıdakı qaydada təqdim edir.

Qrup nümayəndəsi deyir:

– Bu sözdə 5 hərf var.

Bunu deyib o, sözdəki hərfləri axırdan əvvələ fasilə verməklə sadalayır; məsələn: **ü, p, r, ö, k** (körpü). Digər qrup üzvləri həmin hərfləri eyni qaydada vərəqdə qeyd edib sözü tapırlar.

GÖYGÖLDƏ

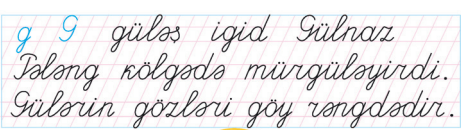
Bu il Gəray atası ilə ölkəmizin gözəl bölgələrini gəzdi. Onlar Goranboyda, Gədəbəydə oldular. Sonra yollarını Göygölə saldılar.

Günorta idi. Gəray və atası Kəpəzin ətəyində dayanmışdılar. Onlar yaşıl meşələrə göz gəzdirdilər.

Ata dilləndi:
– Vətənimizin bütün guşələri gözəldir.

3 Mətnə böyük hərflə yazılan hansı söz dağ adı bildirir?

67

Sözü birinci səsləndirən şagird qalib sayılır.

Dinləmə

(St. 1.1.1) Müəllim Fikrət Qocanın “Göygöl” şeirini səsləndirir:

Dağların zərif qızı,
Mavi gözəli, Göygöl!
Maralların güzgüsü,
Dili nəğməli Göygöl!

Qəhrəman Həcərimin
Sən mayı örpəyisən.
Bu dağlarda çırpınan
Koroğlu ürəyisən.

Müəllim şeirdə nədən bəhs olunduğunu soruşur. Xəritədə Göygölün yeri müəyyənləşdirilir. Göygölün ətrafında yerləşən rayonların adları çəkilir və yerləri xəritədə göstərilir. Şagirdlər bu göl haqqında bildiklərini danışirlar. Həcərlə Koroğlunun kim olduğu deyilir, “maralların güzgüsü”, “dağların zərif qızı” ifadələrinin mənaları araşdırılır.

Oxu

(St. 2.2.1, 4.1.3) Mətn oxunur. Mətnə tərkibində “g” səsi olan sözlər seçilir. Bu sözlərin hansının və nə üçün böyük hərflə yazıldığı aydınlaşdırılır. Şagirdlər coğrafi adları sadalamaqla mətnin məzmununu nəql edirlər.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “G g” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 67-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Əlavə tapşırıqlar

Növbəti saatda kiçik summativ qiymətləndirmə keçiriləcəyini nəzərə alaraq bu dərsin sonuna yaxın vaxt ayıraraq bu bölmədə öyrədilmiş 8 hərfi təkrar etmək üçün tapşırıqlar verilə bilər:

1*. Fənlərarası integrasiya (Riy.). Misalları cavablarını tapıb hərfləri uyğun xanalarda yazsan, Azərbaycanın şəhər adlarından biri alınacaq.

$$\begin{array}{llll} 5+2=y & 8-2=n & 6-2=o & 3+2=b \\ 4-3=g & 5-3=r & 7-4=a \end{array}$$

1	4	2	3	6	5	4	7

2. Aukşion. Kim daha çox adam adı tapar?

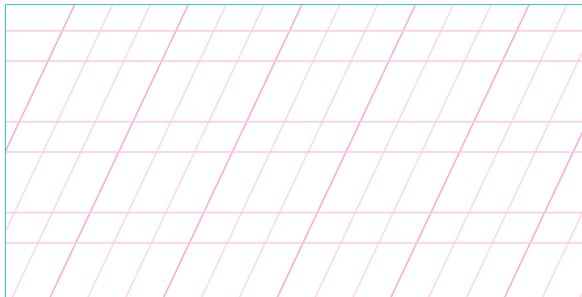
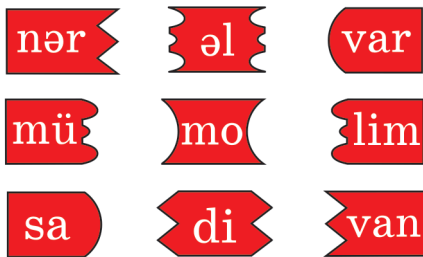
V	E	L	N	U	R	A	T
Ü	L	V	İ	N	A	R	Ə
S	N	Ə	G	R	M	A	R
A	A	Z	A	D	İ	Z	L
L	R	L	R	R	Z	A	A
V	Ə	L	İ	M	A	N	N
A	Y	A	S	Ə	M	Ə	N

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

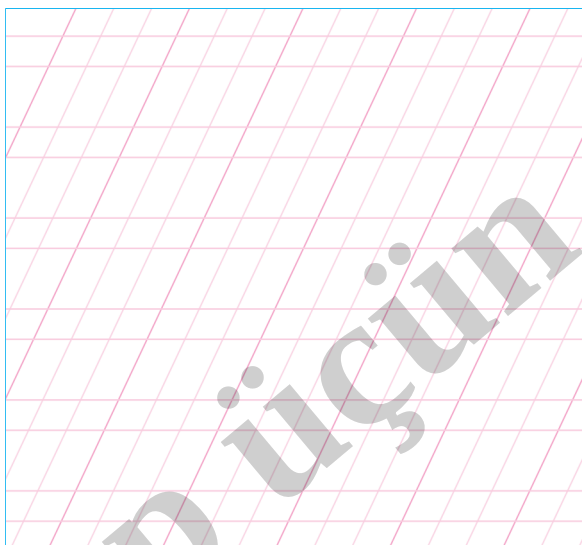
III BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat)

1. Hecalardan sözlər düzəlt.

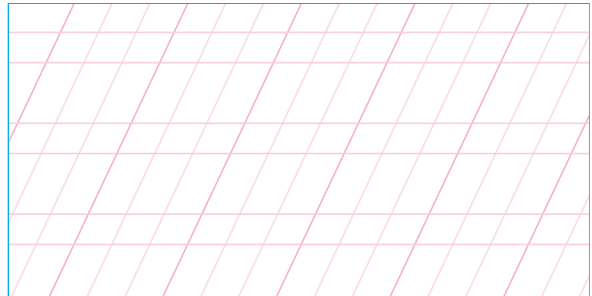
2. Sözləri düzgün birləşdir və yaz.

divar	şüa
meyvə	əşya
Günəş	saat
ev	yeşik
zibil	şirə

3. Sözlərin düzgün ardıcılığını tap və cümlələri yaz.

1. edirdi şagird dörd iştirak Yarışda
2. aldı günorta Gəmi limana yan
3. üzməyə Əsgər Səidlə getdilər göldə

4. Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözləri yaz.

meymun metro keşniş

- 1) avtobus, taksi, ...
- 2) nanə, turp, ...
- 3) maral, dələ, ...

5. Eyni hərfləri xətlə birləşdir.

V	ş	r	ş
T	z	t	U
R	v	e	T
Ş	t	v	R
P	g	g	E
E	n	ş	P
G	e	p	G

IV BÖLMƏ

Q, X, Ğ, C, Ç, H, F, J hərfləri

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	MMV səh.
41.	“Q q” hərfi. Quşların dostları	2.2.1, 4.1.6, 4.1.1, 4.1.2, 1.1.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2	4	68-69	88-89
42.	“X x” hərfi. Xəzri nədir	2.2.1, 1.2.1, 2.2.4, 2.1.2, 3.1.1, 3.1.2	4	70-71	90-91
43.	Ümumiləşdirici dərs		2		91
44.	“Ğ ğ” hərfi. Qayğı	2.2.1, 4.1.2, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.3	4	72-73	92-93
45.	“C c” hərfi. Cabir babanın bağında	2.2.1, 4.1.2, 2.2.4, 2.1.3, 3.1.1, 3.1.2	4	74-75	94-95
46.	Ümumiləşdirici dərs		2		95
47.	“Ç ç” hərfi. Çörək bərəkətdir	2.2.1, 4.1.1, 4.1.5, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 2.2.3	4	76-77	96-97
48.	“H h” hərfi. Adı ilə böyüsün	2.2.1, 2.2.4, 4.1.1, 3.1.1, 3.1.2, 1.2.1	4	78-79	98-99
49.	Ümumiləşdirici dərs		2		99
50.	“F f” hərfi. Özümüz oxuyarıq	2.2.1, 2.1.1, 4.1.2, 1.1.1, 2.2.2, 3.1.1, 3.1.2	4	80-81	100-101
51.	“J j” hərfi. Jalə xala	2.2.1, 2.2.4, 2.1.2, 2.1.1, 3.1.1, 3.1.2	2	82-83	102-103
52.	Əlifba	4.1.1, 4.1.4	2	84	103
KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ			1		104
Yekun			39 saat	17 səh.	17 səh.

Dərs 41. “Q q” HƏRFİ. QUŞLARIN DOSTLARI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmlı mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.	Cümləni sözdən və söz birləşməsindən fərqləndirir.
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Tələffüzü oxşar olan müxtəlif səsləri (qələm, gəmi) müvafiq hərfərlə işarə edir.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndən əsas fikri müəyyənləşdirən cümləni seçir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Q q” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərdən “qırğı” və “qarğı” sözlərinin mənasını soruşduqdan və bu sözlərin izahı verildikdən sonra belə bir yanılımac söyləyir:

Qarğa qırdı qarğını,
Qırğı gördü qarğanı.
Qırğı tutdu qarğıdan,
Qarğa qaçdı qırğıdan:
Qovdu qırğı,
Sındı qarğı,
Uçdu qarğa:
– Qarr, qarr!

Teymur Elçin

Sual: – Yanılımacda daha çox hansı səs işlənilib?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 68-ci səhifəsində verilmiş “q” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. Şəkil adlarının hərflər sxemi araşdırılır, eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur. Qubadlının hazırda Ermənistanın işğalı altında olduğu haqqında məlumat verilir. Azərbaycanın xəritəsi nümayiş etdirilir. Qubadlının yeri göstərilir. Qobustanın qədim yaşayış məskəni, hazırda dövlət qoruğu olduğu bildirilir.

1-ci tapşırıq. Şagirdlər **cütlərlə işləyərək** üç hecadan ibarət sözlər düzəldir və şəkillərini çəkirlər. Sözləri birinci tapmış cütlük bu sözləri səsləndirir, şəkilləri nümayiş etdirir, digər şagirdlər isə öz nəticələri ilə müqayisə edirlər (**qaranquş, qarışqa, sarımsaq, qəndqabı**).

Dil qaydaları

(St. 4.1.6) 2-ci tapşırıq. Bu tapşırıq “Tez, cəld” oyununu tətbiq etməklə yerinə yetirmək olar. Şagirdlər sözləri mənalarına görə birləşdirib söz birləşmələri yaradır və oxuyurlar (**doqquz**

q a r m o n

q a n a d q o n a q
q ə z e t q a r a n l ı q
m ə q a l ə Q u b a d l ı
q a y m a q Q o b u s t a n

1 Hecaları birləşdirməklə sözlər yarat.

q a r ı m q u ş
q a r a n q a
s a q a s a q
q ə n d r ı ş b ı

2 Sözləri düzgün birləşdir və oxu.

doqquz ləpəsi
qar yuvası
qoz rəqəmi
qaranquş dənəsi

68

rəqəmi, qar dənəsi, qoz ləpəsi, qaranquş yuvası).

Sual: – Siz bilirsiniz ki, cümlə sözlərin ardıcıl şəkildə birləşməsindən yaranır. Bəs oxuduğunuz bu söz birləşmələrinə cümlə demək olarmı?

Digər yönəldici suallarla şagirdlər cümlənin bitmiş fikir, söz birləşməsinin isə məna, anlayış ifadə etdiyini dərk edirlər.

Tapşırıq: – Yazdığınız söz birləşmələrini cümlədə işlədin.

Bu tapşırıq söz birləşməsi ilə cümlənin fərqi daha dərinləndirilməyə kömək edir.

(St. 4.1.1) “Gizli şəkillər” oyunu. Müəllim maqnit lövhəyə (bax: MMV, s.17-18) adının tərkibində “q” və ya “g” olan şəkillər bərkidir (qasıq, qələm, qayıq, qoz, göyərçin, qarğa, gül, günəş, qoyun, qalxan, balıq, pambıq, çəngəl, gəmi və s.). Şagirdlər bir-bir lövhəyə yaxınlaşıb şekli götürür, sinfə göstərir, adını deyir və bu sözdə “q”, yoxsa “g” səsinin olduğunu müəyyən edirlər.

Qeyd. Təcrübə göstərir ki, bu yaşda bir çox uşaqlar sözlərdə “q” və “g” hərflərini səhv salırlar. Bu tapşırığı yerinə yetirərkən müəllim sözlərin sonunda “q” hərfinin “x” kimi tələffüz olunduğunu da nəzərə almalı, bunu uşaqların diqqətinə çatdırmalıdır.

(St. 4.1.2) 3-cü tapşırıq. Bu quşların adında ilk üç səs eyni olsa da, “qaranquş” sözündə ilk heca fərqlidir (**qar-tal, qa-ran-quş, qar-ğa**).

QUŞLARIN DOSTLARI

Qış gəlmişdi. Quşlar artıq isti ölkələrə getmişdi. Lakin bəzi quşlar qalıb qışlayırdı. Bayır soyuq idi. Quşlar dən tapa bilmirdi. Onlara kömək etmək lazım idi.

Uşaqlar quş yuvaları düzəldirdilər. Dənliklərə dən tökdülər.

Uşaqlar, quşları qoruyun!

3 Hansı şəklın adında birinci heca fərqlidir?

q q qoruq doqquz qutu
Qız qalası qədim qədərdir.
Uzaqdan qatarın səsi gəldi.

69

Dinləmə

(St. 1.1.1) Müəllim Məmməd Aslanın aşağıdakı şeirini səsləndirir:

– Cık-çirik-cık!	Sular bu gün	Adlıq səni
– Ay sərchəcək,	Donub bütün.	Civildədir.
Civildəmə	Qaraltı yox	Qorxma, payın
İncik-incik.	Qonmaq üçün.	Cibimdədir.

– Uşaqlar, şeirdə nədən danışılır?
– Sizcə, qışda yem tapmayan sərchələlərə necə kömək etmək olar?

Şagirdlərin cavabları dinlənilir.

Müəllim uşaqlara məlumat verir:

– Bəzi quşlar payızda isti ölkələrə uçurlar. Belə quşlara köçəri quşlar deyirlər. Onlardan qaranquşu, durnanı, ala siğirçini göstərmək olar. Qışlayan quşlar isə heç bir yerə getmir. Onlar yem tapmaqda çox çətinlik çəkir. Sərchə də belə quşlardandır.

Oxu

(St. 2.2.4) “Quşların dostları” mətni oxunur. Mətn oxunduqdan sonra müəllim şagirdlərə sualla müraciət edir:

– Bu mətni yazmaqda müəllifin məqsədi nə idi? Hansı cümlədə bu fikir öz əksini tapıb?

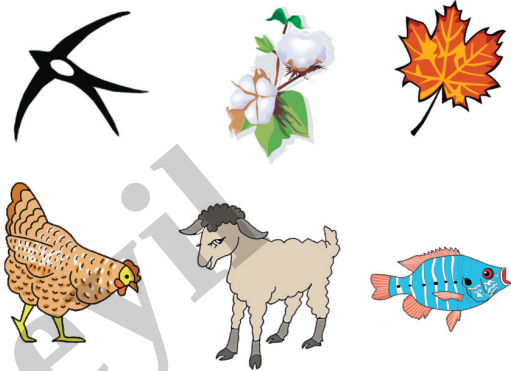
Qeyd. Bu mətn şagirdlərdə ətraf mühitə qayğı hissi yaratmaqla yanaşı, inklüzivliyə xidmət edir. Müəllim şagirdlərin diqqətini şəkildə əlil arasında təsvir olunmuş uşağa yönəldə və bu barədə söhbət apara bilər.

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “Q q” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yerilir. 69-cu səfədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Əlavə tapşırıq.

Şəkil adlarının siyahısını tamamla.

pambıq yarpaq

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 42. “X x” HƏRFİ. XƏZRİ NƏDİR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə yanıltmac oxuyur.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Bildiği məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndən yeni öyrəndiyi məlumatı öz sözləri ilə ifadə edir.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “X x” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – *Mən hamınızın yaxşı bildiyi bir şeirin ilk iki misrasını deyəcəyəm. Misralardakı sonuncu sözü siz deməlisiniz:*

Ay pipiyi qan ...,

Gözləri mərcan ...

Şagirdlər “xoruz” deməklə misraları tamamlayırlar.

Fənlərarası inteqrasiya (Mus.). Sual: – *Siz bu sözü birlikdə dediniz. Birlikdə şeir və ya mahnı oxumaq necə adlanır? (xor) “Xoruz” və “xor” sözləri hansı səsle başlanır?*

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 70-ci səhifəsində verilmiş “x” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. Şəkil adlarının hərflər sxemi araşdırılır, eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur. Xankəndinin Dağlıq Qarabağın mərkəzi şəhəri olduğu, hazırda Ermənistanın işğalına məruz qaldığı haqda məlumat verilir. Azərbaycanın xəritəsi nümayiş etdirilir. Xankəndinin yeri göstərilir.

1-ci tapşırıq Şagirdlər sözlərin məna əlaqəsini tapmaqla yerinə yerirlər.

Cütlərlə iş. Şagirdlər cütlərlə işləyib 2-ci tapşırıqdakı yaxınmənalı sözləri müəyyən edirlər. Daha sonra cütdəki şagirdlərdən biri 1-ci sütundakı müəyyən söz cümlədə işlədir. Digər şagird həmin söz 2-ci sütundakı yaxınmənalı sözlə əvəz edərək cümləni təkrar edir.

Qeyd. Şagirdlər 1-ci sütundakı “xeyr” sözünü “xeyir” sözü ilə səhv sala bilərlər. Müəllim bu sözlərin yazılışı arasındakı fərqi izah edib “xeyir” sözü ilə yaxınmənalı söz (fayda) tapmağı tapşırıq bilər.

Danışma

(St. 1.2.1) **Fənlərarası inteqrasiya (T.i.).**

Müəllim uşaqlara dəniz şəkli çəkməyi tapşırır. Ən

1 Uyğunluğu müəyyən et.

qədim	baba
xoş	xətt
Şaxta	xalça
düz	xəbər

2 Yaxınmənalı sözləri tap.

xeyr	iy
daxma	yox
qoxu	bəxtəvər
xəbər	koma
xoşbəxt	məlumat

70

yaxşı şəkillər sinfə nümayiş olunur və müzakirə edilir. Müəllim: – *Dənizin şəklinə görə havanın küləkli, yoxsa sakit olduğunu müəyyən edə bilərsinizmi?* – deyə müraciət edir.

Şagirdlər 71-ci səhifədə verilmiş şəkil üzrə danışirlər. Uşaqların qumdan düzəltmələrinin qala olduğu vurğulanır. Müəllim şagirdlərin qala haqqında biliklərini yoxlayır və özü də əlavə məlumat verir. Qədimdə tikilən qalaların müdafiə əhəmiyyətindən danışır. Azərbaycanın məşhur qalalarının adları çəkilir (*Qız qalası, Çıraqqala, Əlinçə qalası* və s.).

Sual: – Sizcə, nə üçün uşaqlar qalanın başına bayraq bərkidiblər? (Qədimdə qalalar şəhərin, ölkənin alınmazlığını, qüdrətini təcəssüm etdirirdi)

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn oxunur.

Müəllim: – Məndən yeni nə öyrəndiniz? Bu məlumatı öz sözlərinizlə ifadə edin.

Çox güman ki, xəzri haqqında məlumat bir çox uşaqlar üçün yeni olacaq.

(St. 2.1.2) Müəllim məndən bir neçə sözü seçib yazı taxtasında yazır: **kənarında** (qırağında), **zaman** (vaxt), **dedi** (söylədi), **bəsdır** (kifayətdir), **qalxın** (durun), **ləpə** (dalğa), **külək** (yel). Məndən bu sözləri tapın və onları yaxınmənalı sözlərlə əvəz edərək cümlələri oxuyun.

XƏZRİ NƏDİR

Xumarla Xəlil dəniz kənarında oynayırdılar. Onlar qumdan qala düzəldirdilər. Bu zaman Xəlil baba onlara yaxınlaşdı. O dedi:

- Bəsdır oynadınız. Qalxın gedək. Axşam düşür.
- Baba, Xəzərin ləpələri qalamızı yuyub aparar axı.
- Qorxmayın, xəzri olmasa, ləpə də olmaz.
- Xəzri nədir, baba?
- Xəzərdən əsən küləyə xəzri deyirlər.

ç c x X xurma saxta
Axşamın xeyir, Xeybər baba!
Xos gördük, Xəzər qızım.

Qruplarla iş. “Mətni dəyişməklə davam etdir”.

I qrup: Təsəvvür edin ki, şəhər tezdən xəzri əsməyə başladı...

II qrup: Təsəvvür edin ki, ertəsi gün uşaqlar dəniz kənarına gələndə kimsə qum qalasını dağıtmışdı...

III qrup: Təsəvvür edin ki, ertəsi gün uşaqların düzəlttikləri qum qalasının yanında bir dənə də qala “ucalırdı”...

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “X x” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 71-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 43. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə “q” və “x” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər.

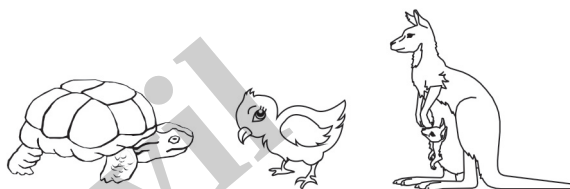
1. Mavi rəngli boşluqlara uyğun gələn sözləri yaz.

xəbər yarpaqlar yuva balıq

1. Payızda solur.
2. Eyvanda qaranquşlar qurmuşdu.
3. Uşaqlar dənizdə tuturdular.
4. Atam qəzetdə maraqlı oxudu.

2. Tapmacanın cavabına uyğun gələn şəkli rənglə.

“Qırt-qırt” edər anası,
Qanad altı yuvası.
Dimdiyidir sapsarı,
Adını tapın barı.

3. Sözlərin düzgün ardıcılığını bərpa etsən, atalar sözü alınar.

qurd Arxalı köpək basar
Qonaqsız dəyirmanıdır ev susuz
tələyə Qoca düşməz tülkü

4. Yaxınmənalı sözləri müəyyən et.

xəstə	cəsur
qıraq	kədər
igid	yararsız
qəm	naxoş
xarab	kənar

Dərs 44. “Ğ ğ” HƏRFİ. QAYĞI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmlı mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Hecaları dəyişməklə müxtəlif sözlər yaradır.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndən əsas fikri müəyyənləşdirən cümləni seçir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Ğ ğ” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
3.1.3. Şəklə uyğun cümlələr qurub yazır.	Şəkilə gördüyü varlığın adını yazır.

Motivasiya

Müəllim belə bir yanıltmac söyləyir və onu təkrar etməyi tapşırır:

– Ocağı qığılıclandırma, qığılıclandırsan da, qığılıclanacaq, qığılıclandırmasan da, qığılıclanacaq.

Sual: – Bu yanıltmacı çaşmadan deməyə hansı səslər mane olur?

“Ğ” səsi tələffüz olunduqda müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

“Ğ” yağda, dağda, bağda,
Tısbağada, qarğada.
Yerləşir gah ortada,
Gah da ki lap axırda.

Beləliklə, müəllim bu səsi digər səslərdən fərqləndirən xüsusiyyətini – sözlərin əvvəlində işlənmədiyini qeyd edir. Bu baxımdan onun “ı” səsi ilə oxşarlığı şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 72-ci səhifəsində verilmiş “ğ” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. Şəkil adlarının hərflər sxemi araşdırılır, eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur.

“Qarabağ” sözü oxunduqdan sonra müəllim işğal olunmuş bölgələrimiz haqqında uşaqlara məlumat verir. Azərbaycanın xəritəsi nümayiş etdirilir. Qarabağın yeri göstərilir.

Sual: – İndiyədək Qarabağın işğal olunmuş hansı bölgələrinin adlarını dərslikdə oxumuşuq?

Əlavə tapşırıq: – “Qarabağ” sözündəki hərflərdən istifadə etməklə yeni sözlər yaradın (qara, bağ, ağ, ara, qab, araba, qar, bağa, qaba və s.).

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) 1-ci tapşırıq. Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hecalar əlavə olunmaqla portağal, oğlaq, Ağdam, yağış, Ağdərə sözləri oxunur. Müəllim oğlaq sözünün mənasını izah edir: körpə, südəmər keçi balası; çəpiş.

qo-ğal ma-ğa-ra
na-ğıl qay-ğa-naq
nəğ-mə qar-ğı-da-lı
oğ-ılan Qa-ra-bağ

1 Çatışmayan hecaları tap.

por-ta-... dam
...laq ğış
Ağ-... oğ
ya-... rə
Ağ-də- ğal

2 Sözləri tap.

ma-ğa-ra - ra + za = ?
na-ğıl - ğıl + ğa + ra = ?
doğ-ru - ru + ma = ?

72

Bu tapşırıqda Azərbaycanın daha iki bölgəsinin adı verilib. Müəllim şagirdlərə deyir ki, keçən dərsdə Şuşa, Zəngilan, Qubadlı haqqında məlumat verilib, indi isə Ağdam və Ağdərənin adları ilə tanış olursunuz. Bunlar hazırda Ermənistanın işğalı altındadır. Azərbaycanın xəritəsi nümayiş etdirilir. Ağdam və Ağdərənin yerləri göstərilir.

2-ci tapşırıq. Fənlərarası inteqrasiya (Riy.)

Şagirdlər lövhədə toplama, çıxma əməllərini addımaddım yerinə yetirməklə (mağara - ra = mağa; mağa + za = mağaza) sual işarələrinin yerinə mağaza, nağara və doğma sözlərini alırlar.

Oxu

(St. 2.2.1) **Söz assosiasiyası.** Müəllim yazı taxtasında “qayğı” sözünü yazır, şagirdlərə bu sözle bağlı olan sözlər deməyi təklif edir (*xeyrixahlıq, kömək, yardım, körpə, qoca, qaçqın, əlil, şikəst* və s.).

Müəllim: – *Sizcə, kimin daha çox qayğıya ehtiyacı var?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir və müzakirə olunur.

Mətn oxunur. Mətnə “ğ” hərfinin işləndiyi sözlər seçilir, ayrıca hecalara bölünməklə tələffüz edilir.

(St. 2.2.4) Sual: – *Bu mətnə əsas fikir nədən*

Yazı

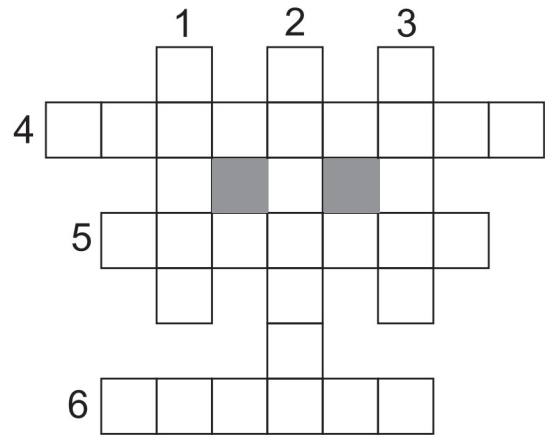
(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “Ğ ğ” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yerilir. 73-cü səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür. Əlavə olaraq müəllim lövhədə aşağıdakı atalar sözünü yazıb köçürülməsini tapşıra bilər:

Bağa baxarsan, bağ olar, baxmazsan, dağ olar.

(St. 3.1.3) **Əlavə tapşırıqlar:**

1. Krossvord

(krossvord lövhədə çəkib şəkilləri nümayiş etdirməklə bu tapşırığı kollektiv müzakirə yolu ilə yerinə yetirmək olar).

QAYĞI

Nağı baba oğlu Toğrulu Qarabağ döyüşlərində itirmişdir. İndi o, qonşu mənzildə tək yaşayır.

Qış ayları idi. Nağı baba xəstələnmişdi. Anam dovğa bişirdi. Atam işə mağazadan portağal, qoğal, noğul aldı. Biz Nağı babanın yanına getdik. O, atamla məni görüb sevindi.

Evə qayıdanda atam mənə dedi:

– Yaşlıların qayğısına qalmaq lazımdır.

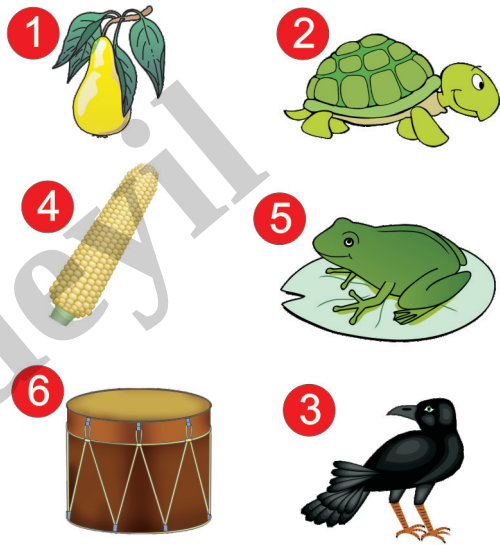

ö y ğ ö j ğ bağ doğma
Oğru els bağırdı, doğrunun
bağı yarıldı.

73

ibarətdir? Bu fikir mətndəki hansı cümlədə ifadə olunub?

Qeyd. Sonuncu sual əvvəlki dərslərdə “Bu mətni yazmaqda müəllifin məqsədi nə idi?” kimi səsələnirdi. Bu dərslərdə müəllim aşağıdakı fikri şagirdlərə çatdırmaqla bilər: “Hər bir mətni yazmaqda müəllif müəyyən bir fikri oxuculara çatdırmaq istəyir. Buna mətnin əsas fikri, ideyası deyirlər”. Beləliklə, gələn dərslərdə 2.2.4 standartını reallaşdırarkən müəllimlə şagird arasındakı ünsiyyəti asanlaşdırmaq olar.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 45. “C c” HƏRFİ. CABİR BABANIN BAĞINDA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmlı mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə yanıltmac oxuyur.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Hecaları dəyişməklə müxtəlif sözlər yaradır.
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Məndən əsas fikri müəyyənləşdirən cümləni seçir.
2.1.3. Məndə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.	Nitində yaxınmənalı sözlərdən istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “C c” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Fənlərarası integrasiya (Mus.). Müəllim musiqisi Qənber Hüseynlinin, sözləri Tofiq Mütəllibovun olan “Cücələr” mahnısını səsləndirir (mahnını şagirdlər də oxuya bilərlər).

Sual: – *Mahnının sözlərində ən çox eşitdiyiniz səs hansıdır?*

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 74-cü səhifəsində verilmiş “c” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. Şəkil adlarının hərfləri sxi araşdırılır, eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur.

Lövhənin II sütununda Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş daha 4 bölgəmizin adı verilib. Artıq birincilər işğal olunmuş 9 bölgəmizin adını oxuya və yazı bilərlər. Azərbaycanın xəritəsi nümayiş etdirilir. Şuşanın, Zəngilanın, Qubadlının, Ağdamın, Ağdərənin yerləri bir daha yada salınır, Cəbrayılın, Xocalının, Xocavəndin, Kəlbəcərin yerləri göstərilir.

Qeyd. *Dərsləyin sonuncu bölməsində Xocalıdan qaçqın düşmüş bir oğlanın taleyi ilə bağlı hekayə (“Yoldaşlıq köməyi”) verilmişdir. Ona görə də bu dərstdə Xocalı haqqında məlumat həmin mətnin daha dərinədən mənimsənilməsinə və effektiv motivasiya qurulmasına kömək edir.*

1-ci tapşırıqda verilmiş material əsasında yanıltmac müsabiqəsi keçirilir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) 2-ci tapşırıq. Şagirdlər verilmiş nümunə əsasında 1-ci sözün son, 2-ci sözün isə ilk hecasını təşkil edən hecanı tapıb sözləri oxuyurlar (nəticə, cəsəret, Xədicə, Cəmilə).

Əlavə tapşırıq. **Cütlərlə iş.** *Tərkibində “c” səsi olan elə cüt sözlər tapın ki, 1-ci sözün son hecası 2-ci sözün ilk hecası olsun (qoca – cavan, sürücü – cücə, oxucu – cuna, satıcı – ciğal və s.).*

Əlavə tapşırıq. Müəllim vərəqlərdə “ca”, “co”,

ca-mış Cəb-ra-yıl
cə-sur Xo-ca-lı
bö-cək Xo-ca-vənd
cey-ran Kəl-bə-cər

1 Yanıltmacı əzbər de.
Cücüləri cücələrə
Tapşırıqlar cücülər.
Cücüləri bircə-bircə
Aşırdılar cücələr.
Teymur Elçin

2 Uyğun gələn hecaları tapmaqla sözləri oxu.

bala **ca** navar
nəti **?** sarət
Xədi **?** milə

74

“ci”, “cey”, “rab”, “ran”, “mış”, “yər” hecalarını yazır, vərəqlər şagirdlərə verilir. Əvvəlcə birinci dörd heca yazılmış vərəqi tutmuş şagirdlər qabağa çıxır. Sonra isə növbəti dörd hecanı tutmuş şagirdlər gəlir. Hər heca müvafiq hecasını tapır. Şagirdlər əl-ələ tutur. Yerdə oturanlar sözləri oxuyurlar.

Oxu

(St. 2.2.4) “Cabir babanın bağında” mətninə motivasiya olaraq müəllim şagirdləri “qayğı” mövzusunda düşünməyə yönəldir. “O” hərfini keçərkən Raminlə Boran adlı itin yaralı dovşana yardımı, “Quşların dostları” mətnində uşaqların sərcələr üçün dənlik düzəltməyi, nəhayət, keçən dərstdə oxunmuş “Qayğı” mətni xatırladılır. Müəllim: – *Deməli, hər bir zəif, köməksiz canlıya*

qayğı göstərməlidir. Bəs “canlı” dedikdə biz nəyi nəzərdə tuturuq – yalnız insanları, heyvanları, quşlarımızı?

Başqa yönəldici suallarla uşaqlar bitkilərin də canlı aləmin bir hissəsi olduğunu aydınlaşdırırlar.

Müəllim bitkilərə həm qayğı, həm də diqqətsizlik nümayiş etdirilən şəkillər göstərə bilər. Şəkillərlə bağlı şagirdlərin mülahizələri dinlənir.

Mətn oxunur. Şagirdlər mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir, mətndən bu fikri daha bariz ifadə edən cümlələri seçirlər. 3-cü tapşırıqda qoyulmuş sual cavablandırılır.

(St. 2.1.3) “Dəcəl Selcan cərgələrin arası ilə babasına sarı yüyüdü” cümləsində dəcəl, cərgə,

CABİR BABANIN BAĞINDA

Yay yenəcə girmişdi. Cəmil bacısı ilə Cabir babanın bağına gəlmişdi. Dəcəl Selcan cərgələrin arası ilə babasına sarı yüyüdü. O, yeni cücərən üzüm tıngırlarını ayaqladı. Baba nadinc nəvəsini qucaqlayıb dedi:
– Balaca nəvəm böyüyəndə biləcəkdir ki, bitkilər də canlıdır. Onları incitmək olmaz.

3. Aşağıdakı cümlə mətndə hansı cümlədən sonra gəlməlidir?
Ancaq babanın acığı tutmadı.

*c C calağ cığır Cavansir
Cavad bir cüt corab aldı.
Nənc Cırtana yaxmac verdi.*

75

sarı, yüyüdü sözlərini hansı sözlərlə əvəz etmək olar? Əvəz edərək cümləni deyin (Nadinc Selcan sıraların arası ilə babasına tərəf qaçdı).

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “C c” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 75-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 46. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə “ğ” və “c” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər.

1. Mavi rəngli boşluqlara uyğun gələn sözləri yaz.

qayğanaq

cümlə

əncir

1. Ən dadlı Abşeronda yetişir.

2. Cırtan divdən istədi.

2. Cəmilə dörd sözdən ibarət qurdu.

2. Əlamət bildirən sözləri uyğun ad bildirən sözlərlə birləşdir və yaz.

acı

dağ

dəcəl

əsgər

uca

bibər

cəsur

müəllim

gənc

uşaq

acı bibər

3. Sözlərin düzgün ardıcılığını tap və cümlələri yaz.

1) bir yığdı Bacım əncir vedrə

2) çaya aldadıb divi göndərdi Cırtan

3) sayarlar Cücəni payızda

Dərs 47. “Ç ç” HƏRFİ. ÇÖRƏK BƏRƏKƏTDİR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə yanıltmac oxuyur.
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Tələffüzü oxşar olan müxtəlif səsləri müvafiq hərflərlə işarə edir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət bildiren sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Tanış atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir. Tapmacanın cavabına uyğun gələn şəkli (sözü) müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “Ç ç” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Məndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.

Motivasiya

Müəllim Mədinə Gülgünün aşağıdakı şeirini oxuyur:

Çəpərdən aşdı çəpiş,
Dağa dırmaşdı çəpiş.
Anasını itircək
Yolunu çaşdı çəpiş.

Sual: – Şeirdə nədən danışılır? “Çəpiş” sözü-
nün ilk səsi hansıdır? Bu şeirdə başqa hansı
sözlərdə həmin səs var?

Daha bir şeir səsləndirilir:

Çinarənin cücəsi
Çiçəkləri əzirdi.
Çiçəklərin içində
Cücüləri gəzirdi.

Şagirdlər bu şeirdə səslənən sözlər arasında
tərkibində “c” və “ç” olanları fərqləndirirlər. Şa-
girdlərdən biri “c” hərfini lövhədə yazır. Müəllim
onun “quyruğunu” çəkməklə bildirir ki, bu hərflə-
rin yazılışı bir-birinə çox yaxındır.

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 76-cı sə-
hifəsində verilmiş “ç” hərfinin çap və əlyazısı şək-
linə yönəldilir. Şəkil adlarının hərflər sxemi araşdırılır,
eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur. Azər-
baycanın xəritəsində Ermənistan tərəfindən işğal
olunmuş Laçın rayonunun yeri göstərilir.

1-ci tapşırıqda verilmiş material əsasında
yanıltmac müsabiqəsi keçirilir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.1) “Gizli şəkillər” oyunu

Qeyd. Bu yaşda bəzi uşaqların nitqindəki
qüsurlar “k” və “ç” səsinin qarışdırılması ilə bağlıdır.
Odur ki bu oyun tərkibində həmin səslər olan
sözlərlə bağlıdır.

Müəllim maqnit lövhəyə (bax: MMV. s.17-18)
adının tərkibində “k” və ya “ç” olan şəkillər bərkidir
(çətir, kələm, bıçaq, kitab, açar, göyərçin, çörək,
çəngəl, xalça, kəlbət, kəmə, kəpənək, çaydan,
çərpəng, çiçək və s.). Şagirdlər bir-bir lövhəyə ya-
xınlaşıb şəkli götürür, sinfə göstərir, adını deyir və
bu sözdə “k”, yoxsa “ç” səsinin olduğunu müəyyən
edirlər. Yazı lövhəsində tərkibində “k” olan sözlər
bir sütunda, “ç” olan sözlər digər sütunda yazılır.

(St. 4.1.5) Dərslikdən 2-ci tapşırıq yerinə ye-
tirilir. Əşyanın əlamətini bildiren sözlərin ad
bildirən sözlərlə uyğunluğu müəyyən edilir.

Oxu

(St. 2.2.4) Müəllim Səməd Vurğunun şeirindən bir parça səsləndirir:

Torpağa düşməsin havayı bir dən,
Çörək bol olarsa, basılmaz vətən!

Sual: – Şair bu misralarla nə demək istəyirdi?

Şagirdlərin cavabları dinləndikdən sonra mətn oxunur, 3-cü tapşırıq müəllimin yönəldici sualları və şagirdlərin şərhləri ilə yerinə yetirilir.

Şagirdlər məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir, bu fikrin ifadə olunduğu cümlələri tapırlar. Müəllim aşağıdakı atalar sözlərini deyir:

A) Oğurluq toxum bitməz.

B) Çörəkverən ol, çörəkkəsən olma.

C) Çörək itirən çörək tapmaz.

Sual: – Sizcə, Çimnaz xala Çingizə dediyi sözlərə hansı atalar sözünü əlavə etsə, yerinə düşər?

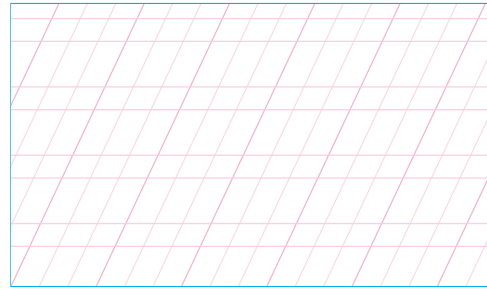
Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “Ç ç” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 77-ci səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Əlavə tapşırıqlar:

1. Hecaları düzgün birləşdir və sözləri yaz.

poç	pan	dan
ta	yirt	ça
ça	tal	kə
çə	ma	yon

2. (St. 2.2.4) Tapmacanın cavabına uyğun gələn şəkli rənglə.

Ev-eşikdə astayam,
Ovçuların dostuyam.
Yel kimi qaçışım var,
İy bilməkdə ustayam.

ÇÖRƏK BƏRƏKƏTDİR

Çingizgil çayın kənarında oynayırdılar. Burada gözəl çəmənlik vardı. Uşaqlar çobanyastığı və başqa çiçəklər dərdilər. Bu zaman Çimnaz xala onları yeməyə çağırırdı. Uşaqlar bağçada əyləşib çörək yedilər, çay içdilər. Stolda artıq çörək tikələri qalmışdı. Çingiz onları kolluğa atmaq istəyəndə Çimnaz xala dedi:

– Oğlum, çörək bərəkətdir. Onun qədrini bilmək lazımdır.

3. Aşağıdakı sözlərin düzgün ardıcılığını müəyyən et.
un çörək buğda xəmir

ç Ç çörək dolca Çörək
Elcin dayı colda ot bisir.
Çimnaz çörəkləng ucurdur.

77

Şagirdlər həyatdan misallar gətirməklə atalar sözlərini şərh edirlər. “C” variantının məndəki əsas fikrə daha çox uyğun gəldiyi müəyyən olunur.

Dərsin sonunda şagirdlərlə birgə belə bir plakat yazıb divardan asmaq olar:

- Yeyə biləcəyimiz qədər çörək götürək!
- Çörəyi didib tökməyək!
- Ayaq üstə çörək yeməyək!
- Çörəyi sevak və qoruyaq!
- Çörək bərəkətdir, qədrini bilək!

3*. (St. 2.2.3) Cümlələrin düzgün ardıcılığını tap və mətni köçür.

- Bala, bu çiçəkləri nə üçün yığırsan?
- Yalçın çəmənlikdə çiçək yığdı.
- Anamın ad günü üçün yığıram.
- Bir çoban ona yaxınlaşıb soruşdu:

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 48. “H h” HƏRFİ. ADI İLƏ BÖYÜSÜN (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Sözün yaranmasında hərfin rolunu müəyyənləşdirir. Tələffüzü oxşar olan müxtəlif səsləri müvafiq hərflərlə işarə edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Tapmacanın cavabına uyğun gələn şəklə (sözü) müəyyən edir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “H h” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri oxuyur:

Vərəq dolanda

Həşir qoparır

Bizim Həlimə.

“Vay, yerim yoxdur,

Harada yazım?”

Qışqıran zaman

Həvəslə onu

Sakitləşdirir

Hörüklü Hicran.

Suallar: – Şeirdə hansı qızların adları çəkilir?

Qızların adının ilk səsi hansıdır? Şeirdə başqa hansı sözlər bu səslə başlanır?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 78-ci səhifəsində verilmiş “h” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. Şəkil adlarının hərflər sxemi araşdırılır, eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur. “Yəhər” və “həmraylik” sözləri izah olunur (*yəhər – üstündə oturmaq üçün qayıqlarla atın belinə bağlanan oturaq; həmraylik – həmfikirlik, yekdillik deməkdir*).

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir, şagirdlər üçhecalı sözləri müəyyən edirlər.

(St. 2.2.4) 2-ci tapşırıqda verilmiş tapmaca oxunur, verilmiş şəkillər əsasında açması tapılır. Şagirdlər cavabı tapmağa kömək edən açar sözləri müəyyən edirlər.

Dil qaydaları

(St. 4.1.1) Şagirdlərə xatırladılır ki, sözdə hər hərfin öz yeri var. Hər hansı hərfi başqa bir hərflə əvəz etsək, sözün mənası tamamilə dəyişə bilər. Belə sözlərə misallar gətirilir: *həyət – həyat, şəhid – şahid, həkim – hakim*. Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər bu sözlər arasındakı mənə

fərqlərini izah edirlər. Sonra hər söz cümlə içərisində işlədilir. Müəllim lövhədə sözlər yazır və bu sözlərdə bir hərfi dəyişməklə yeni sözlər yaratmağı tapşırır: *kəpək (köpək), qaşış (qatış), çörək (xörək)* və s.

“Gizli şəkillər” oyunu

Qeyd. Təcrübə göstərir ki, bu yaşda bəzi uşaqlar “h” və “x” səslərini səhv salırlar. Odur ki bu oyun tərkibində həmin səslər olan sözlərlə bağlıdır.

Müəllim maqnit lövhəyə (bax: MMV, s.17-18) adının tərkibində “h” və ya “x” olan şəkillər

bərkidir (*yəhər, xalça, heyva, hörümçək, timsah, qalxan, günəbaxan, xurma, xoruz, paxlava, xizək, şahmat, hinduşka* və s.). Şagirdlər bir-bir lövhəyə yaxınlaşıb şəkli götürür, sinfə göstərir, adını deyir və bu sözdə “h”, yoxsa “x” səsinin olduğunu müəyyən edirlər. Yazı lövhəsində tərkibində “h” olan sözlər bir sütunda, “x” olan sözlər digər sütunda yazılır.

Oxu

Fəndaxili inteqrasiya (st. 1.2.1, 2.2.4). Sual: – Kim öz adının mənasını bilir?

Müəllimin köməyi ilə bir neçə şagirdin adının mənası açıqlanır. Müəllim bildirir ki, adlarımız bir-birindən gözəldir və hər bir insan öz adına layiq olmalıdır.

Dərslərdən mətn oxunur. Müəllim ümummilli lider Heydər Əliyev haqqında uşaqların yaş səviyyəsinə uyğun məlumat verir.

ADI İLƏ BÖYÜSÜN

Balaca Mehriban Həlimə nədən soruşdu:

- Nənə, niyə adımı eşidənlər “adı ilə böyüsün” deyir?
- Onlar istəyirlər ki, sən həmişə mehriban olasan.

Mehriban Heydər Əliyevin heykəlinə baxıb soruşdu:

- Nənə, bəs “Heydər” adının mənası nədir?
- Qızım, Heydər “vüqarlı, qüdrətli” deməkdir. Heydər Əliyevin qüdrəti sayəsində Azərbaycanımız çiçəklənən ölkəyə çevrilmişdir. Ona görə də xalqımız onu həmişə hörmətlə yad edəcək.

4 Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev haqqında nə bilirsen?

h İ l H bahar Hüseyn
hadisə hörmət Humay himn
Xəhis edirəm, həşcarlanma.
Anası Mehmana heyva aldı.

79

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “H h” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 79-cu səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 49. Ümumiləşdirici dərs (2 saat)

Bu dərsdə “ç” və “h” hərfləri aşağıdakı çalışma modelləri əsasında təkrarlana bilər.

1. Doğru (D), yoxsa yanlış (Y)? Müvafiq xanada qeyd et.

	D	Y
Hinduşka ev quşudur.	☒	☐
Hörümçək dördayaqlı heyvandır.	☐	☐
İnsan həmişə həqiqəti deməlidir.	☐	☐
Himn dövlət atributudur.	☐	☐
Həftədə altı gün var.	☐	☐

2. Verilmiş sözlərdən istifadə etməklə şəirləri tamamla.

canı sərçə şir

Gör pəncərədə neçə
Oturub bala _____ .

Balaca rəssam Bəşir
Çəkmişdi yırtıcı _____ .

Kim sevir sə idmanını,
Poladdan olar _____ .

3. Tapmacanın düzgün cavabını seç.

Qaranquş uçub gələr,
Açar tər bənövşələr.
Yaşıllanar dağ-dərə,
Haray düşər çöllərə.

A) qış B) yaz C) payız

4. Sözlərin sonuncu hecasını müəyyən et.

id-man-...	çi
də-mir-...	çü
trak-tor-...	ç1
dö-yüş-...	çu

5. böyük, nəhəng, yekə, ...

Nöqtələrin yerinə hansı söz yazılmalıdır?

- A) kiçik
B) iri
C) gözəl

Dərs 50. “F f” HƏRFİ. ÖZÜMÜZ OXUYARIQ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
2.1.1. Mətnədə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.	Mətnədə təsvir olunmuş əşya və ya hadisənin nəyə aid olduğunu müəyyən edir və həmin varlığın adını deyir.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.
2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.	Şeirin əsas struktur elementlərini (bənd, misra) fərqləndirir, qafiyəli sözləri seçir.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “F f” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri oxuyur:

Bu zürafə fil ilə

Afrikadan gəlir.

Fidan Fərrux, Fəridə

Fillərə baxmaq üçün

Zooparkda gizləndir.

Sual: – Şeirdə ən çox eşitdiyiniz səs hansıdır?

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsləyin 80-ci səhifəsində verilmiş “f” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. Şəkil adlarının hərflər sxemi araşdırılır, eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur.

II sütunda Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş Azərbaycanın sonuncu bölgəsinin adı verilib. Artıq birincilər işğal olunmuş 11 bölgəmizin adını oxuya və yazıya bilirlər. Azərbaycanın xəritəsi nümayiş etdirilir. Xəritədə Şuşanın, Zəngilanın, Qubadlının, Ağdamın, Ağdərənin, Cəbrayılın, Xocalının, Xocavəndin, Kəlbəcərin, Laçının və **Füzulinin** yerləri göstərilir.

(St. 2.1.1) 1-ci tapşırıqda şagirdlər verilmiş qısa izahların hansı sözə uyğun gəldiyini müəyyən etməlidirlər. Müəllim aşağıdakı materialdan da istifadə etməklə cütlər arasında “Tez, cəld” oyununu keçirə bilər.

1. Sözləri müvafiq izahların qarşısında yaz.

fil fen fırça şəkaf fincan

- Rəngləmək üçün alət: _____
- Xortumlu iri heyvan: _____
- Əşya yığmaq üçün mebel: _____
- Çay, süd içmək üçün qab: _____
- Saç qurutmaq üçün cihaz: _____

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) 2-ci tapşırıqda şagirdlər tərkibində “f” hərfi olan hecanın sözlərdəki yerini tap-

fut-bol fa-si-lə
nə-fəs fəv-va-rə
fi-şəng fi-rən-giz
məf-til Füz-zu-li

1. İzaha uyğun gələn sözü tap.

masa üçün örtük futbol
zərb musiqi aləti fəsil
topla oyun növü dəf
ilin bir mövsümü süfrə

2. Çatışmayan hecaları tap.

...sa-nə lif
zə-...-ran əf
ə-...-ba fır
qə-rən-... fə
...-tı-na fil

80

malıdırlar. Bu tapşırığı yerinə yetirərkən “canlı abak” üsulundan da istifadə etmək olar (“y” və “v” hərflərini keçərkən bu üsuldan istifadə olunmuşdu). Şagirdlər hecaları iri vərəqlərdə yazıb əllərində tuturlar. Əvvəlcə “sa” və “nə” hecaları sinfin qarşısında dayanır. Sağ sütundakı hecalar bir-bir onların qarşısından keçir. “Əf” hecası keçərkən onlar bu hecanı tutub saxlayırlar. Qalan şagirdlər “əfsanə” sözünü səsləndirirlər. Bu qayda ilə tapşırığın icrası davam etdirilir və şagirdlər *zəfəran*, *əlifba*, *qərənfil*, *fırtına* sözlərini oxuyurlar.

Dinləmə

Fəndaxili inteqrasiya (st. 1.1.1). Müəllim dinləmə qaydalarını (MMV, səh. 5) şagirdlərə xatırladır və aşağıdakı mətni oxuyur.

ƏLİFBA

Lap qədimdə insanlar yazma bilmirdilər. Çünki onların hərflərdən xəbəri yox idi.

Kəndlərdən birində iki uşaq yaşayırdı – Fərhad və Tural. Bir gün Turalın ailəsi uzaq yerə köçməli oldu. Fərhad Turala dedi:

– Gəl hər danışığ səsi üçün bir işarə fikirləşək. Sənin adının birinci səsinə belə işarə edək: T. (Müəllim lövhədə yazır: T). Siz köçəndən sonra bu işarələr vasitəsilə yazışaq.

Uşaqlar belə də etdilər. Bu işarələri hərflər adlandırdılar. Beləliklə, əlifba yarandı.

Oxu

Fəndaxili inteqrasiya (st. 2.2.2). “Özümüz oxuyarıq” şeiri hər şagird iki misra səsləndirməklə bir neçə dəfə oxunur. Burada işlənmiş adlar (Cırtan, Şəngülüm, Koroğlu, Fitnə, Nizami) haqqında şagirdlərin bilikləri yoxlanılır. Müəllim əlavə məlumatlar verir.

Sual: – Sizcə, niyə hərənizə iki misra oxutdum? Tək misralar bitmiş fikir ifadə edirmi?

Müzakirə və təhlil yolu ilə bu nəticəyə gəlinir ki, şeirdə hər iki misra bir cümlə təşkil edir.

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir (“Şəngülüm, Şəngülüm, Məngülüm”).

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik “F f” hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 81-ci səhifədə verilmiş 4-cü tapşırıqdakı mətn nöqtələrin yerinə “qol” sözü yazılmaqla köçürülür.

Əlavə tapşırıq.

Şəkil adlarının siyahısını tamamla.

ÖZÜMÜZ OXUYARIQ

Rəflərimiz şəkilli
Kitablarla doludur.
Biri “Cırtan” nağılı,
O biri “Koroğlu”dur.
Nizami baba yazmış,
Bax, bu kitab “Fitnə”dir.
Heç o qalın kitabın
Adı bilirsən nədir?
Hərfləri keçmişik,
Bilirik əlifbanı,
Özümüz oxuyarıq
“Şəngülüm”ü, “Cırtan”ı.
Hüseyn Abbaszadə

3 Şeirdə verilmiş “Şəngülüm” nağılının tam adı nədir?

4 Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözü yazmaqla köçür.

f F film nept pəhlə Fəzil
Fərid oynadı futbol,
Qapuya vurdu üs

81

Dinləyib-anlamı yoxlamaq üçün suallar verilir. Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər aşağıdakı nəticəyə gəlirlər: – Əvvəlcə danışığ səsləri, sonra hərflər yaranıb. İnsanlar hərfləri yaradıblar ki, öz fikirlərini yazılı şəkildə ifadə edə bilsinlər.

Daha sonra müəllim şagirdlərə belə bir tapşırıq verir:

– Hekayəni öz təxəyyülünüzdə uyğun davam etdirin. Sizcə, uşaqlar ayrıldıqdan sonra nələr baş verdi?

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 51. “J j” HƏRFİ. JALƏ XALA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri bütöv oxuyur.
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Oxuduğu cümlənin ifadə etdiyi fikri müəyyənləşdirir.
2.1.2. Məndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Məndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
2.1.1. Məndə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.	Məndə rast gəldiyi yeni əşyanı illüstrasiyada tapır və adlandırır.
3.1.1. Hərflərin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.	Böyük və kiçik “J j” hərfinin elementlərini və konfigurasiyasını müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır və bitişdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – Azərbaycan əlifbasında 32 hərf var. Siz artıq 31 hərflə tanışsınız. Bu gün sonuncu – 32-ci hərflə tanış olacaqsınız.

Müəllim “J” hərfinin üstünü örtməklə “Azərbaycan əlifbası” cədvəlini sinfə nümayiş etdirir. Hərflər oxunur və müəllim üstü örtülmüş hərfin ifadə etdiyi səsi tapmaq üçün aşağıdakı bir bənd şeirə qulaq asmağı tövsiyə edir:

Müjdə verdi bir səhər

Kiçik Jaləyə Əjdər:

– Atan alıb şəkilli,

Rəngli bir jurnal sənə.

Müjgan yalvardı: – Ata,

Birini də al mənə!

Sual: – Şeirdə eşitdiyiniz yeni səs hansıdır?

“J” səsi səsləndikdən sonra cədvəldə örtülmüş hərfin üstü açılır.

Oxu

(St. 2.2.1) Şagirdlərin diqqəti dərsliyin 82-ci səhifəsində verilmiş “j” hərfinin çap və əlyazısı şəklinə yönəldilir. Şəkil adlarının hərflər sxemi araşdırılır, eləcə də lövhədə verilmiş sözlər oxunur.

“J” hərfi haqqında məlumat verildikdən sonra Azərbaycan dilində bu səsin iştirak etdiyi sözlərin azlıq təşkil etdiyi, bu sözlərin dilimizə başqa dillərdən keçdiyi qeyd olunur.

Lövhədəki sözlər oxunduqca izahı tələb olunan sözlərin mənası əvvəl şagirdlər, sonra isə müəllim tərəfindən izah olunur. Şagirdlər bu sözləri cümlələrdə işlədirlər.

Fəndaxili integrasiya (st. 2.2.4, 4.1.5). 1-ci tapşırıqda sözlər yerində işlədilməklə cümlələr oxunur. Cümlələr oxunduqdan sonra müəllim aşağıdakı sualları verə bilər:

– Cümlələrdəki ad bildirən sözləri sadalayın.

– Hansı cümlələrdə əlamət bildirən söz işlənib? Həmin sözləri deyin.

ja-ket di-ri-jor
jur-nal pi-ja-ma
müj-də jur-na-list
re-jim Ja-lə

1 Sözləri yerində işlətməklə cümlələri oxu.
müjdə morj əjdaha jurnal
... soyuq yerlərdə yaşayır.
Əjdər maraqlı ... aldı.
Qaranquş bahardan ... verir.
Nağıllarda ... obrazı olur.

2 Yaxınmənalı sözləri tap.
müjdə pərdə
jest münsif
jüri xəbər
jalüz şəh
jalə hərəkət

82

– Cümlələrdəki hərəkət bildirən sözləri sadalayın.

(St. 2.1.2) 2-ci tapşırıqda I sütundakı sözlərin yaxınmənalı sözləri müəyyən olunmazdan əvvəl həmin sözlərin mənalı şagirdlər tərəfindən açıqlanır. Bundan sonra həmin sözlərə yaxınmənalı sözlərin tapılması daha asan olur.

(St. 2.1.1) Şagirdlər sualları cavablandırırlar:
– Paltar tikən peşə sahibi necə adlanır? (dərz) Bəs geyimin eskizini verən mütəxəssisə nə deyirlər? (rəssam-dizayner)

“Jalə xala” mətni oxunur.

Şagirdlər 83-cü səhifədəki 3-cü və 4-cü tapşırıqları yerinə yetirirlər.

Şagirdlər yaşıl və qırmızı kartlar hazırlayırlar (bu kartlar onlara gələcək dərslərdə də lazım ola- caq). Müəllim aşağıdakı cümlələri səsləndirdikdə onlar müvafiq kartları qaldırırlar.

Doğru (D), yoxsa yanlış (Y)?

Məktəbə pijamada gedirlər.
Morj soyuq yerlərdə yaşayır.
Əjdaha nağıllarda olur.
Jurnal yalnız böyüklər oxuyur.
Müjdə xəbər deməkdir.

JALƏ XALA

Jalə xala istedadlı rəssamdır. O, yeni geyim modelləri hazırlayır. Moda jurnalında onun haqqında məqalə dərc olunmuşdu. Jurnalda jaket, jilet, don, pijama və başqa geyim modelləri vardı. Jalə xala beynəlxalq moda müsabiqəsində yüksək mükafata layiq görülmüşdü.

3 Hansı geyim adında "j" səsi yoxdur?

4 Bu peşə adları hansı şəkillərə aiddir?

jonqlıyır dirijor jurnalist

*j j pijama qaraj Jalə
Əjdər jurnal oxuyur.
Jalənin atası rejissordur.*

Yazı

(St. 3.1.1, 3.1.2) Böyük və kiçik "J" hərfinin yazılışı ilə bağlı fəaliyyət yerinə yetirilir. 83-cü səhifədə verilmiş yazı nümunələri köçürülür.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 52. ƏLİFBA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
4.1.1. Səs və hərfi fərqləndirir.	Hərfləri öz adı ilə (be, ke, ka, el, em və s.) adlandırır.
4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.	Sözləri əlifba sırası ilə düzür.

Dərsə hazırlıq

Ötən dərstdə müəllim dərsləyin 84-cü səhifəsində verilmiş əlifba cədvəlini əzbərləməyi tapşırır.

Motivasiya

Müəllim müxtəlif hərfləri göstərüb "Bu nədir?" deyər soruşur. Bəzi şagirdlər "səs" cavabını verə bilirlər. Müəllim bildirir ki, hərfləri görürük və yazırıq, səsləri isə eşidirik və deyirik.

AZƏRBAYCAN ƏLİFBASI					
çap şəkli	əlyazma şəkli	hərfin adı	çap şəkli	əlyazma şəkli	hərfin adı
A a	A a	a	Q q	Q q	qe
B b	B b	be	L l	L l	el
C c	C c	ce	M m	M m	em
Ç ç	Ç ç	çe	N n	N n	en
D d	D d	de	O o	O o	o
E e	E e	e	Ö ö	Ö ö	ö
Ə ə	Ə ə	ə	P p	P p	pe
F f	F f	fe	R r	R r	er
G g	G g	ge	S s	S s	se
Ğ ğ	Ğ ğ	ğe	Ş ş	Ş ş	şe
H h	H h	he	T t	T t	te
X x	X x	xe	U u	U u	u
I ı	I ı	ı	Ü ü	Ü ü	ü
İ i	İ i	i	V v	V v	ve
J j	J j	je	Y y	Y y	ye
K k	K k	ke, ka	Z z	Z z	ze

Dil qaydaları

(St. 4.1.1) Şagirdlər hərfləri əlifba sırası ilə sadalayırırlar. Bu zaman müəllim hərflərin adının düzgün deyilməsinə nəzarət edir. "K" hərfinin nəyə görə iki adı olduğu misallar əsasında aydınlaşdırılır.

(St. 4.1.4) **Qruplarla iş.** Şagirdlər qruplara bölünürlər. Hər qrup həmin qrupdakı şagirdlərin adlarının əlifba sırası ilə siyahısını tərtib edir.

Qiymətləndirmə

Qruplar bir-birinin işini qiymətləndirir. Müəllim müşahidə əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığını qiymətləndirir.

IV BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat)

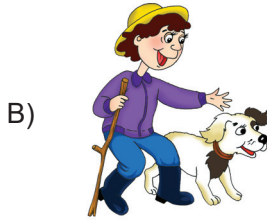
1-4-cü suallar aşağıdakı şeirlə bağlıdır.

– Dovşan, dovşan, a dovşan!
Qaçma, dayan, a dovşan!
Qaçma səni sevəndən,
Can kimi istəyəndən.

– Dayanmaram, a qardaş,
Yanımda var Alabaş.
Xəbərdaram işindən,
Qurtarmam dişindən.

Abdulla Şaiq

1. Hansı şəkil şeirin məzmunu ilə bağlı deyil?

2. Şeirin son misrasında "qurtarmaq" sözü hansı sözlə yaxınmənalıdır?

- A) bitirmək
- B) xilas olmaq
- C) sona çatdırmaq

3. Şeirdəki Alabaş nəyin adıdır?

- A) kirpinin
- B) dovşanın
- C) itin

4. Dovşanın sözlərini dəftərinə köçür.

5. Sözlərdən biri hecalara düzgün bölünməyib.

- A) şaf-ta-lı
- B) dəy-ir-man
- C) şə-kər-bu-ra

6. "Uzun" sözü hansı sözə aid ola bilməz?

- A) kəndir
- B) küçə
- C) dəniz

7. Hansı misra cümlədir?

- A) Ay pipiyi qan xoruz
- B) Gözləri mərcan xoruz
- C) Sən nə tezdən durursan

8. Sözlərdən birində "k" samiti fərqli səslənir.

- A) konsert
- B) kitab
- C) klub

9. Hansı söz mütləq böyük hərflə yazılmışdır?

- A) qalib
- B) kamran
- C) nərgiz

10. Hansı sırada hərflər əlifba sırasına uyğun ardıcılıqla verilib?

- A) r, s, ə, u, g
- B) d, c, t, ş, p
- C) l, m, n, o, ö

11. "Sağlam ol" etiketi nə zaman işlədilir?

- A) kimsə öskürəndə
- B) kimsə xəstələnəndə
- C) kimsə asqıranda

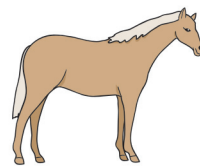
12. Hansı sırada yalnız əlamət bildirən sözlər verilib?

- A) bağ, acı, yazmaq
- B) uzun, qırmızı, gözəl
- C) uca, oxu, şəhər

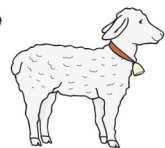
13. "Tövlədəki ... balasının iyini duyub kişnədi" cümləsində nöqtələrin yerinə hansı şəklın adı uyğun gəlir?

A)

B)

C)

V BÖLMƏ

AİLƏ VƏ MƏKTƏB

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	MMV səh.
53.	Uşaq və buz	2.2.2, 1.2.3, 4.1.7, 3.1.2	2	86	106
54.	Qar adam	1.2.1, 1.1.1, 2.1.4, 3.1.2	2	87	107
55.	Çovğun	2.2.4, 2.1.3, 1.2.3, 4.1.7, 4.1.4, 3.1.2	2	88-89	108
56.	Nənənin eynəyi	2.2.4, 1.2.1, 4.1.7, 3.1.4	2	90	109
57.	Həkim məsləhəti	2.2.3, 1.2.2, 3.1.4	1	91	110
58.	Himnimiz	2.2.1, 1.2.1, 2.1.4, 4.1.2, 3.1.4	2	92	111
59.	Finalda	2.2.4, 1.2.1, 3.1.2	2	93	112
60.	Kərim	2.2.4, 1.2.1, 4.1.7, 4.1.4, 4.1.5, 3.1.2	2	94-95	113
61.	Tap görüm	2.2.4, 1.2.1, 4.1.4, 3.1.2	2	96	114
62.	Yadına düşdü	2.2.4, 2.1.3, 2.1.1, 4.1.7, 3.1.4	2	97	115
63.	Anam işdən gələcək	2.2.4, 2.2.5, 1.2.1, 4.1.5, 3.1.2	2	98	116
64.	Səbiş necə böyüdü	2.2.4, 1.2.1, 4.1.5, 3.1.2	2	99	117
65.	Anamı incitmirəm	2.2.4, 2.1.2, 1.2.1, 4.1.6, 3.1.2	2	100	118
66.	8 Mart	2.2.4, 2.1.3, 1.2.1, 1.1.2, 3.1.5	2	101	119
67.	Beş dəqiqə	2.2.4, 4.1.7, 2.1.1, 4.1.4, 3.1.2	1	102	120
68.	Əkiz bacılar	2.2.4, 4.1.3, 3.1.2	2	103	121
69.	Ana yurdu	2.2.1, 2.1.4, 2.1.2, 1.2.1, 4.1.3, 3.1.4	2	104	122
70.	Qarabağ	2.2.4, 1.1.1, 1.2.1, 4.1.3, 3.1.2	2	105	123
71.	Novruz bayramı	2.2.1, 2.1.4, 1.2.1, 2.2.5, 3.1.2, 3.1.5	2	106	124
KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ			1		125
Yekun			37 saat	21 səh.	20 səh.

Dərs 53. UŞAQ VƏ BUZ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.	Şeirin əsas struktur elementlərini (bənd, misra) fərqləndirir, qafiyəli sözləri seçir.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Mimika və jestlərdən istifadə etməklə əzbərdən şeir deyir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim tapmaca deyir:

Odda yanmaz,

Suda batmaz.

Tapmacanın açması (**buz**) tapıldıqdan sonra uşaqların buz haqqında məlumatları yoxlanılır. Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər bu nəticəyə gəlirlər ki, şaxtalı havada su buza çevrilir.

Sual: – *İlin hansı fəslində yer buz olur? Bəs yaz gələndə buz haraya yox olur?*

Müəllim yazı taxtasında belə bir sxem çəkir:

Şagirdlər sual işarələrinin yerinə müvafiq olaraq “su” və “buxar” sözlərini yazırlar.

Oxu

Müəllimin nəzərinə! Uşaqların əksəriyyəti məktəbəqədər dövrdən M.Ə.Sabirin “Uşaq və buz” şeirini əzbər bilir. Bildikləri mətni kitabdan oxumaq onların işini asanlaşdırmaqla yanaşı, oxu bacarığı ilə bağlı özlərinə inamı artırma bilər.

(St. 2.2.2) Əvvəlcə şeir hər bəndi bir şagird deməklə oxunur. Sonra müəllim şeiri nəsrəndən fərqləndirən xüsusiyyətləri şagirdlərə xatırladır. “Uşaq və buz” şeirinin nümunəsində “misra”, “bənd”, “qafiye”, “ritm” anlayışları barədə şagirdlərin bilikləri yoxlanılır:

- Bu şeir neçə bənddən ibarətdir?
- Hər bənddə neçə misra var?
- Hər misrada neçə heca var?
- Şeirdə qafiyələnən sözləri deyir.

Danışma

Fəndaxili integrasiya (st. 1.2.3, 2.2.5). Şagirdlərdən biri şeiri jest və mimikalardan istifadə etməklə əzbər deyir. Digər şagirdlər onu dərslikdən izləyirlər. Müəllim şeir deyəni hərdən saxlayıb şagirdlərdən soruşur:

- İndi şeirin neçənci bəndi deyilir? Daha sonra başqa bir şagird şeiri nəsrə çevirib danışır.

1-ci tapşırıqdakı sual cavablandırılır.

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Sual: – *Şeir hansı bəndi yalnız bir cümlədən ibarətdir? Hansı misra sual cümləsidir? Uşağın dilindən deyilən birinci iki misranın sonundakı nida işarəsi hansı hissi ifadə edir? (acıq, qəzəb)*

UŞAQ VƏ BUZ

Dərse gedən bir uşaq
Çıxdı buz üstə qoçaq.

Sürüdü birdən-birə,
Düşdü üz üstə yere.

Uşaq durub neylədi?
Buza belə söylədi:

– Sən nə yamansan, a buz!
Adam yıxansan, a buz!

Az qalib ömrün sənin,
Yaz gələr, artar qəmin.

Əriyib suya dönersən,
Axıb çaya gedərsən!

Mirzə Ələkbər Sabir

1 Şeirdə hansı misralar məktəbli uşağın dilindən deyilir?

2 Mətni köçür.

Sölməyə donmuşdu. Bir çəpis buzun
üstünə çıxdı. Əyilib baxanda öz səklini
gördü. Elə bildi başqa çəpisdirdi. Buza
buzun vurdu.

3 Hər iki mətnə aid olan söz hansıdır?

- A) çəpis B) uşaq C) buz

86

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 86-cı səhifədə əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər. 3-cü sualı cavablandırmaqla şagirdlər oxuduqları və köçürdükleri mətnləri anladıklarını nümayiş etdirirlər.

Qiymətləndirmə

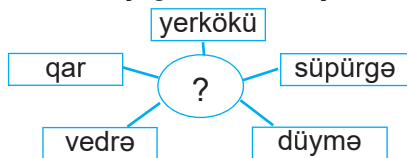
Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 54. QAR ADAM (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şəkildə və ya həyatda gördüyü əşyanı təsvir edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.
2.1.4. Mətnə sadə bədii ifadələri seçir.	Mətnə rast gəldiyi bədii ifadələri izah edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Anlayışın çıxarılması. Müəllim yazı taxtasında aşağıdakı sxemi çəkir:

Kənarlarda yazılan sözlər oxunur və şagirdlər sual işarəsinin yerinə "Qar adam" ifadəsini yazırlar.

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. Dərsləyin 87-ci səhifəsindəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Hər şəkil bir qrupa verilir. Qruplar onlara təqdim olunmuş şəkil üzrə danışır.

Fənlərarası inteqrasiya (T.i.). Sual: – Qar adamı necə görmək istərdiniz? Görmək istədiyiniz qar adamın şəklini çəkin.

Dinləmə

Fəndaxili inteqrasiya (st. 1.1.1, 2.1.4). Müəllim aşağıdakı mətni oxuyur.

Qar adamın göz yaşları

Qışın axırları idi. Qar yağmışdı. Uşaqlar həyətdə qar adam düzəltdilər. Onun başına papaq qoydular, əlinə süpürge verdilər.

Səhər gün çıxdı. Qar adamın gözlərindən damcı-damcı yaş axmağa başladı. Uşaqlardan biri üzünü Günəşə tutub yalvardı:

– Əziz Günəş! Nə olar, istini azalt. Tellərini qanadlarının altına yığ. Qoyma bizim qar adam göz yaşı töksün.

Müəllim fasilə edir və şagirdlərin dinləmə bacarığını yoxlamaq məqsədilə suallar verir:

– Uşaqlar həyətdə nə etdilər?

– Gün nə vaxt çıxdı?

– Uşaq Günəşə nə dedi?

– "Tellərini qanadının altına yığ" ifadəsini necə başa düşürsünüz?

– Qar adamın göz yaşı tökməsi nə deməkdir? Sonra mətnin davamı oxunur.

Günəş gülümsəyib uşağa cavab verdi:

– Əziz balam! Axı mənim yolumu bağçada güllər, bənövşələr, tarlada sünbüllər gözəyir. Mən istimi azaltsam, onlar solub məhv olar!

Mirmehdi Seyidzadə

QAR ADAM

1 Şəkil üzrə danış.

2 Cümlələri şəkillərə uyğun düzgün ardıcılıqla köçür.

*Qar adamın başını götürün!
Artıq qar adamımız hazırdır.
Gəlin qar adamı düzəldək.
Bu da qar adamın burnu!*

87

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 87-ci səhifədəki 2-ci tapşırıqda əlyazısı ilə verilmiş cümlələri şəkillərə uyğun düzgün ardıcılıqla köçürürlər. Ardıcılıq aşağıdakı kimi olmalıdır:

1. Gəlin qar adam düzəldək.
2. Qar adamın başını götürün!
3. Bu da qar adamın burnu!
4. Artıq qar adamımız hazırdır.

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 55. ÇOVĞUN (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Tanış atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir.
2.1.3. Mətnə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.	Nitqində yaxınmənalı sözlərdən istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Sual cümləsini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.	Hərfin əlifba sırasındakı yerini müəyyən edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – *Qarlı havada əsən güclü külək necə adlanır? “Boran”, “çovğun”* sözləri səslənənədək yönəldici suallar davam edir.

– *Bu cür havada məktəbə təkcə gedərsinizmi? Bəs yanınızda dostunuz olsa necə?*

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn hissələri oxunur. Müəyyən hissələrdən sonra müəllim şagirdlərə suallar verir. Bu suallar mətnin davamını proqnozlaşdırmaqla bağlı ola bilər.

I abzasdan sonra: – *Sizcə, Anar nə edəcək?*

II abzasdan sonra: – *Sizcə, Anar hansı qərara gələcək: məktəbə getsin, ya getməsin?*

“Oğlanlar bir-birini görüb sevindilər” cümləsindən sonra: – *Onlar nə üçün sevindilər?*

Mətn oxunduqdan sonra 89-cu səhifədəki 5-ci və 6-cı suallar cavablandırılır. 6-cı tapşırıqda keçməzdən əvvəl şagirdlər mətnin ideyası ilə bağlı fikirlərini söyləyirlər. Müəllimin

yönəldici sualları ilə bu qərara gəlirlər ki, mətnə dostluqdan danışılır: – *İnsanlar bir-birinə arxa olsalar, istənilən çətinliyi dəf edə bilərlər.* Bundan sonra şagirdlər tapşırıqda verilmiş hər bir atalar sözündə ifadə olunan fikri izah edir və mətnin məzmununa uyğun olanları seçirlər (2-ci və 4-cü).

(St. 2.1.3) Mətnə altından xətt çəkilmiş sözlər yaxınmənalı sözlərlə əvəz edilir. Şagirdlər bu sözləri başqa cümlələrdə işlədirlər.

Danışma

(St. 1.2.3) Qruplarla iş. “Hekayə qur” oyunu. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim hər qrupa bir

cümlə verir və bu cümləni davam etdirərək “Dostluq” mövzusunda hekayə qurmağı tapşırır.

I qrup: *Mən məktəbdən çıxanda artıq qaranlıq düşmüşdü...*

II qrup: *Mən evdən çıxanda küçədə yekə bir it gördüm...*

III qrup: *Bir gün dostumla dənizə çimməyə getmişdim...*

IV qrup: *Bir gün dostumla meşəyə göbələk yığmağa getmişdim.*

Müəllim tapşırır ki, hekayəni danışan şagird nitqini təsirli etmək üçün mimika və jestlərdən istifadə etməlidir.

Qruplar təqdimat edir. Hekayələr müzakirə olunur.

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) 1-ci tapşırıqda uyğun olaraq mətnin rəngli cümlələr seçilib bir daha oxunur və qırmızı rənglə verilmiş cümlənin sual cümləsi olduğu qeyd edilir.

(St. 4.1.4) 3-cü və 4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Hərflərin əlifba sırası ilə bağlı şagirdlərin bilik və bacarıqları yoxlanılır. Müəllim belə bir üsuldən istifadə edə bilər: 4 şagird seçilir, onlar bir sırada dayanır, hərə 8 hərflə ardıcıl olaraq sadalayır və ya 8 şagirdin hərəsi 4 hərf söyləyir.

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 89-cu səhifədə 7-ci tapşırıqda əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 56. NƏNƏNİN EYNƏYİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Aldığı məlumatları mətn halına salaraq şifahi təqdim edir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nida cümləsinin ifadə etdiyi hiss və duyğunu (sevinc, qəzəb, həyəcan) müəyyən edir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rəbitəli mətn yazır.	Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin məzmunu əsasında bir neçə cümlə qurub yazır.

Motivasiya

Müəllim: – *Qiymətləndirmə zamanı yüksək nəticə göstərəndə bu sevincinizi ilk olaraq kiminlə bölüşürsünüz? Bəs nəticə ürəkaçan olmayanda nə edirsiniz?*

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn oxunduqdan sonra 1-ci tapşırıqdakı sual əsasında ümumi müzakirə keçirilir. Suala cavab olaraq şagirdlər Sənanın KSQ-dən “5” qiymət aldığını söyləyə bilirlər.

Tapşırıq 2. *Səncə, nə üçün dünən Sənan nənənin eynəyini axtarmamışdı?*

Cavab variantları içərisində Sənanın hansısa fənnin summativ qiymətləndirməsindən pis qiymət aldığı deyilə bilər.

Sual: – *Sənana nə məsləhət verə bilərsiniz?*

Bu tapşırıq cütlərlə yerinə yetirilə bilər.

Hər cüt Sənana öz məsləhətini təqdim edir. Təqdimat 2-3 cümlədən ibarət mətn şəklində ola bilər.

3-cü tapşırığın cavabının “gözlük” olduğu tapılır.

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. “Hekayə qur” oyunu. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim hər qrupa açar sözlər yazılmış iş vərəqləri verir. Qruplar bu sözlərə görə “Bu hərəkətinə görə müəllim (yaxud kimsə) onu tərifiyədi” cümləsi ilə bitən hekayə qurmalıdır.

I qrup: məktəb, tənəffüs, pəncərə, dibçək

II qrup: rəsm dərsi, dost, rəngli karandaş

III qrup: avtobus, yaşlı qadın, yer, məktəbli

IV qrup: park, dostlar, dondurma, zibil qabı

Qruplar təqdimat edir.

Hekayələr müzakirə olunur.

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Mətnə işlənmiş nida (*Nənəcan, nənəcan!*), əmr (*Tez mənim gündəliyəmə bax.*) və sual cümləsi (*Bəs niyə dünən mənim eynəyimi axtarmadın?*) seçilib oxunur. Nida

cümləsinin yalnız ad bildirən sözdən ibarət olduğu qeyd edilir. Müəllim: – *Həmin cümlədə Sənanın hansı hissi ifadə olunur?*

NƏNƏNİN EYNƏYİ

Sənan bu gün məktəbdən çox sevinçək gəldi. Qapıdan içəri keçməmiş qışqırdı:

– Nənəcan, nənəcan! Tez mənim gündəliyəmə bax. Gör neçə almışam.

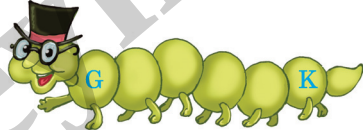
Ancaq nənə gündəlikdəki qiyməti görə bilmədi. Eynəyi harasa yox olmuşdu. Sənan eynəyi axtarmağa başladı. Hər yeri axtardı. Eynəyi divanın altından tapdı.

Nənə gündəliyə baxıb dedi:

– Aferin, bala! Bəs niyə dünən mənim eynəyimi axtarmadın?

Vasili Suxomlinski

- 1 Sənanın sevinçək olmasının səbəbi nə idi?
- 2 Səncə, nə üçün dünən Sənan nənənin eynəyini axtarmamışdı?
- 3 “Eynək” sözünü əvəz edə bilən sözü tap.

90

Yazı

(St. 3.1.4) Tapşırıq: – *Sənan eynəyi tapmaq üçün haraları axtardı? Cümlələr şəklində yaz (məsələn: Sənan kreslonun altına baxdı. Sonra dolabın gözələrinə baxdı...).*

Qiymətləndirmə

Vəsaitin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəllərinə əsasən təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 57. HƏKİM MƏSLƏHƏTİ (1 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Mətnin müxtəlif hissələrinə aid illüstrasiyaları müəyyən edir. Mətnin süjet xəttinə əsasən illüstrasiyaların ardıcılığını müəyyən edir.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rəbitəli mətn yazır.	Sualları cavablandırmaqla kiçikhəcmli rəbitəli mətn yazır.

Motivasiya

Müəllim: – Nəyə görə bəzi adamlar kitabı gözlərinə çox yaxın tuturlar? Nə üçün televizora yaxından baxmağa icazə verirlər?

Şagirdlər “Göz zəif görəndə” və “Televizora yaxından baxmaq gözə ziyandır” cavablarını verənə qədər yönəldici suallar davam edir. Sonra müəllim oxu qaydalarını xatırlada bilər: – *Kitab oxuyarkən gözlə kitab arasındakı məsafə nə qədər olmalıdır? Bədəni necə tutmaq lazımdır?..*

Oxu

(St. 2.2.3) “Həkim məsləhəti” mətni şagirdlər tərəfindən oxunur. Şagirdlər oxuduqlarına əsasən şəkilləri ardıcılıqla düzürlər. Ardıcılıq C, B, Ç, A-dır.

Şəkillərin ardıcılığını müəyyənləşdirdikdən sonra mətn bir neçə nəfər tərəfindən nəql olunur.

Danışma

(St. 1.2.2) **Rollu oyun.** Müəllim iki şagird seçib onlara aşağıdakı dialoq yazılmış vərəq verir. Şagirdlər dialoqu səssiz oxuyub mətnin məzmunu ilə tanış olur, sonra rollu oyun şəklində səsləndirirlər. Qalan şagirdlər dialoqda səslənən nitq etiketlərini özlərində qeyd edirlər.

Ata Orxanla optika mağazasına gəlir. O, satıcıya müraciət edir:

– Salam! Mən oğlum üçün gözlük sifariş etmək istəyirəm.

– Xoş gəlmisiniz! Gəlin əvvəlcə baxaq görək oğlunuza hansı gözlük yaraşır.

– Zəhmət olmasa, sağ tərəfdəki gözlükləri göstərin.

– Buyurun, baxın.

– Biz bu gözlüyü çox bəyəndik. Xahiş edirik, onu hazırlayın.

– Yaxşı! Sabah gəlib götürə bilərsiniz.

– Təşəkkür edirəm. Sabah gəlib götürərək. Xudahafiz.

– Xoş getdiniz!

Şagirdlərin qeyd etdikləri nitq etiketləri müzakirə olunur. Həmin nitq etiketlərindən istifadə

də etməklə başqa rollu oyunlar hazırlanır və təqdim olunur.

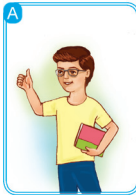
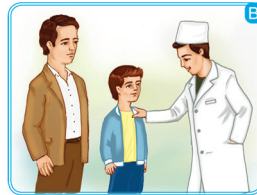
Yazı

(St. 3.1.4) Şagirdlər 2-ci tapşırıqda verilmiş sualları cavablandırmaqla rəbitəli mətn yazırlar.

HƏKİM MƏSLƏHƏTİ

Orxanın gözləri pis görürdü. O oxuyanda kitabı gözlərinə lap yaxın tuturdu. Atası Orxanı göz həkiminə apardı. Həkim onun gözlərini yoxladı. O dedi ki, Orxan mütləq gözlük taxmalıdır. Atası Orxana gözlük aldı. İndi o, gözlük taxır və yaxşı görür.

1 Mətnə əsasən şəkillərin düzgün ardıcılığını tap.

2 Suallara cavab verməklə kiçik bir mətn yaz.

Orxanın problemi nə idi?
Problemin səbəbi nə idi?
Problem necə həll olundu?

91

Orxanın gözləri zəif görürdü. Çünki o, atasının sözünə qulaq asmırdı. Televizora yaxından baxırdı. Kompüter oyunlarını həddindən çox oynayırdı. Gözü zəif gördüyünə görə dərs oxuyanda əziyyət çəkirdi. Atasını həkimə apardı. Həkim ona eynək yazdı.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 58. HİMNİMİZ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmlı mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə cümlələri oxuyur.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
2.1.4. Mətnə sadə bədii ifadələri seçir.	Mətnə rast gəldiyi bədii ifadələri izah edir.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rəbətli mətn yazır.	Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin məzmunu əsasında bir neçə cümlə qurub yazır.

Motivasiya

Şəxsləndirmə. Müəllim lövhədə sxem çəkir:

Sual: – *Boş xanalarda hansı sözlər yazılmalıdır?*

Şagirdlər sxemdəki boş xanalarda *bayraq, gerb, himn* sözlərini yazırlar.

Müəllim diskə yazılmış Azərbaycan Respublikasının Dövlət himnini səsləndirir. Şagirdlər ayağa qalxaraq himni oxuyurlar. Müəllim: – *Nə üçün himn səslənəndə ayağa durmaq lazımdır?*

Şagirdlər cavab versiyalarını söyləyirlər.

Oxu

(St. 2.2.1) Qruplarla iş. Şagirdlər qruplara bölünürlər. Onlar qrup daxilində beşliklərə ayrılır, hər biri şeirin bir misrasını əzbərləyir və düzgün tələffüz etməklə intonasiya ilə deyirlər.

Təqdimatlardan sonra şeirdə adları çəkilən Qafur Məmmədov və Mehdi Hüseynzadə haqqında məlumat verilir. Müəllim: – *Siz bu sıraya başqa hansı Azərbaycan qəhrəmanlarının adlarını əlavə edərdiniz?* – deyərək sual verir.

Dinləmə və danışma

(St. 1.2.1) Müəllim himn haqqında qısa məlumat verir:

“Bayraq və gerblə yanaşı, himn də dövlət atributu sayılır. “Himn” sözü yunanca “təntənəli nəğmə” deməkdir. Himn, adətən, bayram şənliklərində, dövlət əhəmiyyətli tədbirlərdə səsləndirilir. Himnin melodiyası asan yadda qalan və əzəmətli olur. Onun mətnində millətin böyüklüyü və qədimliyi vurğulanır. Azərbaycan himninin musiqisi Ü.Hacıbəylinin, sözləri Ə.Cavadındır”.

Şagirdlərin diqqəti “Himnimiz” şeirinə çəkilmiş illüstrasiyaya yönəldilir. Arxa planda çəkilmiş obrazlar (Dədə Qorqud, Koroğlu, ümumiləşdirilmiş qəhrəman Azərbaycan əsgəri) tanıtılır.

(St. 2.1.4) Mətnə qoyulmuş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir, şagirdlər şeirdə “Dağlar qalxır ayağa” ifadəsini izah edirlər. Müəllim bu cür ifadələrin *bədii ifadə* adlandırıldığını bildirir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Dərslərdə verilmiş 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Səhv yazılmış söz düzgün hecalara ayrılır (*mü-qəd-dəs*).

HİMNİMİZ

Sən səslənən zamanda
Dağlar qalxır ayağa.
Sədan deyir: “Eşq olsun
Bu müqəddəs torpağa”,
Azərbaycan himnimiz.
Səsində var Qafurun,
Mehdilər qüdrəti.
Ay mənim Vətənimin
Əzəməti, şöhrəti,
Azərbaycan himnimiz.
Qəhrəman babaların
Vüqarı var səsində,
Tanıt Odlar yurdunu
Bütün Yer kürəsində,
Azərbaycan himnimiz.

Tofiq Mütəllibov

1 “Dağlar qalxır ayağa” ifadəsini necə başa düşürsən?

2 Hansı söz hecalara düzgün ayrılmayıb?

- A) səs-lə-nən
- B) mü-qəd-dəs
- C) ə-zə-mə-ti

3 Tapşırığı düzgün yerinə yetirsən, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanının adı alınar. Həmin qəhrəman haqqında kiçik mətn hazırlayıb dəftərinə yaz.

(çinar – ar) + (gizli – li) = ?

92

Yazı

(St. 3.1.4) Fənlərarası integrasiya (Riy.). Dərslərdən 3-cü tapşırıq mərhələlərlə yerinə yetirilir: *çinar – ar = çin, gizli – li = giz, Çin + giz = Çingiz*.

Evə tapşırıq kimi Çingiz Mustafayev haqqında kiçik mətn yazmaq tapşırılır.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 59. FİNALDA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şahidi olduğu hadisə haqqında danışır. Aldığı məlumatları mətn halına salaraq şifahi təqdim edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – *Hansı hallarda dövlət bayrağı qaldırılır, himn oxunur?*

Müəllimin yönəldici sualları ilə *“İdman yarışlarında qələbə çalan zaman”* ifadəsi də səslənir. Youtube.com saytında yerləşdirilmiş Namiq Abdullayevin ABŞ idmançısı Samuel Hansenlə final görüşünün videoyazısı nümayiş etdirilir.

Oxu

(St. 2.2.4) Dərslikdən “Finalda” mətni oxunur.

Müəllim Olimpiya Oyunlarının tarixi haqqında qısa məlumat verə bilər (mənbə: “Azərbaycan dili – 4”, səh. 57).

Uşaqların mətni nə dərəcədə diqqətlə oxuduğunu yoxlamaq üçün belə bir test verilə bilər:

– *Mətnə hansı suala cavab var?*

A) *Namiqin güləş üzrə məşqçisi kim olub?*

B) *Olimpiya Oyunlarında Namiqin rəqibi hansı ölkəni təmsil edirdi?*

C) *Finalda Namiqin rəqibinin adı nə idi?*

Fənlərarası integrasiya (Riy.). Müəllim şagirdlərin riyazi biliklərini yoxlamaq üçün aşağıdakı sualı verə bilər:

– *Namiq Olimpiya Oyunlarında qızıl medal qazananda onun yaşı:*

A) *iyirmidən çox idi.*

B) *iyirmidən az idi.*

Dərslikdən 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Danışma

(St. 1.2.1). Sual: – *Sən Azərbaycanın bayrağını başqa ölkələrdə qaldırmaq, himnimizi səsləndirmək üçün nə etməyi düşünürsən?*

Azərbaycan idmançılarının iştirak etdiyi mötəbər yarışları izləyərkən keçirdiyin hislər haqqında danış.

Fənlərarası integrasiya (F.t.). Qruplarla iş. Sınıf dörd qrupa ayrılır. Hər qrupa əlbəyaxa idman növləri (güləş, karate, dzü-do, boks) ilə bağlı kiçik təqdimat hazırlamaq tapşırılır.

Araşdırma. Ev tapşırığı: – *Beynəlxalq idman yarışlarında uğur qazanmış idmançılarımız haqqında məlumat toplayın.*

Yazı

(St. 3.1.2) **Fənlərarası integrasiya (T.i., Inf.).**

Yazı nümunəsi bayraqla bağlı olduğundan əvvəlcə vərəqlərdə bayraq şəkli çəkmək tapşırılır. Bayraq rənglənir. Kompüter olan sinif otaq-

FİNALDA

Balaca Namiq sinifdə ən yaxşı oxuyan şagirdlərdən idi. O, idmana da böyük həvəs göstərirdi. On iki yaşı olanda Namiq idman klubuna yazıldı. Burada o, güləşlə məşğul olmağa başladı.

On yeddi il keçdi...

Növbəti Olimpiya Oyunları keçirilirdi. Azərbaycan yığma komandasının kapitanı Namiq Abdullayev idi. Komandamızın bayraqları da o idi.

Namiq bu yarışlarda da qalib oldu. O, bir-birinin ardınca rəqiblərinin küreyini yerə vurdu. Final yarışında amerikalı idmançı ilə qarşı-qarşıya gəldi. Bu yarış çox ağır keçdi. Lakin Namiq amerikalıya da qalib gəlib qızıl medal qazandı. Olimpiya idman sarayında Azərbaycan bayrağı dalğalandı, himnimiz səsləndi.

Aysel Xanaliyeva

1 “Final” sözünü cümlədə işlət.

2 Mətni köçür.

Bayraq

Hər dövlətin öz bayrağı olur. Azərbaycanın bayrağı üçrənglidir: göy, qırmızı, yaşıl. Bayrağın üzərində aypara və səkkizguşəli ulduz şəkli var.

93

larında bayraq təsviri bəzi uşaqlar tərəfindən Paint proqramında da işlənə bilər. Vərəqlərdə və monitorda çəkilmiş bayraq təsvirləri sinifə nümayiş etdirilir. Müəllim rənglərin, səkkizguşəli ulduz və ayparanın mənalarını izah edir. Şagirdlər 93-cü səhifədə əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 60. KƏRİM (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şahidi olduğu hadisə haqqında danışır.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.	Hərfin əlifba sırasındakı yerini müəyyən edir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Mətndən ad, əlamət bildirən sözləri seçib qruplaşdırır. Adıçəkilən varlıqlara xas olan hərəkətləri sadalayır.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim yazı taxtasından aşağıdakı sözlər yazılmış vərəqi asır:

Səməd–sənəd, şəhər–səhər, Tağı–Nağı,
Teymur–Seymur, qoyun–qorun

Müəllim: – *Danışarkən və yazarkən diqqətli olmaq lazımdır. Bir hərfin yerinə başqa hərfin işlənməsi sözün mənasını tamamilə dəyişə bilər.*

Müəllimin tapşırığı ilə uşaqlar bu cür sözlər tapıb hər fə-də-yişikliyi-nin mənə dəyişikliyinə necə təsir etdiyini izah edirlər.

Müəllimin nəzərinə! Bu yaşda bəzi uşaqlar danışarkən “r” hərfinin yerinə “l”, “h”-nin yerinə “x”, “k” (ke)-nin yerinə “ç” deyirlər. Ola bilər, sinifdə belə uşaqlar olsun. Müəllim onları elə təqdim etməlidir ki, şagirdlər bu qüsurlarından utanmasınlar. Bu qüsurun müvəqqəti olduğu qeyd edilməlidir.

Oxu

(St. 2.2.4) Dərslikdən mətn II abzasın sonunadək oxunur. Sual: – *Kərimə necə kömək edərdiniz? Sizcə, Kərim nə etməlidir?*

Şagirdlərin cavabları dinləndikdən sonra mətn sonadək oxunur. Oxuyub-anlamamı yoxlamaq məqsədilə 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Danışma

(St. 1.2.1). **Cütlərlə iş. Tapşırıq:** – *Qüsuru olan insanlara necə münasibət bəsləmək lazımdır? Misallar gətirməklə fikrinizi bildirin.*

Fikirlər dinlənir və müzakirə olunur.

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Mətndəki sual cümlələri, nida cümlələri qeyd olunur. Yalnız bir sözdən ibarət olan cümlə seçilir. Şagirdlərin cümlə haqqında bilikləri genişləndirilir və xatırladılır: – *Elə cümlələr var ki, onlar həm hiss-həyəcanla, həm də sual intonasiyası ilə deyilir. Bu vaxt cümlənin sonunda əvvəlcə sual, sonra nida işarəsi qoyulur.*

(St. 4.1.4) Qruplarla iş.

Hərflərin əlifba sırası ilə bağlı şagirdlərin bilik və bacarıqları yoxlanılır. Müəllim uşaqları 3 qrupa bölür. Qruplardan biri bir hər fə-sə-ləndirir. Digər qrup əlifbada bu hərfdən əvvəlki hər fi, 3-cü qrup isə sonrakı hər fi sə-ləndirir. Sonra qruplar yerlərini dəyişir və oyun davam edir. Bundan sonra dərslikdəki 2-ci tapşırıq şagirdlər tərəfindən yerinə yetirilir.

Dil qaydaları (st. 4.1.5). 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. “Keçi”, “bənövşə” – **ad bildirən**, “qırmızı”, “böyük” – **əla-mət bildirən**, “üzdü”, “danışır” – **hərəkət bildirən sözlərdir**.

KƏRİM

Kərim birinci sinifdə oxuyur. Bütün hərfləri tanıyır. Amma “r” hərfini tələffüz edə bilmir. “r” demək istəyir, “l” çıxır. Bir dəfə Kərim tək-tənha arxın kənarında oturmuşdu. Çox fikirli idi. Görəsən, nə etsin? Bəlkə, adını dəyişsin? Birdən otların arasından iri bir qurbağa çıxdı. Bərkən quruldamağa başladı. Kərim dıksındı, hirsilə dedi: – Nədi, nə hay-küy salmısan?! Hələ səsinə bax bunun: qurr, qurr... Kərim bir anlığa duruxdu, yenə təkrar etdi: “Qurr, qurr...” Sonra yerindən sıçrayıb qalxdı, var gücü ilə qışqırdı: – Ehey!!! Qulaq asın! Mən “r” deyə bilərəm! Mənim adım Kərimdir! Kərim, Kərim!

Dilruba Nureddinqızı

Doğru, yoxsa yanlış?

Kərim birinci sinifdə oxuyur. Kərim “r” hərfini yazma bilmir. Kərimin öz adından xoşu gəlir. Qurbağa Kərimdən qorxub quruldadı. Kərim “r” deməyi qurbağadan öyrəndi.

Yazı

Fəndaxili integrasiya (st. 3.1.2, 4.1.5).

Şagirdlər 95-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş hərəkət bildirən sözləri müvafiq varlıqlara aid etməklə cümlə düzəldib köçürürlər. Müəllim tapşırığı genişləndirə bilər. Lövhədə sözlər yazılır: *ilan, şir, canavar*. Müəllim: – *Bu sözlərə “fışıldayır”, “nəriləyir”, “ulayır” sözlərini artırmaqla ifadələri dəftərinizə köçürün.*

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 61. TAP GÖRÜM (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Tapmacanın cavabına uyğun gələn şəkli (sözü) müəyyən edir. Məndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Aldığı məlumatları mətn halına salaraq şifahi təqdim edir.
4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.	Sözləri əlifba sırası ilə düzür.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri söyləyir və şagirdlərə şeirdə buraxılmış sözü tapmağı tapşırır.

Bilirsiniz mən kiməm?

Balaca bir ...

Trubkanı qulağıma

Bax beləcə taxaram;

Xəstələrə bax beləcə,

Bax beləcə baxaram...

Teymur Elçin

Şagirdlər boşluğun yerində "həkiməm" sözü olduğunu tapırlar.

Müəllim: – *Bu sözü tapmaqda sizə nə kömək etdi? (şeyrin məzmunu və sözlərin qafiyələnməsi)*

Oxu

Fəndaxili inteqrasiya (st. 2.2.4, 1.2.1).

Qruplarla iş. Hər qrup dərsləyin 96-cı səhifəsində verilən tapmaca tipli şeyrin bir bəndini oxumalı, buraxılmış sözlə bağlı məlumat təqdim etməlidir. Bunun üçün müəllim qrupların hər birinə pişik, ağacdələ, tısbağa və kəpənəklə bağlı məlumat yazılmış vərəqlər və şəkillər paylayır.

Fənlərarası inteqrasiya (H.b.). Şagirdlərə vərəqlərdə aşağıdakı məlumatlar verilə bilər.

Kəpənək çiçəyə bənzəyir, rəngbəreng olur. Kəpənək çiçəklərin şirəsi ilə qidalanır. Onun ömrü az olur – iki-üç gün yaşayır.

Ağacdələ ağacı dimdiyi ilə döyəcəyir və dəlidir. Ağaca daraşan qarışqaları yapışqanlı dili ilə çəkib yeməklə xeyri iş görür.

Ev heyvanlarından biri də **pişikdir**. O, siçanları tutur. Bizim tanıdığımız pişiklərin çox böyük qohumları var; məsələn, bəbir, pələng, şir və s.

Quruda və dənizdə yaşayan **tısbağalar** var. Dənizdə yaşayan tısbağalar da yumurta qoymaq üçün sahilə çıxırlar. Ana tısbağa dərin çala qazaraq oraya çoxlu yumurta basdırır. Təzə çıxmış balalar özləri qumdan çıxıb dənizə tələsirlər.

Hər qrup özünə lazım olan vərəqi və şəkli seçir. Sonra məndəki və vərəqdəki məlumatlar sintez olunaraq təqdimat edilir.

Qrupların təqdimatından sonra müəllim aşağıdakı sualla sinfə müraciət edir:

– *Şeirdə buraxılmış sözləri bir sözlə necə adlandıra bilərsiniz? (canlılar)*

Müəllim lövhədə cədvəl çəkir. Şagirdlər adları çəkilən canlıları cədvəlin müvafiq xanasına yazırlar (**pişik, tısbağa – heyvan, ağacdələ – quş, kəpənək – həşərat**). Uşaqlar cədvəli davam etdirə bilər.

Heyvan	Quş	Həşərat

TAP GÖRÜM

Kimdən qorxub siçanlar,
Axtarırlar deşiyi?
Bunu bilməyə nə var!
Onlar görüb!

Cığırda gedirdim mən,
Tıq-tıq gəldi məşədən;
De, kimdir bunu edən?
Əlbəttə,!

Çox asta yerisə də,
Gədə bilir uzağa.
Qalxanı var üstündə,
Nədən qorxsun?!

Güllərdən seçilmirsən,
İstərim səni dərim.
Nə olar, uçma menden
Rəngbəreng!

Solmaz Yaddullaqızı

1 Nöqtələrin yerinə uyğun sözləri tap.

2 Mətni köçür.

Məsələ
Müəllim bizi mesəyə aparadı. O bizi palıd, sam, çəmə ağaclarını göstərdi. Birdən mesədən tiqqultı səsi gəldi. Müəllim dedi ki, bu, ağacdələndir.

96

Dil qaydaları

(St. 4.1.4) Müəllim əlifba sırası ilə bağlı bilikləri təkrarlamaq üçün belə bir tapşırıq verir:

– *Cədvəldə yerləşdirdiyiniz canlıların adını əlifba sırası ilə yazın.*

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 96-cı səhifədə əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 62. YADINA DÜŞDÜ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.3. Mətnə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.	Nitqində yaxınmənalı sözlərdən istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.	Mətnin mövzusunun təşkil edən anlayışın (mənaevi dəyərin, keyfiyyətin) adını müəyyənləşdirir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nida cümləsinin ifadə etdiyi hiss və duyğunu (sevinc, qəzəb, həyəcan) müəyyənləşdirir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.	Dinlədiyi kiçikhəcmli rabitəli mətni yazır.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir.

- Qabı kim yusun? – Bacım Yeganə.
 – Xalidə yusun. – Kimə don alım?
 – Kim su gətirsin? – Nənə, ay nənə,
 – Gülərlə Dursun. Mənə al, mənə,
 – Kim çay dəmləsin? Nəvən Süsənə....
 Məmməd Namazov

Sual: – Süsən necə qızıdır? (*tənbəl*) Süsəni niyə *tənbəl* adlandırırsınız? Nəyə görə *tənbəllər* çox zaman həm də *yalançı* olurlar?

Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4). Müəllim əvvəlcə şagirdlərin diqqətini mətnə çekilmiş illüstrasiyaya yönəldir. Sonra mətn oxunur.

Suallar: – Mətnə görə, ailədə neçə nəfər var?

(5) Bəs şəkildə neçə nəfər təsvir olunub? (4)

Şəkildə təsvir olunmayan kimdir? (*Aysu*) Sizcə,

mətnədəki hadisə günün hansı vaxtı baş verir?

(*axşam*) Niyə belə hesab edirsiniz? (*“Ana şam*

yeməyi hazırlayır” cümləsinə görə) İşdən boyun

qaçıran adamlar necə adlandırılır? (*tənbəl*)

2-ci tapşırıq şifahi şəkildə – şagirdlər müvafiq smaylikləri qaldırmaqla yerinə yetirilir.

(St. 2.1.3) Şagirdlər mətnə işlənmiş “kətil” sözünü şəklin köməyi ilə izah edirlər: *söykənə-cəyi olmayan sadə stul, kürsü; taburet*. Sonra şagirdlər bu söz cümlədə işlədirlər.

(St. 2.1.1) Müəllim Elman haqqında iki fikir söyləyir. Şagirdlər bu fikirləri tamamlayırlar:

1. Elman riyaziyyatdan tapşırığı etmək əvəzinə pişiklə oynayır. Deməli, o, ...

2. Elman əvvəlcə evə dərs tapşırılmadığını, sonra isə tapşırılmış məsələni həll etmədiyini deyir. Deməli, o, ...

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Mətnin sonuncu abzasındakı cümlələrin məqsəd və intonasiyaya görə növü

müəyyən edilir. Müəllim bildirir ki, nida cümlələrində “oy”, “ay”, “ah” kimi sözlər işlədilir.

YADINA DÜŞDÜ

Hər bir işlə məşğuldur. Ata sınıq ketili təmir edir. Aysu bağçadan gətirdiyi şəkili kitaba baxır. Ana şam yeməyi hazırlayır. Elman otaqda qaçır, pişiklə oynayır. Böyük bacı Selcan isə sabahkı dərse hazırlaşır.

– Sən niyə dərslərini hazırlamırsan? – deyər anası Elmandan soruşdu.

– Bizə heç nə tapşırmaıblar!

– Onda get otağını yığışdır.

Elman həvəssiz halda otağına sarı getdi. Birdən dedi:

– Oy, anacan! Riyaziyyatı lap unutmuşdum! Mən hələ iki məsələ həll etməliyəm!...

Boris Krekotin

1 Şəkildə ailə üzvlərindən kim təsvir edilməyib?

2 Biri yanlışdır:

A) Aysu Selcandan kiçikdir.

B) Elman Selcandan kiçikdir.

C) Aysu Elmandan böyükdür.

97

Yazı

(St. 3.1.4) İmla mətni yazdırılır.

Bacılar

Onlar iki bacıdır. Böyük bacı Cəmilə ikinci sinifdə oxuyur. Aybəniz bağçaya gedir. Cəmilə bacısı üçün şəkillər çəkir. Aybəniz çox sevinir. Bacılar çox məhribandırlar.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 63. ANAM İŞDƏN GƏLƏCƏK (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır. Mətnlə şəkil arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Şeiri nəsrə çevirərək nəql edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Mətndən ad, əlamət bildiren sözləri seçib qruplaşdırır.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – *Ananızı (valideynlərinizi) sevin-dirmək üçün nə edirsiniz?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4) “Anam işdən gələcək” şeiri ifadəli oxunur.

Sual: – *Şeir kimin dilindən deyilir? Qız anasını sevindirmək üçün nə edir? Qız nə üçün Günəşə “hələ batma sən” deyir? Qıza qayğıkeş demək olarmı? Bunu hansı misralar təsdiq edir?*

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir, şagirdlər şəkillə şeir arasındakı uyğunsuzluqları müəyyən edirlər:

1. *Mətnə stolun üstünə süfrə salındığı deyilir, şəkildə isə yoxdur.*

2. *Mətnə güldən ağ, güllər rəngbəreng, şəkildə isə güldən rəngbəreng, güllər isə qırmızıdır.*

(St. 2.2.5) Suallara cavab verdikdən sonra şagirdlər şeiri nəsrə çevirərək məzmununu danışirlar.

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. “Hekayə qur” oyunu. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim hər qrupa bir cümlə verir və bu cümləni davam etdirərək hekayə qurmağı tapşırır:

I qrup: Həyət-bacada səliqə. *Tərənə həyətdə düşdü, toyuq-cücənin suyunu dəyişdi...*

II qrup: İş otağında səliqə. *Şahin yazı masasının üstündəki kitab-dəftəri bir tərəfə yığdı...*

III qrup: Evdə səliqə. *Aygün dərslərini qurtarıb süpürgəni əlinə götürdü...*

IV qrup: Sınıfdə səliqə. *Könül bu gün sınıfdə növbətçidir...*

Fənlərarası integrasiya (Tex., st. 3.1.4). Hər cütə belə təqdimat hazırlamaq tapşırılır: “Ana işdən gələndə stolunu necə bəzəyərdin?” Bu tapşırıq şəkil çəkməklə də yerinə yetirilə bilər.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Yazı taxtasında cədvəl çəkilir. Şeirdə işlənmiş ad və əlamət bildiren sözlər müvafiq xanalarda yazılır.

Ad bildirən sözlər	Əlamət bildirən sözlər

ANAM İŞDƏN GƏLƏCƏK

Bəzəmişəm otağı,
Hər yan gözəl, tərtemiz.
Stol üstə salınıb
Yaraşıqlı süfrəmiz.
Ağ güldənün içinə
Çiçək düzüm rəngbəreng;
Anam işdən gələcək.

Anam yorulmuş indi,
İşləyibdir səhərdən.
Qoy dincini alsın o,
Böyük qızam axı mən.
Hazır görçək süfrəni
Sevinəcək, güləcək;
Anam işdən gələcək.

Yollar işıqlı olsun,
Günəş, hələ batma sən!..

Tofiq Mütəllibov

1 Şəkillə şeir arasındakı uyğunsuzluqları müəyyən et.

2 Verilmiş bəndi köçürməklə şeiri tamamla.

*Yorulsan da mənimlə,
Bir az gözəl, yalma sən.
Sən də, ey gözəng saat,
Bir azca tələs görən;
Anam işdən gələcək!*

98

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 98-ci səhifədə şeirin əlyazısı ilə verilmiş hissəsini üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 64. SƏBİŞ NECƏ BÖYÜDÜ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət və hərəkət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Şəkilli kartlar. Müəllim maqnit lövhəyə müxtəlif şəkillər bərkidir (balta, dikdaban ayaq-qabı, oyuncaq, qalstuk, yelləncək, təziqölçən). Hər şagird gəlib bir şəkil götürür. Şəkilin adını deyir, şəkildə təsvir olunan əşyanın böyüklərə, yoxsa kiçiklərə aid olduğunu söyləyir. Böyüklərə aid olan şəkillər maqnitlə lövhənin bir tərəfinə, kiçiklərə aid olanlar isə başqa tərəfinə bərkidilir.

Suallar: – *Siz də tez böyüyüb bu əşyalardan istifadə etmək istəyirsinizmi? Sizcə, tez böyümək üçün nə etmək lazımdır?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətnin birinci abzası şagirdlər tərəfindən oxunur. Sual: – *Nə üçün Səbişə hamı gülürdü?* Mətnin davamı oxunur. Atanın sözlərini oxuduqdan sonra müəllim soruşur: – *Hekayənin qəhrəmanını hamı “Səbiş” çağırır. Bəs niyə ata ona Səbinə dedi?*

Bu suala düzgün cavab almaq üçün müəllim şagirdlərə yönəldici suallar verir:

– *Adətən, evdə kimi qısaldılmış adlarla çağırırlar? (uşaqları) Bəs hansı hallarda uşaqların adları bütöv deyilir? (uşaqlar böyüklərə xas olan ağıllı hərəkətlər edəndə)*

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Mətnin davamı oxunur. Dərslikdə verilmiş 1-ci sual cavablandırılır.

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. “Nağılı dəyiş” oyunu. Hər qrupa cümlələr yazılmış vərəqlər paylanılır. Qruplar cümlələri davam etdirərək elə mətn hazırlamalıdır ki, Niquş Nigar, Təriş Təranə, Cəbiş Cabir, Eliş Elşən kimi çağırılsın.

I qrup: Niquş. Ana stolu bəzəyir...

II qrup: Təriş. Nənə cücələrə dən verir...

III qrup: Cəbiş. Baba bağçada işləyir...

IV qrup: Eliş. Ata qapının dəstəyini təmir edir...

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Hansı cümlədə “böyük” sözü ad, hansında əlamət bildirir?

Böyükklər ona baxıb gülürdülər.

Səbiş böyük ayaqqabı geyinir.

SƏBİŞ NECƏ BÖYÜDÜ

Balaca Səbiş tez böyümək istəyirdi. Anasının çəkmələrini geyib gəzirdi. Nənəsinin xalətini geyinirdi. Saçlarını xalası kimi yığdı. Qoluna gah saat, gah da qolbaq taxırdı. Ancaq heç nə alınmırdı. Hamı ona gülürdü. Bir dəfə Səbiş döşəməni süpürdü. Sonra qabları tərtəmiz yudu. Axşam ata təəcüblə ona baxıb dedi:

– Deyəsən, bizim Səbinə artıq böyüyüb.

İndi hamı balaca Səbişi Səbinə adlandırırdı. O hələ də balaca ayaqqabılarında gəzirdi. Saçını böyükklər kimi yığmırdı. Nə qolbaq, nə də saat taxmırdı. Görünür, balacaları böyük edən bunlar deyil.

Nigar Həbibova

1 Bəs, sənə, balacaları böyük edən nədir?

2 Ad və hərəkət bildirən sözləri birləşdir və dəftərinde yaz.

gülləri	süpürdü
tozu	suladı
həyatı	sildi

99

Fəndaxili integrasiya (st. 4.1.5, 3.1.2).

Şagirdlər 99-cu səhifədə verilmiş 2-ci tapşırığı yerinə yetirirlər. Müəllim lövhədə sözlər yazmaqla tapşırığı genişləndirə də bilər: *paltarları ütülədi, qabları yudu, qabları rəfə qoydu, otağı yığışdırdı və s.*

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 65. ANAMI İNCİTMİRƏM (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Yaxın qohumları və dostları haqqında danışır.
4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.	Verilmiş sözlərin düzgün ardıcılığını müəyyən edərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə düzəldir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – Nəyə görə ana müqəddəs varlıq sayılır? Ananız nə vaxtsa sizdən inciyib? Siz onun könlünü necə almısınız?

Şagirdlər fikirlərini deyir, ana haqqında şeirlər, atalar sözləri söyləyirlər. Müəllim aşağıdakı şeiri səsləndirir:

Ananın qədrini bilmək gərəkdir,
Anadan qiymətli dünyada nə var?!
Anamız bəsləyib bizləri bir-bir,
Ona hörmət edib sevak, uşaqlar!

Ə.Fövzi

Oxu

(St. 2.2.4) Dərslikdən “Anamı incitmirem” şeiri oxunur. Müəllim: – Şeir kimin dilindən deyilir? Şeirin qəhrəmanı anasını necə təqdim edir? “Ana hər qayğımı çəkir” ifadəsini necə başa düşürsünüz? “Qayğı” dedikdə nəyi başa düşürsünüz?

(St. 2.1.2) 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: **əsla – qətiyyən, heç vaxt; qəm – kədər, dərd.**

Danışma

(St. 1.2.1) 2-ci tapşırıq əvvəlcə **auksion**, sonra **qruplarla iş** şəklində yerinə yetirilə bilər. Auksion zamanı səslənən fikirləri müəllim lövhədə yazır, daha sonra şagirdlər iki qrupa bölünür. **I qrup** “Analar övladlarının qayğısını necə çəkirlər?”, **II qrup** “Övladlar analarının qayğısını necə çəkməlidirlər?” mövzusunda təqdimat hazırlayır. Təqdimata müvafiq mövzuda çəkilmiş şəkil və kiçik şifahi mətn daxil olmalıdır. Qrupların təqdimatı dinlənilir.

Müəllim: – İndiyədək keçilən hansı mövzularda qayğı ilə bağlı mətnə rast gəlmisiniz? (“Anam işdən gələcək”, “Qayğı” və s.)

Dil qaydaları

(St. 4.1.6) Müəllim lövhədə yazır:

ANAMI İNCİTMİRƏM

Çox mehribandır anam,
Mən də sözə baxanam.
Gəlirəm, “gəl” deyəndə,
“Getmə!” desə, getmərəm.

Bunu hamı bilir ki,
Anamı incitmərəm.

Çəkse də hər qayğımı,
O **əsla** çəkməyir **qəm**.
Axı heç vaxt, heç zaman
Anamı incitmərəm.

Hüseyn Arif

- 1 Altundan xətt çəkilmiş sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz et.
- 2 Ana övladının hansı qayğılarını çəkir? Övlad anasına qayğı göstərmək üçün nə etməlidir?
- 3 Hansı cümlələrdən sonra “Anamı incitmirem” ifadəsi gələ bilər? Həmin cümlələri dəftərinə köçür.

Yatağımı özüm yığıram.
Çoxlu konfet yeyirəm.
Evde səs-küy salıram.
Dibcəndəni gülləri sulayıram.
Babamın sözünə baxmıram.

100

sözünə, baxmalıdırlar, uşaqlar, böyüklərin

Uşaqlar verilmiş sözlərdən cümlə düzəldirlər.

Yazı

(St. 3.1.2)

Yazı ilə bağlı tapşırıq əvvəlcə smayliklər göstərilməklə yerinə yetirilir, sonra isə şagirdlər lazım olan cümlələri dəftərlərinə köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 66. 8 MART (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.3. Mətnə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.	Nitqində yaxınmənalı sözlərdən istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Yaxın qohumları və dostları haqqında danışır.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Dinlədiyi mətndəki obraza və ya onun hərəkətinə münasibət bildirir.
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (açıqca) yazır.	Müəyyən bayramla bağlı yaxınlarına açıqca yazır.

Motivasiya

Müəllim: – *Hansı bayram yalnız qadınlara aiddir? Həmin bayramda siz nə edirsiniz?*

Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4) Dərslikdən mətn oxunur. 1-ci tapşırığın sualı oxunur və cavablandırılır.

Müəllim: – *Bəs Ceyhun və Gülnarın təbriklərini yaxşı təbrik adlandırmaq olmaz? Mətnə hansı nəticəni çıxardınız? Solmaz haqqında daha nə deyə bilərsiniz? Gülnar və Ceyhun haqqında daha nə deyə bilərsiniz? Təşəvvür edin ki, onlar sizin dostlarınızdır. Siz onlara nə demək istərdiniz?*

Suallar ətrafında müzakirələrdən şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər: – *Özünə aid olan işləri görmək üçün 8 Martı gözləmək lazım deyil.*

(St. 2.1.3) Mətnəki “qürreləndi” sözünə yaxınmənalı söz seçilir.

Danışma

(St. 1.2.1) **Cütlərlə iş.** Ananızı 8 Martda sevindirmək üçün hansı işləri görərdiniz? Cütlərin təqdimatı dinlənir və müzakirə edilir.

Dinləmə

(St. 1.1.2) Müəllim aşağıdakı şeiri oxuyur.

ANA

Səkkiz martdır, anacan!
Gəl öpüm üz-gözündən.
And içirəm, heç zaman
Mən çıxmaram sözündən.

Yeddi yaşa keçmişəm,
İndi böyük qızam mən.
Bax xörək bişirirəm,
Gör necə aşpazam mən.

Sən mənim gecə-gündüz
Zəhmətimi çəkibsen.
İndi otur, anacan,
Qulluğunda durum mən.

Cahangir Məmmədov

Sual: – *Şeir kimin dilindən söylənilir? Şeirən hansı bəndindəki fikri daha çox bəyənirsən?*

8 MART

Martin 8-i idi. Solmaz, Ceyhun və Gülnar parkda görüşdülər. Ceyhun dedi:

– Mən bu gün paltarımı özüm geyindim. Anama əziyyət vermədim.

– Mən isə səhər yeməyini özüm hazırladım, – deyə Gülnar qürreləndi. – Anamı belə təbrik etdim.

Uşaqlar Solmaza baxdılar. O, yavaşca diləndi:

– Mən səhər oyanan kimi anamın üzündən öpdüm.

– Elə bu? – Ceyhunla Gülnar bir ağızdan soruşdular.

– Hə də... Axı mən hər gün paltarımı özüm geyinirəm. Səhər yeməyini də özüm hazırlayıram.

Dilruba Nureddinqızı

1 Səncə, ananı ən yaxşı təbrik edən kimdir? Fikrini əsaslandır.

2 Nümunəyə əsasən dəftərində anan üçün açıqca yaz.

Sev və mehriban nənəm! Səni 8 Mart - Qadınlar Günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Sənsə cansağlığı arzulayıram.

Nəvən Elxur

101

– *Şeiri söyləyəne ad qoysaydın, “8 Mart” mətnindən hansı obrazın adını seçərdin? Nə üçün?*

Yazı

(St. 3.1.5) Yazı fəaliyyəti ilə bağlı açıqca müsabiqəsi keçirilə bilər. Ən orijinal, orfoqrafik səhvsiz açıqca mətni yazan şagird qalib elan edilir.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 67. BEŞ DƏQİQƏ (1 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Sual cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
2.1.1. Mətndə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.	Mətndə təsvir olunmuş əşya və ya hadisənin nəyə aid olduğunu müəyyən edir və həmin varlığın adını deyir.
4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.	Sözləri əlifba sırası ilə düzür.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmlı mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərə rəngləmək üçün şəkillər paylayır. 5 dəqiqə vaxt qoyur. Vaxt tamam olanda işi dayandırır.

Şagirdlər arasında işlərini tamamlamayanlar var. Çünki müəllimin verdiyi vaxt onlar üçün kifayət deyil. Müəllim: – *Şəkilləri rəngləmək üçün 5 dəqiqə sizə az, yoxsa çox göründü?* Şəkilləri rəngləyib qurtaranlar “çox”, işləri yarımçıq qalanlar isə “az” deyəcəkdir.

Müəllim eyni vaxtın bəzən tez, bəzən isə gec keçməsinə uşaqlara başa salmaq üçün belə bir tapşırıq verir: – *Hansı hallarda vaxt tez keçir:*

- *sevimli cizgi filminə baxanda;*
 - *tamaşanın başlanmasına 5 dəqiqə qalanda;*
 - *əyləncə mərkəzlərində oynayanda;*
 - *dərsə hazır olmayanda;*
 - *tənəffüs zamanı;*
 - *ananın işdən gəlməyinə 5 dəqiqə qalanda.*
- Bu tapşırıq smayliklərlə həyata keçirilir.

Oxu

Fəndaxili inteqrasiya (st. 2.2.4, 4.1.7). Mətn rollarla oxunur. Mətni səhnələşdirmək də olar. Bu zaman sual cümlələri müvafiq intonasiya ilə tələffüz edilir.

1-ci tapşırığı yerinə yetirmək üçün müəllim sualı dəqiqləşdirə bilər: – *Nə zaman 5 dəqiqəlik vaxt çox qısa, nə vaxt çox uzun görünür?*

Cavab variantları dinlənir.

Nəticə çıxarılır: – *Adam sevdiyi işlə məşğul olduqda 5 dəqiqə qısa görünür. Sevmədiyi bir işi görəndə isə 5 dəqiqə çox uzun görünə bilər.*

(St. 2.1.1) *Termometr nədir? (hərəkətölçən cihaz) Ondan nə üçün istifadə olunur? (xəstənin hərəkətini ölçmək üçün)*

Dil qaydaları

(St. 4.1.4) Müəllim kompüterdə hazırladığı slaydda saat şəklində nümayiş etdirir. Bu saatin *Mimio Studio* proqramının qalereyasından götürülmüş saat olması daha məqsəduyğun olardı. Saata 5 dəqiqə komandası verilir. Saat işlə-

məyə başlayır. Həmin müddət ərzində uşaqlar lövhədə yazılmış sözləri əlifba sırası ilə dəftərə yazmalıdırlar.

termometr, dəqiqə, ayı, vaxt, Səidə, oyun, yatmaq, beş, qoltuq, bala, yaxşı

BEŞ DƏQİQƏ

Səidənin yatmaq vaxtı çatmışdı. Ancaq o, ayısı ilə oynamaq istəyirdi. Anası dedi:
– Yaxşı, Səidə, beş dəqiqə də oynat, gedək.
– Anacan, beş dəqiqə nə qədər vaxtdır?

– Quzum, xəstəlenəndə qoltuğuna termometr qoyurduq ha...
Yadına gəlir, nə qədər saxlayırdıq?
Beş dəqiqə o qədər vaxtdır.

Səidə ayısı ilə yenidən oynamağa başlamışdı ki, ana dedi:
– Gedək yatmağa.
– Yox, hələ beş dəqiqə keçmədi.
– Keçdi, quzu bala, beş dəqiqədən də çox keçdi.

Səidə təəccüb elədi. Axı o, az oynadı. Vaxt ona çox az göründü.
– Anacan, niyə termometri qoltuğuma qoyanda beş dəqiqə çox görünür, oynayanda isə az?

Gülşən Orucova

1 Sənca, Səidənin sualına ana necə cavab verdi?

2 Mətni köçür.

Dərsin sonuna az qalıb. İlkin vaxtın uzanmasını istəyir. O bu gün dərsə yaxşı hazırlasın. Eləin isə dərsə hazır gəlməyib. O düşünür: "Vaxt necə gec keçir".

102

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 102-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər. Bu mətnin məzmununu oxuduqları mətndəki əsas fikirlə müqayisə edirlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 68. ƏKİZ BACILAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeiri söyləyir:

Mənim dayımın

Adı Əsgərdir.

İndi orduda

Cəsur əsgərdir.

Qoruyur bizi –

Vətənimizi.

Ondan hər dəfə

Məktub gələndə

Cavab yazıram

Tez ona mən də:

– Dayıcan, salam!

Böyüyüb gerek

Bir əsgər olam

Mən də sənintək!

B.Nəsib

Sual: – Şeirdə “əsgər” sözü nə zaman böyük, nə zaman isə kiçik hərflə yazılmalıdır?

Müəllim altından xətt çəkilmiş misraları bir daha səsləndirir və uşaqların cavabları dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4) Dərslikdən mətn oxunur. Sual: – Əkiz bacılar haqqında nə deyə bilərsiniz? Nəgizin hərəkətini necə qiymətləndirirsiniz?

Dil qaydaları

(St. 4.1.3) Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Aslan, Maral sözləri insan adları kimi işləndiyi üçün seçilir və cümlə içərisində işlədilir.

Qruplarla iş. Şagirdlər 4 qrupa ayrılırlar. Hər qrup elə adlar fikirləşib tapmalıdır ki, həm insan adı, həm də hər hansı varlıq adı bildirsin.

I qrup: çiçək adları (*bənövşə, lələ, qərənfil, yasəmən, qızılgül*)

II qrup: heyvan və quş adları (*aslan, şahin, tərən, durna, turac*)

III qrup: qiymətli daşlarla bağlı adlar (*mirvari, almaz, zümrüd, firuzə, inci*)

IV qrup: mənəvi keyfiyyətlərlə bağlı adlar (*qəhrəman, mübariz, vüqar, etibar, sevinc*)

Şagirdlərin söz ehtiyatının zəngin olmadığını nəzərə alaraq müəllim lövhədə hər kateqoriyaya aid sözlər yazıb onlardan seçim etməyi tapşırıla bilər.

Müzakirə yolu ilə şagirdlər aşağıdakı nəticəyə gəlirlər: bu cür sözlər insan adı bildirəndə böyük

hərflə yazılır. Şagirdlərə tapşırıqlar ki, bir neçə sözü həm ümumi varlıq adı, həm də insan adı kimi cümlələrdə işlədərək yazsınlar.

ƏKİZ BACILAR

Nigar və Nərgiz əkiz bacılardır. Ad günündə onlara çoxlu hədiyyə gətirdilər. Nərgizə həm də nərgizgülü bağışladılar. Nigar ağladı:

– Bəs mənə niyə nigargülü bağışlamırlar?

Anası dedi:

– Qızım, hər adamın adı gül adı olmur.

Nərgiz isə dedi:

– Bacı, qoy mənim gülüm ikimizin də gülü olsun.

Hüseyn Abbaszadə

1 Bu heyvanlardan hansılarının adı insan adı kimi də işlədilir? Həmin adları cümlələrdə insan adı kimi işlət.

2 Mətndəki “solmaz” və “bənövşə” sözlərini lazım gəldikdə böyük hərflə yazaraq köçür.

Qonsumuz solmaz xalanın qızının adı bənövşədir. Bir gün bənövşə dükanda bənövşə gülü aldı. Anası dedi:

– Qızım, vaxtında sulasan, bənövşə solmaz.

103

Yazı

Fəndaxili integrasiya (st. 3.1.2, 4.1.3).

Şagirdlər 103-cü səhifədəki 2-ci tapşırıqda əlyazısı ilə verilmiş mətnə kiçik hərflə olan sözləri lazım gəldikdə böyük hərflə yazmaqla üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 69. ANA YURDUM (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə cümlələri oxuyur.
2.1.4. Mətnəndən sadə bədii ifadələri seçir.	Mətnəndə rast gəldiyi bədii ifadələri izah edir.
2.1.2. Mətnədəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətnədəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şəkildə və ya həyatda gördüyü əşyanı təsvir edir.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.	Dinlədiyi kiçikhəcmli rabitəli mətni yazır.

Motivasiya

Müəllim: – *Vətən deyəndə nə başa düşürsünüz? Azərbaycanın hansı yerlərində olmusunuz? Vətənimizin təbii sərvətləri haqqında nə bilərsiniz?*

Şagirdlərin cavabları dinləndikdən sonra xəritədə Azərbaycanın ərazisi göstərilir. Müəllim vətənimizin zəngin sərvətlərindən bəhs edən klip nümayiş etdirə bilər. Rəşid Behbudovun “Azərbaycan” mahnısının (mus. R.Hacıyev, söz. Ə.Əlibəyli) səsləndirilməsi məqsədəuyğundur.

Oxu

(St. 2.2.1) Qruplarla iş. Dərslikdən şeirin hər bəndi bir qrupa verilir. Qrup nümayəndələri onlara təqdim olunmuş bəndi intonasiya ilə oxuyurlar. Hər qrupa suallar verilir:

I qrup: *Nə üçün şair vətənin çöllərini “şən” adlandırır? Şeirdə işlənmiş “gülşən” sözünün mənasını izah edin. (Gülşən – güllük, çiçəklik)*

II qrup: *Şeirin 2-ci bəndindəki 1-ci, 2-ci mısralarla şair nə demək istəyir? Nə üçün şair vətənin torpağını “qızıl” adlandırır?*

III qrup: *Vətən bizi necə böyüdür? Vətəndə həyatın şən olması nə ilə bağlıdır?*

IV qrup: *Şair nə üçün ana yurdu “qəlbim”, “canım” adlandırır? Şeirin son mısrasını necə başa düşürsünüz?*

Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq 2.1.4 standartının reallaşdırılmasına xidmət edir.

(St. 2.1.2) Dərslikdə verilmiş 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər “vətən” və “yurd” sözlərinin yaxınmənalı olduğunu müəyyən edirlər.

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim: – *Yaşadığınız yerin çayları, gölləri, meşələri haqqında nə danışa bilərsiniz? Vətənimizin hansı sərvətləri var?*

Tapşırıq cütürlə iş şəklində yerinə yetirilə bilər.

Dil qaydaları

(St. 4.1.3) Şeirdə “vətən” sözü nə üçün böyük hərflə yazılıb?

ANA YURDUM

Çöllərindir **şən**,
Hər yerin gülşən.
Sən nə gözəlsən,
Ey ana **Vətən!**

Bağdır, əkindir
Hər bir **bucağın**.
Qızıl təkindir
Sənin **torpağın**.

Böyütdün bizi,
Verdin qol-qanad.
Yoxdur **qəm** izi,
Şəndir bu həyat.

Qəlbim, canımsan,
Ey ana **yurdum!**
İsti qoynunda
Mən yuva qurdum.

Abdulla Şaiq

1 Şeirdəki “isti qoynunda” ifadəsini necə başa düşürsən?

2 Şeirdə hansı rənglə verilmiş sözlər yaxınmənalıdır?

3 Şəkil adlarının ilk hərflərini birləşdirsən, hansı söz alınar?

104

Yazı

(St. 3.1.4) Müəllim imla mətnini səsləndirir: “*Yayda atam məni Qubaya apardı. Biz yolda Siyəzən və Şabran rayonlarında dayandıq. Bir neçə saat Qalaaltıda olduq. Axşamüstü Qubaya çatdıq.*”

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 70. QARABAĞ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətnə yeni öyrəndiyi məlumatı öz sözləri ilə ifadə edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Şəklə baxaraq dinlədiyi mətni genişləndirir və şərh edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Dinlədiyi və ya oxuduğu mətni şəkil əsasında davam etdirərək danışır.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovun şəklini, onunla bağlı [youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=...) saytıdan götürdüyü materialı nümayiş etdirir. Sual: – Mübariz İbrahimov harada şəhid oldu? “Qarabağda” cavabını alan müəllim: – Qarabağ haqqında nə bilirsiniz? (BİBÖ üsulunu tətbiq etmək olar).

Oxu

(St. 2.2.4) Mətnin I abzası oxunduqca adıçəkilən yerlərin təsviri ekranda göstərilir. Qarabağla (işğaldan əvvəl) bağlı videoklip nümayiş etdirilir.

Oxunan hissə ilə bağlı suallar verilir:

– Nə üçün Qarabağ Azərbaycanın gözəl guşəsi adlanır?

– Buranın hansı yerləri dillər əzbəridir?

Abzasın sonuncu cümləsi ilə bağlı Xurşidbanu Natəvan, Üzeyir Hacıbəyli, Xan Şuşinski və başqa qarabağlı sənət adamlarının adları çəkilir və şəkilləri nümayiş olunur.

Mətnin II abzası oxunduqdan sonra “Qarabağ işğaldan sonra” videoklipi nümayiş etdirilir və şagirdlərə müraciət olunur:

– İşğal altında olan Qarabağı sözlə təsvir edin.

Dinləmə

(St. 1.1.1) Şagirdlərin diqqəti mətnə çəkilmis illüstrasiyaya yönəldilir və Qarabağ atları haqqında məlumat verilir:

“Qarabağ atı minik atıdır. Boyu hündür olur. Bədən quruluşu möhkəmdir. Dərisi nazik, tükləri yumşaq və parıltılıdır. Qarabağ atı çox dözümlüdür və yemə qarşı tələbkər deyil. Bu at çaparaq yeriir, hərəkətləri cəld və çevikdir”.

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş.

I qrup: Oxuduğunuz və dinlədiyiniz mətnləri ümumiləşdirərək təqdim edin.

II qrup: Qarabağ və işğal olunmuş bölgələrimiz haqqında bildiklerinizi danışın.

III qrup: “Mən Qarabağın azad olunması üçün nə edərdim” mövzusunda danışın.

IV qrup: “Azad olunmuş Qarabağ” mövzusunda şəkil çəkin və danışın.

QARABAĞ

Qarabağ Azərbaycanın ən gözəl guşələrindən biridir. Onun uca dağları, yamyaşıl meşələri var. Qədim Şuşa qalası, İsa bucağı, Cıdır düzü dillər əzbəridir. Bu diyar həmişə şairlər, bəstəkarlar, xanəndələr diyarı olub.

Artıq neçə ildir ki, Qarabağ Ermənistan tərəfindən işğal olunub. Xain düşmən tarixi abidələrimizi talan edib. Məscidləri dağıdıb. Lakin igid oğullarımız Qarabağı mütləq azad edəcəklər. Azərbaycanın bayrağı yenidən Şuşa qalasında dalğalanacaq.

1 Mətnəki böyük hərflə yazılan sözləri seç və onları yeni cümlələrdə işlət.

2 Mətni köçür.

Ozizim, Qarabağ.
Səni, Şirvan, Qarabağ.
Aləm cənnətə dönsə,
Yaddan çıxamaz Qarabağ.

105

Şagirdlərin təqdimatları dinlənilir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.3) Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı

Fəndaxili inteqrasiya (st. 3.1.2). Yazı nümunəsindəki bayatı əvvəlcə üzündən oxutdurulur. Bayatı haqqında qısa məlumat verilir.

Qiymətləndirmə

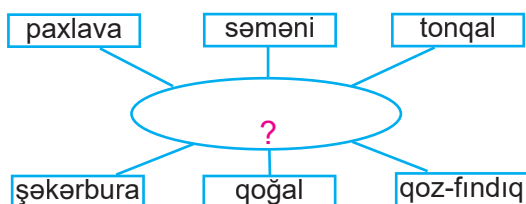
MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 71. NOVRUZ BAYRAMI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmlı mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə yanılımac oxuyur.
2.1.4. Məndən sadə bədii ifadələri seçir.	Məndə rast gəldiyi bədii ifadələri izah edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışır.
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Mətnin məzmununu şəkillər əsasında nəql edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmlı mətni üzündən köçürür.
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (açıqca) yazır.	Müəyyən bayramla bağlı yaxınlarına açıqca yazır.

Motivasiya

Anlayışın çıxarılması. Müəllim lövhədə sxem çəkir (sözlərin yerinə şəkillər də bərkidilə bilər).

Müəllim: – *Sual işarəsinin yerinə hansı söz yazılmalıdır?*

“Novruz” cavabı alınır. Kənarlarda yeni xanalar çəkilib başqa sözlər də yazıla bilər: *qulaq falı, Keçəl, Kosa...*

Oxu

(St. 2.2.1) Mətn şagirdlər tərəfindən abzaslarla oxunur. Sual: – *Bayram xonçasında nələr olur? Qulaq falı nədir?*

Dərsləkdəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir (**tonqal qalamaq**).

(St. 2.1.4) Müəllim: – *“Təbiət canlanır” ifadəsini necə başa düşürsünüz?*

Danışma

Fəndaxili inteqrasiya (st. 1.2.1, 2.2.5).
Qruplarla iş. Hər qrupa zərfin içərisində mövzunun adı yazılmış vərəq və mövzuya aid şəkilli kartlar olan zərf təqdim olunur. Qruplar şəkillər üzrə kiçik mətn hazırlamalıdır.

I qrup: *Təbiətin canlanması (şəkilli kartlarda köçəri quşlar qayıdır, ağaclar tumurcuqlayır, qar əriyir, çaylar daşır)*

II qrup: *Bayram hazırlıq (şəkilli kartlarda təmizlik işləri aparılır, şirniyyat bişirilir)*

III qrup: *Bayram axşamı (şəkilli kartlarda uşaqlar papaq atırlar, müxtəlif xalq oyunları)*

IV qrup: *Bayramın əziz qonaqları (şəkilli kartlarda uşaqlar Kosa və Keçəli dövrəyə alırlar)*
Qruplar təqdimat edir.

NOVRUZ BAYRAMI

Hər il mart ayında xalqımız Novruz bayramını qeyd edir. Baharın gəlişi ilə təbiət canlanır. Evlərdə səməni cücərdilir. Çərşənbə axşamları bayram süfrəsi açılır. Uşaqlar heyətlərdə tonqal qalayırlar. Bayram axşamına xüsusi hazırlaşılır. Evlərdə xonçalar bəzədilir, bayram şamları yandırılır. Qızlar qulaq falına çıxırlar. Yumurtla döyüşdürmək də bu bayramın adətlərindən biridir. Novruz bayramının ən əziz qonaqları Kosa və Keçəldir. Onların zərəfatları uşaqları əyləndirir.

1 Məndə təsvir olunan hansı adət şəkillərdə öz əksini tapmayıb?

2 Mətni köçür.

Bahar nəğməsi
Günəş doğdu, yayıldı,
Yatan ellər ayıldı.
Acdı çiçəklər, güllər,
Dilsə gəldi bülbüllər.
Səməd Vürğun

106

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 106-cı səhifədə əlyazısı ilə verilmiş şeiri üzündən köçürürlər.

(St. 3.1.5) Şagirdlər Novruz bayramı münasibətilə dostlarını və ya qohumlarını təbrik etmək üçün açıqca yazırlar.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

V BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat)

KİM NƏYİ XOŞLAYIR

Sınıfımızda hərə bir şey **xoşlayır**. Aysel gəlinciklə oynamağı **sevir**. Orxan yaxşı velosiped sürür. Kamran tənəffüsə çıxan kimi uşaqlarla gizlənqaç **oynayır**. Səadət isə rəqs etməyi sevir.

Müəllimimiz deyir ki, dərslərimizi də sevməliyik. Onlara daha çox vaxt ayırmalıyıq. Bilikli olmaq üçün çox çalışmaq lazımdır.

1. Şəkillərin altında uşaqların adlarını yaz.

2. Cədvəli tamamla.

Kim?	Nəyi sevir?
	gizlənqaç oynamağı
Səadət	
	velosiped sürməyi
Aysel	

3. Mətnin son cümləsini hansı atalar sözü ilə əvəz etmək olar?

- ☐ Güc birlikdədir.
☐ Elm zəhmətlə başa gələr.
☐ Doğru söz acı olar.

4. Göy rəngdə olan hansı söz mənaca fərqlidir?

- ☐ xoşlayır ☐ sevir ☐ oynayır

5. “Velosiped” sözü ilə hansı əlamət bildirən söz işlənə bilər?

- ☐ maraqlı ☐ dadlı ☐ qırmızı

6. Hansı söz yerindən asılı olaraq kiçik hərflə də yazıla bilər?

- ☐ Kamran ☐ Səadət ☐ Aysel

7. Mətnəki uşaq adlarını əlifba sırası ilə yaz.

8. Mətnə altından xətt çəkilmiş sözü hansı sözlə əvəz etmək olar?

- ☐ zaman ☐ yer ☐ diqqət

VI BÖLMƏ

NAĞILLAR ALƏMİNDƏ

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	MMV səh.
72.	Nənəm nağıl danışır	2.2.4, 2.1.4, 4.1.3, 3.1.2, 1.2.1, 1.2.3,	4	108-109	127-128
73.	Zolaqlı burunduk	2.2.4, 1.2.2, 2.1.3, 1.2.1, 4.1.5, 3.1.3	2	110	129
74.	Canavar məsləhəti	2.2.4, 2.1.3, 1.2.2, 1.2.1, 4.1.5, 3.1.2	2	111	130
75.	Balaca şahzadə	2.2.4, 2.1.2, 1.2.3, 4.1.7, 3.1.4	1	112	131
76.	Xoruzun neçə rəngi var	2.2.4, 1.2.1, 4.1.2, 3.1.2, 4.1.5	2	113	132
77.	Nə üçün pişik yeməkdən sonra yuyunur	2.2.1, 1.2.1, 2.1.3, 1.2.3, 4.1.2, 4.1.7	2	114	133
78.	İtlə insan necə dost oldular	2.2.4, 1.2.2, 1.2.1, 3.1.3	2	115	134
79.	Güzgü	2.2.4, 1.2.3, 4.1.5, 3.1.4	2	116	135
80.	Hara gedirsən axşam	2.2.4, 2.1.1, 2.2.2, 4.1.7, 3.1.2	1	117	136
81.	Niyə daşmayır	2.2.4, 2.1.4, 1.1.1, 1.1.2, 1.2.1, 3.1.2	2	118	137
82.	Niyə Ayın paltarı yoxdur	2.2.4, 1.2.1, 4.1.2, 3.1.2, 4.1.4	2	119	138
83.	Ayı və kəndli	2.2.4, 2.1.2, 1.2.1, 4.1.5, 3.1.2	4	120-121	139
84.	Dovşan	2.2.1, 2.1.4, 2.1.3, 2.2.2, 1.2.1, 3.1.2	1	122	140
85.	Hesab	2.2.5, 1.1.2, 4.1.5, 3.1.2	2	123	141
86.	Qarı nənənin kələyi	2.2.4, 2.1.2, 1.2.1, 2.2.5, 1.2.3, 3.1.4, 4.1.4, 4.1.5	4	124-125	142
87.	Cırnatma	2.2.5, 2.1.2, 4.1.2, 4.1.4	2	126	143
88.	Ördək balası və cücə	2.2.3, 1.2.3, 4.1.7, 3.1.4	2	127	144
89.	Ağac – hər dərdə əlac	2.2.4, 2.1.2, 1.2.1, 4.1.5, 2.2.2, 3.1.2	6	128-131	145-146
90.	Nəzakətli dovşan	2.2.4, 1.2.2, 4.1.5, 3.1.2	2	132-133	147
91.	Ayı və Günəş	2.2.4, 2.1.2, 1.2.1, 4.1.5, 3.1.4	2	134	148
KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ			1		149
Yekun			48 saat	27 səh.	23 səh.

Dərs 72. NƏNƏM NAĞIL DANIŞIR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır. Tanış atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir.
2.1.4. Mətndən sadə bədii ifadələri seçir.	Mətnə rast gəldiyi bədii ifadələri izah edir.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzdən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzdən köçürür.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Dinlədiyi və ya oxuduğu mətni şəkil əsasında davam etdirərək danışır.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.

Motivasiya

Müəllim: – *Axşamlar nənəniz sizə nağıl danışır? Nənənin danışdığı nağıllardan hansılarını daha çox sevirsiniz?*

Diagnostik qiymətləndirmə. Əqli həmlə yolu ilə şagirdlərin sadaladıqları nağıl adları lövhədə yazılır.

Oxu

(St. 2.2.4) “Nənəm nağıl danışır” şeiri oxunur.

Sual: – *Sizcə, nənənin danışdığı nağıl qorxuludur? (Xeyr, qızın üzündə təbəssüm var) Nə üçün nənə nağıl danışanda ətrafda sakitlikdir? (Hamı nağıla qulaq asır, hətta çinar da) Şeirdə hansı ağacların adları çəkilir? Bunlardan hansı meyvə ağacıdır? Şeir kimin dilindən verilib? (nəvənin)*

(St. 2.1.4) Dərslikdəki 1-ci tapşırıq yerinə yerilir: *söyüd başını əyir – budaqları aşağı sallanır; ulduzlar göz vurur – titrək, zəif işıq saçır, sayrışır; çinar susub dinləyir – çinarın heç bir yarpağı da tərpənmir.*

2-ci tapşırıq yerinə yetirərkən şagirdlər nənənin nağılı yayda, həyətdə (*uzanmışıq qum üstə*) və axşamçağı (*ulduzlar göz vurur*) danışdığını deyirlər.

Dil qaydaları

Fəndaxili inteqrasiya (st. 4.1.3, 3.1.2).

Müəllim: – *Şeirdə olan hansı sözləri qız adları kimi işlətmək olar? (sevinc, ulduz) Həmin sözləri cümlədə işlədin. Həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıla bilən sözlər deyin (xəyal, qorxmaz, qəhrəman, könül və s.).*

Şagirdlər 108-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş cümlələri “sevincə” sözünü lazım gəldikdə böyük hərflə yazmaqla köçürürlər.

NƏNƏM NAĞIL DANIŞIR

Bir sevinc var hər üzde,
Nənəm nağıl danışır.
Uzanmışıq qum üstə,
Nənəm nağıl danışır.

Söyüd başını əyir,
İyde üzümə deyir,
Çinar susub dinləyir,
Nənəm nağıl danışır.

Bax, ulduzlar göz vurur,
Ay başım üstə durur.
Onlar da sanki duyur:
Nənəm nağıl danışır.

Bir sevinc var hər üzde,
Nənəm nağıl danışır.
Uzanmışıq qum üstə,
Nənəm nağıl danışır...

Nəbi Xəzri

- Altından xətt çəkilmiş ifadələri necə başa düşürsən?
- Sənə, nənə nağılı ilin hansı fəslində, harada və günün hansı vaxtında danışır? Şeirdəki hansı misralar sənə bunu deməyə kömək edir?
- Nöqtələrin yerinə “sevincə” sözünü yazmaqla cümlələri köçür. Bu sözün hansı cümlədə böyük, hansında kiçik hərflə yazıldığını müəyyən et.

*Uşaqlar baharın gəlişini ... qarşılayırlar.
Dostum bacısı ... bu gün bizə gələcək.*

108

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim: – *Nənənizdən eşitdiyiniz nağıllardan birini danışın. Şəkildə nəvələrdən biri yatıb; sənə, o, yuxuda nə görür?*

Cütlərlə iş. Şagirdlər cütlərə bölünürlər. Cütlərə belə bir tapşırıq verilir: – *Şeirin sonuncu bəndində “Nənəm nağıl danışır” misrasından sonra üç nöqtə qoyulub. Cümlənin sonunda üç nöqtənin qoyulması fikrin davam etməsini göstərir. Şeirə hansı əlavəni edə bilərsiniz?*

Cütlər 1 və ya 2 cümlə ilə əlavələrini edir (məsələn: *Babam eyvanda oturub bizə tamaşa edir. Anam paltarları ipdən yığır. Məstan pişik uzanıb nənəyə qulaq asır. Atam oxuduğu kitabın vərəqlərini ehmalca çevirir* və s.).

Şagirdlərin diqqəti 109-cu səhifədə verilmiş şəkllə yönəldilir. Mərkəzdəki şəklın əvvəlki səhifədəki yatmış oğlan şəklı ilə eyni olduđu şagirdlərin nəzərinə çatdırılır. Beləliklə, uşaqların oxuduđu “Nənəm nağıl danışır” şeiri ilə əlaqə yaradılır.

4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Sual: – *Hər nağıldan hansı epizod təsvir edilib?*

Qruplarla iş. Şagirdlər 6 qrupa bölünür. Müəllim ayrı-ayrı vərəqlərdə hər nağıldan bir ifadə yazır:

- Yox, yox! Mən səndən küsdərəcik...
- Undum, qoğal olmuşam...
- Pişik itdən, it nəvədən, nəvə nənədən, nənə babadan...
- Ağzımda su gətirmişəm, buynuzumda ot gətirmişəm...
- Nənəm mənə gecələr qayğanaq bişirərdi...
- Bu torpaqlar Markiz Karabasındır...

Qrup nümayəndələri müəllimə yaxınlaşıb vərəqlərdən birini götürür, onun hansı nağıldan olduğunu və şəkildəki hansı fraqmentə uyğun gəldiyini deyirlər. Qrup üzvləri həmin nağılı birlikdə xatırlayır (“Tıq-tıq xanım”, “Qoğal”, “Turp”, “Şəngülüm, Şüngülüm, Məngülüm”, “Cırdan”, “Çəkməli pişik”) və məzmununu təqdim edirlər.

(St. 1.2.3) Rollu oyun. Sonra qruplar özlərinin seçdiyi hər hansı nağıldan kiçik bir epizodu səhnələşdirir. Digər qruplar bu tamaşanın hansı nağıldan olduğunu tapır.

Qruplar bir-birini ifaçılıq bacarığına görə qiymətləndirir.

“Nağılı dəyiş” oyunu. Qruplar nəvənin yuxuda gördüyü nağıl qəhrəmanlarını özlərinin yaratdıqları nağılın personajları (qəhrəmanları) edir və yeni nağıl yaradır.

(St. 2.2.4) Müzakirə. Şagirdlər birlikdə nağıl qəhrəmanlarını müqayisə edirlər. Cırdan və Çəkməli pişik qorxmaz və tədbirlidirlər. “Turp” nağılının qəhrəmanları birlikdə çətin işin öhdəsindən gələ bilirlər. “Şəngülüm, Şüngülüm, Məngülüm” və “Qoğal” nağıllarında qəhrəmanlar hiyləgərlərə aldanırlar. “Tıq-tıq xanım” nağılında dostluq haqqında danışılır.

Bundan sonra müəllim atalar sözləri səsləndirir. Uşaqlar atalar sözlərini izah edir və hansı nağıla uyğun gəldiyini müəyyənləşdirirlər.

Dost dostu dar gündə sınayar.

Güc birlikdədir.

Ağıl yaşda deyil, başdadır.

Hiyləgər dil xəncərdən qorxuludur.

Müəllim: – *Daha hansı nağılları, nağıl qəhrəmanlarını tanıyırsınız?*

Cavablardan sonra şagirdlər həmin nağıllardan kiçik bir epizod danışirlar.

Yazı

Fəndaxili inteqrasiya (st. 3.1.2, 1.2.1).

Şagirdlər 109-cu səhifədə əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər. Bu mətnin “Qırmızı-papaq” nağılından bir hissə olduğu deyilir, nağılın davamı bir neçə şagird tərəfindən danışılır.

4 Oğlan yuxuda hansı nağıl qəhrəmanlarını görür? Bu nağıllardan birini danış.

5 Mətni köçür. Bu hansı nağıldır? Nağılın davamını danış.

Balaca qız nənəsinin yanına gəldi. Zənbilində nənəsinə yemək aparırdı. Qız məsədə canavarla rast gəldi. Canavar ondan nənənin evinin harada olduğunu öyrəndi.

109

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Bu dərstdə şagirdlərin özünüqiymətləndirmə və bir-birini qiymətləndirmə cədvəllərindən istifadə etməsi məqsəduyğundur.

Dərs 73. ZOLAQLI BURUNDUK (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
2.1.3. Mətnə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.	Nitqində yaxınmənalı sözlərdən istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət və hərəkət bildiren sözlərdən istifadə edir.
3.1.3. Şəklə uyğun cümlələr qurub yazır.	Şəkildə gördüyünü cümlə ilə ifadə edərək yazır.

Motivasiya

Müəllim heyvanlarla bağlı bir neçə tapmaca söyləyir. Şagirdlər açmasını tapdıqdan sonra soruşur: – *Tapmacaların cavabını tapmaqda sizə nə kömək etdi? (Heyvanların əlamətləri ilə bağlı sözlər)* İndi isə aşağıdakı tapmacanın açmasını tapın:

Balaca heyvan,
Meşədə gəzər.
Kürəyini də
Beş zolaq bəzər.

Müəllim bir neçə heyvan (o cümlədən burunduk) şəkli nümayiş etdirir. Tapmacadakı əlamətə görə şagirdlər onun açmasını (*burunduk*) müəyyən edirlər. Bu heyvanın adı onlara tanış olmaya bilər. Bu zaman onlar tapmacanın açmasını əks etdirən şəkli göstərə, müəllim də adını deyə bilər.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn abzaslarla oxunur. Hər abzasdan sonra oxuyub-anlamaları yoxlamaq məqsədilə suallar verilir. Sonda aşağıdakı suallar verilir: – *Oxuduğunuz mətnin qəhrəmanları kimlərdir? Mətnə əsasən, ayı və burunduk haqqında nə deyə bilərsiniz?*

(St. 1.2.2) Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Rəngli boşluqlara uyğun gələn nitq etiketləri seçilir.

(St. 2.1.3) Mətnə götürülmüş “təşəkkür etmək”, “ehmalca”, “amma” sözlərinə yaxınmənalı sözlər tapılır və cümlə içərisində işlədilir.

Fənlərarası inteqrasiya (H.b.). Şagirdlər 3-cü tapşırığı yerinə yetirərək tanıdıkları zolaqlı heyvanları (*zebr, pələng*) sadalayrlar.

Danışma

(St. 1.2.1) **Qruplarla iş.** Hər qrupa “Nə üçün” sualı ilə başlanan bir cümlə verilir və hekayə qurmaq tapşırılır.

I qrup: Nə üçün zürafənin boynu uzundur?

II qrup: Nə üçün dovşanın qulaqları uzundur?

ZOLAQLI BURUNDUK

(efsanə)

Burunduk meşədə yaşayan balaca heyvandır. Kürəyində tünd rəngli beş zolaq var. O, ağacların altında özünə yuva qazır. Bütün yayı yuvasına yem daşıyır ki, qışda ac qalmasın.

Deyilənə görə, əvvəllər burundukun kürəyində zolaqlar olmayıb. Bir dəfə yazda onun yuvasına ac ayı yanaşır və deyir:

– , qonşu, yaman acam. Bəlkə, sənə yeməyə nəse olar?

– Əlbəttə, var, qonşu! İndi gətirərəm.

Burunduk yuvasından yeməkləri çıxarır və deyir:

– , qonşu, qonaq ol. Ayı doyunca yeyir və deyir:

– , çoxdandır belə ləzzətlə yeməmişdim.

Sonra burunduka təşəkkür edərək pəncəsi ilə ehmalca kürəyini sığallayır. Amma caynaqlarının izi burundukun kürəyində qalır. Elə o vaxtdan da burundukun kürəyini beş zolaq bəzəyir.

1 Nitq etiketləri hansı rəngli boşluqlara uyğun gəlir?

Sağ ol Salam Buyur

2 Əlamət bildiren sözlərdən hansılarını burunduka aid etmək olar?

mehriban, paxıl, zəhmətkeş, qəddar, səxavətli, qorxaq

3 Daha hansı zolaqlı heyvanları tanıyırsan?

110

III qrup: Nə üçün qarğanın rəngi qaraadır?

IV qrup: Nə üçün filin xortumu uzundur?

Qruplar təqdimat edir.

Dil qaydaları

Fəndaxili inteqrasiya (st. 2.2.4, 4.1.5). 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Uşaqlar mətnin qəhrəmanına aid əlamət bildiren sözləri seçirlər.

Yazı

(St. 3.1.3) Mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya baxaraq gördüklərini yaz.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 74. CANAVAR MƏSLƏHƏTİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Məndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.3. Məndə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.	Nitqində yaxınmənalı sözlərdən istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət bildirən sözlərdən istifadə edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim tapmaca deyir:

Yatanda yumru yatar,
Ətinə dərman qatar,
Kim istəsə tutmağa,
Tikanı ələ batar.

Tapmacanın açması (*kirpi*) tapılır.

Sual: – *Cavabı tapmaqda sizə hansı sözlər kömək etdi?*

Cavab variantları dinlənilir.

Dərslikdən mətn oxunmazdan əvvəl cütlərə belə bir tapşırıq verilir: – “*Kirpinin tikanlarının ona nə faydası var?*”, “*Kirpini tikanları xilas etdi*” cümlələri ilə bağlı bir əhvalat fikirləşib danışın.

Şərti seçilmiş mikrofon bir-bir cütlərə ötürülməklə versiyalar dinlənilir. Ən maraqlı təqdimat xüsusi qeyd olunur.

Oxu

(St. 2.2.4) Dərslikdən mətnin birinci dörd sətri oxunur. Sual: – *Canavar nə üçün kirpiyə bu təklifi edir? Nə üçün tülkü də canavarın məsləhətini təsdiqləyir?*

Mətn oxunub qurtardıqdan sonra şagirdlər öz cavablarını kirpinin cavabı ilə müqayisə edirlər.

(St. 2.1.3) “Canavar” sözünü hansı sözlə əvəz etmək olar? Həmin sözü cümlədə işlədin.

Danışma

Fəndaxili integrasiya (st. 1.2.2, 2.2.5). Mətni nitq etiketləri əlavə etməklə genişləndirin və nəql edin.

(St. 1.2.1) **Cütlərlə iş.** Mətni dəyiş və davam etdir.

1. *Təsəvvür edin ki, kirpi canavara və ya tülküyə məsləhət verir. Sizcə, hansı məsləhəti verər?*

2. *Hekayə qəhrəmanlarını başqa heyvanlarla dəyişməklə yeni mətn qurun.*

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) **Qruplarla iş.** Hər qrupa iki heyvan adı verilir (şir, pələng, dovşan, pişik, it, meymun,

CANAVAR MƏSLƏHƏTİ

(təmsil)

Canavar dedi:
– Bura bax, Kirpi, meşədə bərbərxana açılıb. Get, tikanlarını qırıxdır, axı pis görünür!
Tülkü də bu fikri təsdiqlədi:
– Düzdür, mən sənə yerində olsaydım, mütləq qırıxdırdardım.
– Mənim yerimdə olsaydın? – deyə Kirpi gülümsədi. – Tikanlarımı qırıxdırsaydım, indi mənim yerimdə heç kəs olmazdı: siz çoxdan məni yemişdiniz!

● Əlamət bildirən sözlərdən uyğun gələnləri nöqtələrin yerinə qoymaqla aşağıdakı mətni köçür.

hiyləgər, zalım, ağıllı
... canavar və ... tülkü kirpini aldadıb
yemək istədilər. Amma ... kirpi onla-
rın pırtını bası düşdü.

111

çaqqal, ilan). Şagirdlər adın altında həmin heyvanlara xas əlamət bildirən sözlər yazırlar. Təqdimat zamanı digər qruplar əlavələr edir.

Yazı

Fəndaxili integrasiya (st. 3.1.2, 4.1.5).

Şagirdlər 111-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş mətni nöqtələrin yerinə uyğun əlamət bildirən sözləri yazmaqla üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 75. BALACA ŞAHZADƏ (1 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.	Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin məzmunu əsasında bir neçə cümlə qurub yazır.

Motivasiya

Müəllim uşaqlara bir neçə nağıl kitabı göstərir. Onlardan hansılarını oxuduqlarını soruşur:

– *Oxuduğunuz kitablardan başqa, daha hansı nağıl kitabını oxumaq istəyerdiniz və nə üçün?*
Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4) Dərslikdən mətnin birinci abzası oxunur.

Müəllim: – *Görəsən, anası qızına nə deyəcək?*

Şagirdlərin cavab versiyaları dinlənir. Mətnin davamı "...Çəkməli pişik..." cümləsinə qədər oxunur.

– *Sizcə, Aysu hansı nağılı seçəcək?*

Cavablardan sonra mətnin davamı "Niyə bunu seçdin, Aysu?" cümləsinə qədər oxunur.

– *Sizcə, nə üçün Aysu "Balaca şahzadə" kitabını seçib?*

– *Siz "Balaca şahzadə" kitabını oxumusunuz?*

(St. 2.1.2) 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. (maraqlandırdı)

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Danışma

(St. 1.2.3) Qruplarla iş. Şagirdlər 4 qrupa bölünür. Hər qrup seçdikləri bir nağıldan kiçik bir epizodu səhnələşdirib təqdim edir. Daha maraqlı səhnəcik "düzəldən" qrupun işi xüsusi qeyd olunur.

Dil qaydaları

Fəndaxili integrasiya (st. 4.1.7, 1.2.3.). 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Mətndəki sual cümlələri seçilir. Həmin sual cümlələrindən istifadə etməklə sual-cavab formasında iki şagird arasında dialoq qurulur. Bu işin cütərlə yerinə yetirilməsi daha məqsədəuyğundur.

Nümunə:

– *Nədir, Sona, oxumaq üçün kitab axtarırsan?*

– *Hə, Cəmilə, istirahət günü kitab oxumaq istəyirəm.*

BALACA ŞAHZADƏ

Aysu yavaşca babasının iş otağına daxil oldu. Bura hündür pəncərələri olan işıqlı bir otaq idi. Divardakı rəflər kitablara dolu idi. Aysu rəflərə yaxınlaşıb baxdı. Birdən arxadan anasının səsi gəldi:

– Nədir, qızım, oxumaq üçün kitab axtarırsan?

– Hə, ana, cümə günü sənifdən xaric oxu dersi olacaq. Müəllim tapşırıb ki, hərəməz bir nağıl danışaq. Ancaq bu nağılı özümüz oxumalıyıq.

Ana aşağıdakı rəflərdən birini göstərərək dedi:

– Bax bu rəfdə istədiyini nağılı tapa bilərsən. Budur, "Ağ atlı oğlan", "Daşdemirin nağılı", "Çəkməli pişik"...

Rəfdəki kitablardan biri Aysunun diqqətini cəlb elədi. Kitabın adı "Balaca şahzadə" idi. Aysu dedi:

– Ana, olar, bu kitabı götürüm?

– Niyə bunu seçdin, Aysu?

– Çünki atam da mənə belə çağırır: "Balaca şahzadə".

Reyhan Yusifqızının "Aysu" əsərindən

1 Mətnə altından xətt çəkilmiş ifadəni necə başa düşürsən?

2 Aysu babasının otağında nə axtarırdı?

3 Mətndəki sual cümlələrini seç.

112

– *Sona, olar, bu kitabı götürüm?*
– *Cəmilə, olar. Niyə bunu seçdin?*
– *Kitabın adı mənə çox maraqlandırdı.*

Yazı

(St. 3.1.4) Müəllim şagirdlərə dəftərdə yazmağa belə bir tapşırıq verir: – *İndiyədək oxuduğunuz hər hansı kitab haqqında təəssüratlarınızı iki-üç cümlə ilə ifadə edin.*

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir. Bu dərsdə özünüqiymətləndirmə cədvəlindən də istifadə olunması məqsədəuyğundur.

Dərs 76. XORUZUN NEÇƏ RƏNGİ VAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şəkildə və ya həyatda gördüyü əşyaları təsvir edir.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmlı mətni üzündən köçürür.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Mətndən ad, əlamət bildirən sözləri seçib qruplaşdırır.

Motivasiya

– Kim “Xoruz” şeirini söyləyər?

Yəqin ki, sinifdəki bütün şagirdlər A.Şaiqin “Xoruz” şeirini əzbər bilirlər.

– Bu şeirdə xoruzun hansı xüsusiyyətləri qeyd olunub?

“Pipiyinin qırmızı olması, mərcan kimi gözlərinin olması, səhər tezdən durması, banlaması” kimi xüsusiyyətlər qeyd olunur.

– Xoruzun daha hansı əlamətini deyə bilərsiniz?

Şagirdlərin cavabları dinlənilir.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn abzaslarla oxunur. Hər abzasdan sonra oxuyub-anlamayı yoxlamaq məqsədilə suallar verilir. Sonda müəllim mətnin sonuncu cümləsini bir daha oxuyur və şagirdlərin cavabları dinlənilir.

Fənlərarası integrasiya (T.i.). Cavablardan sonra 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Danışma

Fənlərarası integrasiya (T.i.) (st. 1.2.1).
Cütlərlə iş. Müəllim cütlərə belə bir tapşırıq verir: – *Təsəvvür edin ki, yayda nənənin yanına kəndə getmişiniz. Kənddə olarkən nəyin şəklini çəkərdiniz?* (Müəllim əvvəlcədən xəbərdarlıq edir ki, seçdikləri varlıqda bir neçə rəng çalması olmalıdır.)

Cütlər kənddə gördükləri hər hansı varlığın şəklini çəkir, istifadə etdiyi rənglərin adlarını deyir.

Təqdimatların sonunda daha çox rəngli karandaşdan istifadə edən cütlüklərin işləri seçilir və dərslikdə mətnə çəkilmiş illüstrasiyadakı xoruzun rəngləri ilə tutuşdurulur (müqayisə edilir).

Dil qaydaları

(St. 4.1.2). Tapşırıq 2. Cavab “A” variantıdır.

Əlavə tapşırıq. Mətnin 2-ci abzasından əlamət bildirən sözlər seçilir və bu sözlərə bir

neçə ad bildirən söz əlavə edilməklə dəftərə yazılır; məsələn: *al-qırmızı gül, sarı bant, qəhvəyi don* və s.

XORUZUN NEÇƏ RƏNGİ VAR

Naidə yayda nənəsinin yanına getmişdi. O, kənddə günlərini çox şən və maraqlı keçirirdi. Boş vaxtlarında isə rəsm çəkməklə məşğul olurdu.

Çəkdiyi xoruzun şəklini rəngləməyə başlayanda Naidə çaşmışdı. Xoruzun pipiyi al-qırmızı, dimdiyi sarı, qıçları qəhvəyi, gözləri isə qara idi. Qanadlarında və quyruğunda hər ləkə bir rəngə çalır.

Naidə gördüklərini olduğu kimi də rəngləyirdi. Amma nə qədər çalışırsa, onun rənglədiyi xoruzun şəklində canlı xoruzun yanında çox solğun görünürdü...

Naidə bu sirrin səbəbini xeyli fikirləşirdi. Axırda başa düşdü ki, xoruzun rənglərinin sayı onun karandaşlarının sayından daha çoxdur. Amma bu rənglərin neçə cür olduğunu Naidə bilmirdi...

Uşaqlar, bəlkə, siz xoruzun quyruğundakı rənglərin sayını bilməkdə Naidəyə kömək edəsiniz?

Həbibə Zeynalova

1 Şəklə diqqətlə bax və xoruzun rənglərini sadala.

2 “Naidə” sözlünə hansı heca sxemi uyğun gəlir?

A) ■ ■ ■ ■ ■ ■

B) ■ ■ ■ ■ ■ ■

C) ■ ■ ■ ■ ■ ■

113

Yazı

Fəndaxili integrasiya (st. 3.1.2, 4.1.2, 4.1.5). Mətnin 1-ci abzası sözlər hecalara ayrılmaqla üzündən köçürülür. Cümlələr yazıldıqdan sonra ad bildirən sözlərin altından bir, hərəkət bildirən sözlərin altından iki, əlamət bildirən sözlərin altından isə dalğalı xətt çəkilir.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir. Bu dərsdə özünüqiymətləndirmə cədvəlindən də istifadə olunması məqsəduyğundur.

Dərs 77. NƏ ÜÇÜN PİŞİK YEMƏKDƏN SONRA YUYUNUR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcimli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə cümlələri oxuyur.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.
2.1.3. Mətnə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.	Nitqində yaxınmənalı sözlər sırasından istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Sözü təşkil edən hecaları müəyyən edir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nida cümləsinin ifadə etdiyi hiss və duyğunu (sevinc, qəzəb, həyəcan) müəyyən edir.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərə gigiyena qaydaları ilə bağlı suallar verir:

- Siz dişlərinizə necə qulluq edirsiniz?
- Əlləri yumağın xeyri nədir? və s.

Cavablar dinlənilir və aşağıdakı qaydaya hər kəsin əməl etməsinin vacibliyi bildirilir:

- Hər kəs gigiyena qaydalarına əməl etməlidir. Sinfə müraciət olunur:
- Görəsən, heyvanlar da gigiyena qaydalarına əməl edirlərmi?

Oxu

Fəndaxili integrasiya (st. 2.2.1, 1.2.1). Dərslərdən mətn III abzası qədər oxunur. Müəllim: – Görəsən, sərçə bu vəziyyətdən necə çıxıb?

Cavab versiyaları dinlənilir. Mətn sonadək oxunur.

(St. 2.1.3) Dərslərdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. “Gözlənilmədən” sözü yaxınmənalı sözlərlə əvəz olunur (*qəflətdən, birdən*) və cümlədə işlədilir. Sual: – “Atıldı” sözünü hansı sözlə əvəz etmək olar? (*tullandı*)

Danışma

(St. 1.2.3) Sərçə və pişiyin danışığı mimika və jestlərlə müşayiət edilən **rollu oyun** kimi təqdim olunur.

Debat: – Əllərimizi yeməkdən əvvəl yumalıyıq, yoxsa sonra?

I qrup: “Əllərimizi yeməkdən əvvəl yumalıyıq”.

II qrup: “Əllərimizi yeməkdən sonra yumalıyıq”.

Müəllimin nəzərinə! Sözsüz ki, 1-ci sinifdə debat ən sadə formada və uşaqlara məişətdən tanış olan mövzularda keçirilməlidir. Burada məqsəd şagirdləri debatın əsas qaydaları ilə tanış etmək, onlarda fikrini əsaslandırmaq bacarığını formalaşdırmaqdır.

NƏ ÜÇÜN PİŞİK YEMƏKDƏN SONRA YUYUNUR

(Litva nağılı)

Bir sərçə yere tökülmüş toxumları dənəyirdi. Yaxınlıqdakı pişik ona baxırdı. Gözlənilmədən pişik atıldı. Caynağı ilə sərçənin qanadından tutdu və dedi:

– Əla! Seher yeməyim hazırdır!
– Nə danışırırsınız?! – deyərək sərçəni cəldədi.
– Doğrudan, siz mənə yemək istəyirsiniz?
Pişik hirsli:
– Sənə tamaşa etməyəcəyəm ki. Əlbəttə, yeyəcəyəm! – dedi.
Sərçə yenidən cəldədi:
– Heç utanmırsınız? Axı siz əl-üzünüzü yumamısınız! Bilmirsiniz ki, əvvəl yuyunmaq, sonra yemək lazımdır?!
– Sən haqlısan, – deyərək pişik razılaşdı. Üzünü silmək üçün pəncələrini qaldırdı. Elə həmin andaca sərçə uçub getdi.
Pişik hirsli:
– Daha heç kəs mənə aldada bilməz! Başqalarını bilmərəm, amma mən əvvəlcə yeyəcəyəm, sonra yuyunacağam!
O vaxtdan bəri bütün pişiklər yeməkdən sonra yuyunurlar.

1. Altundan xətt çəkilmiş sözü yaxınmənalı sözlə əvəz et.
2. Hansı söz hecalara düzgün bölünüb?
A) tök-ül-müş B) tox-um-lar-ı C) dən-lə-yir-di
3. Mətnə nida cümlələrini seç.

114

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Dərslərdə verilmiş 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir (*dən-lə-yir-di*). Şagirdlər mətnəndən götürülmüş *cikkildədi, əlbəttə, əvvəlcə* sözlərini seçib yazı taxtasında hecalara bölərək yazırlar.

(St. 4.1.7) Cümlələr haqqında şagirdlərin bilikləri yoxlanılır. Dərslərdə verilmiş 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Mətnəndə nida cümlələri seçilib dəftərə yazılır və həmin cümlələrin ifadə etdiyi hiss və duyğu müəyyənləşdirilir.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 78. İTLƏ İNSAN NECƏ DOST OLDULAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.
3.1.3. Şəklə uyğun cümlələr qurub yazır.	Şəklə görə gördüyünü cümlə ilə ifadə edərək yazır.

Motivasiya

Müəllim: – *Hansı heyvan insanın dostu hesab edilir? (it) Hansı xüsusiyyətlərinə görə məhz it insanın dostudur? (etibarlı və vəfalıdır) İnsanlar itdən hansı məqsədlərlə istifadə edirlər?*

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn şagirdlər tərəfindən oxunur.

Müəllim: – *Nə üçün it özünə dost axtarmaq qərarına gəlir? It özünə necə dost axtarırdı? It nə üçün canavarla dost olmadı? It niyə ayıdan uzaqlaşdı? İnsanla itin dostluğu nə üçün alındı? It nə zaman hürür?*

(St. 1.2.2) Şagirdlər dərslikdəki 1-ci tapşırığı yerinə yetirirlər (*sağ ol*).

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. “Hekayə qur” oyunu. Şagirdlər 4 qrupa bölünür. Müəllim hər qrupa aşağıdakı suallar yazılan vərəqlər paylayır. Hər qrup verilmiş sual əsasında hekayə qurur.

I qrup: *Necə oldu ki, itlə pişiyin dostluğu pozuldu?*

II qrup: *Necə oldu ki, itlə tülkünün dostluğu pozuldu?*

III qrup: *Necə oldu ki, itlə dovşanın dostluğu pozuldu?*

IV qrup: *Necə oldu ki, itlə balığın dostluğu pozuldu?*

Qruplar təqdimat edir.

(St. 1.2.2) **Cütlərlə iş.** Cütlər nağıl qəhrəmanları arasında nitq etiketlərindən istifadə etməklə dialoq qurub danışirlər:

- *Salam, canavar qardaş, gəl dost olaq.*
- *Axşamın xeyir, it qardaş, buyur, içəri keç.*
- *Gecən xeyrə qalsın, canavar qardaş!*
- *Xeyrə qarşı, yuxun şirin olsun!*
- *Xahiş edirəm, hürmə, ayı eşidər.*

İTLƏ İNSAN NECƏ DOST OLDULAR

(mordva xalq nağılı)

İt meşədə tək yaşayırdı. O özünə dost tapmaq istədi. Öz də elə dost ki, heç kimdən qorxmasın.

Meşədə canavara rast gələn it dedi:

– Gəl dost olaq. Bir yerdə yaşayaq.

Gecə yanlarından qurbağa keçdi. It bərkdən hürdü. Canavar oyanıb qorxu içində dedi:

– Hürmə, ayı eşidər, bizi parçalayar.

“Canavar qorxaqdır”, – deyə it düşündü və ayının yanına getdi. Onunla dost oldu. Gecə ayının mağarasının yanından bir koraməl sürünüb keçdi. It hürməyə başladı. Ayı donquldandı:

– Bəsdir, insan eşidib gələr. Dərimizi soyar.

It fikirləşdi: “Bu da qorxaqdır”.

Ayıdan qaçıb insanın yanına gəldi:

– İnsan, gəl dostluq edək. Bir yerdə yaşayaq.

İnsan razılaşdı. İtə yem verdi. Evinin yanında ona yuva düzəltdi. Gecə it hürür, evi qoruyurdu. İnsan isə buna görə onu danlamırdı. Hətta “” deyirdi. Elə o vaxtdan it insanın dostu oldu.

1 Qırmızı boşluğa uyğun nitq etiketini seç.

A) buyur B) sağ ol C) salam

2 Şəkillərin ardıcılığını müəyyən et. Hər şəklə aid mətndən bir cümlə seçib yaz.

115

Yazı

Fəndaxili inteqrasiya (st. 3.1.3, 2.2.3). Şagirdlər dərslikdəki 2-ci tapşırığı yerinə yetirərək şəkillərin ardıcılığını müəyyən edirlər. Hər şəklə aid bir cümlə yazırlar.

Ev tapşırığı: – “Dostunu necə görmək istədin?” mövzusunda düşüncələrini yaz.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 79. GÜZGÜ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət və hərəkət bildiren sözlərdən istifadə edir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə karakterli rəbitəli mətn yazır.	Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin məzmununu əsasında bir neçə cümlə qurub yazır.

Motivasiya

Müəllim sinfə gətirdiyi güzgünü göstərərək deyir: – *Təsəvvür edin ki, güzgüdə özünüzü ilk dəfə görürsünüz. Bu zaman nə deyərdiniz?*

Yaxşı olar ki, ilk addımı müəllim atsın. Müəllim öz əksinə baxıb özü ilə bağlı bir xüsusiyyət söyləyir; məsələn: “*Nə gözəl siması var; səbirli insana oxşayır*” və s. Daha sonra güzgünü bir-bir şagirdlərə ötürür, onlar da öz əksləri ilə bağlı bir xüsusiyyət söyləyirlər.

Oxu

Fəndaxili integrasiya (st. 2.2.4, 1.2.3).

Dərslikdən mətn rollarla oxunur. Hər heyvanın sözünü oxuyan şagird uyğun jest və mimikalarından istifadə edir.

Müəllim: – *Hansı heyvan gözəldir? (dovşan və ceyran) Bəs nə üçün canavar güzgüyə xeyli baxıb özünə “gözəl” dedi? O, güzgüdə özünün daha hansı əlamətini gördü?*

– *İlan güzgüdə özünün hansı əlamətini gördü?*

– *Güzgüyə baxıb ən çox qəzəblənən hansı heyvan oldu? Meymun nə üçün güzgünü dəreyə tulladı?*

Ümumiləşdirmə aparılır və nəticə çıxarılır:

– *Güzgü hər kəsi olduğu kimi əks etdirir. Onu sındırmaqla özünün görünüşünü dəyişdirə bilməzsən.*

Danışma

(St. 1.2.3) “Koma” oyunu keçirilir: oyun zamanı şagirdlər rolunu apardığı obraza uyğun müvafiq jest və mimikalardan istifadə edirlər.

Şagirdlərdən biri komanın sahibidir (Ayı). Onun əlində güzgü var. Başqa şagird (Arı) komanın qapısını döyür:

- *Kimdir qapını döyən? – Ayı soruşur.*
- *Mənəm, Arıyam, icazə ver, komaya girim.*
- *Səndə mənə oxşar nə var?*
- *Mən bal toplayıram, sən isə onu yeyirsən.*
- *Buyur, gəl.*

İndi koma sahibi Arı olur. Oyun bu qayda ilə davam edir.

GÜZGÜ

Dovşan bir güzgü tapdı. Güzgüdə özünü gördü. Elə bildi ki, şəkildir.
– Qəşəng şəkli tapmışam! – dedi.
Ceyran güzgünü alıb baxdı:
– Doğrudan da, gözəldir. Bir onun buynuzlarına baxın. Lap mənim-kinə oxşayır. Gözlərinə söz ola bilməz!
Canavar güzgünü qapıb aldı.
– Bəri ver görüm, – deyə ceyranın üstünə qışqırdı.
Canavar xeyli baxıb dedi:
– Gözəl olmağına sözüm yoxdur. Amma yırtıcıya oxşayır.
O, güzgünü ilana verdi. İlan baxıb dedi:
– Ay aman, məgər siz onun dişlərinin dibindəki zəhəri görmürsünüz?
O hamını çala bilər.
Meymun güzgünü ilandan aldı. Diqqətlə baxdı.
– Belə çirkin heyvanın şəklini hələ əlinizə də alırsınız? – deyib güzgünü dəreyə tulladı.
Güzgü sındı, nağıl da qurtardı.

Zahid Xəlil

● Sənə, başqa heyvanlar və ya quşlar güzgüyə baxıb nə deyərdilər? Onların sözlərini dəftərinə yaz.

116

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Müəllim lövhədə cədvəl çəkir.

Uşaqlar hekayədəki heyvanların əlamətlərini yazırlar (nağılda olmayan əlamətlər də yazıla bilər).

dovşan	ceyran	canavar	ilan	meymun

Yazı

(St. 3.1.4) Tapşırıq yerinə yetirilir; məsələn:

Ayı: “*Nə yaman gonbuldur!*”

Qaranquş: “*Xoşniyyətli quşa oxşayır!*”

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 80. HARA GEDİRSƏN AXŞAM (1 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətnə yeni öyrəndiyi məlumatı öz sözləri ilə ifadə edir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır.	Mətnə təsvir olunmuş əşya və ya hadisənin nəyə aid olduğunu müəyyən edir və həmin varlığın adını deyir.
2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.	Şeirə əsas struktur elementlərini (bənd, misra) fərqləndirir, qafiyəli sözləri seçir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim:

- *Siçan hansı heyvandan qorxur? (pişikdən)*
 - *Hansı heyvanlar toyuq-cücəni oğurlayıb yeyirlər? (tülkü, çaqqal)*
 - *Qoyun-quzuya hücum edən hansı heyvandır? (canavar)*
 - *Başqasının yeməyə çevrilməmək üçün heyvanlar nə etməlidir?*
- Cavablar dinlənilir.

Oxu

(St. 2.2.4) Şeir şagirdlər tərəfindən oxunur.

Müəllim: – *Şam ağacı nə üçün narahat oldu? Balaca cüyür haqqında nə deyə bilərsiniz? Əyri-pəncə hansı heyvana deyilir? Şamın cüyürə dediklərinə nə əlavə edə bilərsiniz? Mətnəki əsas fikir nədir?*

(St. 2.1.1) Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. (Cavab: **"B" variantı**) Şamın həmişəyaşıl ağaclardan biri olduğu qeyd edilir. Müəllim: – *Daha hansı həmişəyaşıl ağacları tanıyırsınız? (sərv, küknar)*

Suallar: – *Şeirdə işlənən "yüyürə-yüyürə", "yetirdi" sözlərini hansı sözlərlə əvəz etmək olar? "Gözünü döymək" ifadəsini necə başa düşürsünüz?*

(St. 2.2.2) Tapşırıq: – *Sübut edin ki, oxuduğunuz mətn şeirdir.*

Şagirdlər şeirdə qafiyəli misraları, misralardakı hecaların sayını müəyyən edirlər. Nəzm və nəsr arasındakı fərq bir daha aydınlaşdırılır.

Tapşırıq: – *Şeirin birinci dörd misrasını öz sözlərinizlə ifadə edin.*

Şagirdlər şeiri nəsrə çevirərək danışirlər. Şagirdlərin cümlələri düzgün ardıcılıqla qurmalarına diqqət yetirilir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Dərslikdə verilmiş 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər şeirdən sual cümləsini

HARA GEDİRSƏN AXŞAM

Meşəlikdə əsdi şam,
Dedi körpə cüyürə:
– Hara gedirsən axşam
Sən yüyürə-yüyürə?
Cüyürüm, öz vaxtı var
Meşədə əylənməyin.
Rastına düşmək olar
Burda əyri-pəncənin.
Cüyür döydü gözünü,
Qorxu düşdü canına.
Tez yetirdi özünü
Anasının yanına.

Xanımına Əlibeyli

1 Hansı cümlədə "şam" sözü mətndəki mənasında işlənib?

- A) Külək əsib şamı söndürdü.
- B) Güclü külək meşədəki şamı yıxdı.
- C) Uşaqlar şam yeməyinə yığıldılar.

2 Mətnə sual cümləsini seç.

3 Nöqtələrin yerinə müvafiq sözləri yazmaqla cümlələri köçür.

tülkü, dovşan, ayı
Çərgöz ... hamudan qorxur.
Əyri-pəncə ... balı çox sevir.
Şələqüyruq ... toyuqları oğurlayır.

117

seçirlər. – *Şamın dediyi daha hansı cümləni sual cümləsinə çevirmək olar?*

Yazı

Fəndaxili inteqrasiya (st. 3.1.2, 4.1.5). Şagirdlər 117-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş cümlələri uyğun ad bildirən sözləri əlavə etməklə üzündən köçürürlər. Cümlələr yazıldıqdan sonra ad bildirən sözlərin altından bir, hərəkət bildirən sözlərin altından iki, əlamət bildirən sözlərin altından dalğalı xətt çəkilir.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 81. NİYƏ DAŞMAYIR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndən yeni öyrəndiyi məlumatı öz sözləri ilə ifadə edir.
2.1.4. Mətndən sadə bədii ifadələri seçir.	Mətndə rast gəldiyi bədii ifadələri izah edir.
1.1.1. Dinlədiyi sadə fikrin mahiyyətini şərh edir.	Dinlədiyi mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Bildiyi faktlara əsaslanaraq dinlədiyi məlumata münasibət bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmlı mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim uşaqlara aşağıdakı iki təcrübəni göstərir.

1. Müəllim içəri su ilə dolu olan qaba hər hansı bir kiçik əşya (bu, fındıq, noxud, qənd parçası və s. ola bilər) salır. 2. Bu dəfə isə həmin qaba müəyyən bir kütləsi olan əşya (bu, alma, stəkan və s. ola bilər) salır.

Sual: – Nə üçün birinci dəfə qabdakı su daşmadı, ikinci dəfə isə daşdı?

Oxu

(St. 2.2.4) Şeir şagirdlər tərəfindən oxunur.

Müəllim: – Yarpaqlar necə pıçıldaya bilər? Nə üçün kuklanı suya salanda su qabdan tökülür? Şeir sonunda verilən sualı necə cavablandırardınız? (Dənizə giren adamlar nə qədər çox olsalar da, böyük dənizlə müqayisədə onlar çox kiçikdir. Ona görə dəniz aşıb-daşmayır.)

(St. 2.1.4.) 1-ci tapşırıq yerinə yerilir. (Başa düşmərim). Tapşırıq 2. Cavab "C" variantıdır.

Tapşırıq 3. Cavab: çayın, gölün sahili və s.

Dinləmə

(St. 1.1.1, 1.1.2.) Müəllim şagirdlərə aşağıdakı ki şeiri oxuyur:

Süsəni heyret alır:
Yarpaq niyə saralıb?
Niyə ağacdən bir-bir
Yarpaqlar yerə enir?
Hər tərəf xəzəl olur,
Amma nə gözəl olur!..
Sarı xəzəlli bağa
Diqqətlə baxa-baxa

Gəzir hər yanı Süsən.
Görür saralıb çəməni,
Solub, quruyub otlar.
Birdən sıx-sıx buludlar
Qaralır, şimşək çaxır,
Güclü bir yağış yağır,
Evə doğru qaçır qız,
Deyir: – Gəlibdir payız.
Tofiq Mahmud

Suallar: – Oxuduğunuz şeirlə dinlədiyiniz şeir arasında hansı oxşar və fərqli xüsusiyyətlər var?

– Dinlədiyiniz mətnə Süsəni düşündürən nələr idi?

– "Xəzəl" nədir? (Payız fəslində budaqlardan tökülən (saralmış) quru yarpaqlar)

NİYƏ DAŞMAYIR

Bağımıza girirəm, –
Yarpaqlar pıçıldayır.
Kuklamı çimdilirəm,
Su qabda aşib-daşır.

Yollarıq anamla
Biz dənizdə çimməyə.
Sahil dolub adamlarla,
Səs-küy ucalır göyə.

Həç bilmirəm nədəndir,
Ağıma sığışmayır,
Bu qədər adam çimər,
Dəniz niyə daşmayır?

Nəbi Xəzri

1 "Ağıma sığışmayır" ifadəsini necə başa düşürsən?

2 Əhvalat nə vaxt baş verir?

A) qışda B) yazda C) yayda

3 Daha nəyin sahili ola bilər?

4 Mətni köçür.

İnsanı təəcübləndirən qeyri-adi hadisələr və ya əşyaları möcüzə adlanır. Möcüzəni insan özü də yarada bilər. Xəzər dənizində salınmış "Nept Dəsləri" əsl möcüzədir.

118

– Süsənin sualına kim cavab verə bilər?

– Şeirdə payızın hansı əlamətləri təsvir olunub?

Danışma

(St. 1.2.1.) Qruplarla iş. Şagirdlər 4 qrupa bölünür. Qruplar elə mətn qurmalıdır ki, həmin mətnə fəsillərə uyğun əlamətlər təsvir olunsun, lakin fəslin adı çəkilməsin. Mətnin sonunda "Bunlar hansı fəsildə baş verir?" sualı verilir.

Yazı

(St. 3.1.2.) Şagirdlər 118-ci səhifədəki 4-cü tapşırıqda əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 82. NİYƏ AYIN PALTARI YOXDUR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətnə yeni öyrəndiyi məlumatı öz sözləri ilə ifadə edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Hecaları dəyişməklə müxtəlif sözlər yaradır.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmlı mətni üzündən köçürür.
4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.	Sözləri əlifba sırası ilə düzür.

Motivasiya

Müəllim uşaqlardan soruşur: – Göydə Aya diqqət yetirmisinizmi? O hansı formada olur?

Uşaqlar yazı taxtasında Ayın formalarını çəkirlər. Müəllim onların cavablarını yekunlaşdıraraq lövhədən Ayın müxtəlif formalarını (daire, yarım daire və oraşşəkilli) əks etdirən şəkillər asır.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn şagirdlər tərəfindən fasilələrlə oxunur. Suallar: – Ay ikinci dəfə paltarını götürmək üçün dərzinin yanına neçə gündən sonra gəldi? Dərzi neçə dəfə paltarı söküb-tikdi? Dərzi nə üçün qaçıb gizləndi? Ay nə üçün paltarsız qaldı?

Müəllim şagirdlərin diqqətini lövhədən asılmış şəkillərə yönəldir: – Ay birinci dəfə dərzinin yanına gələndə hansı formada idi? Bəs ikinci dəfə gələndə, sizcə, onun forması necə idi? Bəs üçüncü dəfə?..

Müəllim Ayın formasının dəyişməsi haqqında uşaqların yaş səviyyəsinə uyğun məlumat verir.

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim müxtəlif alətlərin şəkillərini yazı taxtasından asır (qayçı, çəkil, rəngli boyalar, fonendoskop, qələm, sap, oymaq, termometr, rəndə, metr, jurnal, fırça, tikiş maşını, parça və s.). Sual: – Paltar tikmək üçün dərzyə nələr lazımdır? Uşaqlar lazım olan alətləri seçib cümlələrdə işlədirlər. Müəllim uşaqları 4 qrupa ayırır. Hər qrupa bir sənət üzrə alətləri seçib mətn qurmaq tapşırılır.

I qrup: həkim (fonendoskop, termometr)

II qrup: müəllim (jurnal, qələm)

III qrup: rəssam (rəngli boyalar, fırça)

IV qrup: dülğər (rəndə, çəkil)

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Aukşion oyunu keçirilir. – Elə sözlər deyin ki, o sözün hecalarından biri “ay”

NİYƏ AYIN PALTARI YOXDUR

(serb nəğili)

Bir dəfə Ay özünə paltar tikdirmək istədi. Dərzi onun ölçülərini götürdü. İşə başladı. Bir həftə keçdi. Ay gəldi. Amma paltar gödək və dar idi. Dərzi üzr istədi:
– Görünür, mən yanılmışam.
O, yenidən işə başladı. Bir neçə gün keçdi. Ay dərzinin yanına gəldi. Paltar yenə dar idi. Dərzi dedi:
– Qəribədir, mən yenə səhv etmişəm.
O, paltarı sökdü. Təzədən tikməyə başladı.
Aradan xeyli keçdi. Ay paltarını götürməyə gəldi. Dərzi onu uzaqdan gördü, mat qaldı. Bu dəfə Ay lap kökəlmişdi. Yuyumru olmuşdu. Təzə paltar onun əyninə heç olmayacaqdı. Dərzi qaçıb gizləndi. Ay onu tapa bilmədi.
Bax beləcə, Ay paltarsız qaldı.

1 Mətnin başlığında qoyulan suala cavab ver.

2 Nümunəyə görə davam etdir və dəftərində yaz.

Dərzi paltar tikir
Müəllim
Rəssam
Həkim
Bərra
Şükrü

119

olsun (Aytac, Aydan, Aynur, Aygün, Aydın, Ayxan və s.). Sonuncu sözü deyən şagird qalib sayılır.

Yazı

Fəndaxili inteqrasiya (st. 3.1.2, 4.1.4).

Hərflərin əlifba sırası əzbərdən soruşulur. Dərslərdəki tapşırıqda verilmiş peşə adları əvvəlcə oxunur, sonra əlifba sırası ilə düzülür. Əlifba sırası ilə düzüləndikdən sonra nümunəyə uyğun hər peşə ilə bağlı cümlələr tamamlanır.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 83. AYI VƏ KƏNDLİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Mətndən ad və əlamət bildirən sözləri seçib qruplaşdırır.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı atalar sözünü söyləyir və şagirdlərdən bu atalar sözünün izahını soruşur: *“Dəvəcən boyun olunca düyməcə ağlın olsun”.*

Şagirdlərin cavabları dinlənilir.

Oxu

(St. 2.2.4) Dərslikdən mətn “Kəndli razılaşıdı və sahəsinə kartof əkdı” cümləsinə qədər oxunur. Müəllim: – *Nə üçün kəndli əkmək üçün kartofu seçdi? Kəndli daha hansı bitkiləri seçə bilərdi?*

Cavablar dinlənilir və mətn həmin səhifənin sonuna qədər oxunur.

Müəllim: – *Ayi nə üçün əsə biləşdi?*

Şagirdlərin cavabları dinlənilir. Mətnin ikinci hissəsinin 1-ci abzası oxunur. Sual: – *Sizcə, kəndli bu dəfə nə əkəcək?*

Şagirdlərin cavablarından sonra mətn sona qədər oxunur.

Müəllim: – *Kəndli ilə ayının dostluğunun pozulmasına səbəb nə oldu? Ayının səhvi nə idi? Kəndlinin hərəkətini necə adlandırardınız?*

3-cü tapşırıq şagirdlərin diqqətli oxu bacarığını inkişaf etdirmək məqsədi güdür.

(St. 2.1.2) Dərslikdə verilmiş **1-ci tapşırıq** üzərində iş aparılır, “şərik” sözünün mənası izah edilir və bu sözə yaxınmənalı söz tapılır (*ortaq*).

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim əvvəlcə uşaqlara bir neçə sualla müraciət edir: – *Mətndəki hadisələr ilin hansı fəsillərində baş verə bilər? Sizcə, ayı necə şert kəşseydi, ağıllı tərپənmiş olardı?*

Qruplarla iş. “Nağılı dəyiş və davam etdir”.

Hər qrup nağılı aşağıdakı şəkildə dəyişir:

I qrup: *Ayi kəndliyə yaxınlaşır və ona deyir: “Ey zəhmətkeş insan, icazə ver, mən sənə kömək edim...”*

II qrup: *Kəndli kartofun üst hissəsini ayıya verəndə ayı əsəbindən kəndlinin üstünə atıldı...*

III qrup: *Məhsul yetişəndə güclü leysan yağdı və məhsul zay oldu...*

IV qrup: *Kəndlinin ayıya yazığı gəldi, çünki onun balaları var idi...*

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) **2-ci tapşırıq** yerinə yetirilir. Müəllim: – *Mətnə işlənmiş “kök” sözü nə bildirir?* Mətndən əlamət bildirən sözlər seçilir.

Yazı

4-cü tapşırıq əvvəlcə müzakirə olunur, sonra isə yazılı yerinə yetirilir. Müəllim bitkilərin adını oxuyur. Şagirdlər

həmin bitkinin torpağın üstündə olan hissəsi yeyilirsə, gülən smayliki, əks halda ağlayan smayliki göstərir. Oyundan sonra şagirdlər dəftərdə nümunəyə uyğun cədvəl çəkib tapşırığı yerinə yetirirlər.

(St. 3.1.2) Şagirdlər 121-ci səhifədə verilmiş “Dənli bitkilər” mətnini üzündən köçürürlər. Müəllim şagirdlərə dənli bitkiləri daha yaxşı tanımaları üçün onların şəkillərini də göstərə bilər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

AYI VƏ KƏNDLİ
(rus xalq nağılı)

Kəndli heyətini beləyirdi. Torpağı əkinə hazırlayırdı. Ayı ona yaxınlaşdı:
– Gəl şərik olaq.
– Olaq, – deyə kəndli razılaşıdı. – Bəs ekdiyim məhsulu necə böləcəyik?
– Çox sadə. Üstü mənim olar, kökü sənin.
Kəndli razılaşıdı və sahəsinə kartof əkdı.
Məhsul yetişəndə ayıya dedi:
– Kartof çox yaxşı yetişib. Yarpaqları böyük və yamyaşıldır. Sən onları yığ, mən də torpağın altındakı kartofları...
Ayı kəndlinin sahəsindən əliboş getdiyinə görə çox əsəbiləşdi.

1 “Şərik” sözünün mənasını izah et.
2 Hansı cümlədə “kök” sözü əlamət bildirir?

Dovşan kök yeməyi sevdi. ☹️
Kök uşaq qaça bilmirdi. ☹️

120

Dərs 84. DOVŞAN (1 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə cümlələri oxuyur.
2.1.4. Mətnəndən sadə bədii ifadələri seçir.	Mətnəndə məcazi mənada işlənmiş sözün həqiqi və məcazi mənasını izah edir.
2.1.3. Mətnəndə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir.	Nitqində yaxınmənalı sözlərdən istifadə etməklə söz ehtiyatını nümayiş etdirir.
2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.	Şeir in əsas struktur elementlərini (bənd, misra) fərqləndirir, qafiyəli sözləri seçir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Şəkildə və ya həyatda gördüyü əşyanı təsvir edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim əlamət və hərəkət bildiren sözlər deyir, şagirdlər həmin sözlərə uyğun heyvan adları seçib deyirlər:

- Zəhərli dir. Sürünür (*ilan*).
- Sədaqətli dir. Hürür (*it*).
- Qorxaqdır. Qaçır (*dovşan*).

Sonuncu sözlərlə bağlı “ceyran”, “maral” sözləri də səslənə bilər. Müəllim “dovşan” sözünü alanadək “Daha nə?” söyləyir.

Oxu

(St. 2.2.1) Şeir şagirdlər tərəfindən intonasiya ilə, sözlər düzgün tələffüz edilməklə oxunur. Müəllim şagirdlərin diqqətini “dovşan” sözünün tələffüzünə yönəldir: [do:şan].

(St. 2.1.4) Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir, şeir in son iki misrası izah olunur. Dovşan “məşqçin” deyərəkən onu daim ovlamaq üçün ardınca qaçan tülkünü nəzərdə tutur. Tülkü dovşanı tutmaq üçün onun dalınca o qədər çox qaçıb ki, artıq dovşan da sürətlə qaçmağı öyrənib. Məhz ona görə dovşan tülkünü özünün məşqçisi adlandırır.

(St. 2.1.3) Mətnəndən götürülmüş “qaçmaq”, “çalışmaq”, “ayaq saxlamaq” sözlərinə yaxınmənalı sözlər tapılır və cümlə içərisində işlədilir.

(St. 2.2.2) Suallar:

- Şeir in hər misrasında neçə heca var?
- Qafiyələnən sözlər hansılardır?
- Şeir neçə bənddən ibarətdir?

Şagirdlər şeir i nəsrə çevirib danışirlar və qurduqları mətni şeirlə müqayisə edirlər.

Danışma

(St. 1.2.1) Dərslikdə verilmiş 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. (*Sincab ağacdan ağaca tullandığı üçün tülkü dovşanın dalınca qaçır*)

Dovşan və sincabın oxşar və fərqli xüsusiyyətləri **Venn diaqramı** vasitəsilə qeyd olunur:

DOVŞAN

Dovşan çox bərk qaçırdı
Arxasına baxmadan.
– Neçə sürətlə qaçır?! –
Sincab dedi ağacdən.

– Çox çalışıb, görünür,
Məşq edib axşam-səhər.
Yoxsa qaça biləmi
Yorulmadan bu qədər?!

Bunu eşidib dovşan,
Həç ayaq saxlamadan
Cavab verdi çox qısa:
– Sən də belə qaçarsan,
Məşqçin tülkü olarsa!

Dilruba Nureddinqızı

1 Şeir in son iki misrəsini izah et.

2 Səncə, nə üçün tülkü sincabın deyil, dovşanın dalınca qaçır?

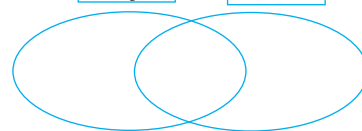
3 Mətni köçür.

Sincablar
Sincab məsədə yaşayan balaca heyvandır. Quyruğu özü boyda olur və həmişə dir durur. Uzun quyruğunun köməyi ilə sincab ağacdən ağaca tullanır.

122

dovşan

sincab

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 122-ci səhifədə əlyazısı ilə verilmiş “Sincablar” mətnini üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 85. HESAB (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Şeiri nəsrə çevirərək nəql edir.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Bildiyi faktlara əsaslanaraq dinlədiyi məlumata münasibət bildirir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Mətnəndən çıxış edərək eyni sözün ad və əlamət bildirən mənalarını fərqləndirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərə aşağıdakı tapmaca-məsələni söyləyir:

Bir dəstə qarğa Üç qarğa qaldı,
Qondu budağa. Hay-həşir saldı.
Sonra yarısı Deyin, əvvəlcə
Uçdu uzağa. Bəs neçə qarğa
Gəlmişdi bağa?

Şagirdlər tapmacanın cavabının "6" olduğunu tapırlar. Sual: – *Belə tapmacaların cavabını tapmaq üçün nəyi bilmək lazımdır?*

Oxu

(St. 2.2.5) Fənlərarası inteqrasiya (Riy.).

Şagirdlər dərslikdən "Hesab" şeirini oxuyur, məzmununu öz sözləri ilə ifadə edirlər. Şagirdlər babanın sualına cavab tapırlar (1-ci tapşırıq (2 ləpə)).

2-ci tapşırıq* oxunur. Cavab: ağacdan 6 qoz düşməlidir ki, 3 qarğanın hərəsinə 4 ləpə düşsün. Müəllim bu tapşırığı əlavə suallarla zənginləşdirə bilər:

- Ağacdan 4 qoz düşsə, nə olar?
- Bəs 5 qoz düşsə, qarğalar razı qalarlarmı?

Dinləmə

(St. 1.1.2) Müəllim aşağıdakı mətni oxuyur.

Müəllim Sənəmdən soruşdu:

– Sən 5 ev heyvanının adını söyləyə bilərsən?

Sənəm cavab verdi:

– Üç pişik və iki it.

Uşaqlar güldülər.

Müəllim: – *Uşaqlar nə üçün güldülər? Sənəmin səhvi nədədir? Sən Sənəmin yerində olsaydın, bu suala necə cavab verərdin?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Əlavə tapşırıq*: "Düz" sözü aşağıdakı cümlələrdən birində mətndəki mənasında işlənilib:

- A) Muncuqları sapa düz.
- B) Düzdə lələlər açmışdı.
- C) Dostum suala düz cavab verdi.

(Cavab: C).

HESAB

Bir qoz düşdü ağacdan,
Ortasından bölündü.
İki parça ləpəni
Üç qarğaya böl indi.
İkisinə düşdü pay,
Birisini saldı haray.
Düşdü yenə iki qoz,
Hər qoz iki üz oldu.
Qarğalar sevindilər:
– Hesabımız düz oldu!
Babam dedi: – Uşaqlar,
Qarğanın sayı üçdü:
Altı dənə ləpədən
Hər qarğaya nə düşdü?

Zahid Xəlil

- 1) Babanın sualına cavab ver.
- 2) Ağacdan neçə qoz düşməlidir ki, hər qarğaya dörd ləpə düşsün?
- 3) Qohumluq bildirən sözləri yazmaqla mətni köçür.

Atanın, ya ananın anası - nəvə
Atanın, ya ananın atası -
Ananın bacısı -
Atanın bacısı -
Ananın qardaşı -
Atanın qardaşı -

123

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 3-cü tapşırığı yerinə yetirməzdən əvvəl müəllim qohumluq bildirən sözlərlə bağlı suallar verə bilər:

- Kimin dayısı var?
- Dayı kimin qardaşıdır – atanın, yoxsa ananın?
- Bibi kimin bacısıdır – atanın, yoxsa ananın?
- Nəyə görə bir çoxunuzun iki babası, iki nənəsi var?

Sual-cavabdan sonra şagirdlər tapşırıqdakı ifadələrin qarşısında uyğun sözləri yazırlar.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 86. QARI NƏNƏNİN KƏLƏYİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Məndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.2. Məndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Məndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Mətnin məzmununu hadisələrin ardıcılığına uyğun olaraq nəql edir.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.	Oxuduğu mətnin məzmununu əsasında bir neçə cümlə qurub yazır.
4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.	Sözləri əlifba sırası ilə düzür.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Mətnədən ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri seçib qruplaşdırır.

Motivasiya

Müəllim uşaqlardan “kələk” sözünün mənasını soruşur. Şagirdlərin cavabları dinlənir. (*kələk – hiylə, fırıldaq, aldatma*)

– Sizcə, kiməsə *kələk gəlmək* yaxşı, yoxsa pis xüsusiyyətdir?

Şagirdlərin çoxu, yəqin ki, “*pis xüsusiyyət*” olduğunu təsdiqləyəcək. Onda müəllim belə sual verə bilər:

– *Əgər bir insan kələk işləməklə nəyi, ya da kimi işə xilas edəcəksə, onda kələk gəlmək necə qiymətləndirilə bilər?*

Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4.)

Əvvəlcə şagirdlərin diqqəti mətnə çəkilməmiş illüstrasiyaya yönəlir. Şagirdlərin bir neçəsi şəkil üzrə danışır.

Mətnin 124-cü səhifəsində verilmiş hissəsi oxunur. 1-ci tapşırıq yerinə yerilir.

(St. 2.1.2.) Müəllim mətnədən bəzi söz və ifadələrin mənasını soruşur:

çıraq – lampa, fənər;

ətə-cana gəlmək – bir az kökəlmək;

fərə – cavan toyuq.

Danışma

(St. 1. 2.1.)

Müəllim: – *Sizcə, qarı nənə şertinə əməl edəcək?* Şagirdlər oxuduqları mətni 125-ci səhifədə mətnə çəkilməmiş şəkil əsasında davam etdirərək danışirlər.

Oxu

(St. 2.2.4.)

Mətnin davamı oxunur.

QARI NƏNƏNİN KƏLƏYİ

Bir gün qarı nənə toyuq-cücələrini hine salıb qapını möhkəm bağladı.
Gecədən xeyli keçmişdi. Birdən xoruzun səsi gəldi:
– Qok, qok, qok...
Qarı nənə tez çırağı yandırıb evinə çıxdı. Hinin qapısı ağzında bir şələquyruq tülkü dayanmışdı. İçəri girmək istəyirdi. Qarı nənə ona dedi:
– Nahaq yere özünü yorma. Hində *dadı* bir şey yoxdur. Bir *qoca* xoruzdur, bir də *toyuq*. İkisi də bir dəri, bir sümük qalıb. On dəne *balaca* cücəm var. Onların hamısını yəsən də, dişinin dibində bir şey qalmaz. Gəl bir şert kəsək. Qoy cücələrim *ətə-cana* gəlsin, *fərə* olsun. İki aydan sonra gələrsən, onları yarı bölərək. Yeyib ləzzət alarsan.

Tülkü razı olub meşəyə tərəf yola düzəldi. İki ay tamam oldu. Tülkü yuvasından çıxıb şad-xürrəm qarı nənənin evinə sarı yollandı.

1 Şertə görə tülkünün payına neçə fərə düşmülmü idi?

2 Məndə göy rənglə verilmiş sözlər nə bildirir?
A) ad B) əlamət C) hərəkət

124

Mətnin qavranılmasını yoxlamaq məqsədilə 3-cü tapşırıq smayliklərlə yerinə yerilir. Bu tapşırıq müəllim əlavələr də edə bilər:

– *Tülkü düz üç aydan sonra qarı nənənin evinə yollandı.*

– *Tülkü ilə canavar həyətə girəndə Alabaş yuvasında yatmışdı.*

– *Qarı nənə tülküyə kələk gəlmişdi.*

Fəndaxili inteqrasiya (st. 2.2.5, 1.2.3.). Şagirdlər oxuduqları mətni səhnələşdirirlər. Bu zaman hər obrazın sözlərini səsləndirərkən müvafiq jest və mimikadan istifadə edirlər.

Yazı

(St. 3.1.4.)

Şagirdlər oxuduqları mətnin məzmununu bir neçə cümlə ilə ifadə edərək yazırlar.

Nümunə: *Bir gün qarı nənənin həyətinə tülkü gəldi. Qarı nənə tülkü ilə şert kəsdi ki, cücələrim böyüsün, sonra onları səninlə yarı bölərək. Vaxt tamam oldu. Tülkü canavarla nənənin həyətinə girmək istəyəndə Alabaş onları qovdu.*

Dil qaydaları

(St. 4.1.4.)

Mətnədən seçilmiş bir neçə söz əlifba sırası ilə düzülür: *toyuq, cücə, fərə, xoruz, Alabaş, tülkü, canavar, qarı. (Alabaş, canavar, cücə, fərə, xoruz, qarı, toyuq, tülkü)*

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 87. CIRNATMA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Dialogi mətni səhnələşdirərkən obrazların nitqini öz sözləri ilə ifadə edir.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
4.1.2. Sözləri hecalara ayırır.	Hecaları dəyişməklə müxtəlif sözlər yaradır.
4.1.4. Hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.	Sözləri əlifba sırası ilə düzür.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərə aşağıdakı cıratmanı söyləyir:

– Gəl gedək bağa,	– Bağban gəlsin,
– Mən də, mən də.	– Mən də, mən də.
– Çıxaq budağa,	– İtə qışqırsın,
– Mən də, mən də.	– Mən də, mən də.
– Şaftalı yığa,	– İt mənə hürsün,
– Mən də, mən də.	– Mən də, mən də.

Sual: – *Uşaq niyə gülünc vəziyyətdə qaldı?*

Şagirdlərin cavablarından sonra müəllim söylədiyi şeirin şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrindən biri olan cıratma olduğunu deyir.

Oxu

(St. 2.2.5) Dərslikdən mətn üç nəfər tərəfindən (aparıcı, qarğa, dovşan) rollarla oxunur. Oxudan sonra mətn səhnələşdirilə bilər.

(St. 2.1.2) Şagirdlər mətnə verilmiş sözlərin qarşılığını tapıb uyğunluğu müəyyən edirlər. (*bulamaq – yellətmək, oturmaq – əyləşmək, cıratmaq – hirsəndirmək, qışqırmaq – çıxırmaq*)

Oxuyub-anlamaları yoxlamaq məqsədilə 2-ci və 3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir: – *Dovşan Qarğadan ehtiyat edərək sonuncu sözü pıçiltı ilə söylədi. Qarğa Dovşanın tərsliyindən tənə gəl-diği üçün başını buladı.*

Dil qaydaları

(St. 4.1.2) Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Sual: – *Dovşan “qar” hecasına daha hansı hecaları artırmaqla qarğanı cıratma bilər?* (*qarğı, qarğıdalı, qarşı* və s.)

Şagirdlər qarğanın hər “qar” kəlməsinə dovşanın artırdığı hecanın əmələ gətirdiyi sözləri hecalara ayırmaqla dəftərə yazırlar. Müəllim: – *Bu sözlərin hansında “qar” heca təşkil etmir? Sözlərdən neçəsi ikihecalıdır? Hansı sözlər üçhecalıdır? Yazdığınız sözlərdən biri hərəkət bildirir. Bu hansı sözdür?*

(St. 4.1.4) Şagirdlər “qar” hecası ilə başlanan sözləri əlifba sırası ilə düzür. Müəllim soruşur:

CIRNATMA

Qarğa budaqda oturub qarlıdayır. Dovşan isə kötüyün üstündə oturub onu cıratdır. Qarğa deyir:

- QAR...
– ...MAQ, – deyər Dovşan əlavə edir.
– QAR...
– ...TAL, – deyər Dovşan gülür.
– QAR...
– ...MON, – deyər Dovşan qışqırır.
– QAR...
– ...PIZ, – deyər Dovşan yenə söz tapır.
– QAR...
– ...DAŞ, – deyər Dovşan yeni heca tapdığına sevinir.
– QAR...

– ...TOPU, – deyər Dovşan Qarğanı cıratmaqda davam edir.

Amma Qarğanın da artıq səbri tükənir. Dovşanın üstünə cumaraq dimdiyi ilə onu yaxşıca didişdirir. Sonra qışqabağını töküblər Dovşana deyir:

– Hə, dostum, niyə dinmirsən? Deyəsən, qanın yaman QAR...
– ...ALDI, – deyər Dovşan astadan pıçıldayır.

Qarğa başını bulayır.

1 Dovşan “qar” sözünə hecalar artırmaqla hansı sözləri yaratdı?

2 Sənə, Dovşan niyə sonuncu sözü pıçiltı ilə dedi?

3 Qarğa niyə başını buladı?

126

– *Bu sözlərin hamısı “q” hərfi ilə başlayır. Bəs sözləri hansı qaydaya əsaslanaraq əlifba sırası ilə düzmək olar?*

Şagirdlərin fikirləri dinlənir. Ehtiyac olarsa, müəllim onların dediklərini ümumiləşdirir:

– *Əlifba sırası ilə düzülən sözlərin ilk hərfi eyni olarsa, ikinci hərfə, ikinci hərfi də eyni olarsa, üçüncü hərfə və s. əsasən ardıcılıqla düzmək lazımdır. Sözlər əlifba sırasına görə aşağıdakı qaydada düzülməlidir: qaraldı, qardaş, qarmaq, qarmon, qarpız, qartal, qartopu.*

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 88. ÖRDƏK BALASI VƏ CÜCƏ (2 saat)

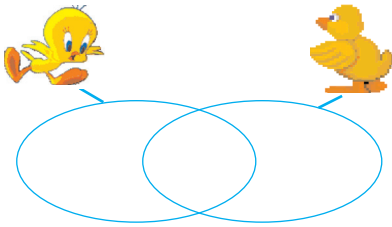
Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Mətnin müxtəlif hissələrinə aid olan illüstrasiyaları müəyyən edir.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nida cümləsinin ifadə etdiyi hiss və duyğunu (sevinc, qəzəb, həyəcan) müəyyən edir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rabitəli mətn yazır.	Dinlədiyi kiçikhəcmli rabitəli mətni yazır.

Motivasiya

Venn diaqramı və **BİBÖ**-nün sintezindən istifadə edilə bilər.

Müəllim yazı taxtasından cücə və ördək balasının şəkillərini asır:

– *Bu şəkillərdə təsvir olunanlar haqqında nə deyə bilərsiniz? Onların hansı oxşar və fərqli cəhətləri var?*

Doğru cavablar Venn diaqramında əks olunur.

Oxu

(St. 2.2.3) Qruplarla iş. Müəllim səhifədə təsvir olunmuş şəkillərin 10 nüsxədə (hər şəkillədən iki ədəd olmaqla) surətini çıxarır. Beş qrupun hər birinə bir şəkil verilir. Altıncı qrupa isə bütün şəkillər təqdim olunur. Beş qrup onlara təqdim olunmuş şəklə əsasən mətnin hissəsini tapmalı və oxuyaraq təqdim etməlidir. Altıncı qrup isə mətnin hansı hissəsinin şəkillərdə əksini tapmadığını (cücə ilə ördək balasının kəpənək tutması) təyin etməlidir (2-ci tapşırıq).

Qrupların təqdimatından sonra Venn diaqramına əlavələr olunur.

Müəllim: – “Ördək balası və cücə” mətni ilə “Cıratma” mətni arasında hansı oxşar və fərqli cəhətlər var?

Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Danışma

(St. 1.2.3) Mətn səhnələşdirilir. Ördək balası və cücə rolunu ifa edən şagirdlər jest və mimikalardan yerində istifadə etməklə tamaşanı nümayiş etdirirlər.

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Mətnə işlənmiş nida cümlələri seçilir. Şagirdlərin diqqəti həmin cümlələrin so-

ÖRDƏK BALASI VƏ CÜCƏ

Ördək balası yumurtadan çıxdı və dedi:
– Mən yumurtadan çıxdım.
– Mən də, – deyə cücə təkrar etdi.
Ördək balası dedi:
– Mən soxulcan tapdım.
– Mən də, – deyə cücə təkrar etdi.
Ördək balası dedi:
– Mən kəpənək tutdum.
– Mən də, – deyə cücə təkrar etdi...

1 Şəkillərə baxaraq mətnin sonluğunu müəyyən et və köçür.

A Ördək balası dedi:
– Mən üzürəm.
Cücə qışqırdı:
– Xilas edin! Batıram!
Ördək balası cücəni sudan çıxartdı.

B Ördək balası dedi:
– Mən yenə çimməyə gedirəm.
– Mən isə yox, – deyə cücə cavab verdi.

C Ördək balası dedi:
– Mən çimmək istəyirəm.
– Mən də, – deyə cücə təkrar etdi.

2 Mətnin hansı hissəsi heç bir şəkildə öz əksini tapmayıb?

3 Ördək balası və cücənin başına gələnləri ardıcıl nəql et.

127

nundakı nida işarəsinə yönəldilir. Uşaqlardan mətndəki nida cümlələrinin hansı hissi ifadə etdiyi soruşulur (*qorxu, həyəcan*).

Yazı

1-ci tapşırıq: mətnin sonluğu kimi “B” xanasındakı hissə dəftərə köçürülür.

(St. 3.1.4) İfade mətni səsləndirilir:

“Əminə nənənin iki nəvəsi var. Nazimin üç, Sevilin altı yaşı var. Nənə nəvələrinə əlcək və corab toxuyur. Nazimin əlcəyi göy, Sevilin əlcəyi isə qırmızıdır. Onlar sevinirlər”.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 89. AĞAC – HƏR DƏRDƏ ƏLAC (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır. Tanış atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Aldığı məlumatları mətn halına salaraq şifahi təqdim edir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət və hərəkət bildiren sözlərdən istifadə edir.
2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.	Şeirnin əsas struktur elementlərini (bənd, misra) fərqləndirir, qafiyəli sözləri seçir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmlı mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim sinfə bir çubuq (ağac) gətirir və deyir:
– *Bu çubuqdan necə istifadə etmək olar? Əgər yoldan belə bir çubuq tapsanız, götürərdiniz?*
Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn hissələrlə oxunur. I hissə oxunduqdan sonra müəllim sual verir:

– *Sizcə, ağac hansı dərdlərə əlac ola bilər?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Mətnin ikinci hissəsi oxunur. Bu hissə oxunduqdan sonra müəllim soruşur: – *Sizcə, kirpi çayı keçə biləcək?*

Şagirdlərin fikirləri dinlənir. Mətnin davamı oxunur.

Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq səsləndirilir. (*Dovşanın ayaqlarının uzun olması və tullanmaq bacarığı ona çayı asanlıqla keçməyə imkan verdi*)

Mətnin davamı oxunur.

(St. 2.1.2) Şagirdlər 4-cü tapşırıqı belə izah edə bilirlər: *xeyirxah – başqasının və hamının yaxşılığını istəyən, başqalarına kömək edən, yaxşılığa çalışan; qayğıkeş.*

Danışma

(St. 1.2.1) **Qruplarla iş.** “Hekayə qur” oyunu. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim hər qrupa açar sözlər yazılmış iş vərəqi verir və “*Mən yolda bir ağac tapdım*” cümləsini davam etdirməklə hekayə qurmağı tapşırır.

I qrup: *baba, çətinliklə, yerimək*

II qrup: *qız, it, qorxmaq*

AĞAC – HƏR DƏRDƏ ƏLAC

Dovşanla kirpi evə qayıdırdılar. Kirpinin əlində uzun bir ağac var idi. Dovşan dedi:
– Ağacı niyə özünə yük edirsən? Tulla getsin.
Kirpi cavab verdi:
– Bu çox yaxşı ağacdır, hər bir dərdə əlacdır.
Dovşan güldü:
– Eh, sən də söz tapdın. Dərdə əlac bax!
Onlar ensiz bir çayın sahilinə çatdılar.

Dovşan bir göz qırpımında çayı keçdi. Dönüb kirpiyə baxdı:
– Hə, kirpi qardaş, senin işin çətin oldu. Çayı keçə bilməyəcəksən.

Kirpi ağacın başı üzərinə qaldırıb dedi:
– Sən çox yaxşı ağacsan,
Hər bir dərdə əlacsan.
Ucunu yerə daya,
Keçir mənə o taya.
O, ağacın ucunu yerə dayayıb
çayın o biri sahilinə tullandı.

1 Səncə, dovşan niyə çayı asanlıqla keçdi?

2 Mətndəki sual cümləsini tap.

3 Dovşanın dediyi cümlələri seçib dəftərinə yaz.

128

III qrup: *uşaqlar, top, ağacda ilişmək*

IV qrup: *körpə ağac, külək, əyilmək*

Müzakirə. Müəllim: – *Xeyirxah işi görən ağac idi, yoxsa kirpi? Siz indiyədək xeyirxah iş görmüsünüzmü?*

Şagirdlərin cavab variantları dinlənir və müzakirə edilir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) 5-ci tapşırıqda verilmiş sözlər rəngli boşluqlara uyğun seçilir. Əlamət bildirən sözlər ad bildirən sözlərlə birlikdə oxunur: *yaşıl ot, balaca quş balası, ağıllı kirpi, şən səs*. Bu söz birləşmələrinə hərəkət bildirən sözlər əlavə olunmaqla cümlə düzəldilir.

Yazı

Dərslikdə verilmiş 3 və 6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Oxu

(St. 2.2.2) Şagirdlərin diqqəti mətnin nəzm və nəsr hissələrindən ibarət olduğuna yönəldilir. Müəllim: – *Bu hissələr bir-birindən nə ilə fərqlənir?*

Cavablar içərisində şeirin bəndlərdən, misralardan ibarət olduğu səslənir, qafiyəli sözlər seçilir.

(St. 2.2.4) Müəllim aşağıdakı atalar sözlərini lövhədə yazır.

- Dost dar gündə tanınar.
- Ağıl yaşda deyil, başdadır.
- Beş günün yarağı, bir günün gərəyi.
- Ağacı meyvəsindən tanıyrlar.
- Dovşanın gümanı ayaqlarına gələr.
- Yaxşılıq edən əvəzini görər.

Şagirdlər atalar sözlərini oxuyurlar. Mətnlə bağlı olanları seçir və nağılın hər hissəsinə hansı atalar sözünün uyğun gəldiyini deyirlər. Şagirdlər seçimlərini izah edirlər.

Danışma

(St. 1.2.1) Şagirdlərin diqqəti 130-cu səhifədəki illüstrasiyaya yönəldilir. Şəkil üzrə müsahibə aparılır. Şagirdlərin diqqətinə çatdırılır ki, yazı üçün verilən şeir parçasından şəkil üzrə danışma zamanı istifadə edə bilərlər.

Şagirdlərin danışdıqları ilə nağılın aşağıdakı hissəsi müqayisə olunur.

Dostlar kefi kök yollarına davam etdilər. Birdən qabaqlarına bir tülkü çıxdı. O, kirpiyə dedi:

– *Səninlə işim yoxdur, tikanlısan. Dovşan isə lap yerinə düşdü. Dünəndən dilimə heç nə dəyməyib.*

Kirpi dovşanla vidalaşdı. Amma uzağa getmədi. Tülkünün arxasına keçdi. Ağacını sığalla-yaraq astadan pıçıldadı:

– *Sən çox qoçaq ağacsan,
Hər bir dərdə əlacsan.
Dovşana edək kömək,*

Tülküyə vuraq kötək.

Bunu deyib ağacla tülkünün belinə möhkəm bir zərbə endirdi. Tülkü ağrıdan var gücü ilə bağırdı və meşəyə tərəf götürüldü. Beləcə, dovşan xilas oldu.

Müəllim: – *Kirpi ilə dovşana, doğrudan da, dost demək olarmı? Kirpi dovşanı necə xilas etdi?*

Mətnin davamı oxunur.

9-cu tapşırıqda əsasən, şagirdlərdən kirpinin son sözlərini necə başa düşdükləri soruşulur. Şagirdlərin dedikləri ümumiləşdirilir:

– *Hər hansı işi görmək üçün əvvəlcə fikirləşmək lazımdır. Ağıllı adam hər dərdə əlac tapa bilər.*

Müəllim: – *Sizcə, bundan sonra dovşan ağacla hansısa dərdə əlac edə biləcək?* (Cavab variantları səslənəndə müəllim şagirdlərə nağılın sonunda təsvir olunmuş dovşana daha diqqətlə baxmalarını təklif edir.)

Fəndaxili inteqrasiya (st. 1.2.1, 2.2.2). Müəllim şeir parçası verir və uşaqlara həmin parçaya nəsr hissəsi artırmaqla nağıl qurub danışmağı tapşırır.

*Getdin, gördün quzu,
Neyləyirsən istiotu, duzu?
Ye, qalsın quru buynuzu.*

*Getdin, gördün qoyun,
Neyləyirsən oyun-moyun?
Ye, qalsın quruca boyun.*

*Getdin, gördün at,
Neyləyirsən şokolad?
Ye, yanında yixil yat.*

Şagirdlərin variantları dinləndikdən sonra müəllim “Axtmaq canavar” nağılından müvafiq hissələri oxuyur.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) 10-cu tapşırıqda əsasən, kirpini xarakterizə edən sözlər seçilir. Bu sözlərin əlamət bildirən sözlər olduğu qeyd edilir.

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 130 və 131-ci səhifələrdə əlyazısı ilə verilmiş mətnləri üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

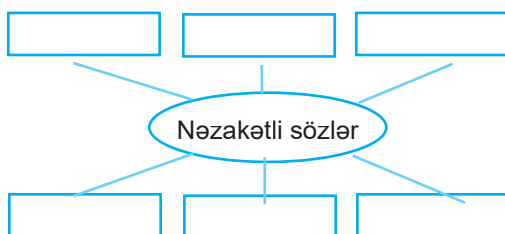
MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 90. NƏZAKƏTLİ DOVŞAN (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Verilmiş əlamət və hərəkət bildirən sözlərin hansı varlıqlara aid olduğunu müəyyən edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

Şəxələndirmə. Müəllim yazı taxtasında sxem çəkir:

Şagirdlər indiyə kimi oxuduqları və eşitdikləri nitq etiketlərini boş xanalarda yazırlar. ("Salam", "buyurun", "zəhmət olmasa", "xoş gəldin", "sağlam ol" və s.). Daha çox nitq etiketi səslənərsə, şəxələndirmə davam etdirilir.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn şagirdlər tərəfindən oxunur. Müəllim: – *Dovşan nitqində hansı sözləri işlədirdi? Tülkünü görəndə dovşan nə üçün dərhal mağaraya girmədi? Dovşan nə deyib oradan uzaqlaşdı? Dovşanı xilas edən nə oldu?*

2-ci tapşırıq smayliklərlə yerinə yetirilir.

Danışma

(St. 1.2.2) **Topla oyun.** "Mən beş nəzakətli söz bilirəm". Uşaqlar topu bir-birinə ötürərək "nəzakətli sözlər" söyləyirlər.

Qruplarla iş. Daha sonra səslənmiş etikətlərdən beşi seçilir. Şagirdlər müvafiq olaraq beş qrupa bölünürlər və hər qrup ona təqdim olunmuş nitq etiketindən istifadə etməklə kiçik səhnəcik hazırlayır.

Qruplar öz səhnəciklərini təqdim edir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) 3-cü tapşırıqın şərti oxunur. Şəkillər adlandırılır. Verilən atalar sözlərində buraxılan ad bildirən sözlər məntiqə düşünlərək yerinə qoyulur. Atalar sözlərinin mənası şagirdlərin iştirakı ilə izah olunur.

Yazı

Fəndaxili integrasiya (st. 3.1.2, 1.2.2). Əlyazısı şəklində verilən nümunəyə mətnin I

NƏZAKƏTLİ DOVŞAN

(Meksika nağılı)

Məşədə nəzakətli bir dovşan yaşayırdı. Danışanda "xoş gəlmisiniz", "zəhmət olmasa", "buyurun", "təşəkkür edirəm" kimi sözlər işlədirdi.

Bir dəfə dovşan uzaqdan tülkünün gəldiyini gördü. O, yaxınlıqdakı mağarada gizlənmək istədi. Dovşan bilmirdi ki, orada ilan yaşayır. Mağaraya çatıb dayandı. Axı o, təbiiyətli dovşan idi. Bilirdi ki, icazəsiz içəri girmək olmaz. Üzünü mağaraya tutub nəzakətlə dedi:

– Axşaminiz xeyir, hörmətli mağara! Xahiş edirəm, içəri keçməyə icazə verin.

İlan sevindi. O, dovşan ətinə çox xoşladığı üçün cavab verdi:

– Kəgin!

Amma dovşan ilanın səsinə tanıyırdı. Buna görə də:

– Narahat etdiyimə görə üzr istəyirəm, – dedi. – Az qala unutmuşdum. Evdə vacib işim var. Sağlamlıq qalın!

Dovşan qaçıb yuvasına girdi. O fikirləşdi ki, nəzakətli olmaq hələ heç kime ziyan gətirməyib.

1 Görüşəndə və ayrılanda daha hansı sözləri işlətmək olar?

132

abzasındakı müvafiq nitq etiketləri əlavə olunmaqla dəftərə köçürülür.

Dərsin sonunda vatman kağızında sinfin nəzakət qaydaları yazılır və divardan asılır.

- Nəzakətli olaq ki, başqaları da bizimlə münasibət yaratmaqdan məmnun qalsın.
- Həmişə qayğıkeş olaq, rastlaşdığımız adamlarla salamlaşaq, bizə kömək edənlə minnətdarlığımızı bildirək, ayrılarkən sağollaşaq.
- Narahatlıq yaratmayaq. İçəri keçərkən icazə alaq, gedərkən haraya getdiyimizi, nə vaxt gələcəyimizi söyləyək.

Müşahidələr aparmaqla həftə ərzində "Sınıfın ən nəzakətli" seçilir.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 91. AYI VƏ GÜNƏŞ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Varlığı səciyyələndirmək üçün əlamət və hərəkət bildirən sözlərdən istifadə edir.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rəbətli mətn yazır.	Dinlədiyi kiçikhəcmli rəbətli mətni yazır.

Motivasiya

Müəllim aşağıdakı şeir parçasını səsləndirir:

Qış qurtarır, yer canlanır

Baharın xoş nəfəsilə.

İsindikcə qara torpaq

Qar əriyir gilə-gilə.

Bəxtiyar Vahabzadə

Sual: – *Şeirdə hansı fəslin gəlişindən danışılır? Baharda təbiətdə hansı dəyişikliklər baş verir?*

Oxu

(St. 2.2.4) Fənlərarası integrasiya (H.b.).

Mətn “İndi sənə göstərəm!” cümləsinə qədər oxunur. Sual: – *Ayının hirsələnməsinə səbəb nə idi? Mətnin davamı “İndi mən onun dərşini verərəm!” cümləsinə qədər oxunur. Müəllim: – Doğrudanmı, günahkar qardır?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Mətnin davamı “Gör indi ona nə edəcəyəm!” cümləsinə qədər oxunur, şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur. Müəllim: – *Ayı Günəşə nə edə bilər? Nə üçün Günəşin istiliyi çoxalmışdı? Ayı kahadan nə üçün çıxdı?*

Şagirdlər fikirlərini bildirirlər.

Dərslərdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Qırmızı boşluğa uyğun söz seçilir. Yaz ayları, yazda heyvanlar, təbiətin canlanması haqqında müəhibə aparılır.

(St. 2.1.2) 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər mətnə işlənən “kaha” və “hirsələnmək” sözlərini yaxınmənalı sözlərlə əvəz edirlər (*kaha – mağara, hirsələnmək – acıqlanmaq*).

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim: – *Ayı kahasında qış yuxusuna gedərkən nə ilə qidalanır? Daha hansı heyvanlar qış yuxusuna gedir? Müxtəlif quşlar qışı necə keçirirlər? (İlan, ayı, porsuq qışı yuxuda keçirir. Bu heyvanlar yay ərzində həddən artıq qidalanırlar. Yedikləri bədənlərində yağ halında toplanır. Ona görə də bir neçə ay yemək yemədən yata bilirlər. Soyuq və təhlükəli qış günlərini belə keçirirlər. Havalər soyuduqda özlərinə yem tapa*

AYI VƏ GÜNƏŞ

(təmsil)

Ayı kahasında yatmışdı. O hələ qış yuxusundan ayılmamışdı. Su Ayının kahasına axıb kürkünü islatdı. Ayı hirsələndi:
– Səni görüm quruyasan! İndi sənə göstərəm!
Su qorxdı. Şirilti səslə astaca dedi:
– Günah mende deyil, Ayıcan. Günahkar Qardır. Əriyib Su olub.
– Deməli, günahkar Qardır! – deyər Ayı bağırırdı. – İndi mən onun dərşini verərəm!
Qar qorxudan daha da ağardı:
– Günah Günəşdədir, Ayı! Elə qızdırır ki! Necə ərimeyəsən?!
– Aha, demək, kürkümü isladan Günəşdir! Gör indi ona nə edəcəyəm!
Nə edəcək ki?! Günəşi dişi ilə tuta bilməz, pəncəsi də çatmaz.
Əlac yox idi. Ayı donqıldandı, yerində qurcalandı. Kahasından çıxdı.
Çıxdı ki, kürkünü qurutsun. ■■■■ qarşılansın.

1. Qırmızı boşluğa hansı söz yazılmalıdır?

A) qış B) yazı C) yayı

2. Altından xətt çəkilmiş sözləri hansı sözlərlə əvəz etmək olar?

A) mənzilə, gülümsədi
B) mağarasına, acıqlandı
C) otağına, utandı

134

bilməyən quşlar payızda isti ölkələrə uçar. Bunlar köçəri quşlardır: qaranquş, durna, sığırçın və s.)

Şagirdlər evdə bu suallar ətrafında məlumat toplayır, təqdimat hazırlayırlar.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Əlamət bildirən hansı sözləri nağıldakı ayıya aid etmək olar? (*mehriban, səmimi, hirsli, ağıllı, kobud, tənəli*)

Yazı (st. 3.1.4) İmla mətni:

Ayı iri, yırtıcı heyvandır. O, ağ, qara, qonur rəngdə olur. Ağ ayı soyuq yerlərdə yaşayır. Qonur və qara ayı qışda yatır. Çünki qışda yem tapmaq çətin olur.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

VI BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat)

KEÇİ VƏ TÜLKÜ

Keçi hələ səhərin gözü açılmamış yuxudan durub buynuzlarını daşa sürtməyə başladı. O, ... buynuzlarını itiləmək istəyirdi. Bunu gören tülkü ona yaxınlaşdı:

– , keçi qardaş! Niyə boş yerə vaxt itirirsən? Axı heç bir təhlükə yoxdur. Ətrafda nə ayı, nə də canavar var.

Keçi:

– , tülkü. Hə, sən haqlısan. Amma birdən təhlükə baş verə bilər. Onda silahımı itiləməyə vaxtım olmaz. Buna görə də əvvəlcədən hazır olmalıyam.

1. Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözü seç.

- A) iri B) uzun C) geniş

2. Qırmızı boşluqlara uyğun gələn nəzakətli ifadəni seç.

- A) Sabahın xeyir. Hər vaxtın xeyir
B) Salam. Təşəkkür edirəm
C) Axşamın xeyir. Hər vaxtın xeyir

3. “Hələ səhərin gözü açılmamış” hansı vaxtdır?

- A) səhər tezdən
B) günün günortaçağı
C) gecəyarısı

4. Mətnin məzmununa uyğun atalar sözünü seç.

- A) Ehtiyat igitin yaraşığıdır.
B) Çox istəyən azdan olar.
C) Qorxan gözə çöp düşər.

5. Altından xətt çəkilmiş sözü hansı sözlə əvəz etmək olar?

- A) çoxdan
B) qəflətən
C) əvvəlcədən

6. Mətnə əsasən keçi haqqında nə demək olar?

- A) tədbirlidir
B) qorxaqdır
C) hiyləgərdir

7. Məndə hansı obrazın adı çəkilmir?

VII BÖLMƏ

YAXŞI NƏDİR, PİS NƏDİR

Dərs №	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	MMV səh.
92.	Yaxşı nədir, pis nədir	2.2.3, 1.1.2, 1.2.1, 3.1.2	2	136	151
93.	Bir parça çörək	2.2.4, 1.2.1, 4.1.6, 4.1.3, 3.1.2	2	137	152
94.	İncinin cavabı	2.2.4, 2.2.2, 2.2.5, 1.1.2, 1.2.1, 3.1.2	2	138-139	153
95.	Küsən kitab	2.2.4, 1.2.1, 1.2.3, 4.1.6, 3.1.2	1	140	154
96.	Almalar	2.2.4, 1.2.1, 1.2.2, 3.1.2, 3.1.4	2	141	155
97.	Dostluq köməyi	1.1.2, 2.1.2, 2.2.4, 1.2.1, 3.1.2, 2.1.4, 4.1.3, 3.1.3	6	142-145	156-157
98.	Xəstə	2.2.4, 1.1.2, 4.1.7, 3.1.3	2	146	158
99.	Bunu eləmək olmaz	2.2.4, 2.1.2, 1.2.1, 4.1.5, 3.1.4	1	147	159
100.	Əvəzini çıxdı	2.2.5, 1.2.1, 4.1.7, 2.2.4, 3.1.2	2	148-149	160
101.	Kələm yarpağı	2.2.1, 1.2.1, 2.1.2, 1.2.2, 3.1.2	2	150-151	161
102.	Dovşan	2.2.4, 2.2.3, 2.1.2, 2.1.4, 1.2.1, 3.1.3, 4.1.5	2	152	162
103.	Mən doğruçu oğlanam	2.2.4, 2.1.2, 1.2.1, 4.1.7, 4.1.6	2	153	163
104.	Nuru	2.2.4, 1.2.1, 4.1.7, 4.1.3, 3.1.2	4	154-155	164
105.	Ayoqa	2.2.5, 2.2.4, 1.2.1, 3.1.4, 1.1.2, 3.1.2	2	156-157	165
106.	Kimin əlləri daha gözəldir	2.2.4, 2.1.2, 1.2.2, 1.1.2, 4.1.7, 3.1.2	4	158-159	166
KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ			1		167
Yekun			37 saat	24 səh.	17 səh.

Dərs 92. YAXŞI NƏDİR, PİS NƏDİR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Mətnin müxtəlif hissələrinə aid olan illüstrasiyalara müəyyən edir.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Mənəvi dəyərlərə söykənərək dinlədiyi fikirlə razılışıb-razılaşmadığını bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Anlayışın çıxarılması. Müəllim şagirdlərə yaxşı və pis əməlləri əks etdirən müxtəlif şəkillər nümayiş etdirir; məsələn, avtobusda yerini yaşlı qadına verən oğlan, ağacın budağını sındıran oğlan və s. Sual: – *Şəkillərdə necə əməllər təsvir olunub?*

Maqnit lövhəsində iki dairə çəkilir, birində “Yaxşı əməllər”, digərində isə “Pis əməllər” yazılır və şəkillər müvafiq dairədə qruplaşdırılaraq bərkidilir.

Oxu

(St. 2.2.3) “Yaxşı nədir, pis nədir” şeiri oxunur. Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnə çəkilməmiş illüstrasiyalara yönəldir. Verilmiş şəkillərin şeirin hansı hissələrinə aid olduğu müəyyən edilir. Sonra səhifənin sonunda şeirin əlyazısı şəklində verilmiş son bəndi şagirdlərə təqdim olunur.

Dinləmə

(St. 1.1.2) Müəllim şeirin dərslikdə verilməmiş hissəsini oxuyur:

Biri qarğa görəndə Qorxub qaçır kənara. Qorxaq, aciz dəyərlər Bu sayaq uşaqlara. Amma bax! Bunun boyu Vur-tut bircə barmaqdır, Qorxmur yirtici quşdan, Bu, ürkəkli uşaqdır. Əgər ki bir dalaşqan	Zəifləri döyürsə, Mən yazmaq istəmirəm Heç beləsindən sizə. Ancaq bax bu qışqırıb: – Ona toxunma! – deyir. – Özündən kiçiklərə Güc göstərmə, utan bir! Bax bu, yaxşı uşaqdır, Dedikləri də haqdır.
--	--

Şagirdlər dinlədikləri mətndəki obrazlara və onların hərəkətlərinə münasibətlərini bildirirlər.

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim hər qrupa bir bənd şeir yazılmış vərəq verir.

I qrup

Dilin acı olarsa,
Başın çəkəcək bəla.
Mehribanlıq yaxşıdır,
Kobudluq etmə, bala.

II qrup

Çiçək kimi təmiz ol,
Gül kimi ətrin olsun!
Hörmət elə böyüyə,
Hər yerdə xətrin olsun.

YAXŞI NƏDİR, PİS NƏDİR

Uşaq dedi: – Ay ata!
Sən başa sal görüm bir,
Yaxşı nədir, pis nədir?
Qulaq asın, uşaqlar!
Atanın cavabları
Bizim bu kitabda var.

Əgər uşaq qapqara,
Çirkəliyə üz-gözü,
Əlbəttə, bu çox pisdir,
Bilir uşaqlar özü.
Əgər uşaq sevirse
Dış toxunu, sabunlu,
Demək, yaxşı iş görür,
Hamı bəyənir bunu.

Dəftəri, ya kitabı
Cırmısan, bunu bil,
Hamı sənə deyəcək:
– Bu, yaxşı uşaq deyil.
Çoxlu kitab oxuyan,
Zəhmətkeş, əməksevər
Şagird baxıb hər kəs:
– Yaxşı uşaqdır, – deyər.

Xeyli sevindi uşaq
Oxuyub cavabları,
Dedi: – Oxusun hamı
Bu sayaq kitabları!

Vladimir Mayakovski

1 Hər bir şəklin uyğun gələn şeir misralarını müəyyən et.

2 Şeirin sonuncu bəndini köçür.

Mən də pis iş görməmiş,
Çalışaram həmişə.
Özünü verim, qosulum
Hər yerdə yaxşı işə.

136

III qrup

Kirlətmə üst-başını,
Yaxşı otur, yaxşı dur.
İncitmə yoldaşını,
Yaxşı otur, yaxşı dur.

IV qrup

Təmiz yu əl-üzünü,
Danış sözün düzünü.
Yerə sürtmə özünü,
Yaxşı otur, yaxşı dur.

Şeirdəki misralar hansı hərəkətlərə aiddir?

Karusel. Təqdimatdan sonra şagirdlər “Karusel” üsulu ilə aşağıdakı cədvələ öz cavablarını yazırlar. Təyin olunmuş vaxt bitdikdən sonra suallara daha çox cavab verən qrup qalib hesab olunur.

Yaxşı nədir?	Pis nədir?

Sonradan bu cədvəl səliqəli formada işlənib divardan asılır.

Yazı

(St. 3.1.2) Əlyazısı şəklində verilmiş şeirin son bəndi dəftərə köçürülür.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 93. BİR PARÇA ÇÖRƏK (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.
4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.	Cümləni sözdən və söz birləşməsindən fərqləndirir.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Xüsusi adların böyük hərflə yazılma səbəbini izah edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət edir: – *Kim evdə heyvan və ya quş saxlayır? Onları necə yemləyirsiniz? Təsəvvür edin ki, siz bərk acmısınız. Saxladığınız heyvan və ya quş da acdır. Evdə isə cəmi bir parça çörək var. Bu halda nə edərsiniz? Çörəyi özünüz yeyərsiniz, yoxsa saxladığınız heyvana (quşa) verərsiniz?*

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn ikinci abzasın sonunadək oxunur. Sual: – *Siz də Eldarın yerində olsaydınız, belə düşünərdiniz?*

Cavablar dinlənilir, mətnin davamı üçüncü abzasın sonunadək oxunur.

Müəllim: – *Eldarın hərəkətini necə qiymətləndirirsiniz? Sizcə, Alabaş çörəyi yeyəcək?*

Cavablar dinlənilir, mətnin davamı sonadək oxunur.

Müəllim: – *İt nə üçün çörəyi yemədi? İtin hərəkətinə münasibətinizi bildirin. Mətndəki əsas fikir nədir?*

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. “Hekayə qur” oyunu. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim şagirdlərə sonuncu abzası dəyişib mətni fərqli sonluqla bitirməyi təklif edir. Bunun üçün hər qrupa bir cümlə yazılmış iş vərəqi verir və bu cümləni davam etdirərək hekayəni sona çatdırmağı tapşırır:

I qrup: *Eldar tez əyilib çörəyi götürdü...*

II qrup: *İt tez çörəyi götürüb yedi...*

III qrup: *İt çörəyə baxdı və çevrilib quzuların yanına getdi...*

IV qrup: *Eldar çörəyi götürüb iki yerə böldü...*

Qrupların təqdimatları dinlənilir.

Fəndaxili inteqrasiya (st. 1.2.1, 1.1.2).

Müzakirə. Şagirdlər obrazların hərəkətlərinə münasibət bildirirlər.

BİR PARÇA ÇÖRƏK

Eldar quzuları otarmağa aparmışdı. Günüorta o, çantasından tünd çörəyi ilə pendir çıxarıb yeməyə başladı.

Alabaş bunu görüb quyuğunu buladı. O da yemək istəyirdi. Eldar bir əlindəki çörəyə, bir də itə baxdı. Düşündü ki, çörəyim azdır, özümə ancaq çatar.

O, iti aldatmaq istədi. Əlindəki çörəyi Alabaş tərəf uzatdı. İt ələ bildi ki, Eldar ona çörək verir. Hoppandı. Ancaq Eldar əlini geri çəkib güldü. O, iti yenə aldatmaq istədi. Bu dəfə çörək əlindən çıxıb düz Alabaşın qabağına düşdü.

Ancaq Alabaş ağıllı it idi. Çörəyə yaxın gəlmədi. Sakit-sakit Eldara baxır, sanki deyirdi: “Mən sənə kimi deyiləm. Götür, özün ye. İstəsən, bir parça da mənə ver”.

Əjdər Ağayev

1 Eldarın hərəkətinə münasibətini bildir.

2 Mətni köçür.

İt ağıllı və vaxtında heyvandır. İtlərdən müxtəlif məqsədlərlə istifadə edirlər. Ev iti evləri, çobaniti sürününü qoruyur. Polis iti isə oğruları tutmağa kömək edir.

137

Dil qaydaları

(St. 4.1.6) – *Mətnə bir sözdən ibarət olan cümləni göstərin. Bu söz əşyanın nəyini bildirir? Bir sözdən ibarət olan cümlə fikirləşib deyın.*

(St. 4.1.3) Mətnə böyük hərflə yazılan sözlər seçilir: **Eldar, Alabaş.**

Müəllim: – *Oğlana və itə başqa adlar verin.*

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər dərsliyin 137-ci səhifəsində əlyazısı şəklində verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 94. İNCİNİN CAVABI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Məndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.2.2. Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir.	Şeirnin əsas struktur elementlərini (bənd, misra) fərqləndirir, qafiyəli sözləri seçir.
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Şeiri nəsrə çevirərək nəql edir.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Bildiyi faktlara əsaslanaraq dinlədiyi məlumata münasibət bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərdən hansı dərslərinin olduğunu soruşur. Cavablardan sonra “Bu kitablar sizə nə verir?” sualı verilir. Cavablar dinlənir.

– *Bu kitablardan hansı sizə daha əzizdir?*

Oxu

(St. 2.2.4) “İncinin cavabı” şeiri 5 şagird tərəfindən oxunur (*aparıcı, “Riyaziyyat”, “Ana dili”, “Həyat bilgisi” dərslərləri, İnci*). Şeirdəki obrazlar şagirdlərə paylanır. Hər obraz müvafiq jest və mimikalarla ona məxsus sözləri səsləndirir.

Müəllim oxuyub-anlamayı yoxlamaq məqsədilə suallar verir:

– *İnci harada birincidir?*

– *Nə üçün “Riyaziyyat” kitabı özünü vacib sayır?*

– *“Ana dili” kitabı da özünü vacib sayırdı. Nə üçün?*

– *Niyə “Həyat bilgisi” kitabı özünü İncinin sevimlisi hesab edir?*

– *Nə üçün İnci kitabların mübahisəsinə ürəkdən güldü?*

– *O, kitablara nə dedi?*

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. (*I bənd “Ana dili”, II bənd “Həyat bilgisi”, III bənd “Riyaziyyat” dərslərlərinin dilindən deyilir.*)

(St. 2.2.2.) Tapşırıq: – *Oxuduğunuz mətnin şeir olduğunu necə sübut edə bilərsiniz?*

Şagirdlər şeirdə qafiyəli misraları, misralardakı hecaların sayını müəyyən edirlər. Nəzm və nəsr arasındakı fərq bir daha aydınlaşdırılır.

(St. 2.2.5.) Sonra şeir nəsrə çevrilərək danışılır. Şagirdlərin cümlələri düzgün ardıcılıqla qurmalarına diqqət yetirilir.

Danışma

Fəndaxili integrasiya (st. 1.1.2, 1.2.1).

2-ci və 3-cü tapşırıqlar qruplarla yerinə yetirilir.

Müəllim: – *Sizcə, İncinin cavabından sonra kitabların mübahisəsinə son qoyulacaq?*

İNCİNİN CAVABI

Məktəbə gedir artıq
Bizim balaca İnci.
Dərslərə səy göstərər,
Birincidir, birinci.

Bir gün masanın üstə
Düzülmüşdü kitablar.
Mübahisə başladı,
Lövğəlik etdi onlar.

“Riyaziyyat” öyündü:
– Mən ən vacib kitabam!
Ən çox mənə oxuyur,
İnciyə çox lazımam.

– Yox, mən daha vacibəm, –
Dilləndi “Ana dili”,
– Hərfləri bilməyə,
Yaza bilməzdi İnci.

– Yaman lovğalanırsız, –
Dedi “Həyat bilgisi”,
– Mənəm, bunu bilin ki,
İncinin sevimlisi!

Əllərini yellədi,
Güldü ürəkdən İnci:
– Hər bir kitab vacibdir,
Fərqi varmı keçəncə?

Hər biriniz əzizsiz,
Hər kitabın öz yeri.
Mən çox şeylər öyrəndim
Oxuduqca sizləri!

Reyhan Yusifqızı

138

Qruplardan ikisi “mübahisəyə son qoyulacaq”, digər ikisi isə “mübahisə hələ də davam edəcək” fikrini müdafiə etməklə təqdimatlar hazırlayır. Təqdimatlarda hər dərsləyin “dilindən” bir və ya bir neçə əl arqumentlər gətirilir ki, bunlar hər kitabın vacibliyi, əhəmiyyəti ilə bağlı olsun.

“Auksion” oyunu

Müəllim şagirdlərə “*Bu günə qədər oxuduğunuz kitablardan nələri öyrənmisiniz?*” sualını verir.

Yazı

(St. 3.1.2.) Dərsləyin 139-cu səhifəsində əlyazısı ilə verilmiş şeir parçası dəftərə köçürülür.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 95. KÜSƏN KİTAB (1 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Həyatda gördükləri və təəssüratları haqqında danışır.
1.2.3. Nitqini müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir.	Rollu oyun zamanı obrazın xarakterinə uyğun mimika və jestlərdən istifadə edir.
4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.	Verilmiş sözlərin düzgün ardıcılığını müəyyən edərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə düzəldir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim İlyas Tapdığı "Sevil küsüb" şeirindən bir parça deyir:

Sevil küsüb Güldəndən:
Gülər qoymayıb üzsün
Sahildəki güllərdən.
Sevil küsüb Səftərdən:
Səftər qoymayıb onu
Vərəq cırsın dəftərdən.

Müəllim: – *Sevil küsməkdə haqlıdır mı?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Müəllim: – *Bəzən küsən haqlı olur. Kim belə situasiyalara misallar göstərə bilər?*

Şagirdlər həyatda müşahidə etdiklərindən misallar gətirirlər.

Oxu

(St. 2.2.4) Şeir üç nəfərin iştirakı ilə oxunur: aparıcı, Süsən, ana.

– *Süsən nə üçün dərslərini oxuya bilmir?*

– *Bir neçə dərs bundan əvvəl oxuduğunuz*

"Yaxşı nədir, pis nədir" şeirindən hansı bəndi Süsənə aid etmək olar? Həmin bəndi söyləyin.

Danışma

(St. 1.2.1) 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Fikirlər dinləndikdən sonra hər şagird "Hansı dərsləyi daha çox oxumaq istəyirəm?" sualına cavab verir.

3-cü tapşırıq "Ətrafında gəzirik – ətrafında danışırıq" üsulu ilə yerinə yetirilir. Şagirdlər yerlərindən qalxıb sinifdə sərbəst hərəkət edərək bir-birinə sevimli kitablarının (əsərlərinin) adını deyirlər. Müəllim üç dəqiqədən sonra əl çalır. Eyni kitab adını söyləyən şagirdlər qruplaşırlar. Qruplarda şagirdlərin sayının nə qədər olması əhəmiyyətli deyil. Bir dəqiqə sonra qrupların təqdimatına başlanılır. Qruplar təqdimatda sevimli kitablarının adını və bu kitabı nə üçün sevdiklərini söyləməlidir.

(St. 1.2.3) Müəllim: – *Təsəvvür edin ki, Süsənin kitabı dilə gəlib ona öz etirazını bildirir. Sizcə, o, Süsənə nə deyərdi?*

KÜSƏN KİTAB

Kitabı anasına
Göstərib dedi Süsən:
– Ana, axı dərsləri
Oxuya bilmirəm mən.
Ana gördü kitaba
Süsən şəkillər çəkib.
Hec oxunmur yazılar,
Ev, inək, təkər çəkib...
Ana söylədi: – **Kitab**
Səndən küsüb, barışmır.
Sən xətrinə dəymisən,
Buna görə danışmır.

Ziver Ağayeva

1 Hansı rənglə verilmiş misra cümlə deyil?

A) B) C)

2 Sənin neçə dərsləyin var? Sən hər dərsləkdən nə öyrənirsən?

3 Sənin sevimli kitabın hansıdır? Nə üçün məhz bu kitabı sevirsən?

4 Tapmacanı köçür və cavabını tap.

*Agaca cıxdım adamla,
Bir nəlbəki badamla,
Nə dili var, nə ağzı,
Hey danışır adamla.*

140

Dil qaydaları

(St. 4.1.6) 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Qruplarla iş. Şagirdlər 4 qrupa bölünür. Müəllim qruplara cümlələr qurmaq üçün müxtəlif sözlər yazılmış vərəqlər paylayır.

I qrup: *yazmaq, səhifələr, olmaz, kitab*

II qrup: *çəkmək, səhifələr, olmaz, kitab, şəkil*

III qrup: *bilik, mənbə, kitab*

IV qrup: *biz, vermək, bilik, kitablar*

Yazı

(St. 3.1.2) Dərsləyin 140-cı səhifəsində əlyazısı şəklində verilmiş mətn üzündən köçürülür.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 96. **ALMALAR** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndən əsas fikri müəyyənləşdirən cümləni seçir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir. Şəkildə və ya həyatda gördüyü əşyanı təsvir edir.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rəbitəli mətn yazır.	Dinlədiyi kiçikhəcmli rəbitəli mətni yazır.

Motivasiya

Müəllim suallarla şagirdlərə müraciət edir:

– “*Böyüklərə hörmət et, sən də qocalacaqsan*” atalar sözündə “*hörmət et*” dedikdə nə başa düşürsünüz?

– *Təəvvür edin ki, dərsə gecikirsiniz. Yaşlı bir qadın ona maşın yolunu keçməkdə kömək göstərməyinizi xahiş edir. Əgər siz ona kömək etsəniz, dərsə gecikəcək, ola bilər, müəllim tərəfindən danlanacaqsınız. Nə etməli?*

Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn oxunur. Mətndəki əsas fikir müəyyənləşdirilir (“*Qocalara, yaşlılara, xəstələrə kömək etmək lazımdır*”). Şagirdlər mətndə işlənmiş nitq etiketlərini müəyyən edirlər.

Danışma

(St. 1.2.1, 1.2.2) Qruplarla iş. “*Hekayə qur*” oyunu. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim hər qrupa bir cümlə verir və bu cümləni davam etdirərək hekayə qurmağı tapşırır:

I qrup: *Sənəm nənə dərsə gedən ilkindən xahiş etdi ki, onun üçün çörək alsın...*

II qrup: *İlkin dərsə gedəndə vedrə ilə su daşıyan Həlimə nənəni gördü...*

III qrup: *İlkin dərsə gedəndə bağda Mahmud babanın ağac əkdini gördü...*

IV qrup: *İlkin dərsə gedəndə qonşuluqda yaşayan İnci nənənin pilləkənləri çətinliklə qalxdığını gördü...*

Şagirdlərə tapşırılır ki, hazırladıqları hekayədə nəzakətli ifadələrdən istifadə etsinlər.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər tanıdıqları nəqliyyat növlərinin adlarını çəkir və şəkilli kartlarla maqnit lövhəyə bərkidirlər. Adları çəkilən nəqliyyat vasitələri cümlə içərisində işlədilir.

Şəkilləri maqnit lövhəyə bərkidilmiş nəqliyyat vasitələri qruplaşdırılır: su nəqliyyatı, hava nəqliyyatı, quru nəqliyyatı. – *Bu nəqliyyat vasitələrinin hansından istifadə etmisiniz?*

ALMALAR

İlkin məktəbə gecikmişdi. O, sinfin qapısını döyüb içəri keçdi. Müəllim soruşdu:

– İlkin, oğlum, nə üçün gecikmişən?

İlkin çantasından beş alma çıxarıb müəllimin stolunun üstünə qoydu və dedi:

– Müəllim, metrodan çıxıb avtobusa minmək istəyirdim. Bu vaxt avtobusdan düşən qoca bir nənənin ayağı sürüşdü. Onun əlindəki səbətdən almalar yerə töküldü. Almaları səbətə yığdım. Nənə bir neçə almanı mənə verib dedi:

– Nənəyə kömək etdiyin üçün sağ ol. Bu almaları da götür. Öz bağımızdandır, yoldaşlarınla yeyərsən.

Müəllim gülümsünüb dedi:

– Oğlum, sən düzgün hərəkət etməsən. Qocalara, yaşlılara, xəstələrə kömək etmək lazımdır.

Rəna Şıxamirova

1 Mətnə hansı nəqliyyat növlərinin adları çəkilir? Daha hansı nəqliyyat növlərini tanıyırsan?

2 Mətni köçür.

Alma xeyirli meyvədir. Onun tərkibində çoxlu vitamin var. Bu vitaminlər uşağın normal böyüməsinə kömək edir.

141

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər dərsliyin 141-ci səhifəsində əlyazısı şəklində verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

(St. 3.1.4) İfade mətni səsləndirilir:

“*Nəсібə nənə xəstə idi. Dərsdən sonra Aydan, Nərgiz və Səlim nənəgilə getdilər.*”

Uşaqlar həkim çağırıdılar. Həkim nənəyə resept yazdı. Səlim aptekə getdi. Nərgiz və Aydan evi təmizlədilər. Uşaqlar bir neçə gün Nəсібə nənəgilə gəldilər və ona kömək etdilər. Onların qayğısı sayəsində nənə tezliklə sağaldı.”

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 97. DOSTLUQ KÖMƏYİ (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Dinlədiyi mətndəki obraza və ya onun hərəkətinə münasibət bildirir.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Aldığı məlumatları mətn halına salaraq şifahi təqdim edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.
2.1.4. Mətnəndən sadə bədii ifadələri seçir.	Mətnəndə rast gəldiyi bədii ifadələri izah edir.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Xüsusi adların böyük hərflə yazılma səbəbini izah edir.
3.1.3. Şəklə uyğun cümlələr qurub yazır.	Şəklildə gördüyünü cümlə ilə ifadə edərək yazır.

DOSTLUQ KÖMƏYİ

Yeni şagird

Yazın ilk ayı idi. Bir gün Rəfiqə müəllimə üzünü uşaqlara tutub dedi:
– Sabah sinfimizə təzə şagird gələcək. İstəyirəm ki, siz ona qayğı ilə yanaşasınız.
Uşaqlar təvəccüblə soruşdular:
– Niyə, o, xəstədir?
– Yox, xəstə deyil, amma çox ağır günlər keçirib. Xocalıdır. Atası şəhəri müdafiə edərkən şəhid olub. Qarlı-şaxtalı bir gecədə ermənilər Xocalıya hücum edəndə gördüyü dəhşətlərdən ələ sarsılıb ki, dili tutulub. İndi danışır, amma bərk kəkələyir. Həm də buna görə çox utanır. Ertesi gün oğlan dərse gələndə onu əhatəyə aldılar, adını soruşdular. Oğlan əvvəl dinmədi, sonra zorla eşidilən səsle “Ssaa-mir” dedi. Nə qədər çalışsalar da, daha bir kəlmə belə danışmadı.

1 Yazın ilk ayı hansıdır?
2 “Sarsılmaq” sözünü hansı sözle əvəz etmək olar?

142

Nəğmə dərslində

İlk günlər Samir heç danışmırdı. Müəllimin suallarına çətinliklə cavab verirdi. Amma dərslərinə yaxşı hazırlaşdı. Yazısı səliqəli idi. Riyaziyyatdan misalları hamıdan tez həll edirdi. Yaxşı şəkil çəkirdi. Özü də həmişə Qarabağı, doğma Xocalını təsvir etməyə çalışırdı. Nəğmə dərslində isə onun musiqi istedadı da üzə çıxdı. Mələhətli səsi vardı, həm də çox şirin oxuyurdu. Maraqlıdır ki, Samir mahnı oxuyanda kəkələmirdi. Musiqi müəllimi hər dəfə onun başını sıgallayıb deyirdi:
– Əsl qarabağlısan.

3 Samirin hansı bacarıqları vardı?
4 Sən Samirə necə kömək edərdin?
5 Mətni köçür.

Xocalı Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindən biridir. Burada aparılan qazıntılar zamanı çoxlu qədim əşyalar tapılıb. Onlardan bir çoxu indi dünya muzeylərində saxlanılır.

143

Motivasiya

İşğal olunmuş torpaqlarımızın adları çəkilir və Azərbaycanın xəritəsində göstərilir.

Müəllim: – *Çingiz Mustafayev hansı faciəni çəkərək dünyaya göstərdi? (Xocalı faciəsini) Xocalı faciəsini televiziya ekranından görən yaşadlarınızdan birinin keçirdiyi hisləri sözlərlə necə ifadə edərsiniz?*

Dinləmə

(St. 1.1.2) Mətnin “Yeni şagird” adlı hissəsi (səh. 142) müəllim tərəfindən oxunur və şagirdlərin dinlədiyi fikrə münasibətini yoxlamaq məqsədilə suallar verilir:

– Müəllim təzə gələn şagirdə nə üçün qayğı

ilə yanaşmağı tövsiyə etdi? Təzə gələn şagirdin qüsuru nə idi? Nə üçün oğlandan adını soruşanda o, əvvəl dinmədi?

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Əlavə sual:

– Samir məktəbə gələndə Xocalı faciəsindən təxminən neçə gün keçərdi?

Söz ehtiyatı

(St. 2.1.2) 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. “Sarsılmaq” sözü “mütəəssir olmaq”, “çox böyük həyəcan keçirmək” ifadələri ilə əvəz oluna bilər. Mətnəndən götürülmüş “kəlmə” (söz), “ağır gün” (çətin gün), “şəhid olmaq” (yüksək əmal, əqide yolunda canını fəda etmək, ölmək), “kəkələmək” (bəzi səsləri təkrar edərək çətinliklə danışmaq) sözləri izah olunur.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətnin “Nəğmə dərsində” adlı hissəsi (səh. 143) oxunur. 3-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir. Şagirdlər cütlərlə və ya qruplarla işləyərək Samirə necə kömək edəcəkləri haqda təqdimat hazırlayırlar.

Danışma

(St. 1.2.1) – “Əsl qarabağlısan” deməklə müəllim nəyi demək istəyirdi? Şagirdlərin fikirləri dinlənir. Müəllim Qarabağdan çıxmış istedadlı musiqiçilər, xanəndələr haqqında qısa məlumat verə bilər.

Yazı

(St. 3.1.2) Dərsliyin 143-cü səhifəsində əlyazısı şəklində verilmiş mətn üzündən köçürülür.

İlk təbəssüm

Samir sinfin sevimlisinə çevrilmişdi. Hamı ona qayğı göstərməyə, dərini unudurmağa çalışırdı. Samir bu mehribanlığı daim hiss edirdi. Amma hələ də kəkələdiyi üçün utanırdı. Uşaqlar isə əmin idilər ki, Samir tezliklə hamı kimi danışa biləcək. Hətta onu inandırmaq üçün sinif yoldaşlarını nümunə gətirirdilər:

- Kərəmi görürsən? Dərsə gələndə “R” əvəzinə “L” deyirdi. Leyla da söhbətə qarışırdı.
- Mən isə “Q” əvəzinə “D” deyirdim.

Uşaqlar bunları danışdıqca güldürdülər. Samirin də dodaqları qaçdı. Bu, dərsə gələndən onun üzündə görünən ilk təbəssüm, uşaqların isə ilk qələbəsi idi.

6 Bəs sizin sinifdə səsləri səhv tələffüz edən uşaqlar varmı? Onlar hansı səsləri düzgün tələffüz etmirlər?

7 Sizcə, sinif yoldaşları Samirə daha necə qayğı göstərə bilərlər?

8 “Dodaqları qaçdı” ifadəsini hansı sözlə əvəz etmək olar?
A) kədərlandı
B) gülümsündü
C) sevindi

9 “Təbəssüm” sözünü yaxınmənalı sözlə izah et.

10 Mətnin sonuncu cümləsini necə başa düşürsən?

144

Oxu

Mətnin “İlk təbəssüm” adlı hissəsi oxunur.

(St. 2.1.4) Dərslikdə verilmiş 7-9-cu tapşırıqlar yerinə yetirilir. “Dodaqları qaçdı” frazeoloji birləşməsini (8-ci tapşırıq) “gülümsündü” sözü ilə əvəz etmək olar.

(St. 2.2.4) 10-cu sual şagirdlərdən diqqətli oxu bacarığı tələb edir. Şagirdlər “uşaqların ilk qələbəsi” ifadəsini izah edirlər.

Danışma

(St. 1.2.1) 6-cı tapşırıq üzərində iş apararkən müəllim bildirir ki, bu yaşda uşaqların tələffüzündə qüsurlar olması adi haldır və buna görə heç kimə gülüməmək olmaz.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətnin “İllər sonra” adlı hissəsi oxunur.

11-13-cü suallar cavablandırılır. 15-ci tapşırıq smayliklər vasitəsilə yerinə yetirilir.

Danışma

(St. 1.2.1) 14-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər *təəccüblənmək* sözünü *heyrat etmək* sözü ilə əvəz edirlər.

Qruplarla iş. Hər qrup “Dostluq köməyi” mətninin bir hissəsini nəql edir.

“Bitməmiş cümlələr” üsulu ilə müəllim aşağıdakı cümlələrdən birini seçir, şagirdlərə həmin cümləni tamamlamağı təklif edir: “Mən *“Dostluq köməyi” mətnindən ... öyrəndim*”. “*Dostluq köməyi*” mətni mənə ... öyrətdi”.

İllər sonra

Uşaqların sevinci Samirə də keçmişdi. O, dostlarının köməyi ilə bütün çətinliklərin öhdəsindən gələcəyinə inanırdı. Bu, doğrudan da, belə oldu.

O vaxtdan illər ötüüb. 1 “A” sinfinin şagirdləri böyüyüb, məktəbi bitiriblər. Hərəsi bir yerdə çalışır. Samir televiziya kanallarının birində maraqlı program aparır. Güzəl, səlis, aydın danışığını dinləyənlər onun nə vaxtsa kəkələdiyini biləndə çox təəccüblənirlər.

Dilruba Nurəddinqızı

11 Samir hansı sənətə yiyələnmişdir?

12 Samir gözəl və aydın nitqinə görə kimlərə borcludur?

13 Samirin nə vaxtsa kəkələdiyini eşidənlər niyə təəccüblənirdilər?

14 Mətdə işlənmiş “*təəccüblənmək*” sözünü hansı sözlə əvəz etmək olar?

15 Doğru, yoxsa yanlış?
Xocalı Qarabağda yerləşir. ☒ ☐
Samirin atası Xocalıda yaralanmışdı. ☒ ☐
Samir pis xətlə yazdığı üçün utanırdı. ☒ ☐
Qarabağlıların çoxunun gözəl səsi var. ☒ ☐
Samir hamının hörmətini qazanmışdı. ☒ ☐
Samir böyüyüb gözəl müğənni oldu. ☒ ☐

145

Dil qaydaları

(St. 4.1.3) Mətdə böyük hərfle yazılan sözlər seçilir və niyə böyük hərfle yazıldığı izah olunur.

Yazı

(St. 3.1.3) Sonuncu hissədəki şəkllə baxaraq 2-3 cümləlik mətn yazın.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 98. XƏSTƏ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır. Tanış atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Dinlədiyi mətndəki obraza və ya onun hərəkətinə münasibət bildirir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
3.1.3. Şəklə uyğun cümlələr qurub yazır.	Şəkildə gördüyünü cümlə ilə ifadə edərək yazır.

Motivasiya

Müəllim: – *Kim oxumağı daha çox xoşlayır? Bəs danışmağı, dinləməyi, yazmağı? (Adətən, yazmağı xoşlayanlar daha az olur.) Yazmaq istəməyəndə nə edirsiniz? Hansı bəhanələri gətirirsiniz?*

Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Oxu

Fəndaxili integrasiya (st. 2.2.4, 1.2.3). Mətn rollarla oxunur. Oxu zamanı müəllimlə Vüsalın nitqi jest və mimikalarla səsləndirilir. Bu zaman Vüsalın barmağının qatlanmış və dik formasının göstərilməsi məqsədəuyğun olar.

Müəllim: – *Vüsal nə üçün qızardı? Nə üçün mətn “Xəstə” adlandırılıb? Siz mətnə necə ad verərdiniz?*

Dərslərdə verilmiş tapşırıq yerinə yetirilir. Mətnin məzmununa uyğun atalar sözləri seçilir (*“Tənbəl tədbirli olar”, “Yalan ayaq tutar, yeriməz”*).

Dinləmə

(St. 1.1.2) Müəllim aşağıdakı şeiri oxuyur:

Çox yatma, dur, a tənbəl,
Yatsan, olar iş əngəl.
Gün dağlara yayıldı,
Hər bir yatan ayıldı.
Yar-yoldaşın səhərlər
Tez məktəbə gedərlər.
Sən çeştdək yatırsan,
Pal-paltarın atırsan.

Abbas Səhhat

Müəllim: – *Dinlədiyiniz mətnlə oxuduğunuz mətn arasında hansı oxşar xüsusiyyət var? (mövzu oxşarlığı) Mətnlər bir-birindən nə ilə fərqlənir? (I mətn nəsr, II mətn nəzm formasında yazılıb) Mətnlərin qəhrəmanlarını bir-birindən fərqləndirən nədir? (Vüsal məktəbə gedib, amma şeirdəki tənbəl heç məktəbə də getməyib)*

XƏSTƏ

Bu gün Vüsal heç yazmaq istəmirdi. Müəllim ona yaxınlaşdı:

– Sən niyə yazmırsan?
– Yazma bilmərəm, baxın!
– deyə Vüsal barmağını qatlayıb müəllimə göstərdi.
– Yaxşı, dərslərdən sonra həkimə gedərik.

Vüsal qorxdı:

– Lazım deyil, barmağım həkimsiz də düzəldi!

– Düzəlməz. Axı dünən

də sən buna görə heç nə yazmadın.

– Yox, dünən qələmim sınmışdı.

– Qəribədir... Məncə, sən barmağın dünən də belə idi.

– Nə danışırırsınız? Dünən barmağım belə deyildi.

– Bəs necə idi?

– Bax belə idi!

Vüsal barmağının dünən necə olduğunu göstərdi.

Həkim güldü, Vüsal isə qızardı və çantadan dəftərini çıxartdı.

Arzu Quliyeva

Mətnin məzmununa uyğun gələn atalar sözlərini seç.

Tənbəl tədbirli olar.	☺	☹
Tənbələ dedilər, dur qapını ört, dedi, külək örtər.	☺	☹
Yalan ayaq tutar, yeriməz.	☺	☹
Ortada yeyir, qıraqda gəzir.	☺	☹
Yalançının şahidi yanında olar.	☺	☹

146

Mətnin məzmunundan çıxış edərək “çəst” sözünün izahı verilir. (*Çəst – səhərlə günorta arasındakı vaxt – saat 10–11 radələri*)

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Mətnə işlənmiş sual və nida cümlələri seçilib oxunur. – *Mətnə işlənmiş hansı cümlələr yalnız bir sözəndən ibarətdir?*

Yazı

(St. 3.1.3) Mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya uyğun bir neçə cümlə yazılır.

Qiymətləndirmə

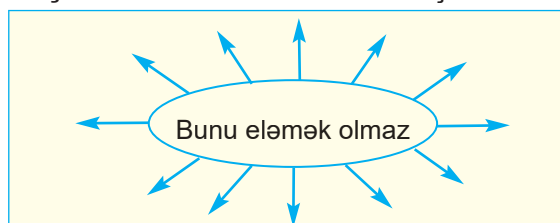
MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 99. BUNU ELƏMƏK OLMAZ (1 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Həyatda gördükləri və təəssüratları haqqında danışır.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Mətndən ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri seçib qruplaşdırır.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rəbitəli mətn yazır.	Sualları cavablandırmaqla kiçikhəcmli rəbitəli mətn yazır.

Motivasiya

Şəxələndirmə. Lövhədə sxem çəkilir:

Şagirdlər fikirlərini deyir, müəllim onları hər şəxənin axırında yazır.

Oxu

(St. 2.2.4) Əvvəlcə müəllim şagirdlərin diqqətini mətnə çəkilməmiş illüstrasiyaya yönəldir. Sual: – Sizcə, oğlan “nələri eləmək olmaz” deyəcək? Bu şəkli siz çəksəydiniz, daha nələri əlavə edə bilərdiniz?

Dərslikdən şeir düzgün və ifadəli oxunur.

Müəllim: – Uşaq nə üçün kibritə əl vurmur? O nə üçün qazın yanında dayanmır? Oğlan nə üçün ütüyə, qayçıya, bıçağa əl uzatmır? Onun əli elektrik xəttinə dəysə, nə olar?

Bütün bunları oğlana başa salan kim olub? Bəs sizə belə şeyləri kim öyrədib? Şeirin qəhrəmanı haqqında nə deyə bilərsiniz? Sizcə, o, dərslərini necə oxuyur?

(St. 2.1.2) Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: “yekə” sözü “böyük” sözü ilə əvəz olunur.

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. Hər qrupa aşağıdakı cədvəl çəkilmiş iş vərəqi paylanılır:

No	Bunu eləmək olmaz
1	
2	
3	

I qrup: Həyatda oynayarkən

II qrup: Stol arxasında yemək yeyərkən

III qrup: Yazı yazarkən

BUNU ELƏMƏK OLMAZ

İndi altı yaşım var,
Daha yekə oğlanam.
Evdə məni tək qoyur
İşə gedəndə anam.

Bilərəm ki, kibritə
Heç vaxt əl vurmaq olmaz.
Mətbəxdə qaz yananda
Yanında durmaq olmaz.

Ütü, qayçı, bıçağa
Əlimi uzatmaram.
Oyuncaqla oynasam,
Dağıtmaram, atmaram.

Elektrik xəttinə
Nə üçün dəysin əlim?
Bunu mənə öyrədib
Anam, bir də müəllim.

H.Həsənov

1 Altından xətt çəkilmiş sözü yaxınmənalı sözlə əvəz et.

2 “Qaz” sözü hansı cümlədə mətndəki mənasında işlənib?

- A) Çöldəki qaz qırmızı donlu qızın arxasına qaçdı.
B) Kəndimizin yaxınlığından qaz kəməri keçir.
C) Anam dedi ki, gül əkmək üçün yeri qaz.

3 Olar, yoxsa olmaz?

- Əlini yumadan yemək
Yay tətilində kitab oxumaq
Qaynar çaydana toxunmaq
Musiqi dərslində nəğmə oxumaq

147

IV qrup: Maşın yolunu keçərkən

Şagirdlər təqdimatlar edirlər.

Təqdimatdan sonra 3-cü tapşırıq smayliklərlə yerinə yetirilir.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5) Dərslikdə verilmiş 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı

(St. 3.1.4) – “Mən evdə tək qalanda nə edirəm?” sualına cavab verməklə bir neçə cümlədən ibarət mətn yaz.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 100. ƏVƏZİNİ ÇIXDI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Dialogi mətni səhnələşdirərkən obrazların nitqini öz sözləri ilə ifadə edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcimli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcimli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – *Sizdən kiçik bacınız və ya qardaşınız əşyalarınıza əl vuranda, onları dağıdanda nə edirsiniz?*

Müəllim sualları elə yönəldir ki, şagirdlərdən “əvəzini çıxıram” cavabını alsın. Bu ifadə səsləndikdə müəllim soruşur:

– *Əvəzini necə çıxırırsınız?*

Oxu

(St. 2.2.5) Mətnin I hissəsi (səh. 148) rollarla oxunur. Müəllim: – *Görəsən, Gülnar “İndi əvəzini çıxıram” deyəndə nəyi nəzərdə tuturdu? Kənan bacısını nə üçün cıratmağa başladı? Siz Kənanın yerində olsaydınız, hansı sözlərlə Gülnarı cıradardınız? Bəs Gülnarın yerində olsaydınız, qardaşınıza nə deyərdiniz?*

Danışma

(St. 1.2.1) Müəllim: – *Sizcə, mətnin davamı necə olacaq?*

Şagirdlər mətnin davamı ilə bağlı versiyalarını söyləyirlər (tapşırıq 1).

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Mətnəndən nida cümlələri seçilir və intonasiya ilə oxunur (tapşırıq 2).

Oxu

(St. 2.2.4) Mətnin davamı rollarla oxunur. Müəllim: – *Yerə yıxılan Kənan niyə qorxdı? (4-cü tapşırıq) Kənan nə üçün əlləri ilə özünü qoruyurdu? Gülnar nə üçün həyəcanlandı? Kənanı tutduğu əməldən peşman olmağa nə vadar etdi? Sizcə, bundan sonra Kənanın bacısına münasibəti necə olacaq?*

Danışma

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. “Nağılı dəyiş”. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim hər qrupa bir cümlə verir və bu cümləni davam etdirərək hekayə qurmağı tapşırır:

I qrup: *Kənan ağacdən yıxılmır, Gülnar gözləyir ki, o, ağacdən düşsün...*

ƏVƏZİNİ ÇIXDI

Gülnar stoluna yaxınlaşdı və ah çəkdi: təzə boyalar hər yana səpələnmiş, firçalar bulamış, stolun üstünə su dağılmışdı.

– Kənaa, – deyə qışqırdı. Qapının arasından balaca qardaşının rəngə bulamış yanaqları və burnu göründü.

– Gülnar, mən heç nə eləməmişəm! – dedi. Gülnar hirsindən ağladı.

– Dayan, İndi əvəzini çıxıram! Kənan bacısının ona tərəf gəldiyini görüb pəncərədən bağçaya tullandı. Orada ağaca dırmaşaraq budaqdan sallandı və bacısını cıratmağa başladı.

– Ağladı, adi boyalara görə ağladı!

– İndi sən də ağlayacaqsan! – deyə Gülnar onu hədələdi.

– Mən ağlayacağam? – Kənan güldü və cəld yuxarı dırmaşdı. – Hələ sən əvvəlcə mənə tut!

Birdən o bürədi və ağacdən yerə yıxıldı. Gülnar tez bağçaya qaçdı.

1 Mətni davam etdir.

2 Mətnəndən nida cümlələrini seç.

3 Mətnəndə hansı suala cavab yoxdur?

- A) Kənan hansı ağaca dırmaşdı?
- B) Gülnar nə üçün ağladı?
- C) Kənan niyə yıxıldı?

148

II qrup: *Gülnar Kənanın arxasınca qaçır və onu tutur...*

III qrup: *Gülnarın səsinə anası gəlir...*

IV qrup: *Kənan bacısından rəngli boyaları istəyir...*

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Müəllim: – *Hansı cümlələr Gülnarın çox narahat olduğunu göstərir?*

Həmin cümlələri növlərinə görə adlandırın.

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər dərsliyin 149-cu səhifəsində əlyazısı şəklində verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 101. KƏLƏM YARPAĞI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Kiçikhəcmlı mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə cümlələri oxuyur.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Mətni təxəyyülünə uyğun dəyişdirir və ya davam etdirir.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmlı mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan sözləri və cümlələri üzündən köçürür.

Motivasiya

“Əşyaların qeyri-adi istifadəsi” üsulu

Şagirdlər dairəvi şəkildə dayanırlar. Müəllim əlindəki topu şagirdlərin birinə ataraq bir əşyanın adını çəkir. Topu alan şagird həmin əşyadan istifadənin üç qeyri-adi üsulunu söyləməlidir; məsələn, topu ataraq müəllim “papaq” deyir. Şagird papaqdan meyvə yığmaq üçün torba, kəpənək tutmaq üçün vasitə, üzünü silmək üçün dəsmal kimi istifadə edilməsini söyləyə bilər.

Sonra şagird topu yoldaşına ataraq başqa bir əşya adı deyir.

Oxu

Fəndaxili integrasiya (st. 2.2.1, 1.2.1).

Proqnozlaşdırma. Mətn “Dovşan çaya qaçdı” cümləsinə qədər oxunur (səh. 150).

Sual: – *Səncə, dovşan necə hərəkət edəcək?*

Şagirdlərin cavablarından sonra mətnin davamı oxunur, şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur. Sonra mətn “Yağış qanadlarımı islatsa, uça bilməyəcəyəm” cümləsinə qədər oxunur, növbəti proqnozlaşdırma məqsədilə sual verilir:

– *Səncə, dovşan kəpənəyə necə kömək edəcək?*

Şagirdlərin proqnozları dinlənir, mətnin davamı səhifənin sonuna qədər oxunur.

(St. 2.1.2) 1-ci tapşırıq əsasən “dirçəldi” sözü “cana gəldi” ifadəsi ilə əvəz olunur.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Dovşanın mətndəki ilk cümləsinə görə sualın cavabı tapılır.

Mətnin davamı oxunur (səh. 151), şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Danışma

(St. 1.2.2) 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Çalışmaq lazımdır ki, burada şagirdlər daha çox nitq etiketləri işlətməklə cümlələr desinlər: “*Çox sağ ol, dovşan!*”, “*Təşəkkür edirəm*”, “*Allah səndən razı olsun!*”, “*Yolun həmişə açıq olsun!*”, “*Təhlükələrdən uzaq olasan!*”, “*Minnətdaram, Allah səni qorusun!*” və s.

(St. 1.2.1) Qruplarla iş. “*Nağılı dəyiş*”.

KƏLƏM YARPAĞI

Dovşan əlində iri kələm yarpağı yuvasına gedirdi. Çox seviniirdi:
– Bax indi yaxşıca nahar edəcəyəm!
Birdən kolun dibində yaralı sərcə gördü. Quşcuğaz: “Su, su”, – deyə yalvarırdı.
Dovşan çaya qaçdı. Kələm yarpağına su doldurub sərcəyə gətirdi. Sərcə suyu içib dirçəldi. Dovşana minnətdarlıq etdi və uçub getdi.
Dovşan bir az getmişdi ki, yağış yağmağa başladı. Bu vaxt bir kəpənək ona dedi:
– Dovşan, kömək et! Yağış qanadlarımı islatsa, uça bilməyəcəyəm.
Dovşan kələm yarpağını onun başı üzərinə qaldırdı. Bir azdan yağış kəsdi. Kəpənək təşəkkür etdi və yenə güldən güle qonmağa başladı.

- 1 Altından xətt çəkilmiş sözü yaxınmənalı ifadə ilə əvəz et.
- 2 Dovşan yuvasına günün hansı vaxtında gedirdi?

150

Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim hər qrupa bir cümlə verir və bu cümləni davam etdirərək hekayə qurmağı tapşırır:

I qrup: *Sincab ağacın başında qoz yeyirdi. Birdən dovşana yaxınlaşan tülkünü gördü...*

II qrup: *Keçi balaları üçün ot aparırdı. Birdən quru yerdə yatan siçan balasını gördü...*

III qrup: *Quş dimdiyində saman çöpü aparırdı. Birdən gölməçədə batan qarışqanı gördü...*

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər dərsliyin 151-ci səhifəsində əlyazısı şəklində verilmiş mətni nöqtələrin yerinə uyğun sözləri yazmaqla üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 102. DOVŞAN (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.2.3. Mətnin şəkilli planını tutur.	Mətnin müxtəlif hissələrinə aid illüstrasiyaları müəyyən edir.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
2.1.4. Mətndən sadə bədii ifadələri seçir.	Mətndə məcazi mənada işlənmiş sözün həqiqi və məcazi mənasını izah edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Aldığı məlumatları mətn halına salaraq şifahi təqdim edir.
3.1.3. Şəklə uyğun cümlələr qurub yazır.	Şəkilə görə üyünü cümlə ilə ifadə edərək yazır.
4.1.5. Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri tanıyır və fərqləndirir.	Adıçəkilən varlıqlara xas olan hərəkətləri sadalayır.

Motivasiya

Müəllim: – *Analar balalarını çox sevib-əzizləyirlər. Sizcə, bu hiss yalnız insanlara aiddirmi?*

Şagirdlərdən “*Bu hiss heyvanlara da aiddir*” cavabını aldıqdan sonra müəllim heyvanların ana-bala münasibətini əks etdirən mövzuda bir neçə şəkil nümayiş etdirir və növbəti sualı verir:

– *Əgər balanı anadan, yaxud ananı baladan ayırsalar, nə olar?*

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn oxunur və oxunun qavranılmasını yoxlamaq məqsədilə suallar verilir.

(St. 2.2.3) Şagirdlərin cavablarından sonra müəllim aşağıdakı sualı verir: – *Gəlin mətni hissələrə ayıraq və hər hissəyə necə şəkil çəkəcəyimizi müəyyən edək.*

Şagirdlərin cavabları dinlənilir və ümumiləşdirilir:

- *Nənə təndirdə çörək bişirir.*
- *Toyuqlar öz cücləri ilə gəzir.*
- *Hindtoyuğu lələklərini qabardıb.*
- *Qazlardan biri Namiqə hücum edir.*
- *Namiq babası ilə qoyun-quzuları otlağa aparır.*

- *Baba və nəvə təpənin döşündə gəzir.*
- *Namiq və qucağında bala dovşan.*
- *Dovşan Namiqin qucağından düşür.*
- *Yuvasına tərəf qaçan dovşan.*

Hər başlıq bir cütlüyə verilir, cütlər həmin hissəyə aid şəkil çəkirlər.

(St. 2.1.2.) 1-ci və 2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

(St. 2.1.4.) 3-cü tapşırıqda cavab “B” variantıdır. Bu ifadənin həqiqi və məcazi mənası izah olunur.

Qruplarla iş.

(St. 1.2.1.) “*Nağılı dəyiş*” oyunu.

Müəllim şagirdləri 4 qrupa bölür, hər qrupa dərslərdə oxunmuş mətni dəyişdirmək üçün bir cümlə yazılmış iş vərəqi paylayır.

DOVŞAN

Namiq kəndə, babasıyla getmişdi. O, kənd həyatını çox sevirdi. Nənəsinin tənirdə çörək bişirməsinə maraqla baxırdı. Toyuqların öz cücləri ilə gəzməsinə heyranlıqla müşahidə edirdi. Hindtoyuğu lələklərini qabardanda onun şəklini çəkirdi. Bəzən qazlardan biri boğazını uzadıb ona hücum edirdi. Onda Namiq tez qaçıb babasının arxasında gizlənirdi.

Namiqin babası hər səhər qoyun-quzuları otlağa aparırdı. Bir dəfə o, Namiqi də özü ilə götürdü. Baba ilə nəvə yaşıl dona bürünmüş təpənin döşündə gəzir, şirin söhbət edirdilər. Birdən Namiq kolun dibində nəşə gördü.

– Baba, baba, dovşan balası! – deyə qışqırdı və kolluğa tərəf qaçdı. Bir azdan Namiq qucağında balaca dovşanla babasına yaxınlaşdı.

– Ay bala, burax getsin. Balacadır, – baba dedi.

– Yox, baba, bunu özümle şəhərə aparacağam. Könül bacıma. O çox sevinəcək.

– Axı axşam dovşanın anası gələcək. Yuvada balasını görməyib ağlayacaq...

Bu sözləri eşidəndə Namiqin [redacted]. Bala dovşan bir anda yere atılıb yuvasına tərəf qaçdı.

Alxas Alxasov

1 Altından xətt çəkilmiş ifadələri hansı sözlərlə əvəz etmək olar?

2 Mətnə göy rənglə verilmiş ifadəni necə başa düşürsən?

3 Qırmızı boşluğun yerinə hansı ifadə yazılmalıdır?

A) acığı tutdu B) qolları boşaldı C) gülməyi tutdu

152

İş vərəqi 1. Namiq bala dovşanı evə gətirdi ...

İş vərəqi 2. Ana dovşan yuvada balasını görmədi

və ... **İş vərəqi 3.** Namiq bala dovşanı bacısı

Könülə verdi ... **İş vərəqi 4.** Namiq bala dovşanı

yuvasına buraxsa da, onun dalınca getdi ...

Yazı

(St. 3.1.3.) Şagirdlər dərslərdə mətnə çəkilmiş şəklə uyğun cümlələr qurub yazırlar.

Dil qaydaları

(St. 4.1.5.) Şagirdlər mətnin birinci abzasında işlənmiş ad bildiren sözləri seçir, həmin sözlərə hərəkət bildiren sözlər artırır. *Nümunə:* Namiq qaçdı, gizləndi, müşahidə etdi və s.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 103. MƏN DOĞRUÇU OĞLANAM (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Dinlədiyi və oxuduğu mətnlər arasındakı ideya yaxınlığını müəyyən edir.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Sual cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
4.1.6. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini sadalayır.	Cümləni sözdən və söz birləşməsindən fərqləndirir.

Motivasiya

Müəllim Lev Tolstoyun “Sınmış fincan” hekayəsini oxuyur:

“Bir uşaq evdə oynayırdı. Birdən o, qəşəng bir fincanı stolun üstündən salıb sındırdı. Onu heç kəs görməmişdi. Atası soruşdu:

– Fincanı kim sındırıb?

Uşaq cavab verdi:

– Mən.

Atası dedi:

– Düzünü dediyin üçün sağ ol”.

Müəllim: Sizcə, uşaq fincanı bir neçə dəfə sındırırsa və sonra etiraf etsə, atası hər dəfə ona “sağ ol” deyərmi?

Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.4) Şeir şagirdlər tərəfindən intonasiya ilə oxunur. Müəllim: – Şeir kimin dilindən deyilir – ananın, atanın, yoxsa Həsənin? “Sınmış fincan” və “Mən doğruçu oğlanam” mətnləri arasında oxşarlıq və fərq nədir? Həsənə hansı məsləhətləri verərdin?

(St. 2.1.2) Dərslikdə verilmiş 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir (“qüsurlu” – *eyib, nöqsan*).

Danışma

(St. 1.2.1) Şeir son misralarında atanın dediklərini şagirdlər öz sözləri ilə izah edirlər. (Ata Həsənə deyir ki, sən elədiyin hərəkəti boy-nuna alırsan, ona görə özünü “doğruçu” adlandırırısan. Lakin sənə nöqsanın çox olduğuna görə “doğruçu” olmağının heç bir xeyri yoxdur. Şagirdlər Həsənin nöqsanlarını sadalaya da bilərlər: qardaşının qələmini götürüb döşəməyə vurub və ucunu sındırıb; bacısının dəftərini cırıb, çantasını dolabın başına atıb və s.)

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər Həsənin hərəkətləri ilə bağlı fikir yürüdürlər.

MƏN DOĞRUÇU OĞLANAM

Mən yalan danışmaram,

Mən doğruçu oğlanam.

Bunu hamıdan yaxşı

Bilir qardaşım, anam.

Anam soruşur: – Həsən,

Konfeti sən yemisen?

– Mən yemişəm, anacan,

Nə üçün deyim yalan?

Qardaşım deyir: – Həsən,

Qələmi götürmüşən,

Döşəməyə vurmusan,

Ucunu sındırmısan?

– Bilməmişəm, vurmuşam,

Beli, mən sındırmışam.

Bacım deyir: – Bilmərəm,

Kim cırıb dəftərimi.

Çantam da yoxa çıxıb,

Axtarmışam hər yeri.

Deyərim: – Mən cırıbmışam,

Xəltin gəlmir xoşuma.

Çantamı da atmışam

O dolabın başına.

Atam deyir: – Ay Həsən,

Doğruçu olsan da sən,

Bunun bir xeyri yoxdur,

Çünkü qüsurlu çoxdur!

Neriman Həsənzadə

1 Altından xətt çəkilmiş sözü yaxınmənalı sözlə əvəz et.

2 Şeirdə hansı rəngli misra cümlə deyil?

A) B) C)

3 Həsənin hərəkətini necə qiymətləndirirsən?

153

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Mətnə işlənən sual cümlələri seçilir və müvafiq intonasiya ilə tələffüz edilir:

– Həsən, konfeti sən yemisen?

– Nə üçün deyim yalan?

– Ucunu sındırmısan?

(St. 4.1.6) 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Yaşıl rənglə verilmiş misranın cümlə olmadığı qeyd edilir. Müəllim tapşırığı başqa suallarla da zənginləşdirə bilər; məsələn:

– Hansı misra hərəkət bildiren sözlərdən ibarətdir? (*Bilməmişəm, vurmuşam*)

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 104. NURU (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Həyatda gördükləri və təəssüratları haqqında danışır.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli, sual və nida cümlələrini müvafiq intonasiya ilə tələffüz edir.
4.1.3. Böyük və kiçik hərfləri fərqləndirir.	Xüsusi adların böyük hərflə yazılma səbəbini izah edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Müəllim: – *Təsəvvür edin ki, karandaşınız evdə qalıb, ona görə də parta yoldaşınızdan karandaşı istəyirsiniz. O isə karandaşı sizə həvəssiz verib deyir: “Al, amma çox yazma, ucu sınar”. Belə yoldaş haqqında nə demək olar?*

“Paxıldır” cavabını alan müəllim şagirdləri üç qrupa bölür.

“Əşyaların canlandırılması” üsulu

Uşaqlar qruplara bölünür. Müəllim I qrupa pəncərə, II qrupa xalça, III qrupa isə konfet şəklində olan vərəqlər paylayır. Qruplar onlara təqdim olunmuş əşyaları canlandırmaqla paxıllıqla bağlı müəyyən bir əhvalat fikirləşməlidir.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətnin I hissəsi (səh.154) oxunur.

Müəllim: – *Nuru Fəridənin başqa oyuncaqlarla (maşın, top, pəzl, təyyarə, tapança və s.) oynamaması üçün hansı bəhanələri gətirir?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Danışma

(St. 1.2.1) 1-ci tapşırıq səsləndirilir. Müəllim şagirdləri daha çox danışmağa cəlb etmək məqsədilə “Nuru paxıldır” cavabı səsləndikdə “*Bəlkə, Nuru səliqəlidir, axı o, Fəridəyə oyuncaqlarla ehtiyatlı davranmağı məsləhət görürdü*” deməklə müzakirəyə dəvət edir. Müzakirənin sonuna doğru şagirdlər mətndən Nurunun paxıl olduğunu ifadə edən cümlələri səsləndirirlər.

2-ci tapşırıq səsləndirilir. Uşaqlar bu mövzuda təqdimat hazırlayıb danışirlər.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətnin davamı oxunur.

Müəllim: – *Nə üçün Fəridə Firəngiz xalaya çəkinə-çəkinə cavab verdi? Nuru nə üçün utandı? (4-cü tapşırıq)*

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Danışma

(St. 1.2.1) Cütlərlə iş. Müəllim cütlərə hə-

NURU

Bir gün Nuru oyuncaqlarını yığdı və qonşunun qızı Fəridə ilə oynamağa gəldi. Fəridə oyuncaqları görəndə sevindi. Şeypura götürdü. – Nə yaxşı şeypurdur! Nuru dedi: – Bax, ancaq çalma, xarab olar. Fəridə şeypura baxdı və Nuruya qayıtdı. Bu dəfə fırfıranı götürüb soruşdu: – Olar, fırladım? Nuru bir söz demədi. Fəridə fırfıranı burdu, döşəməyə buraxdı. Fırfıra fırlandı. Dayananda Fəridə onu təzədən fırlatmaq istədi. Nuru qoymadı. – Daha bəsdir, – dedi, – çox fırlatsan, ucu sınar. Beləliklə, Fəridə hansı oyuncağı götürsə, Nuru o saat deyirdi: – Bax, amma tez qaytar!

1 Səncə, Nuru paxıldır, yoxsa səliqəli?

2 Dostların sənə oyuncaqlarını götürsə, necə hərəkət edərdin?

3 Oxuduğun hissədə sual və nida cümlələrini göstər və uyğun intonasiya ilə ifadə et.

Bir neçə gün keçdi. Fəridə və Nuru anaları ilə Dənizkənarı bulvara gəzməyə çıxmışdılar. Yolda Nurunun anası konfet aldı. Oğlan konfetləri anasının elindən alıb tez cibinə doldurdu. Ana bunu görüb təəcüblə soruşdu: – Bəs yoldaşına niyə vermirsən?

154

yatda gördükləri paxıl bir adam haqqında hekayə qurmağı tapşırıq. Şagirdlər həmin adama öz məsləhətlərini də verə bilərlər.

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) Mətndən sual, nida, əmr cümlələri seçilir və oxunur.

(St. 4.1.3) Mətndən şəxs adları seçilir və cümlədə işlədilərək yazılır. Müəllim tapşırıq yerinə yetirilərkən şagirdlərin həmin sözləri cümlə ortasında işlədərkən də onun böyük hərflə yazılma qaydasına riayət etmələrinə nəzarət etməlidir.

Yazı

(St. 3.1.2) 155-ci səhifədəki əlyazısı ilə verilmiş mətn şagirdlər tərəfindən oxunur, mətndəki əsas fikir açıqlanır, sonra isə dəftərə köçürülür.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 105. AYOQA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.5. Mətnin məzmununu nəql edir.	Dialogi mətni səhnələşdirərkən obrazların nitqini öz sözləri ilə ifadə edir.
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Tanış atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir.
1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə danışır.	Həyatda gördükləri və təəssüratları haqqında danışır.
3.1.4. Bir neçə cümlədən ibarət müşahidə xarakterli rəbitəli mətn yazır.	Sualları cavablandırmaqla kiçikhəcmli rəbitəli mətn yazır.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Dinlədiyi mətndəki obraza və ya onun hərəkətinə münasibət bildirir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

Əvvəlki dərslərdə keçilmiş “Yadına düşdü”, “Xəstə” mətnlərindəki tənbəl obrazları xatırladılır. Müəllim: – *Bəs siz verilmiş tapşırığı yerinə yetirməyə həvəsiniz olmayanda hansı bəhanələri gətirirsiniz?* Müəllim sualını konkretləşdirə bilər: – *Ev tapşırığını yerinə yetirmək istəməyəndə, evə çörək almağa həvəsiniz olmayanda...*

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Oxu

(St. 2.2.5) Mətn oxunur. Sonra rollar üzrə səhnələşdirilir. Şagirdlər ana və Ayoqanın sözlərini oxuyarkən jest və mimikalardan istifadə edirlər. “Fəxr etmək” “öyünmək”, “qürurlanmaq” sözləri ilə əvəz olunur (1-ci tapşırıq).

(St. 2.2.4) Məzmunu uyğun atalar sözü seçilir (6-cı tapşırıq). 7-8-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Danışma

Fəndaxili integrasiya (st. 1.2.1, 3.1.4). 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər çalışmalıdırlar ki, bir cümlə ilə nələrlə fəxr etdiklərini bildirsinlər.

“Karusel” üsulu. Şagirdlər 4 qrupa ayrılırlar. Hər qrupa iş vərəqi verilir. Şagirdlər müxtəlif rəngli qələmlərlə ananın Ayoqaya hansısa işi buyurduğunu yazır, saat əqrəbi istiqamətində qonşu qrupa ötürür. Qruplar Ayoqanın işi yerinə yetirməmək üçün tapdığı bəhanələri yazır və yenə vərəqlər qonşu qruplara ötürülür. Bu qayda ilə oyun davam etdirilir; məsələn:

- Ayoqa, get, bacının saçını dara!
- Axı darağın dişləri tökülür.

Dinləmə

(St. 1.1.2) Müəllim aşağıdakı mətni oxuyur.

SÜNBÜL

Bir həyətdə iki siçan balası və bir toyuq yaşayırdı. Bir gün toyuq həyətdə sünbül tapdı, soruşdu: – Sünbülü kim dəyirmanı aparacaq?

Siçan balaları dedi: – Biz yox! Biz yox!

AYOQA
(nanay nəğməsi)

Bir kənddə Ayoqa adlı gözəl qız yaşayırdı. O, gözəlliyi ilə fəxr edirdi. Bütün günü gözünü güzgüden çəkirdi. Lap tənbəl olmuşdu. Bir dəfə anası ona dedi:

– Ayoqa, get, çaydan su gətir!

Ayoqa cavab verdi:

- Suyu yığılaram.
- Koldan yapışarsan.
- Kol əlimi cızır.
- Əlcək geyinərsən.
- Əlcək cırılar.
- İynə ilə tikərsən.
- İynə əlimə batar.

1 Altından xətt çəkilmiş ifadəni yaxınmənəli sözlə izah et.

2 Sən nələrlə fəxr edirsən?

3 Mətnəndə nida cümləsini tap.

4 Mətni köçür.

156

Toyuq özü sünbülü dəyirmanı apardı. Qayıdanda dedi: – Kökəni kim bişirəcək?

– Biz yox! – deyərək siçan balaları qışqırdı.

Toyuq su gətirdi, xəmir yoğurdu, kökə bişirib soruşdu: – Kökəni kim yeyəcək?

Siçan balaları: – Biz, biz! – deyərək stolun arxasında oturdular. Bu vaxt toyuq dedi:

– Əvvəlcə bir deyin görüm, sünbülü kim tapdı? Onu kim üyütdü? Kökəni kim bişirdi?

Siçan balaları susdular. Toyuq dedi:

– İşləməyən kökə yeməyəcək.

Müəllim: – *Dinləmə mətni ilə oxu mətni arasında hansı oxşarlıqlar var?*

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər dərsləyin 157-ci səhifəsində əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məqsədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

Dərs 106. KİMİN ƏLLƏRİ DAHA GÖZƏLDİR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.4. Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir.	Mətndəki əsas məqamlarla bağlı sualları cavablandırır.
2.1.2. Mətndəki müəyyən olunmuş sözləri yaxınmənalı sözlərin köməyi ilə izah edir.	Mətndəki müəyyən söz və ifadələri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun nitq etiketi seçir.
1.1.2. Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.	Mənəvi dəyərlərə söykənərək dinlədiyi fikirlə razılaşıb-razılaşmadığını bildirir.
4.1.7. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələri fərqləndirir.	Nəqli cümlənin intonasiyasını dəyişərək sual cümləsi kimi tələffüz edir.
3.1.2. Əlyazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür.	Əlyazısı şəklində olan kiçikhəcmli mətni üzündən köçürür.

Motivasiya

“Gizli istedadlar”. Müəllim şagirdlərə və-rəqlər paylayır. Onlardan xahiş edir ki, vərəqlərə başqalarının bilmədiyi bir istedadı haqqında yazsınlar (məsələn, şəkil çəkmək, musiqi alətin-də çalmaq və s.).

Sonra vərəqlər müəllim tərəfindən yığılır, qə-rışdırılır, uşaqlara e-lə paylanır ki, heç kəs öz yazdığı vərəqi almasın. Uşaqlara 5 dəqiqə vaxt verilir, onlar sinifdə gəzişərək gizli istedadı olan şagirdi tapmağa cəhd edirlər. Hər “tapdığı istedad” barədə məlumat verir.

Oxu

(St. 2.2.4) Mətn şagirdlər tərəfindən oxunur. Müəllim: – *Çörəyini qarı ilə yarı bölən qadın haq-qında nə deyə bilərsiniz? Qarı dövlətli xanımların əllərini niyə gözəl saymadı?*

Fəndaxili integrasiya (st. 2.1.2, 1.2.2). “Öyünmək” sözü “özünü tərifləmək”, “lovğalanmaq” sözləri ilə, “zərif” sözü “incə” sözü ilə əvəz olunur (1-ci tapşırıq).

Qırmızı boşluğa **“çox sağ ol”** nitq etiketi qoyu-lur (2-ci tapşırıq). 3-cü tapşırıq yerinə yerilir. 5-ci tapşırıq smayliklərlə yerinə yerilir.

Dinləmə

(St. 1.1.2) Müəllim aşağıdakı şeiri oxuyur:

Əllər Vətən qoruyur,	Əllər çiçək əkəndir,
Əllər xalı toxuyur,	Əllər yaradır-qurur,
Əllər şəkil çəkəndir,	Bu dünyanı qoruyur.

Müəllim bu yerdə dayanır və soruşur:

– Bu əllər necə əllərdir?	Dəftərləri qaralayır,
Söz yox, onlar gözəldir.	Yazıları düz yazmayır,
Ancaq bilin ki, uşaqlar,	Divarlara şəkil çəkir,
Belə əllər də vardır:	Müəllimi çox incidir.
Kitabları cırıb tökür,	– Bu əllər necə əllərdir?
Oyuncağı qırıb sökür.	Deyərsinizmi gözəldir?

Müəllim: – *Şeirdə təsvir olunan əllərə münasibətinizi bildirin. Əllərin gözəl olması üçün nə etmək lazımdır?*

KİMİN ƏLLƏRİ DAHA GÖZƏLDİR

(hind xalq nağılı)

Çayın kenarında üç dövlətli xanım oturmuşdu. Əllərinə baxıb **öyünürdülər**. Bir qarı onlara yanaşdı çörək istədi. Xanımlar qarıya heç nə vermədilər, eləcə soruşdular:

– De görək, hansımızın əlləri daha gözəldir?

Qarı dillənmedi, başını bulayıb yoluna davam etdi. Bir qədər aralıda kəndli qadın suya paltar çəkirdi. Qarı ondan da çörək istədi. Qadın çöldə işləməkdən qaralmış, soyuq sudan dərisi çatlamış əllərini sildi. Ağacın altında qoyduğu zənbilindən çörək çıxarıb süfrə açdı:

– Gəl otur, anacan. Mənim bir çörəyim var. Yarı bölərək.

Qarı çörək yedi. Qadına **min** dedi. Sonra onun əlindən tutaraq bayaqkı xanımların yanına qayıtdı və dedi:

– Bax indi mən kimin əllərinin daha gözəl olduğunu deyərəm. Öz çörəyini mənimlə bölüşən bu qadının qara, qabarlı əlləri sizin ağappaq, **zərif** əllərinizdən **min** dəfə gözəldir.

158

Dil qaydaları

(St. 4.1.7) 4-cü tapşırıq yerinə yerilir.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim mətnin ilk cümləsini olduğu kimi tələffüz edir. Sonra həmin cümləni sual cümləsinə çevirir. Şa-girdlər müəllimin tələffüzündə intonasiyaya diqqət yetirirlər. Şagirdlər də bu qayda ilə digər cümlələri sual cümləsinə çevirərək tələffüz edirlər.

Yazı

(St. 3.1.2) Şagirdlər 159-cu səhifədə əlyazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

Qiymətləndirmə

MMV-nin giriş hissəsində verilmiş müvafiq qiymətləndirmə cədvəlləri əsasında təlim məq-sədlərinin nə dərəcədə reallaşdığı qiymətləndirilir.

VII BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat)

EV TAPŞIRIĞI

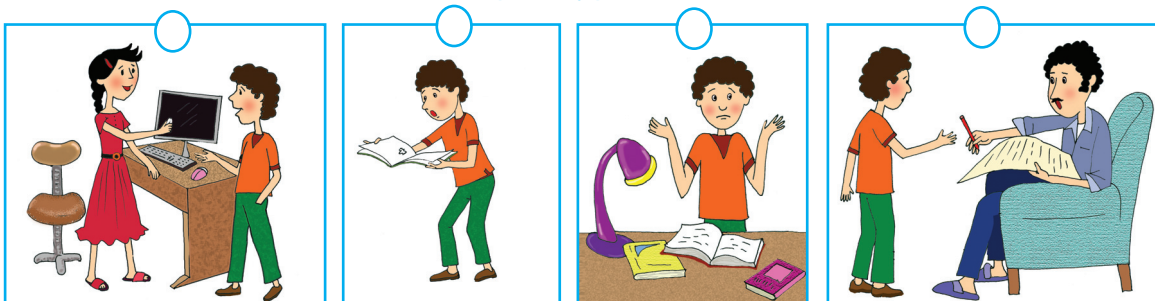
Kamran riyaziyyatdan ev tapşırığını etmək istəyirdi. Amma qələmini tapa bilmədi. Atasından qələm istədi. Atası ona qələm verdi. Kamran misalları həll edərkən səhv etdi. Səhvi düzəltmək lazım idi. Amma Kamranın pozanı yox idi. O, bacısı Zərifənin yanına getdi.

– Bacı, _____, mənə pozan verərsən?

Zərifə ona pozan verdi. Kamran səhv yazdığı rəqəmi pozmağa başladı. O qədər pozdu ki, vərəqdə dəşik əmələ gəldi. Kamranın qanı qaraldı.

1. Mavi boşluğa uyğun gələn nəzakətli ifadələrdən birini yaz.

2. Şekilləri mətndəki hadisələrin ardıcılığına uyğun nömrələ.

3. Hekayədə hadisə harada baş verir?

- A) məktəbdə
- B) evdə
- C) uşaq bağçasında

4. Mətnə hansı suala cavab var?

- A) Kamran qələmini harada itirmişdi?
- B) Zərifə neçənci sinifdə oxuyur?
- C) Kamran hansı fəndən ev tapşırığını edirdi?

5. Mətnə əsasən demək olar:

- A) Kamran səliqəsizdir.
- B) Kamran əlaçıdır.
- C) Kamranın bacısı ondan böyükdür.

6. Altından xətt çəkilmiş ifadəni hansı ifadə ilə əvəz etmək olar?

- A) ürəyi üzüldü
- B) kefi pozuldu
- C) səbri tükəndi

7. Cədvəli mətnə əsasən doldur. Sonuncu xanada öz fikirlərinə yaz.

Problem	Problemin həlli
Yazı yazmaq üçün Kamranın qələmi yox idi.	
	Zərifə Kamrana pozan verdi.
Kamran o qədər pozdu ki, vərəqdeşildi.	

Solmaz Yadulla qızı Abdullayeva
Rafiq Ələkbər oğlu İsmayılov
Dilruba Nurəddin qızı Cəfərova
Gülşən Yasin qızı Orucova

AZƏRBAYCAN DİLİ

Ümumtəhsil məktəblərinin
1-ci sinfi üçün “Azərbaycan dili”
(tədris dili kimi) fənni üzrə
müəllim üçün metodik vəsait
Bakı, “Altun kitab”, 2016

Bədii tərtibat: *Rəşad Nəbiyev*

Korrektor: *Aqşin Məsimov*

Nəşriyyatın ünvanı:
AZ1130, Bakı, Ə.Naxçıvani küçəsi – 15^A.
Telefon: (+99412) 562-69-86; 562-69-88
www.altunkitab.az

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» müəssisəsinin mətbəəsində
hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.

Kağız formatı 57x82¹/₈.

Ofset çapı. Ofset kağızı. Fiziki çap vərəqi 21.

Sifariş 50. Tiraj 8850. Pulsuz.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 121^A